

АРЧИБАЛД КРОНИН ЗЕЛЕНИ ГОДИНИ

Превод от английски: Живка Рудинска, 1981

chitanka.info

ПЪРВА ЧАСТ

ПЪРВА ГЛАВА

Хванал здраво мамината ръка, аз напуснах мрачните сводове на гарата и навлязох в светлите улици на непознатия град. Склоних да се доверя на тази мама, която до днес не бях виждал и нейното уморено, угрижено лице с посърнали очи никак не приличаше на лицето на моята майка. И въпреки че ми купи от автомата шоколадов сладолед на клечка, не успя да ми внуши обич. По време на бавното ни пътуване от Уинтън, седнала в третокласното купе срещу мен в износена сива рокля, забодена с голяма брошка от светлочервен кварц, с тънка яка и провиснала над ушите широкопола шапка, тя се вираше през прозореца, наклонила глава встрани, а устните ѝ мърдаха, сякаш разговаряше сама със себе си, безмълвно, но оживено, и от време на време докосваше края на окото си с кърпичката, като да прогони някоя муха.

Сега, когато слязохме от влака, тя се опита да оправи настроението си. Усмихна се и стисна ръката ми.

— Ти си истински мъж, ето, не плачеш. Как мислиш, ще можеш ли да вървиш пеш до вкъщи? Не е много далече.

Със силното желание да ѝ угодя, аз отговорих, че ще мога. И така, ние не взехме единствения фойтон пред гарата, а се спуснахме пеша по Хай стрийт. Мама се опитваше да привлече вниманието ми към забележителностите на града, покрай които минавахме.

Тротоарът под краката ми продължаваше ту да се издига, ту да се спуска надолу; грохотът на вълните в Ирландския канал още бучеше в главата ми; чувствувах ушите си заглъхнали от дрънкането на витлото на „Вайпър“. Пред една красива сграда с лъскави гранитни колони, разположена навътре от улицата зад две железни оръдия и един флагщок, чух мама да казва с лека гордост:

— Това е Ливънфордската община, Робърт. Мистър Леки... татко... работи там, завежда здравния отдел.

„Татко... — помислих си зашеметен — мъжът на мама... бащата на моята майка...“

Вече влачех краката си, а мама ме гледаше угрижено.

— Много лошо, че днес няма трамваи — каза тя.

Бях далеч по-уморен, отколкото си мислех. И доста уплашен. Септемврийският следобед безжалостно осветяваше града, пълен с калдъръми и всякакъв шум, който съвсем не успокояваше както познатото постоянно бучене на колите, профучаващи пред отворения прозорец на дома ни на Феникс теръс. Откъм корабостроителницата се носеше силното тракане на чукове, а откъм завода за котли, който мама ми показва с напукания си, покрит с ръкавица пръст, се издигаха ужасни струи пламъци и пара. На улицата подменяха трамвайните линии. По ъглите леки вихрушки хвърляха праха във възпалените ми очи и отново започнах да кашлям.

След малко обаче шумът и бъркотията останаха зад нас. Прекосихме един открит общински парк с езеро и кръгла естрада за оркестър, навлязохме в тихо предградие, което приличаше на част от малко селце, уютно разположено зад горист хълм. Тук имаше и дървета, и зелени поля, няколко старомодни магазинчета и къщички, една ковачница, отвън с корита за поене на коне и педантични вили с боядисани железни огради, кокетни цветни лехи и внушителни надписи от рода на „Халънсвил“ и „Гленелг“, изписани със златисти букви върху цветните стъклени прозорчета над входните врати.

Най-последно, на половината път по Драмбък роуд, спряхме пред висока къща-близнак, построена от сив пясъчник. На прозорците висяха жълти дантелени пердета, а над вратата надпис: „Луамънд вю“. Това беше най-незабележимата къща на тихата улица — само около вратите и прозорците имаше зидан камък и малко неугледния ѝ вид се компенсираше от предната градинка, изумително пламтяща от жълти хризантеми.

— Ето че дойдохме, Робърт — мисис Леки се обърна към мен със същия загрижен и радушен тон, подсилен от чувството, че вече сме пристигнали. — В ясен ден се открива красив изглед към Бен. Хубаво е при нас, пък е и близо до Драмбък. Ливънфорд е стар, задимен град, но има чудесни околности. Избърши си очите, така, милото ми дете, сега влизай.

Хвърляйки бисквити на чайките, бях загубил носната си кърпа. Послушно свих покрай къщата, сърцето ми отново силно туптеше от страх пред неизвестното. В ушите ми още звучаха майчинските, но не на място изречени думи на дъблинската ни съседка мисис Чапмън,

когато ме целуваше за сбогом онази сутрин на Уинтънското пристанище, преди да ме предаде на мама: „Горкичкият, какво ли ще стане с теб?“

Мама се спря пред вратата на задния двор; един младеж на около деветнадесет години работеше, коленичил над току-що прекопана леха. Щом се приближихме, той се надигна без да изпуска лопатата от ръцете си. Имаше съсредоточен и флегматичен вид и това чувство се подсилваше от бледото му лице, гъстата черна коса и големите дебели очила, които подчертаваха късогледите му очи.

— Пак с тая работа, Мърдок! — възкликна мама с нежен упрек. После, като ме поведе напред, каза: — Това е Робърт.

Мърдок продължи да ме гледа безизразно, застанал като в рамка сред грижливо подрязаните зелени площи с железни пръти по ъглите, на които бяха прикрепени телове за простирание — от едната страна леха от ревен, а от другата — алпинеум от шуплеста сива лава с разстлана по него пепел против голите охлюви. Накрая с голяма тържественост той рече:

— Да, да! Значи това е той. Най-последно.

Мама кимна, тревога и тъга отново докоснаха очите ѝ. След миг, почти с театрален жест, Мърдок ми подаде голямата си, изпоцапана и лепкава от пръстта ръка.

— Радвам се да се запозная с теб, Робърт. Можеш да разчиташ на мен — и сериозен обърна големите лещи на очилата си към мама. — Ето, тези димитровчета ми дадоха от разсадника, мамо. Нищо не ми взеха за тях.

— Добре, скъпи — каза тя и се обърна, — само гледай да се измиеш преди да си е дошъл татко. Знаеш как ще се ядоса, ако те завари така.

— Вече свършвам. Идвам след минутка. — Готвейки се отново да коленичи, Мърдок продължи да успокоява мама, докато тя ме въведе през вратата. — Сложих да се варят картофи, мамо.

През помещението за миене на съдове минахме към кухнята, подредена като всекидневна с неудобни гравирани мебели от махагон и лъскави тапети на кубчета, в които се отразяваше бясното кънтене на часовника с махало. Мама ми каза да седна и да си почина, а тя махна дългите игли от шапката си и ги задържа в уста докато нагъне воала. После го забодде към шапката, а нея заедно с палтото закачи в нишата

зад завесата, облече синия пенъор, който висеше зад вратата, и започна с по-голяма увереност да снове напред-назад по изтъркания кафяв линолеум, от време на време ми отправяше нежни, окуражителни погледи, а аз седях неподвижен и притихнал на края на покрития с росер стол до печката в тази чужда къща.

— Ще ядем вечерта, мило дете. Нали разбираш, нямаше ме до сега. Гледай татко да не те види разплакан, когато се върне. И за него това е голяма мъка. А той има много грижи — заема такъв отговорен пост в града. И Кейт, другата ми дъщеря, всеки момент ще си дойде. Тя е учителка... Може би майка ти ти е казвала. — Тъй като при тези думи устната ми потрепера, тя продължи бързо: — Да, знам, че дори голямо момче като теб може да се обърка, ако трябва да види за пръв път роднините на майка си. Но това не е всичко. — Въпреки своята угриженост, тя се опитваше да ме накара да се усмихна. — Адъм, най-големият ми син, се оправя чудесно в застрахователния бизнес в Уинтън. Той не живее с нас, но се отбива, когато успее. И още, майката на татко... Сега тя не е тук, гостува на някакви приятели... но прекарва половината от годината при нас. И накрая, моят баща живее тук постоянно. Той е прадядо ти Гай. — Главата ми вече се въртеше от тая бъркотия непознати роднини, а тя отново си позволи да се усмихне леко. — Искам да ти кажа, че не всяко момче има прадядо. Това е голяма чест. Можеш да го наричаш просто „дядо“, така, за по-кратко. Сега ще му приготвя подноса, а ти му го отнеси горе. Хем ще му се представиш, хем и на мен ще помогнеш.

Освен че слагаше масата за петима, тя с опитна ръка приготвяше и един олющен японски поднос с овална форма и роза нарисувана по средата, поставяйки върху него порцеланова чаша на ивици пълна с чай, чиния с конфитюр, сирене и три филии хляб.

Гледах я, чудех се и с малко дрезгав глас попитах:

— Дядо не се ли храни долу?

Мама изглеждаше леко смутена.

— Не мило дете, той яде в стаята си — тя вдигна подноса и ми го подаде. — Ще се справиш ли? Направо, до последния етаж. Внимавай да не паднеш.

С поднос в ръце, аз неуверено се заизкачвах по непознатите стълби, объркан пред стръмните стъпала и излъсканата мушамена пътека. Високият тавански прозорец пропускаше само частица от

светлината на превалящия следобед. На площадката на втория етаж срещу вградения бойлер бутнах първата от двете врати. Беше заключена. Другата обаче се отвори при неувереното ми бутане. Влязох в непознатата интересна и ужасно разхвърляна стая. Високият железен креват в ъгъла с шарен юрган и изкривени топки още не беше оправен, мечата кожа пред камината бе събрана, кърпата висеше захвърлена на изцапания махагонов умивалник. Погледът ми се спря на черния мраморен часовник — какъвто човек може да получи само като подарък и никога не би си купил сам — легнал на една страна върху разхвърляната полица на камината и всичките му части бяха извадени навън. Почувствувах странния дъх на тютюнев дим, престояло ядене и смесица от сложни, объркани миризми, които определяха аромата на една отдавна обитавана стая.

Със скъсани зелени чехли и раздърпан груб домашен халат, прадядо ми беше потънал дълбоко в тежките развалини на покритото с росер кресло край старата камина и равномерно движеше писалката по дълъг, дебел лист хартия, поставен заедно с оригиналния документ, от който преписваше, пред него на ниската масичка с жълто-зелена покривка. От едната му страна стоеше грамадна колекция бастуни, от другата — кутия с хартия за палене на лула и дълга редица лули с метални „чибуци“ напълнени и готови за употреба.

Той беше грамаден мъж, на ръст доста по-висок от средния, навярно около седемдесетгодишен, с розов тен на лицето и гривеста, все още леко червеникава коса, която красиво се спускаше зад яката му. В същност, косата му е била червена и сега е загубила малко от яркостта си, но без още да е побеляла е придобила удивителен оттенък, златист при определена светлина. Същият оттенък имаха и брадата, и войнствено извитите му мустаци. Въпреки че бялото на очите му беше цялото в жълти точки, зениците оставаха ясни, проникателни, сини, но не като посърналите сини очи на мама, а живи, поразително сини, сини като незабравки, много обаятелни и веднага правят впечатление. Но най-забележителната му черта беше носът — голям нос, голям, червен и камбест, гледах го с благоговение и ми мина през ума, че мога да го сравня само с огромна зряла ягода — същия на цвят и дори осеян със същите дребни дупчици, съвсем като дупчиците за семките на този вкусен плод. Той се налагаше на цялото му лице. Никога, никога досега не съм виждал такъв странен нос.

Сега дядо спря да пише, сложи писалката си зад ухото и бавно се обърна да ме поздрави. При това движение счупените пружини на стола, въпреки напъханата амбалажна хартия между тях, мелодично изскърцаха като въведение към драмата на нашето запознанство. Мълчахме, гледахме се един друг и забравил моментното очарование на носа му, пламнах цял при мисълта каква жалка картина представлявам, застанал там в черния си костюм, купен от магазина за конфекция, с един провиснал чорап, развързани обувки, с бледо, изцапано от сълзите лице и тази моя неизбежно червена коса.

Все още без да продума, той бутна листовите настрана, с неспокоен, но енергичен жест посочи към очистеното място на масата и аз сложих там подноса. Почти без да отмести поглед от мен, той бързо и с безкрайно безразличие започна да яде, като вземаше безразборно и сирене, и конфитюр, мачкаше хляба, топеше корите в чая, а после го изпи на един дъх. Избърса бакенбардите си с длан, инстинктивно протегна ръка и сякаш „яденето“ е просто встъпление към „тютюна“ или към нещо още по-приятно — запали лула.

— Значи ти си Робърт Шанън — гласът му звучеше сдържано, но дружелюбно.

— Да, дядо. — Отговорът ми прозвуча неестествено, като че ли се оправдавах, но помнех напътствията да пропусна сричката „пра“.

— Добре ли пътува?

— Да, дядо.

— Ех, хубави кораби са това *Адър* и *Вайпър*. Виждал съм ги на котва, когато бях в армията. *Адър* има бяла лента на долния стрингер.

По това се и различават. Играеш ли дама?

— Не, дядо.

Той кимна насърчително, но все още с известно снизхождение.

— Много скоро ще се научиш, моето момче, ако останеш да живееш тук. Разбрах, че ще останеш.

— Да, дядо. Мисис Чапмън каза, че няма къде другаде да отида.

— Обля ме гореща вълна на отчаяние и самосъжаление. Изведнъж почувствах див копнеж за неговото съчувствие, непоносимо желание да му разкрия душата си, ужасното положение, в което се намирах. Знаеше ли той, че баща ми умря от туберкулоза, наследствена болест, която като призрак беше отнесла преди него в гроба двете му сестри. Зарази и с ужасна бързина погуби майка ми, и се говореше, че подло е оставила отпечатък и върху мен...

Но дядо пусна замислен няколко кълба дим, продължи внимателно да ме оглежда, изкривил иронично устни, и смени темата.

— На осем години си, нали?

— Почти, дядо.

Искаше ми се да изглеждам колкото може по-малък, но дядо беше непреклонен.

— На тази възраст всяко момче трябва да може само да се оправя... въпреки че, да ти призная, не си пораснал много. Обичаш ли да се разхождаш?

— Никога не съм опитвал по много, дядо. Когато ходихме в Портръш за ваканцията, вървахме пеш до „Джайънт кузуей“, но на връщане взехме теснолинейката.

— Това е то. Е, ще се поразходим няколко пъти заедно, ти и аз, и ще видиш как хубаво ще ни подеждва шотландският въздух. — Той замълча и за пръв път заговори за себе си. — Радвам се, че имаш моята коса. Пламъкът на Гау. И майката ти, бедната, имаше такава коса.

Не можех повече да задържам топлината, която напираше отвътре — почти по навик избухнах в сълзи. От погребението на майка ми у мен се пораждаше този рефлекс, подхранван от съчувствието, което винаги извикваше. Но сега не получих нито сърдечните милувки на мисис Чапмън, нито дъхащите на емфие съболезнования, с които щедро ме обсипваше отец Шанли от църквата „Свети Доминик“. Скоро съзнанието, че пращядо ми не одобрява сълзите, ме накара да се смутя до болка. Опитах се да спра, задавих се и започнах да кашлям. Кашлях,

кашлях, докато ме прободеше, та трябваше да се хвана за гърдите. Това беше най-силната ми кашлица, съперничеше дори на най-жестоките пристъпи на татко. Откровено казано, аз даже се гордеех с нея, и когато кашлицата спря, погледнах дядо в очакване.

Но той не започна да ме утешава, не изрече нито дума. Просто извади от джоба на самото си една тенекиена кутия, отвори капака и избра отвътре един голям плосък ментов бонбон. Помислих, че ще ми го предложи, но за моя изненада и огорчение той спокойно го сложи в устата си. После сурово обяви.

— Ако има нещо, което не мога да понасям, то е дете да ми реве. Робърт, изглежда торбичката със сълзите ти е много близо до очите. Трябва да се стегнеш, момче. — Той махна писалката от ухото си и изпъчи гърди. — В живота трябваше да преодолявам много трудности. Мислиш ли, че щях да успея, ако се бях огънал пред тях?

Струва ми се, дядо се готвеше да се впусне в задълбочена и високопарна реч, но в този момент се чу звънеца от долния етаж. Той прекъсна, според мен разочарован, и ми направи знак с лулата си, че трябва да напусна стаята и да слеза долу. Старецът поднови писането, а аз взех празния поднос и се помъкнах засрамен към вратата.

ВТОРА ГЛАВА

Мистър Леки, Кейт и Мърдок вече си бяха дошли и заедно с мама ме чакаха долу, в кухнята. Тишината, сковала изведнъж стаята, показва, че съм бил предмет на разговора им. Като повечето сами деца в семейството, бях болезнено срамежлив и сегашното ми положение подсилваше още повече това чувство. И досещайки се объркан какво дълбоко отчуждение е съществувало между моята майка и този татко, когато след известна пауза той, накуцвайки, пристъпи към мен, взе ръката ми, поддържа я, а след миг се наведе и ме целуна по челото, аз се свих замаян.

— Радвам се да се запознаем, Робърт. Много съжалявам, че не сме се виждали по-рано.

Гласът му не беше сърдит, както смътно се опасявах, а унил и сподавен. Казах си, че не трябва да плача, но когато и Кейт се наведе и неумело, но от душа ме целуна, трудно се сдържах.

— Сега да седнем! — Мама ме заведе до моето място и отново надяна маската на добро настроение. — Почти шест и половина е. Сигурно си прегладнял, сине?

Седнахме. От централното място на масата татко наведе очи и занарежда молитвата, дълга, странна молитва, каквато никога преди това не бях чувал. Пък не се и прекръсти. Започна да реже пред себе си горещото осолено говеждо в голяма овална чиния. На другия край на масата мама сипваше картофи и зеле.

— Ето на теб — каза татко с такъв вид, сякаш на мен даваше някое хубаво парче. Движенията му бяха точни и отмерени. Беше нисък, доста незначителен четиридесет и седемгодишен мъж с тясно бледо лице и малки очи. Тъмните му мустаци бяха дълги и щръкнали, а косата бе сресана на темето така, че да прикрие плешивостта му. В изражението му се четеше едва уловимия отпечатък на примирието, нещо, което може да се види върху лицата на хора, съзнателни и трудолюбиви, но не получили признание или по тяхно мнение недостатъчно възнаградени от живота. Носеше ниска колосана яка, черна връзка и неочакван за него, но интересен двуреден костюм от

син шевиот с метални копчета. На шкафа зад него лежеше униформена шапка с лъскава козирка като на морските офицери.

— Яж и зелето с месото, Робърт. — Той се наведе и ме потупа по рамото. — Много е хранително.

Разбрах, че под всички тези погледи ще ми е трудно да се справя със странните нож и вилица с кокалени дръжки, плъзгави и доста по-дълги от моите преди. Пък и не обичах зеле, а малкото парче месо беше ужасно солено и жилаво. Моят баща с характерния за него весел маниер настояваше на масата ни във Феникс Кресънт да се появява „само най-доброто“ и често се връщаше от работа с някои супер деликатеси като желе от гуава или стриди. Бях наистина съвсем разглезено дете, толкова капризно и придирчиво в яденето, че често през последните шест месеца, за да изям парчето пиле, майка ми ме подкупваше с монета от шест пенса или с целувка. Но сега чувствах, че не трябва да разочаровам татко и с усилие преглъщах безвкусните зеленчуци.

Вниманието ми очевидно беше отклонено в яденето. Татко погледна мама на другия край на масата и предпазливо, но с безпокойство се върна към прекъснатия разговор.

— Нищо ли не поиска мисис Чапмън?

— Не — отговори тихо мама, — въпреки че трябва да се охарчила за билетите и какво ли не още. Има вид на добра, сърдечна жена.

Татко леко въздъхна.

— Добре, че на света са останали още свестни хора. Трябваше ли да наемате файтон?

— Не, нямаше много нещо за носене. Повечето дрехи са му омалели. Пък изглежда и ония нехранимайковци са отмъкнали всичко.

Сякаш някакъв вътрешен спазъм обхвана татко, той вторачи поглед в нещо мъчително и промърмори:

— Прахосничество едно след друго. Не се учудвам, ако нищо не е останало.

— О, татко, при толкова много болести!

— Но без капчица здрав разум. Защо не са се застраховали? Една нормална полица и всичко щеше да е наред.

Безизразният му поглед се спря върху мен и аз, още по-отмалял, с мъка се опитах да изпразня чинията си.

— Ти си юнак, Робърт. В тази къща нищо не се хвърля.

На масата срещу мен седеше Кейт и мрачно гледеше здрача зад прозореца, сякаш за нея разговорът беше съвсем безинтересен. По едно време тя ми се усмихна окуражително. Чудех се, Кейт бе на двадесет и една година, само три години по-млада от майка ми, а колко малко приличаше на нея. Моята майка беше хубава, а тя изглеждаше грозна, с безцветни очи, изпъкнали скули и суха, напукана румена кожа. Безцветната ѝ коса сякаш бе уловила средното положение между червения цвят на Гау и черния на Леки.

— Ти сигурно ходиш на училище? — попита Кейт.

— Да — пламнах цял, просто защото ми заприказваха; големи усилия се изискваха от мен, за да говоря. — В Кресънт в училището на мис Барти.

Кейт кимна с разбиране.

— Харесваше ли ти там?

— Да, много. Ако отговорим правилно по катехизис или по общообразователните предмети, мис Барти ни дава бонбонени дражета от кутията в долапа.

— Тук, в Ливънфорд имаме хубаво училище. Мисля, че ще ти хареса.

Татко се изкашля.

— Смятам, че началното училище на Джон стрийт... при теб Кейт... ще е напълно подходящо.

Кейт отмести погледа си от прозореца и го вторачи право към татко — настойчиво, почти враждебно.

— Знаеш, че училището на Джон стрийт е малко и мизерно. Той трябва да учи в Академичното училище като всички нас. Човек в твоето положение не може да постъпи другояче.

— Е — наведе очи татко, — може би... но от следващия срок... Сега е четиринадесети октомври, нали? Поизпитай го малко и виж за кой клас е.

Кейт решително тръсна глава.

— Сега той е уморен до смърт и трябва да ляга. При кого ще спи?

Дрямката все по-силно ме завладяваше, но при тези думи аз се сепнах, запремигнах към мама, а тя в това време размишляваше, сякаш другите трудности ѝ бяха попречили да обмисли този въпрос по-рано.

— Много е голям да спи при теб, Кейт... а твоето легло е тясно, Мърдок... освен това често учиш до късно. Защо да не го сложим в бабината стая, татко? Искам да кажа, докато я няма.

Татко отхвърли предложението, като поклати отрицателно глава.

— Тя плаща за стаята си добре. Не можем да се вмъкнем без нейно съгласие. А и скоро ще се върне.

Досега Мърдок бе мълчал. Ядеше флегматично, внимателно оглеждаше храната си отблизо, проучваше като детектив всяко парче хляб и от време на време вдигаше разтворения до чинията му учебник и го държеше толкова близо до лицето си, сякаш искаше да го помирише. Сега той вдигна глава с делови вид.

— Нека спи при дядо. Въпросът е ясен.

Татко направи знак, че е съгласен, но при споменаването на дядо, лицето му помръкна.

Беше решено. Макар да бях полузаспал, сърцето ми се сви от ужас при тази нова перспектива, тази нова брънка във веригата от нещастия, която ме свързваше със странната и страшна личност горе. Но се страхувах да протестирам и бях толкова уморен, че очите ми се затваряха.

Тогава Кейт бутна стола си назад.

— Хайде, скъпи. Топла ли е водата, мамо?

— Да, но трябва да мием и чиниите. Не източвай много.

В тясната баня Кейт ми помогна да се съблека. Лицето ѝ странно пламна при вида на голото ми тяло. На дъното на вградената вана, пожълтяла от употреба и неравна от повторното емайлиране, имаше само шест инча хладка вода. Тя се наведе и започна да ме мие с гъбата и твърдия жълт сапун. Главата ми клюмаше, очите ми вече не можеха да плачат от умора. Стоях послушно, тя ме бършеше, после облякох всекидневната си риза. Резето на банята щракна. Качихме се горе. Там, на площадката, изскочил от мъглата изпод вълните след клатушкането на парахода и бученето в тунелите, протегнал ръка да ме поеме, стоеше дядо.

ТРЕТА ГЛАВА

Трудно се спеше при дядо. Хъркаше силно, мятеше се по неравния, натъпкан с дреб дюшек и ме притискаше към стената. Въпреки това спях здраво, но на разсъмване ми се присъни лош сън. Видях баща си с дълга бяла нощна риза да издишва зеления си чай през инхалатора, онзи малък месингов апарат с червени гумени тръбички, който му бе препоръчал един негов колега, след като останалите лекарства вече не помагаша. От време на време баща ми спираше, кафявите му очи гледаха закачливо, смееше се и се шегуваше с майка ми, а тя седеше и го наблюдаваше, неспокойно стиснала ръце. После влезе лекарят — възрастен човек с мрачно, намръщено лице. След миг се разнесе гръм и огромен черен кон с развети черни пера по главата се втурна в стаята. Скрих лицето си от мъка и ужас, а майка и татко го възседнаха и се отдалечиха в галоп.

Отворих очи цял в пот, чувствавах туптенето на сърцето си в гърлото и видях утринното слънце да залива стаята. До прозореца, почти облечен, стоеше дядо и вдигаше скърцащите щори.

— Събудих ли те? — обърна се той към мен. — Денят днес е чудесен и отдавна е време да ставаш.

Станах и започнах да навличам дрехите си, а той ми обясни, че Кейт вече е тръгнала за училище и Мърдок е отишъл да хване влака за колежа Шери в Уинтън, където се подготвя за някаква държавна служба в пощите. Щом татко излезе на работа, теренът ще се очисти и ние ще слезем долу. Малко се изненадах, когато дядо ми съобщи, че въпреки хубавата си униформа, татко е само участъков санитарен инспектор. Голямата му амбиция била да стане управител във водохранилището, а сегашната му служба — тук дядо се усмихна двусмислено — бе да следи дали всички поддържат в ред боклукчийските кофи и клозетите.

Почти в същото време чухме хлопването на входната врата и мама ни извика долу.

— Как я карате двамата? — тя ни поздрави с лека съучастническа усмивка на неспокойното си лице, сякаш виждаше

пред себе си ученици, готови за какви ли не лудории.

— Отлично, Хана, благодаря — отговори дядо учтиво и седна на татковия стол с дървените облегалки на централното място на масата. Скоро разбрах, че той се храни извън стаята си само сутрин на закуска, затова ѝ отдава голямо значение. Печката гореше и в кухнята бе много уютно. На мястото на Мърдок имаше петна и трохи. И тримата се чувствувахме близки. Мама сипа в чашите какао от кутията и наля вода от големия чайник с черен похлупак.

— Чудя се, тате — каза тя, — ще вземеш ли Робърт със себе си тази сутрин.

— Разбира се, Хана — любезно, но сдържано отговори дядо.

— Знам, че ще ми помогнеш с каквото можеш — говореше тя, сякаш това се отнасяше за някой друг, а не за мен. — В началото може да е малко трудно.

— Тц... — дядо вдигна чашата с две ръце към устата си. — Защо предварително да отстъпваме пред трудностите, момичето ми!

Мама продължи да го гледа с оная тъжна, едва уловима усмивка. По този особен израз и по лекото поклащане на главата разбрах колко много го обича. Привършихме закуската, тя излезе за малко и се върна с бастуна му, твърдата квадратна шапка и документите, които го видях да преписва вчера. Тя внимателно изчетка старата износена шапка, после стегна по-здраво документите с тънкия червен ширит.

— Това не е работа за тебе, татко, с твоите способности. Но ти знаеш колко ни помагаш с това.

Дядо се усмихна неопределено, стана от масата и важно сложи шапката си. Мама ни изпрати до вратата. Тук тя дойде съвсем близо до дядо и се загледа дълго, многозначително и неспокойно в сините му очи. После тихо каза.

— Обещавах ми, нали, татко.

— Ех, Хана! Каква неспокойна жена си! — Той ѝ се усмихна снизходително, хвана ме за ръка и тръгнахме по пътя.

Скоро стигнахме последната трамвайна спирка. Там чакаше един червен трамвай — все още новост по това време, кондукторът наместваше пръта и сред пукот от сини искри се опитваше да го свърже с горната жица. Дядо ме заведе до предната седалка на откритата горна платформа. Още по-силно стиснах ръката му, а той ми хвърли изкосо предразполагащ и пламенен поглед. Набрали скорост,

ние се спуснахме по слабия наклон от Тол, понесохме се бързо и уверено към Ливънфорд, а утринният полъх свистеше в ушите ни.

— Билети, моля. Моля, билети. — Чух щракането на кондукторските клещи наблизко, дрънкането на монетите в чантата му, но дядо продължаваше да гледа напред, подпрял брада на бастуна. Вятърът развяваше косата му, беше изпаднал в транс и нито моят умоляващ поглед, нито подканата на кондуктора можеха да го извадят от него. Беше така погълнат от мислите си, така неподвижен, че кондукторът се спря нерешително. Тогава дядо, без да помръдне, придаде на неподвижната си поза такъв възмутен вид, като да каже „и това ми било стар приятел, с когото си се споразумял тайно“, и като връх на всичко така съучастнически и многообещаващо намигна, че човекът се ухили глупаво.

— Ти ли си, Денди? — каза той и след миг колебание бързо ни отмина.

Бях потресен от този пример за дядовия престиж, но след малко разбрах, че се намираме на Хай стрийт, срещу общината. Тук дядо с достойнство слезе и тръгна към ниската сграда с няколко външни стъпала и голяма метална табела с почти изтрита фирма: „Дънкън Маккелър, адвокат“. Прозорците от двете страни на вратата бяха наполовина закрити с някаква мрежа, на единия от тях се четяха избелели златисти букви: „Ливънфордско строително дружество“, а на другия — „Застрахователна компания Рок“. Щом дядо влезе в кантората, напереността му отстъпи място на кристална кротост. Това обаче не му попречи да направи смешна гримаса, когато една непривлекателна жена с излъскани ръкавели подаде глава през прозорчето и строго каза, че мистър Маккелър е зает с кмета Блеър и ние ще трябва да почакаме. Скоро разбрах — дядо не можеше да понася кисели жени и те го караха да прави тази гримаса.

След около пет минути вратата към стаята се отвори и един едър мъж с черна брада мина през чакалнята, слагайки шапката си. Внимателният му поглед ме смути. Изведнъж, намръщил се неодобрително на дядо, той застана пред нас.

— Това ли е момчето?

— Да, кмете — отвърна дядо.

Кметът Блеър отново внимателно ме заглежда като човек, който по-добре от мен самия знае историята ми. Явно си припомняше

събитията, свързани с мен, случки, толкова ужасни и недостойни, че аз почувствувах как краката ми треперят от срам.

— Още ли не си успял да се сприятелиш с някои момчета на твоята възраст? — запита той меко.

— Не, сър.

— Можете да си играете с моето момче, Гавин. Не е много по-голям от теб. Ела тия дни у дома. Съвсем близо е, на Драмбък роуд.

Наведох глава. Не можех да му кажа, че нямам никакво желание да играя с този непознат Гавин. Той постоя още малко, поглади нерешително брадичката си, после се поклони и излезе.

Сега мистър Маккелър се освободи и можеше да ни обърне внимание. Вътрешният му кабинет, макар и старомодно подреден, беше наистина красив с махагоновото бюро, килима с червена шарка, в който краката потъваха, няколкото чаши над камината, а на бледозелените стени — рамки с портретите на важни личности. Седнал на въртящия се стол, мистър Маккелър говореше без да вдига глава:

— Оставили са те да чакаш, Денди. Свърши ли работата? Или някоя нещастница те е призовала в съда... — но като повдигна глава и ме забеляза, млъкна, сякаш му бях развалил шегата. Беше солиден, червендалест, около петдесетгодишен мъж, гладко избръснат, късо подстриган, облечен в тъмен костюм. Очите му бяха сухи и пронизателни под рижите гъсти вежди, но в тях се криеше добродушие. Той взе документите от дядо, критично издаде напред алената си пълна долна устна и ги погледна.

— Добре пишеш, Денди, слава богу. Бих желал всичките ти работи да вървят като тези дела по прехвърлянията.

Дядо се засмя малко пресилено.

— Човек предполага, бог разполага, адвокате. Благодаря за работата, която ми даваш.

— Тогава се пази от дявола. — Мистър Маккелър отбеляза нещо в книгата пред себе си. — Ще впиша парите заедно с останалите. Нашият приятел Леки — каза той иронично, — ще получи чека в края на месеца. Виждам, че при вас е пристигнал нов човек.

Той се облегна на стола и погледът му се спря върху мен, може би дори по-пронизващ отколкото погледа на кмета. После, допуснал сякаш нещо против убежденията си, подразбрал изглежда, че в

същност като резултат от ужасната верига обстоятелства, преминали през съзнанието му, е очаквал пред него да застане някой страхлив, нещастен чудак, той измърмори:

— Момчето изглежда добро. Няма да ти създава неприятности, ако не се лъжа.

След като помисли малко, той избра един шилинг от дребните пари в джоба си и го подаде през бюрото на дядо.

— Купи лимонада на малкия син на Билайъл^[1], Денди. И тръгвай. Мис Глени ще ти даде друго дело. Адски бързам.

Дядо излезе от кантората в отлично настроение, издувайки гърди, сякаш поглъщаше свежия бриз. Слязохме по стълбите и той привлече вниманието ми към другата страна на улицата. Две бедни жени обикаляха по къщите с кошници и други плетени изделия. Едната, по-младата — здрава, мургава, с онази огненорижа коса, толкова често срещана сред скитащите шотландски цигани — носеше товара си на главата и докато вървеше, леко се полюляваше, а вдигнатите нагоре ръце подчертаваха твърдата ѝ силна гръд.

— Е, момче — възкликна дядо почти с благоговение, — не е ли приятна такава гледка в един хубав, свеж есенен ден.

Не разбрах какво искаше да каже — в същност, двете загърнати в шалове циганки съвсем не ме интересуваха. Бях много отчаян от някои неясни намеци в адвокатската кантора, чувствувах повече от всякога, че съм забулен от някаква тайна. Не започнах да споря, а сбръчках чело и бавно тръгнах с дядо по обратния път. Защо всички тези хора толкова се интересуваха от мен? Какво ги караше да клатят глави, когато ме видеха?

Истината, въпреки че не се досещах за нея, беше проста. В този малък, пропит от предразсъдъци шотландски град, всички смятаха, че майка ми, хубаво, ползуващо се с успех момиче, което можело да „завърти главата на когото си поиска“, се опозорило и се оженило за баща ми Оуен Шанън. Чужденец, срещнала го по време на ваканцията, човек от Дъблин в същност без никакви роднински връзки: заемал някаква незначителна длъжност в една фирма за износ на чай; човек, чиито единствени качества били хубавата външност и добрият характер, ако това изобщо може да се приеме за качества. Но съвсем не вземаха под внимание няколкото щастливи години след това. На смъртта му, последвана тъй скоро и от нейната, се гледаше като на

справедливо възмездие, а на появата ми в дома на Леки без средства за съществуване — като на някакво доказателство за присъдата на провидението.

Дядо пое по общинския път, откъдето се виждаше езерото. След половин час, като сви неочаквано, той ни отведе до село Драмбък, точно когато сирените от останалия далеч зад нас завод приятно завиха за обяд. Покрай това село минахме вчера с мама.

Хубаво място, разположено зад гористо възвишение и пресечено от рекичка, която течеше под два каменни моста. Минахме покрай магазинче, пълно с торбички с късметчета, захарни фигурки, пръчки от лакрица и с табелка на входа: „Тоби Минс. Продажбата на цигари разрешена“; после покрай отворената врата на една къщичка, където някакъв тъкач работеше на стана си. Отсреща на пътя видях как ковачът подковава бял кон — приведен, с подкова в кожената престилка, а зад него тъмната наковалня светеше нажежена до червено и наоколо се носеше приятният мирис на горен рог.

Дядо сякаш познаваше всички, дори амбулантния търговец на пушена треска и жената, която крещеше: „Ревен, желе от ревен! Четвърт за пени!“. По улиците на селото хората най-сърдечно го поздравяваха и аз имах чувството, че той наистина е велик човек.

— Здравей, Садлър!

— Как си, Денди?

Грамадният червендалест мъж, застанал по риза на стъпалото на „Драмбъкския герб“, толкова приятелски поздрави дядо, че той спря, бутна назад шапката си и обърса чело в доволно очакване.

— Да не забравим лимонадата ти, момче.

Той влезе в „Герба“, а аз седнах на топлото каменно стъпало към отворената странична врата и започнах да наблюдавам как белите пиленца лакомо и бързо като неканени гости кълвяха пръснатото в мръсния двор зърно, усещах сънливото пладнешко спокойствие в селото и погледът на мис Минс, съдържателката на магазинчето, която надничаше зад зеленото стъкло на витрината. Тъмната ѝ сянка, неясна и леко изкривена от стъклото на фигури, приличаше на малко морско чудовище, което плува в аквариум.

След малко дядо ми донесе чаша лимонада. Тя щипеше езика и възбуждаше апетитно слюнката ми.

Гледах го как се връща на мястото си сред мъжете, събрани по обяд в хладната мрачна кръчма. Първо с едно-единствено изкусно движение изпразни малка тумбеста чаша, после започна да говори много надменно и важно с останалите, като пиеше на бавни глътки от голямата разпенена халба, плискаше и добавяше още към изпитата преди това по-силна златиста течност.

В това време вниманието ми привлякоха виковете и търченето на две момиченца, които мятаха обръчи на селската поляна срещу кръчмата. Тъй като бях сам, а дядо очевидно много се заседя там, аз станах и леко, по обиколния път приближих края на поляната. Не обичах много непознатите момчета, но повечето от учениците на мис Барти бяха момичета и сред тях се чувствавах почти добре.

Докато другарката ѝ продължаваше да удря ожесточено обръча си надалеч, по-малката спря да бяга и седна на пейката. Беше приблизително моя възраст, носеше карирана вълнена пола с презрамки и пееше, пееше си сама. Тя пееше, а аз седнах дискретно на самия край на пейката и започнах да разглеждам една драскотина на коляното си. Песента свърши и настъпи тишина. Тогава, както се и надявах, момичето се обърна към мен приятелски и с любопитство.

— Можеш ли да пееш?

Тъжно поклатих глава. Не можех да изпея нито една нота правилно. В същност единствената песен, която знаех, беше песента за красивата дама умряла в немилост — татко се беше опитвал да ме научи на тази песен. И все пак това чернооко момиченце с къдрава черна коса, опъната с полукръгъл гребен на бялото ѝ чело, ми харесваше. Много исках разговорът ни да продължи.

— Желязно ли е колелото ти?

— Разбира се. Но защо го наричаш „колело“? Ние му казваме обръч. А пръчката, с която го караме, е клик.

Засрамен от невежеството си, което така бързо разкри, че съм чужденец, погледнах другарката ѝ. Сега тя търкаляше обръча си право към нас.

— Сестра ли ти е?

Момичето се усмихна спокойно и добродушно.

— Луиза ми е братовчедка, от Ардфилън. Аз се казвам Алисън Кийт. Живеем с мама ей там — и тя показва един внушителен покрив сред дърветата от другата страна на селото.

Объркан от новата грешка и разбрал, че тя живее в такова превъзходно жилище, аз поздравих дотичалата при нас Луиза с предпазлива усмивка.

— Здравей — Луиза задържа обръча с голямо умение и задъхана ме погледна.

— Ти откъде се взе?

Беше около дванадесетгодишна, с дълга руса коса, която тръскаше назад с деспотична важност, та ми се прииска да блесна пред нея заради мен самия и заради Алисън.

— Пристигнах от Дъблин вчера.

— Дъблин ли? Всевишни боже! — вмъкна тя с напевен глас. — Та Дъблин е столицата на Ирландия. — После замълча. — Там ли си роден?

Кимнах, почувствуваха интереса в погледа ѝ.

— Трябва да си ирландец тогава.

— И ирландец, и шотландец — хвалех се аз.

Но на Луиза това не направи никакво впечатление и тя ме изгледа с покровителствен вид.

— Не можеш да бъдеш две неща едновременно, съвсем е невъзможно. Звучи много странно. — Сякаш внезапно я споходи някаква мисъл, тя се изправи и ме изгледа с пронизващата подозрителност на инквизитор. — На каква църква ходиш?

Засмях се високомерно — що за въпрос? В „Свети Доминик“ — щях да кажа, когато изведнъж блясъкът, огънат в очите ѝ пробуди у мен първичния инстинкт за защита.

— В най-обикновена църква. С голяма камбанария. И съвсем близо до нас, на Феникс Кресънт.

Опитах се объркан да сменя темата, скочих и започнах да се обръщам през глава — единственото ми постижение по физкултура — три пъти да се прекатурвам.

Когато зачервен се изправих, отново срещнах смуцаващият ме луизин поглед. В тона ѝ продължаваше да звучи една невинност, по-жестоката от всякакво обвинение.

— Започнах да се опасявам, че си католик — усмихна се тя.

Зачервен повече от всякога, казах неуверено:

— Това пък откъде ти дойде на ума?

— Не знам. Но добре, че не си.

Сломен гледах обувките си, още по-мъчително объркан от факта, че в погледа на Алисън се четеше нещо от моето собствено нещастие. Още усмихнатата, Луиза тръсна назад дългата си коса.

— Тук ли ще останеш?

— Да — отговорих аз през зъби и неохотно. — И ако искате да знаете, след три седмици тръгвам в Академичното училище.

— Академичното училище ли? В твоето училище, Алисън. О, господи! Добре, че не си такъв за какъвто те взех. Е, не вярвам да има макар и *един* от тях в цялото Академично училище. Нали, Алисън?

Алисън поклати глава, забила поглед в земята. Усетих, че очите ми смъдят. А Луиза приклепна и весело и широко се засмя.

— Трябва да си тръгваме за обяд — вдигна тя превзето обръча си и ме смрази с ведрото си състрадание. — Не гледай толкова нещастно. Всичко ще се оправи, ако си казал истината. Хайде, Алисън.

Тръгнаха. Алисън ми хвърли през рамо поглед, пълен с тъга и съчувствие. Но той съвсем не ме зарадва, толкова съкрушен се чувствах от тази ужасна и непредвидена катастрофа. Вцепенен от унижение, аз стоях и наблюдавах сякаш в просъница отдалечаващите се фигури, когато забелязах, че дядо ме вика от другия край на улицата.

Той се смееше широко, очите му блестяха, а шапката му бе самодоволно килната назад. Тръгнахме към Луамънд вю и той одобрително ме потупа по гърба.

— Изглежда имаш голям успех с дамите, Роби. Това беше момиченцето на Кийт, нали?

— Да, дядо — измънках аз.

— Добри хора са — говореше дядо самодоволно и с неподозиран снобизъм. — Баща ѝ беше капитан на *Равалпинди*... преди смъртта си. Майката е прекрасна жена, макар и не много здрава. Свири чудесно на пиано... а момиченцето пее като чучулига. Но какво има?

— Нищо, дядо. Нищо няма.

Той поклати глава и за мое най-голямо недоумение започна да си свири с уста. Свиреше добре, чисто, мелодично, но без ни най-малко да се тревожи, че е твърде шумен. Наближихме къщата и той си затананика тихо.

*„О, моята, моята любима е червена роза,
пищно разцъфнала през юни“.*

Сложи един карамфил в устата си и измърмори поверително:

— Само да не си споменал пред мама, че сме си пийнали малко. Страшно ще се тревожи.

[1] Билайъл — един от пропадналите ангели в поемата на Милтън „Изгубеният рай“. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Мисля, че да ме държи настрана от другите в къщи беше мамина стратегия. Често се случваше да не видя татко до вечерта, защото, когато правеха проби на комините или изследваха пълноценността на млякото, той не се връщаше за обяд. Предаността му към работата беше за пример, дори вечер рядко се отпускате, сядаше на стола си в ъгъла с официалния отчет за водопроводната инсталация или за доброкачествените продукти. Само в четвъртък излизаше вечер, за да присъства на седмичните събрания на Ливънфордското строително дружество.

Мърдок прекарваше почти целия ден в колежа. Щом влезеше в къщи, започваше да вечеря, при това колкото е възможно по-дълго; после, макар често да ми се струваше, че иска да говори с мен, той разпръскваше книгите си по цялата маса и с мрачно примирение се настаняваше сред тях.

За обяд Кейт се връщаше от училище, но страшно неразговорлива и вечер рядко се присъединяваше към семейния кръг. Ако не отиваше при приятелката си Беси Юинг, качваше се в стаята си да преглежда тетрадки или да чете, тръшваше вратата след себе си, а онези странни подутини на челото ѝ грозно изпъкваха като доказателства за душевния ѝ смут.

Не е за учудване, че докато чаках да тръгна в Академичното училище, все по-често попадах в ръцете на дядо. Освен документите за преписване, той нямаше друга работа и макар външно да се правеше, че съм му дошъл до гуша, съвсем не пренебрегваше компанията ми. При хубаво време повечето следобеди ме извеждаше до Драмбъкската поляна да погледам как пчели на „марли“ — една игра с порцеланови топки, която той играеше величествено с двама приятели: Садлър Воуг, едър сприхав господин, от тридесет години собственик на селската сарачница, и Питър Диги, дребен, подвижен като врабец човек, бивш пощаджия, който /това той сам ми каза/ на младини изминал разстояние, равно на половината обиколка на света, а сега силно се интересувал от Халеевата комета и се опасявал, че всеки момент тя

може да се удари в земята. Дядовите топки бяха бледорозови с кафяви квадратчета. Беше просто чудесно да го наблюдаваш как вдига последната топка на височината на очите си и със спокойна иронична усмивка „бута белите“ на мистър Боуг, а той страшно мрази да губи — „три топки липсват“.

Друг път дядо ме вземаше да разглеждаме обществената читалня или да погледаме тренировките на ливънфордската пожарна команда — тях той винаги остро критикуваше. Веднъж, когато мистър Паркин, човекът, който даваше лодки под наем, отсъстваше, дядо ме заведе на чудесна разходка по общинското езеро.

В неделя програмата се сменяше и това във всеки случай ми причиняваше едно особено тъпо усещане в стомаха. Този ден мама винаги ставаше по-рано от обикновено, занасяше на татко чая в леглото, слагаше филиите във фурната и изваждаше раираните му панталони и фрака. Тогава започваше всеобщото препускане и суетене по обличането: Кейт тичаше по комбинезон нагоре-надолу по стълбите, мама се опитваше да си напъха пръстите в свитите от прането ръкавици, в последната минута Мърдок, по риза и тиранти, пъхнал рошавата си глава в перилата на стълбището, викаше:

— Мамо, къде си сложила чистите чорапи?

Татко пък с колосана яка, която убиваше на врата му, раздразнен, с часовник в ръка, повтаряше от коридора:

— Камбаните всеки момент ще ударят.

Съзнавайки повече от всякога каква голяма трудност представлявах за тези добри хора, аз стоях в дядовата стая, докато далечният камбанен звън не започнеше да гали спокойния утринен въздух, онзи нежен, натрапчив камбанен звън, който винаги засилваше чувството ми за самота. Дядо не ходеше на църква. Изглежда нямаше желание за това, пък и дрехите му не бяха особено хубави. Когато другите тръгнаха към протестантската църква на Ноксхил, посещавана за богослужение и от кмета, и от градските старейшини, той поверително ми даваше знак с очи да го придружа и се „мушкаше“ на утринна визита при приятелката си мисис Босъмли, собственичката на съседната къща.

Мисис Босъмли, вдовица на месар, някога е била главна изпълнителка в една пътуваща театрална труппа и най-забележителното ѝ изпълнение останала ролята на Жозефина в „Невестата на

императора“. Беше около петдесетгодишна жена, доста едра, с кестенява, накъдрена с маша коса, с широко лице, малки добри очи, които съвсем изчезваха, щом се засмееше, а по бузите ѝ личаха дребни червени венички. Често, като надничах през плета, я виждах как крачи из малката си градина, следвана от жълтата котка Микадо, как спира, заема някоя поза и рецитира нещо на глас. Веднъж отдалеч я чух да казва: „Борете се за зелените гробове на прадедите си! Борете се за родната земя!“.

Но Ливънфорд не беше родната ѝ земя. Произходът и първите години от живота ѝ бяха забулени в мъгла. По-късно момчетата в училище ми подхвърлиха, че в същност тя никога не е играла на сцената, а е пътувала с цирк и има татуировка на стомаха. За мисис Босъмли ще говоря пак, но засега е достатъчно да кажа, че нейното гостоприемство беше в пълен контраст със спартанската икономия в нашата къща. Сядахме в гостната, на мен даваше мляко и сандвичи, а те с дядо пиеха кафе. Страшно ме стресна, когато запали цигара — за пръв път виждах дама да пуши. До ден днешен стои запечатана в съзнанието ми марката на плоския зелен пакет „Див здравец“.

В неделя следобед, когато татко със стегната яка и с връзка дремеше на дивана в хладния хол, а Мърдок и Кейт тръгнаха за неделното училище, дядо отново ми даде знак и ние се запътихме към потъналото в сънлива апатия село. Свихме по пътя зад поляната и той с независим и решителен вид спря до глогинковия плет на далримпъловия разсадник — красива градина с напукана от слънцето табела на входната врата: „*А. Далримпъл Пепиниерист*“, със зеле и моркови в лехите, с овошки, натезали от круши и ябълки. Дядо огледа първо безлюдната улица, после внимателно надникна през плета и накрая изцъка с език, за да изрази огорчението си.

— Жалко. Милият човек пак го няма. — Обърна се, свали шапката си и ми я подаде с вежлива усмивка. — Прескочи плета, Робърт, ще си спестиш едно отиване до входа. Набери от крушите-меденки, те са най-хубави. И си навеждай главата!

Следвайки нашепнатите ми указания, аз се промъкнах, напълних шапката със зрели жълти круши, а дядо стоеше посред улицата, внимателно оглеждаше околността и си тананикаше.

Когато се върнах при него и започнахме да ядем, а сокът се стичаше по брадите ни, той забеляза сериозно:

— Далримпъл е готов да ми даде и последния си залък. Толкова ме обича милият човек.

Макар да бях меланхолично дете, няма да отрека, че в общуването с дядо, дори и да бе временно, намирах голяма разтуха. За нещастие едно странно обстоятелство накърни удоволствието от експедициите ни, изненада ме и ме разстрои. Навсякъде поздравявах дядо сърдечно, навсякъде го приветствах, но някаква група младежи от църковната общност го посрещна с викове и невероятен присмех.

Нашите мъчители не бяха момчета от Академичното училище като Гавин например — него дядо ми показва на улицата, и това ме накара жестоко да се изчервя, а момчетата от селцето, които се събираха на моста да ловят риба с шапките си. Отминахме, а момчетата грубо ни изгледаха и започнаха да се подиграват:

— Хей го там просяка Гау! И на нашия въпрос ще отговори той, откъде е тоз ужасен нос.

Пребледнях от срам, докато дядо продължи да върви с високо вдигната глава и с ужасното припяване след него. Отначало се направих, че нищо не чувам, но накрая любопитството ми взе връх над страха и аз го помолих с широко отворени очи.

— *Наистина*, откъде имаш такъв нос, дядо?

Мълчание. Дядо ме погледна отстрани сдържано и с достойнство.

— От войната със зулуите, момчето ми.

— О, дядо! — Срамът ми преля в бърз изблик на гордост и яд към онези невежи момченца. — Моля те, разкажи ми за това, дядо.

Той ми отправи покровителствен поглед. Макар и да нямаше желание да разказва, интересът ми изглежда го ласкаеше.

— Ех, момче, не обичам да се хваля... — каза той.

Подтичвах очарован до него и виждах как един голям военен кораб, оставил много разплакани красиви жени зад себе си, се промъква в открито море и безшумно акостира на пуститен остров, а от него слизат „Шотландските бели конници“ на полковник Дугъл Макдугъл и един джентълмен-кларнетист от този изключителен отряд. Заради смелото сражение срещу крепостта Метабъл бързо повишили дядо и скоро той се издигнал толкова, че станал дясната ръка на полковника и когато отрядът на Белите конници се откъснал, го избрали да разнася съобщенията от обсадения гарнизон. Затаявах дъх,

когато слушах как в мрака на нощта, с револвери в двете ръце и нож между зъбите, дядо пълзял през каменистата равнина. Почти минавал вражеската линия и луната — о, тази коварна луна! — изплувала от облаците. В миг дивашката орда се нахвърлила върху него. Бум-бум-бум! Димящите му револвери останали без патрони. Тогава, прикрит до един речен камък, той посичал врага с ножа си. Наоколо лежали черни кървави гърчещи се трупове, а дядо мелодично подсвирнал и любимият му бял кон изскочил в нощта. Ох, тази пълна неизвестност на среднощната езда. Преследвали го бързоногите зулуи. Полетели копия, въздухът потъмнял от тях. С-с-с! Но накрая, изтощен, цял в кръв, той здраво хванал врата на коня и се добрал до военния пункт. Знамето било спасено.

Поех дълбоко въздух. Вълнение и възхищение изпълниха душата ми.

— Лошо ли те раниха, дядо?

— Да, момчето ми, да.

— От тогава ли е такъв... носът ти, дядо?

Той кимна тържествено и погали носа си със замечтана нежност.

— Копие... момчето ми... отровно... точно попадение. — И като килна шапката си над очите, за да се запази от слънцето, той замечтано заключи: — Самата кралица изрази съжалението си, когато ме удостои с Шотландската барета.

Гледах го с ново чувство на благоговение и нежност. Дядо е чудесен, той е герой! Здравно стисках ръката му през целия път обратно от „Драмбъкския герб“ до Луамънд вю.

Влязохме в къщата. Във вестибюла мама четеше картичка, току-що получена със следобедната поща този ден — първи октомври.

— Утре се връща баба — обърна се към мен тя. — С нетърпение очаква да те види, Робърт.

Новината подейства странно на дядо. Нищо не каза, но направи на мама специфичната си гримаса, като да е глътнал нещо кисело, и тръгна нагоре по стълбите.

Обърнала лице към него, сякаш да го утеши, мама продължи:

— Искаш ли яйце с чая си, татко?

— Не, Хана, не — каза унило храбрият боец от войната със зулуите. — След всичко това нищо не ми се яде.

И се качи горе. Чух тъжния звук на пружините, когато се отпусна на креслото.

* * *

Независимо от дядовата реакция, аз бях в очакване. На следващия ден, събота, изпълненият с драматизъм звук на файтона ме накара да изтичам до прозореца.

Развълнуван наблюдавах как баба навежда глава, притиска с една ръка чантичката си към черната навървена пелерина с качулка, а с другата повдига полата над високите обувки с ластик и слиза внимателно от файтона. Изглежда кочияшът не беше в настроение. Когато баба му плати, той размаха ръце, но накрая, сякаш признал поражението си, се съгласи да пренесе пътните чанти. Дядо тихомълком беше отишъл на разходка в необичайно за него време, но Кейт и Мърдок излязоха да я посрещнат. Във вестибюла мама викаше:

— Роби, къде си? Ела да помогнеш на прабаба си.

Изскочих навън и в общата суетня понесох по-леките пакети към площадката на горния етаж, като хвърлях бързи, срамежливи, но изпълнени с интерес погледи към баба. Тя беше грамадна, по-грамадна от дядо, с плоски ходила, с дълго, строго, жълтеникаво, много набръчкано лице, което бялата набрана подплата на черното ѝ боне подчертаваше. Косата ѝ, все още тъмна, се разделяше на път по средата, а в ъгъла над дългата ѝ сбръчкана горна устна имаше кафява бенка и от нея растяха кестеняви косъмчета. Тя говореше с мама, разказваше ѝ за пътуването си, като показваше едрите си пожълтели зъби, които обаче трудно контролираше и те леко потракваха.

Тайнствената врата горе се отвори и докато баба се ободряваше с чаша чай долу, аз седнах върху една чанта на прага на стаята и задоволявах толкова дълго сдържаното си любопитство. Стаята беше чиста и добре подредена, миришеше на камфор и пчелен восък, върху боядисаните дъски две извити черджета образуваха кръгли островчета, между тях — тежко махагоново легло с извити крака и дебел пурпурен пухен юрган, а отдолу, дискретно мушнато, блестеше нощно гърне. В единия ъгъл имаше шевна машина; до прозореца стоеше в очакване стол-люлка с олющена облегалка и постлан с покривка. На стената

висяха три цветни литографии, разкошни и ужасяващи: „Самсон разрушава храма“, „Евреи преминават Червено море“, „Последният съд“. До вратата, в черна абаносова рамка във форма на надгробен камък, висеше обградено в черно стихотворение със заглавие: „Благоприятният ден“. То възхваляваше Абрахам, че е приел Самуел Леки под закрилата си, макар да е причинил толкова силна мъка на безутешната му любима съпруга.

Баба се качваше бавно, но тежко и стъпалата със скърцане подчертаваха всяка нейна крачка. Аз се въртях насам-натам против волята си, като хипнотизиран, по-скоро подобно на онези малки риби, които повече инстинктивно, отколкото по желание смирено следват големите морски животни от дълбините. Тя преглеждаше стаята си да види дали нещо не е пипано, преместваше по малко столовете, провери с крак педала на шевната машина и през цялото време ме наблюдаваше с ведър, проникателен поглед.

Накрая, не съвсем доволна, тя поклати глава, отвори ръчната си пътна чанта, извади кутията с очилата, библията и множество шишенца с лекарства и внимателно ги подреди на масичката с дантелена покривчица до леглото. После се обърна и ме заговори с широкия си „провинциален“ акцент.

— Послушен ли беше докато ме нямаше?

— Да, бабо.

— Радвам се да го чуя, мило момче. — Въздържаността ѝ отстъпи място на една по-топла нотка. — А сега можеш и да ми помогнеш да си оправя нещата. Един ден не мога да оставя тази къща, без някой да рови и бърника тук.

Помогнах ѝ да разопакова багажа и тя прибра в един дълбок шкаф всичките си изпрани и нагънати дрехи. После ми подаде вълнен парцал, каза, че чистотата е нещо почти свято и ме накара да изтъркам плочите на камината, а тя самата взе от същия шкаф бърсалката за прах от пера и започна да почиства порцелановите кученца върху полицата над камината.

Доволна от работата ми, баба още повече отслаби строгостта си и ме дари с дълбок, многозначителен, съчувствен поглед.

— Ти въпреки всичко си добро момче. Баба има нещо хубаво за теб.

Тя извади от горното чекмедже вляво на шкафа шепа твърди ментови бонбони, наречени „императорски“, отдели един за себе си, а останалите ме накара да взема аз.

— Смучи ги, не ги дъвчи — посъветва ме тя. — Така за по-дълго време ще ти стигнат — и покровителствено ме погали по челото. — Ще бъдеш момчето на баба и ще живееш при мен, агънцето ми. Ще излизаме заедно да пием чай.

Вярна на думата си, през по-голямата част от деня баба ме държеше при себе си, от време на време разговаряше с мен и дори ми разказа нещо за себе си. Била от добро провинциално потекло: племенникът, на когото гостувала, бил производител на картофи в Аиршир. Мъжът ѝ бил главен хронометрист в Ливънфордския завод, „светец“, който ѝ помогнал да я стигне божията милост. В един с нищо незаличим в съзнанието ѝ ден, както си пресичал двора, цял тон стомана се стоварила от подемния кран върху главата му. Бедният Самуел! Но той е отишъл при бога и братята Маршъл се отнесли много добре към нея: успяла да измъкне от завода пожизнена пенсия за всяко тримесечие. И слава богу, сега не е зависима от никого и може да плаща прилично и за квартирата, и за храната.

В четири часа следобед баба ми каза да си измия ръцете и лицето. След половин час тръгнахме към село Драмбък.

Бабината строгост и християнски дух вече ми бяха подействували и в желанието си да спечеля благоволенieto ѝ, станах сериозен, старомоден, дори започнах като нея превзето да клатя глава. Вървах редом с баба, обхванат от сладкото чувство за собствено достойнство. Въпреки топлия ден, баба беше възстановила цялата пищност на дрехите, с които пристигна, държеше в ръце като скиптър дългия си, плътно свит чадър с дръжка от злато и седеф. Никой не смееше да крещи след нея.

— Запомни, мили — предупреди ме тя, когато наближихме магазинчето между коритото за водопой и ковачницата, — трябва да се държиш добре. Мис Минс ми е много добра приятелка. С нея заедно ходим на богослужение. Пий чая си без да сърбаш и отговаряй, когато те питат.

Не съм и мислил, когато неотдавна притисках замечтан лицето си в ниския зеленикав прозорец на мис Минс, че толкова скоро ще имам честта да ѝ гостувам. Баба блъсна вратата, тя *изскърца*, аз

тръгнах след нея и ние се спуснахме в прекрасната, слабо осветена вътрешност на малката пещера, дъхаща на ментови и анасонени бонбони, ухаещ сапун и лоени свещи. Мис Минс, дребна, приведена жена с черна вълнена рокля и стоманени очила, вдигнати на челото, седеше зад тезгяха и плетеше; щом влязохме, тя нададе изумителни възгласи на обич и почуда.

— За бога, мила, нима си се върнала!

— Ай, ай, Тоби! Аз съм, че кой друг може да бъде.

Доволна, че намира приятелката си неподготвена, баба с неочаквана закачливост ѝ дари нежни целувки, примесени с много прочувствени викове от страна на мис Минс.

После, накуцвайки поради ревматизма си, мис Минс ни поведе към стаичката зад магазинчето и много бързо нареди чаши и чинийки върху кръглата маса, сложи чайника на огъня и през цялото време внимателно слушаше разказа на баба за гостуването в Килмарнок и на първо място за богослуженията, на които присъствала.

— Да, мила — въздъхна в заключение мис Минс с покорно и хитро ласкателство, — полезно си прекарала времето си. Само ако можех да чуя мистър Далгети. Но по-добре, че ти си го слушала, а не аз.

Тя наля чая и започна да разказва на баба за всичко случило се в нейно отсъствие: кой се е родил, кой умрял, и противно на очакванията ми, дори кой е забременявал през това време. А когато изредиха тези постоянни и банални теми, настъпи тишина. Погледнаха ме с изражението на чревоугоднички, които след като са изяли ордъовъра, сега с изострен апетит се обръщат към главното ядене на трапезата.

— Той е добро момче — каза открито мис Минс. — Вземи си още едно парче кейк, момчето ми. Много е полезен.

Почувствувах се поласкан от това извънредно внимание. Мис Минс вече ми беше дала отделна чиния с бисквити и ми сложи още една възглавничка на стола, за да ме повдигне. После видя, че не пия чая, и ми донесе от магазина бутилка вкусна жълта газирана вода, наречена „желязно питие“ — етикетът изобразяваше как един силен мъж в леопардова кожа вдига огромни тежки гири.

— О, скъпи — каза тя любезно, — разкажи на двете ни с баба ти как живееш. Доста време беше при дядо си.

— Да, наистина. Почти през цялото време.

Двете дами си размениха многозначителен тъжен поглед. После с тон, сякаш да скрие лошото си предчувствие, баба попита:

— И какво правихте почти през цялото време?

— Много неща — съобщих малко важно и сам посегнах за бисквита. — Играхме кегли с мистър Боуг. Гонихме Зулуите, брахме плодове от градината на мистър Далримпъл... Разбира се, дядо имаше позволение да ме прехвърли през оградата. — Поласкан от вниманието, аз отдавах пълната си почит към дядо, не забравих и посещението ни в „Драмбъкския герб“, споменах дори и двете циганки, които дядо бе харесал на Хай стрийт.

Настъпи тишина. Баба продължи да ме гледа с искрено съчувствие. Сетне, много предпазливо, сякаш твърдо решена да научи и най-лошото, започна да изучава по-далечното ми минало, като измъкваше от мен разказ за живота ми в Дъблин. Подвеждаше ме така мило, че скоро, без да мога да се опомня, открих, че ѝ давам пълен отчет за възпитанието си. Когато свърших, двете жени се спогледаха странно смълчани.

— Е — каза накрая мис Минс сдържано, — разбираш ли каква е работата, мила?

Баба строго поклати глава и ме погледна.

— Робърт, скъпи, изтичай да поиграеш малко пред вратата. Имаме нещо да обмислим с мис Минс.

Казах довиждане на мис Минс, застанах до коритата за водопой и с нарастващо безпокойство зачаках баба. Накрая тя се появи. През целия път не каза нищо, макар че стискаше ръката ми с някакво въздържано съчувствие. Веднага ме заведе в стаята си, затвори вратата и свали наметката си.

— Робърт, ще кажеш ли молитвата заедно с мен?

— Да, бабо — уверих я развълнувано, с жар.

Въпреки че сърцето ѝ кървеше, тя пое ръката ми, свали ме на колене, после сама прилекна тежко до мен сред сгъстяващия се мрак в стаята. Молеше се разпалено, с вяра за моето благополучие. Развълнувах се, от възбуда лицето ми се изопна, трогна ме тази непоколебима, съвсем лична по своя характер молитва и очите ми се напълниха със сълзи, когато баба след като измоли опрощение за грешника и безкрайно търпение за себе си, нежно ме възхвалява пред

бога. Завърши, стана, усмихна се ведро, дръпна пердетата и загаси газта.

— Този ти костюм, Робърт... е просто позор. Не знам какво ще си помислят в Академичното училище за теб. — Тя ме повика и хвана с два пръста изтъркания евтин плат. — Утре ще се заловя да ти измина нещо на машината. Донеси ми сантиметъра от чекмеджето.

Стоях мирно, а тя ми взимаше мярка от всички страни и с наплюнчен молив драскаше разни цифри върху някаква кройка, която взе от един брой на „Уелдънски домашен шивач“. После отвори долапа и започна да размишлява на глас.

— Имах някъде фустанела от шевиот. Точно каквото ми трябва.

Докато тарашуваше, на вратата се почука.

— Роби — чу се отвън гласът на дядо, — време е да лягаш.

Баба се обърна:

— Аз ще сложа Робърт да легне.

— Но той спи при мен.

— Не, ще спи при мен.

Мълчание. Откъм вратата долетя гласът на дядо.

— Нощната му риза е в стаята ми.

— Ще му дам риза.

Отново тишина, тишината на поражението, и след миг чух дядовите чехли — той се оттегляше. Сега вече съвсем се уплаших и трябваше да съм го показал с преbledнялото си лице, защото баба започна да се държи по-спокойно и още по-покровителствено. Тя ме съблече, наля вода от каната си, накара ме да се измия, наметна ме с вълнено елече и ми помогна да легна във високото легло. Седна до мен, погали ме по челото, сякаш се изправяше пред неприятна задача.

— Горкото ми момче — въздъхна тя с искрено съжаление. — Искам да се подготвиш да чуеш нещо. Дядо ти никога в никаква война не е участвал. През целия си живот не се е отдалечавал и на петдесет мили от Уинтън.

Какво говори тя? Зениците ми се разшириха от уплаха и недоверие.

— Не ми е в природата да говоря лошо за някого — продължи тя, — но това е мое тежко задължение, което засяга бъдещето ти. — Гласът ѝ продължаваше да звучи, цялото ми същество се съпротивляваше, опитвах се да не я слушам, но от време на време

думите безжалостно проникваха до мен. — ...Неудачник във всичко, за което се е залавял... изхвърлен от всякакви служби... акцизен чиновник в склада на митницата... ден за ден в продължение на години... това довършило бедната му жена... после и пиенето... вижда се по лицето му... а носът... Дори и компанията му... Боуг, три пъти фалирал, и Дики, с единия крак в приюта за бедни... И нито пени на негово име... добре, че е великодушието на сина ми...

— Не, не — извиках аз, закрих лицето си с ръце и забих глава във възглавницата.

— Ти трябва да знаеш това, Робърт. — И тя оправи завивките. — Та той не може да окаже добро влияние върху едно малко момче. Не плачи, агънцето ми. Ще се погрижа за теб.

Тя търпеливо изчака да се успокоя, стана и като заяви, че и тя е уморена, издекламира: „Рано пиле рано пее, здраве, богатство и ум вещае“ и отиде да се съблече.

Замаян, въпреки нещастията си, не можех да не я наблюдавам. Започна с черната си шапка — малкото черно боне върху сресаната на кок все още кестенява коса. После откопча от врата си малкия златен часовник, внимателно го нави и го закачи на една кукичка над камината. Сетне дойде ред на топлия бял шал върху раменете ѝ. Пауза, докато разкопчае стегнатия черен корсаж с дълги ръкави — и него нагъна върху люлеещия се стол. Последва комбинезона, бели волани от батиста, може би четири, украсени с ширит по края, докато най-послед видях баба опасана в тъмен корсет високо до тъмните ями на подмишниците.

На това място тя спря. С едно бързо, почти магическо движение на лявата ръка махна зъбите си — изключителна сръчност, която накара лицето ѝ да се изкриви по изумителен начин. Строгите ѝ черти приеха израза на мила нежност. Щом обаче постави зъбите в чаша с вода до леглото, баба бързо си сложи бяла нощна шапчица и здраво завърза панделките под брадичката, сякаш да възстанови отчасти строгостта на лицето си.

Сега тя пусна полата си надолу, прекрачи я и това движение повтори с всичките си фусты. В онези ранни години на живота ми броят на бабините фусты предизвикваше у мен голямо недоумение: първо, черна вълнена с примес от памук и коприна, после три бели памучни, две от мек вълнен плат... но никога не успях да реша тази

най-голяма и неуловима загадка, защото тук баба ме поглеждаше строго, но сдържано.

— Робърт, обърни се към стената.

Подчинявах се и чувствавах как баба продължава да излиза от фустите, как тракат банели и долавях какви ли не още звуци, после газта угасваше и тя лягаше до мен. Спеше спокойно, тихо, но краката ѝ — тях тя веднага поставяше върху мен — бяха много студени. Лежах на една страна в тъмнината и страхливо изучавах зъбите ѝ, които ми се хилеха бляскави от нощното шкафче; два реда големи зъби, зеленикави, старомодни, но много силни, със здрава свързваща пружина. Дядо нямаше такива зъби, но въпреки всичките му недостатъци, изведнъж закопнях с цялата си душа да се върна при него.

ПЕТА ГЛАВА

Сивото каменно Академично училище с високите си квадратни часовникови кули, с изтритите каменни стълби, с дългите влажни коридори и горещите класни стаи, изпълнени с миризмата на тебешир, деца и светилен газ, вече повече от сто години разкриваше на Хайстрийт дълбоката си тъмна арка, един вход, сравним в неспокойното ми въображение само с тясното дефиле на планината Хамелин, когато се разтвори от звуците на вълшебната флейта.

Сутринта, когато трябваше да мина през този вход, аз се събудих изпълнен с безпокойство и вълнение, а баба ми съобщи, че костюмът ми е готов. Тя ме заведе самодоволно до прозореца, където го беше поставила, вече завършен, върху тънка хартия, за да ме изненада.

Още щом погледнах очаквания с нетърпение нов костюм, аз така се слисах, че едва ли можех да кажа нещо. На цвят зелен, но не тъмно, убито зелено, а силно, ярко, маслинено. Вярно, видях този плат, когато баба натискаше педала на машината, но в наивността си го взех за подплатата.

— Облечи го — каза гордо тя.

Беше голям, жакетът ме обвиваше цял, широкият брич падаше равно надолу като чифт много дълги панталони, отрязани под коляното.

— Добре, добре — потупваше ме баба и ме придърпваше ту тук, ту там. — Добре ти стои. Направила съм ти го по мярка.

— Но, бабо, цветът — плахо запротестирах.

— Цветът ли? — тя махна един бял конец и продължи да говори през зъби, защото в устните си стискаше карфица. — Какво му е на цвета? Чудесна материя, пада добре. Няма и да се изтърка.

Пребледнях. Погледнах ръкава отблизо и забелязах на плата леки ивици от малки кардирани извити фигури — о, боже, рози, красиви за някоя бабина фуста, но едва ли подходящи за мен.

— Нека си облека стария костюм тази сутрин, бабо.

— Какви са тези глупости! Нарязах го на парцали за прах снощи.

Баба така превъзнасяше произведението си, че ме отпрати от стаята отчасти успокоен, но Мърдок веднага ме попари като с вряла вода. Срећна ме по стълбите, спря се ужасен, подигравателен, разтърка очи, облегна се на перилата и диво се закикоти.

— Най-после и тя си показа рогата.

В кухнята странното мълчание на мама, изключителната ѝ любезност докато ми подаваше кашата, не върна спокойствието ми.

Излязох в студената сива утрин обезкуражен, със съзнанието, че на целия този мръсен, студен шотландски пейзаж имаше само една чужда пролетна нотка — аз самият. Хората се обръщаха и ме оглеждаха. Плах и засрамен избягах от главната улица и поех по общинския път, по-тих, но по-дълъг и затова закъснях за училище.

Загубих се в коридорите и след известни затруднения открих втори клас — според препоръките на Кейт бях за тук. Когато влязох, разпределението беше направено и двойният клас събран: мистър Далглиш вече беше предал първия урок. Опитах се да се промъкна незабелязано до свободния чин, но учителят ме спря по средата. По-късно открих, че не винаги беше такъв тиранин, че имаше дни на чудесна непринуденост, когато ни обогатяваше с интересни познания. Но имаше и други периоди — горчиви и мрачни, когато сърдитият дявол сякаш беснееше в него. Сега аз с ужас разбрах от начина, по който дъвчеше края на мустака си, че настроението му е неблагоприятно. Очаквах да ме смъмри за къснението. Но той не ми крещеше. Вместо това слезе от бюрото, заобиколи ме бавно, с леко наклонена на една страна глава. Класът седеше стреснат и възбуден.

— Да — каза той накрая, — ние сме значи новото момче. Струва ми се, че имаме и нов костюм. Векът на чудесата не е свършил.

Разнесе се нетърпеливо кикотене. Мълчах.

— Ела, седни, не се цупи. Откъде си го купил? От Милън на Хайстрийт или от кооперативния магазин?

С пребледнели устни промълвих:

— Баба ми го направи, сър.

Взрив от смях в класа. Мистър Далглиш, с намръщен, смразяващ кръвта ми поглед, продължаваше да ме обикаля.

— Забележителен цвят. Но подходящ. Разбрах, че си ирландец по произход.

Силен смях в класа. В целия този амфитеатър от озъбени лица, оголени от моята боязън и чувствителност до широтата на колизей, но възприет ясно и в подробности, имаше само двама, които не се смееха. Гавин Блеър на предния чин гледаше учителя със студено презрение и Алисън Кийт, застанала сериозно над учебника, не сваляше тъмните си тревожни очи от мен.

— Отговорихте ли на въпроса ми, сър. Не сте ли последовател на свети Патрик?

— Не знам.

— Не знае. — Подигравателната нотка прие формата на удивление, на едно още по-неприятно разискване. Класът наляга по чиновите от смях. — Появява ни се в гирлянди, с детелини^[1], живото олицетворение на онази прочувствена балада „Облечен в зелено“, а се срамува да признае, че светената вода още мокри челото му.

Това продължи докато изведнъж той се обърна и със студен поглед усмири класа. После ми заговори с естествен глас.

— Може да ти е интересно да знаеш, че аз съм учил майка ти. Сега ми се струва, че съм си губил времето. Седни ей там.

Разтреперан и унизен, пристъпих неуверено към мястото си. Надявах се, че това е краят на мъките ми. Уви, бе само началото. В междучасието ме заобиколи злорада присмехулна банда. Вече ме бележеха като човек, по-различен от другите, сега бях признат за „особняк“ сред масата.

Бърти Джамисън и Хамиш Боуг се оказаха най-лошите ми мъчители.

— Окраската му зелена, майката — синя^[2]!

Това остроумие беше по-жестоко и от остроумието на мистър Далглиш, но в същия стил. Нещастната фуста на старицата разрови стара расова и религиозна омраза. По време на обяда се заключих в тоалетната, хлябът, намазан с конфитюр от ревен и увит в хартия, остана непокътнат на коленете ми. Но ме откриха и насила ме изтикаха навън.

Следобед имахме гимнастика в училищния салон. Водеше я портиерът, бивш сержант от доброволческата армия. Щом съблякох жакета си заедно с другите, Бърти Джамисън и Хамиш Боуг се приближиха заплашително. Бърти беше грубо момче с изпъкнало чело. Той винаги гонеше момичетата и се биеше с тях.

— После ще ти дадем да разбереш.

— За какво? — заекнах аз.

— Защото си мръсно католичче.

Целия час след това изпълнявах командите „ръцете горе“, „подвий коленете“ в трескаво предчувствие. Щом тренировката свърши и портиерът си отиде, притиснаха ме в съблекалнята. Повечето по-големи момчета бяха там. Блъснаха ме, ритнаха ме в ъгъла, Джамисън ми хвана ръката и болезнено я изви зад гърба ми. Опитах се да избягам, но се подхлъзнах и паднах. Хамиш Боуг веднага хвана краката ми, а Джамисън седна на гърдите ми и заблъска главата ми в пода.

— Дай му да разбере, Бърти — викаха няколко гласа. — Смачкай му фасона.

Това роди у Джамисън нова идея. Той пусна краката ми и хвърли поглед на другите.

— Кой има нож? Да видим дали и отвътре е зелен.

— Не, Бърти, не — виках аз.

Едва говорех. Сърцето ми уплашено тупаше. Изведнъж звънецът удари и те се принудиха да ме пуснат. Стигнах коридора, откъдето трябваше да закрачим към класната стая. Мистър Далглиш, сложил пръст върху езика на звънеца, ни чакаше. Той погледна мръсния ми размъкнат вид и каза:

— Какво става?

Другите подлизурски отговориха в хор вместо мен.

— Нищо, сър.

Тогава малкият Хауи, пъргав като катерица, извика отзад:

— Току-що се възхищавахме на новия зелен костюм на Шанън, сър.

Мистър Далглиш се усмихна кисело.

През цялата седмица се чувствах страшно нещастен. Издевателствата над мен нямаха край. След часовете една хищна банда се събираше срещу църквата „Светите ангели“, съвсем близо до Академичното училище.

Въпреки че никога не бях влизал вътре в тази сграда, те цинично ме караха да се отбия вътре, да получа опрощение на греховете си, да оберя кутията за събиране на помощи, да целуна пръстите на краката на пастора и някои други негови анатомични органи. Мъчителите ми

бяха безжалостни и ако в отчаянието си замахнех към тях, шайката винаги ме смазваше.

За да не се натъкна на тях, постоянно нащрек и готов да побегна, аз поемах по обиколни и безлюдни пътеки — по-точно по общинския път, който минаваше покрай завода. Но дори и тук не бях в безопасност — този ужасен зелен костюм беше на гърба ми и младите техници и монтьори от завода викаха:

— Хей, Зелен брич. Знае ли майка ти, че си излязъл?

Забележките им бяха чистосърдечни, но по това време аз бях много напласен, за да различавам шегата от оскърблението. Потънах в още по-дълбоко отчаяние, обърквах домашните си работи, зацапвах тетрадките си в клас, държах се като малоумен. Веднъж, когато мистър Далглиш ми каза да стана и издекламирам ученото стихотворение, аз толкова дълго се колебах, че той извика:

— Какво чакаш?

Отговорих разсеяно и тъпо.

— Моля, сър, за зеления си костюм.

Всички се втрещиха. Тишина. После смях от цяло гърло.

Не можех да издържам повече. Тази вечер се втурнах в дядовата стая. Още щом усетих дъха на познатата обичана миризма на спарено, сълзите бликнаха от очите ми. Откак баба ме прие при себе си, с него съвсем се бяхме отчуждили. Въпреки че се приготвих да го моля за прошка, той със студена, сдържана, презрителна усмивка ми направи знак с глава да вляза. Несвързаните ми обяснения прие с безразличие.

— Спи си при когото искаш, момчето ми — забележа дядо.

Сега той седеше дълбоко замислен, но с известно чувство на апатия и нищо не вършеше.

— Дядо — плачех аз.

Той бавно се обърна. Бърках ли? Или очите му светнаха, като ме видя? Тишина.

— Знаех, че ще се върнеш — каза той просто. После не можа да се сдържи от ужасните си нравоучения и добави: — Старите приятели винаги са по-добри.

[1] Детелината е емблемата на Ирландия. — Б.пр. ↑

[2] Националният цвят на Ирландия е зелен, а на Англия — син. — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Най-сетне успокоен, аз седнах на дядовите колене — радостно доказателство за нашето помиряване — и му излях душата си. Той ме слушаше тихо. После, с уверено движение взе пълната лула от полицата.

— Има само един изход — каза той замислено. О, как благославях спокойната му логика след толкова дни на влудяване. — Но въпросът е дали ще го направиш.

— Ще го направя — извиках разгорещен. — Ще го направя, ще го направя.

— Кое е най-силното... най-якото... най-решителното момче в класа ви?

Трябваше ми само миг да се замисля. На този въпрос имаше един-единствен отговор. Без да се двоумя отговорих:

— Гавин Блеър.

— Кметският син ли?

Кимнах с глава.

— Тогава... — и той извади лулата от устата си — ще трябва да се биеш с Гавин Блеър.

Опулих се ужасен. Гавин в същност не се числеше към мъчителите ми. Държеше се презрително, в Академичното училище е говорил с мен само два пъти. Беше превъзходно момче — умен, но необщителен, най-добрият ученик в класа, любимец дори на Далглиш. На първо място във всички игри. Известно беше, че с една ръка може да набие Бърти Джамисън. Опитах се да обясня това на дядо.

— Страхуваш ли се? — попита ме той.

Наведох глава. Мислех за жилавото тяло на Гавин, малката му, но решителна брадичка, ясните му сиви очи. За разлика от онези смели момчета в представите ми, аз ужасно се страхувах.

— Не умея да се бия.

— Ще те науча. За една седмица ще те науча. Не ръстът е важен, а духът. — Той сви рамене. — Да напишем писмо на Далглиш, ако искаш, и да го помолим да поговори с момчетата. Но за това те още

повече ще ти се присмиват. Въпросът е принципен — да нападнеш и набиеш най-силния между тях. Ще го направиш ли?

Потреперах. Но чудно, стигнал до крайна нетърпимост, аз намерих определено решение. Измърморих несвързано.

— Да.

Още същата вечер, след като помогнах на мама да избърше чиниите, започнахме тренировките. Разбрахме се да държим баба в пълно неведение за плана ни. Дядо ме поставяше в редица неестествени и неудобни пози — юмруците напред, брадичката толкова извита навътре, че виждах само обувките си. После, застанал срещу мен в същата поза, той командуваше „извивай лявата“ и аз го направих с такава бързина, че го засегнах право в диафрагмата и той, останал без дъх, се присви на стола.

— О, дядо! — извиках уплашен. — Не исках да те заболи.

Дядо беше много ядосан. Не защото го бях ударил, а защото съвсем не по джентълменски се възползувах и го засегнах „под кръста“. След като отново си пое дъх, той строго започна да ми чете нотации за нарушенията на правилата, после ме изпрати да потичам до края на пътя и обратно, за да заякват краката ми.

Следващите дни дядо положи големи усилия, за да напредна в благородното изкуство на самозащитата. Разказа ми жестоки и внушителни истории за Джем Мейс, Джим Джентълмена и Били Касапина, който се бил осемдесет и два рунда със счупена челюст и едно увиснало ухо. Нареди ми да не пия вода или да пия колкото може по-малко, та да укрепне кожата ми. Пожертва дори сиренето си от обета — любимото му ядене — и ме накара бавно да го изям, застанал срещу него, докато слюнките капеха по мустаците му.

— Нищо не дава толкова енергия, момчето ми, колкото дънлопското сирене.

Не се съмнявах в това, но ужасно страдах от киселини в стомаха.

В събота следобед той ме взе със себе си до гробищата, за да ме покаже на приятелите си. Когато избумках боксърските си пози пред тях, той мрачно обясни причините за приближаващия конфликт. Чух Садлър да се смее неприятно.

— Какво става с великите ти идеи, Гау? Винаги си казвал: живеј и остави другите на спокойствие, а сега ти започваш бой.

— Садлър — каза рязко дядо, — понякога е необходимо да се биеш, за да можем да живеем.

Това накара мистър Боуг да млъкне, но виждах, че има много лошо мнение относно моите шансове за успех.

Съдбовният ден настъпи. Когато пресичах площадката на стълбището, дядо ме извика в стаята си и тържествено разтърси ръката ми.

— Запомни — погледна ме той в очите, — каквото и да е... само не се страхувай.

Ревеше ми се — въпреки дядовото сирене, крехките детски години под грижите на бедната ми майка още си казваха думата. И нещо по-лошо; макар преследванията ми да продължаваха, напоследък Гавин даваше признаци, че взема моята страна — залепи плесница на Бърти Джамисън загдето много грубо се блъска на „прескочи кобила“ и веднъж в клас, като забеляза, че ми трябва гума, тихо бутна към мен своята. Но дадох дума на дядо и сега нищо, нищо не трябва да ме спре. Наставникът ми избра времето — четири часа, веднага след излизане от училище. Цял ден с непрекъснат трепет наблюдавах спокойното, съсредоточено, умно лице на Гавин отсреща в класната стая. Беше красив, с дълбоки очи, тъмни дълги мигли и малка горда горна устна; типично лице на планинец — баща му беше от Пърт, а покойната му майка — потомка на рода Кампбел от Инверъри. Може би защото вечерта щеше да излиза с голямата си сестра, днес беше облечен в характерната за семейство Блеър фустанела от тъмен кариран вълнен плат, носеше строга кожена кесия^[1] и черни обувки. Един-два пъти погледът му улови моя: трябва да съм гледал странно умоляващо. На сърцето ми беше тежко. Почти чувствавах, че го обичам. А трябваше да се бия с него.

Четири удара на стария часовник от високата сива кула на Академичното училище... Изчезна и последната ми надежда мистър Далглиш да ме задържи след часовете. Пусна ме заедно с другите. Пресичах игрището, Гавин вървеше пред мен, небрежно метнал чантата на гърба си. Необходимостта да направя нещо, ако не искам да се върна при дядо като жалък страхливец, ме подтикваше, независимо от чувствата ми. Изведнъж изтичах напред и силно блъснах Гавин. Той се завъртя и ме видя насреща си — стисках юмруци един върху друг, сякаш държах свещ по време на процесия.

— Разделяй юмруците! — изкрясках фразата, която е традиционната покана за бой в Ливънфорд. Веднага вик на почуда и очакване се изтръгна от другите момчета.

— Бой! Гавин и Шанън. Бой! Бой!

Гавин пламна — светлата му кожа лесно почервеняваше — и огледа с досада струпалите се вече в кръг около нас момчета. Той трябваше да приеме предизвикателството, колкото и слабо да бе то. С дланта си раздели юмруците ми. Веднага ги вдигнах отново и ги задържах встрани от тялото си.

— Е, плюй над тях!

Гавин изкусно се изплю.

Продължих ритуала. С обувките, които ми се струваха отделени от треперещите ми крака, аз начертах крива линия по чакълестата повърхност на игрището.

— Хайде, прекрачи я!

С ужас разбрах, че Гавин се ядоса. Бързо я прекрачи.

Цял потреперах. Оставаше само последното действие. Мъртва тишина от страна на заобиколилите ни момчета. С пресъхнали устни прошепнах:

— Удряй, страхливецо!

И той без колебание ме удари в гърдите. Как на кухо прокълтяха те, сякаш костите ми бяха от шперплат! И колко слаб се чувствах! Но връщане назад нямаше. Стиснах тракаците си зъби и се спуснах към обичния Гавин.

Забравих всичко, на което ме бе учил дядо, всичко. Слабите ми ръце махаха във въздуха, правеха диви кръгови движения. Често удрях Гавин, но винаги в твърдите и най-неуязвими места — в лактите, бузите, и особено в квадратните метални копчета на фустанелата му. Нелоялността на тези копчета събуди у мен чувство на нарастваща мъка. След всеки мой удар ми се струваше, че на него причинявам по-малко болка, отколкото на себе си. А неговите удари — обратно — болезнено потъваха в най-нежните ми места.

На два пъти той ме събори под одобрителните викове на околните. Никога преди това не съм познавал чувството на ярост. Тези подли викове ме накараха да го открия. Да, сигурно най-подлите човешки същества са тези, които стоят настрана и се наслаждават на борбата и болката на подобните им. Ярост към действителните ми

врагове ме изпълни до мозъка на костите. Неясните им озъбени лица ме подтикваха да им покажа от какво тесто съм замесен. Станах от чакъла и отново се хвърлих към Гавин.

Той падна пред мен. Мъртвешка тишина. После стана и се чу гласът на малкия Хауи Катерицата.

— Ти само се подхлъзна, Гавин. Дай му да разбере! Дай му да разбере.

Сега Гавин внимаваше повече. Обикаляше дълго, изглежда моите връхлитания не му харесваха. И двамата изтощени пуфтяхме като парни машини. Бях цял зачервен и сторещен, изчезнала бе влажната хладина на кожата ми. Със странно недоумение наблюдавах как едното му око, моравочервено, бързо се затваряше. Нима наистина аз причиних толкова зло на такъв герой? Тогава, през омарата, врявата, бъркотията, до ушите ми несвързано достигна нечий глас. Едно „голямо момче“ от горните класове... На път за гимнастическия салон една група се спря.

— Господи! Зеленият брич здравата се бие.

Радост и възторг! Не опозорих дядо. Не съм бил такъв страхливец, за какъвто се мислех. Отново се втурнах към обичния Гавин, сякаш готов да го прегърна. Изведнъж, но без умисъл, докато се борехме, той изправи глава.

Получих зашеметяващ удар по носа. Потече ми кръв. Усецах топлия, солен вкус в устата си, чувствах как като река тече от ноздрите ми и отпред цял ме изпръска. Господи! Никога не съм знаел, че в слабото ми тяло има толкова много кръв. Но това ни най-малко не ме безпокоеше. Въпреки че краката ми отново престанаха да ме слушат, главата ми наистина все повече се проясняваше. Зашеметен, аз пак стоварих кокалчетата на пръстите си върху копчетата на Гавин. Заслепяваща светлина, викове, ракети в небето... Може би е Халеевата комета! Още размахвах ръце, когато открих, че някой ме крепи отзад. А друго от големите момчета държеше по същия начин Гавин за яката.

— Стига засега, момчета. Стиснете си ръцете. Дяволски хубаво сбиване. А сега някой да изтича за ключа на салона. Това малкото кърви като прасе.

Лежах проснат по гръб на игрището с огромния студен ключ, притиснат на врата ми, а Гавин се наведе над мен с изцапано, загрижено лице. Дрехите ми се намокриха, големите момчета се

разтревожиха, че кръвта не спира. Накрая натопиха една разкъсана кърпа във вода и сол и напъхаха парченцата в ноздрите ми. Успяха.

— Полежи така двайсетина минути, момче, ще ти мине като на куче.

И си отидоха. Постепенно се пръснаха и всичките ми съученици. Всички, освен Гавин. Бяхме сами на необичайно празното игрище — едно бойно поле, изцапано, набраздено, запушено от прахоляка под краката ни. Замаян, аз се опитах да му се усмихна, но натъпканият ми нос и твърдата кора засъхнала кръв по лицето ми пречеха.

— Не мърдай — каза нежно той. — Не исках да те ударя така с глава. Беше фал.

Поклатих глава в несъгласие и кръвта почти заструи отново. Успях да се усмихна някак си.

— Съжалявам, че окото ти се затвори.

Той внимателно опипа притвореното си око и се усмихна с топлатата си красива усмивка, която цял ме обля като слънчева светлина.

Когато краищата на кърпата от носа ми престанаха да капят, той внимателно ги измъкна. После ми помогна да се изправя и заедно, без да говорим, започнахме дългото си пътуване към Драмбък роуд. Халеевата комета още проблясваше по небето. Пред тяхната къща Гавин спря.

— Не можеш да си отидеш в такъв вид. Влез да се измиеш.

Следвах го неуверено между двата еднакви входни фенера с градския герб върху стъклата на всеки от тях — отличителен белег за дома на кмета, а после по внимателно утъпканата пътека с храсти от двете страни. Градината бе голяма и чудесно поддържана. В далечината, до една ръчна количка, работеше човек. Приближихме голямата пристройка за коли в задния двор на вилата с чешма отвън. Когато започнахме да се оправяме, една девойка с чиста униформа в бяло и черно ни забеляза неспокойно от прозореца и след малко дама с кафява дреха излезе и забърза към нас.

— Милите ми момчета. Нещастие ли ви се случи?

Беше Джулия Блеър, голямата сестра на Гавин, която се грижеше за бащиното домакинство след смъртта на майка им. Един въпросителен поглед и престана да задава въпроси. Тя ме заведе в стаята му — красива стая и само негова, пълна със снимки, въдичарски пръти и принадлежности и собственоръчно изработена

дърворезба. Там тя ме накара да съблека отвратителните си дрехи. И докато не без погнуса ги слагаше настрана, за да ги завие в амбалажна хартия, ме принуди да облека един хубав сив вълнен костюм на Гавин.

— Познавах майка ти много добре, Робърт — каза тя с нежния си майчински глас. — Защо не наобиколиш Гавин, когато... — огледа се, но той се бавеше в кухнята, за да си сложи нещо на окото — ...когато и двамата се оправите. — Долу, на входа тя ми подаде пакета. Червенина изби по сериозното лице на тази зряла жена: — Само не искаме да връщаш костюма на Гавин, Робърт. Съвсем му е малък. — Тя постоя още малко сама на стълбите. Гледаше ме как изчезвам в здрача.

Вървах бавно по пътя към Луамънд вю. Сега почувствувах пълно изтощение. Всичко ме болеше, главата ми се въртеше, едва влачех краката си. И заедно с нарастващата ми физическа отпадналост, настроението ми също спадеше. Голямата къща на Гавин ме бе потиснала. Това особено униние, което по-късно в живота ми щеше внезапно да се явява и по този начин да проваля дори най-явните ми успехи, започваше да ме терзае сега. След като вече всичко бе свършило, аз разглеждах неотдавнашната си проява с нарастващо недоволство. В края на краищата, ако големите момчета не бяха спрели борбата... Стигнах до входната порта. Дядо ме чакаше там сам.

— Победи ли?

— Не, дядо — запънах се аз. — Според мен изгубих.

Без да каже нито дума, той ме заведе в стаята си и ме настани в креслото си.

— Не се страхувах — извиках аз — ...след като започнахме...

Измъкна от мен неуверения ми разказ за боя. Не разбирах възбудата му. Щом завърших, той някак си възторжено разтърси ръката ми. После стана и вземайки пакета, които още криеше причината за цялото ми нещастие, го захвърли в огъня. Много време трябваше на зеления ми костюм да се запали и стаята ужасно се задими. Накрая изгоря.

— Виждаш ли сега! — каза дядо.

[1] Кесия, която виси отпред — част от шотландската народна носия. — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

Последваха мразовити зимни седмици с дълги мрачни вечери. Враждата между дядо и баба, която водеше началото си от различните им гледища и неравните им права, продължаваше да се проявява в тихата борба за власт над мен.

Баба беше много засегната от смяната на костюма. През нощта, в леглото, както си лежахме заедно, тя ми зашлеви хубава плесница и ми изнесе сериозна лекция за черната неблагодарност, каза ми, че трябва да се държа много по-добре, ако искам да си остана „нейното момче“. Опасенията ѝ за здравето ми, и без това винаги сериозни, сега изглежда се увеличиха и не можех дори да кихна, без да ми припише възпаление на дробовете и щедро да ме натъпче с лекарства, които сама приготвяше от пчелинок и сена. Въпреки това сега бях по-щастлив от преди.

В Академичното училище сбиването много ми помогна и вероятно не толкова сбиването, колкото моята омировска загуба на кръв. Имаше опасност тя да стане нещо историческо. Момчетата вече говореха за някои събития като за нещо, станало преди или след „деня, в който тече кръв от носа на Шанън“. Във всеки случай, аз бях сега прилично облечен в сив костюм /а за това благославях мис Джулия Блеър/ и вече не ми се присмиваха. Дори Бърти Джамисън и тайфата му, всички се мъчеха да ми покажат уважението си. Стана ясно, че Гавин е мой приятел.

Гавин, както вече подхвърлих по-рано, странеше от другите момчета и не от снобското чувство, че материално е по-добре от тях — баща му отдавна държеше в ръцете си житната търговия в града — а просто заради характера и нрава си, в същност поради вътрешния си мир. Всички обикновени игри той играеше умело, но го правеше рядко, защото имаше други вкусове и развлечения, далеч над общото ниво. В библиотеката в уютната си стая имаше тонове книги по естествена история, пълни с лъскави цветни картини на насекоми, горски цветя с напечатани под тях наименования. Имаше си и превъзходна колекция от птичи яйца. На едната стена, в рамка, висеше

снимка: той, облечен в къс голф, с голяма риба в ръка. Баща му, известен въдичар, често го водеше на Лох Луамънд и предишната есен Гавин, още не навършил девет години, извадил с рибарска кука дванадесетфунтова съомга.

Но всички тези великолепни умения на Гавин не бяха нищо пред вътрешната му природа, пред онази духовна същност, за която не могат да се намерят подходящи думи. Беше мълчаливо момче, мълчалив и спартанец по характер. Твърдата линия на устните му, малката решителна брадичка, сякаш спокойно казваха на живота: „никога няма да се дам“.

Следващия петък след сбиването той ме изчака след часовете и без да каже дума, само се усмихна стеснително и тръгна до мен по Хай стрийт. Как радостно трепнах при това внимание след толкова седмици, в които изчезвах по задните улици! Спряхме за половин час в магазина на баща му. Отзад в конюшната гледахме как Том Дрин, главният колар, лекуваше един болен кон, възстановяващ се след копривна треска. Излизахме, когато кметът Блеър ни повика през големите складови помещения, пълни с фураж, сандъци жито, струпани чували брашно, боб, овес. Тук се навъртаха и общи работници в бели престилки.

— Я, вие двамата сте се спогодили! — И той ни дари със загадъчната си олимпийска, божествена усмивка и с две пълни шепи сладки рожкови семена, дето им казваме „бяла акация“.

Ядяхме семената, вървахме заедно към къщи в мрака, а аз се опитвах да кажа на Гавин колко е хубаво, какво щастие е да имаш баща като неговия и това го накара да се изчерви от гордост — най-хубавото нещо, което съм могъл да кажа. После застанахме пред входната порта на Луамънд вю. Гледайки в обувките си, той леко поритваше по края на тротоара.

— Напролет отивам да търся гнезда... на Уинтънските възвишения... за яйце от златен дъждосвирец и ако искаш да дойдеш...

Каква радост е да те изберат като най-добър другар на Гавин по време на многообещаващите скитания из Уинтънските възвишения! И яйцето на златния дъждосвирец. Тази нощ почти не можах да спя — все за това мислех. Пред мен се откриваше перспективата за едно вълнуващо чудо...

Но почакайте... Преди да премина към тези удоволствия трябва покорно да ви съобщя за едно посещение, когато се запознах и с последния член на семейство Леки.

В началото на януари, след поредната си вечерна проверка в пощенската кутия, мама нададе радостен вик, сякаш беше получила съобщение от самия архангел.

— От Адъм е! — Тя донесе писмото в кухнята, където бяхме седнали на вечеря. — Пристига в събота, в един часа. За малко, по работа.

Татко ревниво посегна и тя неохотно му отстъпи писмото. То обиколи всички в къщи. Само дядо, който явно отдаде малко значение на новината, и Кейт, която отново мрачно сбърчи чело, останаха безразлични.

Открих, че възбудата ми растеше, докато мама разказваше как като момче Адъм печелел на топчета, колко „уравновесен“ бил, как още преди да навърши тринадесет години купил и продал велосипед с десет шилинга печалба, как година по-късно постъпил в кантората на мистър Маккелър без каквито и да е предимства и как само след часове вече вършел вечерната колекционерска работа в застрахователната компания на Рок, как пестял всичките си пари и все още ненавършил двайсет и седем години вече сам създал положение в застрахователния бизнес и представлявал както Каледонийската компания, така и компанията на Рок към една кантора в „сградата на прецизността“ в Уинтън и печелел най-малко четиристотин лири годишно, повече дори — мама затаи дъх — от татко.

Мама с гордост ми показва и подаръка му — жълтата златна брошка, която, както сам Адъм й казал, струвала много пари.

В събота, в един без нещо, пред вратата спря автомобил. Нека не създавам погрешни представи и надежди — той не принадлежеше на Адъм. Но все пак *автомобил*. От първите модели „Аргайл“, яркочервен, с малък радиатор с месингов предпазител, с щампован аргайловски син лъв, много широка каросерия, красиви странични седалки и врата отзад...

Адъм влезе самоуверен и усмихнат, облечен в палто с кафява кожена яка. Прегърна мама, която го чакаше и още в зори беше станала, за да се приготви за него, енергично се здрависа с татко и съответно почете и нас останалите. Беше тъмнокос, среден на ръст,

вече започнал да дебелее, а от карането в зимния ден по гладко избръснатите му бузи беше избила хубава руменина. Като седна пред бифтека, цветното зеле и картофите, приготвени от мама със страстно разточителство, извадени направо от фурната и сложени пред него, той обясни, че мистър Кей, партньор от новия завод „Аргайл“ пътувал от Уинтън за Александрия и го докарал. За по-малко от два часа взели петдесет мили.

Бяхме се наобядвали преди час — за нас имаше баница с месо — и сега всички седяхме около него и наблюдавахме соловия му пир. Той ни разказа, че вече е прекарал половин час в града и е договорил някаква застрахователна работа с мистър Маккелър. Очите му, малки като на татко, но светлокафяви, уловиха почти закачливо погледа ми. Пламнах от удоволствие.

В това време мама, измъкнала се в антрето, за да разгледа новото красиво палто на сина си с кожена яка, се върна и го обслужваше с благоговение.

— Трябва да обсъдим нещо. — Адъм прекъсна думите си, за да се усмихне. — Полицата на стареца.

— Да, Адъм. — Татко, който беше отскочил от работа, дръпна стола си към масата по-близо до Адъм. Гласът му звучеше поверително, с уважение.

— Почти излиза вече — говореше Адъм замислено. — На седемнадесети февруари... чисти четиристотин и петдесет лири, платими, както е договорено, на мама.

— Добра сума! — задъхано рече татко.

— Даже доста добра — съгласи се Адъм. — Но бихме могли да вземем и повече. — Усмихвайки се леко на татковия сериозен вид, той продължи да обяснява: — Ако отсрочим съществуващата полица, а това лесно мога да уредя, то сумата, при положение, че се плати на седемдесет и пет годишна възраст или по-рано в случаи на смърт, ще възлиза с лихвите някъде около шестстотин лири.

— Шестстотин? — татковият глас звучеше като ехо. — Но това означава сега да не пипаме парите.

Адъм сви рамене:

— Това е то. Застрахователната компания Рок е сигурна като самата банка. Екстра възможност. Какво ще кажеш, мамо?

Мама изглеждаше много нещастна, ръцете ѝ нервно мърдаха.

— Казвала съм и преди... Не ми харесва да печеля от баща си... И не по този начин.

— Е, хайде пък сега, мамо — усмихна се Адъм снизходително. — Отдавна всичко сме оправили. Та той ти дължи за храната и квартирата. Освен това, да погледнем историята на тази полица. Когато преди години дядо я откри, тя възлизаше само на някакви си мизерни пет шилинга при старата компания Касъл. И знаеш, че беше прекратена и погребана заедно с компанията Касъл, когато постъпих при Рок. И още щеше да е там, ако не бях я изровил и не бях накарал Маккелър, като лична услуга, да я сложи за основа на нова дядова застраховка за живот.

Мама въздъхна, но не каза нищо.

— А ще искаш ли комисионна за отсрочката? — попита татко предпазливо.

— Да, естествено — засмя се Адъм без ни най-малко да се засегне. — Бизнесът си е бизнес навсякъде по света.

Тишина за размисъл. После татко заговори нерешително:

— Да... Адъм. Мисля, че трябва да я отсрочим.

Адъм кимна одобрително.

— Умен човек си ти! — той отвори чантата в краката си и извади някакъв сгънат документ. — Тук е извлечено всичко за полицата. Ще ти го оставя, мамо. Накарай дядо да го подпише преди седемнадесети.

— Добре, Адъм — в гласа на мама още имаше лек упрек.

Макар деловата находчивост на Адъм да ми направи дълбоко впечатление, нищо не разбрах от този разговор. После, когато татко се върна на работа, преди да тръгне за експреса в два и трийсет, Адъм намери време да поприказва с мен насаме.

— Надявам се, че ще ме изпратиш до гарата, Робърт — той стана, човъркайки зъбите си с клечка, а малките му очи гледаха мило, приятелски. — Искам да ти направя дребен подарък. Да означуваме първата си среща. Виж това! — от портмонето, прикрепено на часовниковата му верижка, той с два пръста измъкна монета от половин лира и я вдигна нагоре. — Пари... Нови, направо от монетния двор... И много полезно нещо, въпреки пренебрежителните забележки на тези, които ги нямат. Не е лошо още от малък да имаш представа за цената на парите, Робърт. Не ме разбирай погрешно. Не съм от стиснатите. Обичам да получавам блага от парите си... да ям най-

хубавото, да се обличам с най-доброто, да отсядам в най-хубавите хотели и всички да бягат след мен. Това е моята представа за нещата. А другата... ето, погледни дядо... пукната пара няма, храни се с хляб и сирене на тавана, дори за долнопробния си тютюн е зависим от другите... — тук той прекъсна, погледна часовника си, усмихна се така заразително, че не можах да не се усмихна и аз в отговор.

Чакайки го в антрето, разбрах, че горещо одобрявам възгледите му за сериозността на живота и значението на парите. Мечтаех за оня миг, когато и аз, с дрънкащи джобове ще си поръчам бифтек, а сервитьорите ще се суетят пред моите повели. Потръпнах в радостно предчувствие за подаръка, който той щеше да ми купи с тази чудесна монета от половин лира.

— Нямах нищо против да ми поносиш чантата, нали? — попита безгрижно Адъм след като мама му помогна да си облече палтото.

Изражих горещото си желание да му служа и вдигнах пътническата чанта, издута от неща, които не можеха да бъдат нито книги, нито документи. Тя се оказа по-тежка, отколкото очаквах. Мама пак целуна Адъм. Тръгнахме за гарата. Адъм вървеше с пружинираща стъпка, а аз почти подтичвайки, постоянно сменях чантата ту в едната, ту в другата ръка и успявах да не изоставам от него.

— А сега какъв подарък би искал?

— Каквото и да е, Адъм — казах любезно и задъхано.

— Не, не — настоя той, — трябва да е нещо, което ти искаш, мой млади приятелю.

Каква щедрост! Какво разбиране! Така окуражен, аз се осмелих да изкажа предпочитанията си. Общинското езеро беше здраво „замръзнало“, покрито с хубав, четири инча дебел лед, и на път за Академичното училище и обратно често се спирах да погледам кънкьорите от положението на човек, който не може да изпита такова щастие.

— Много ще се радвам на чифт кънки, Адъм. При Лангленд, на витрината на Хай стрийт има такива.

— Кънки ли? Е, не знам. Не можеш да караш кънки през лятото, нали?

Разочарован, аз все пак трябваше да приема логиката на този аргумент.

— Футболна топка ще е по-добре — продължи той. — Бедата е само, че трябва да играеш с другите момчета. Ще ѝ разгонят фамилията, ще я пукнат, ще я изгубят. В същност това не е нещо лично твое. Какво ще кажеш за джобно ножче? — предложи после Адъм, като се поздрави с някого отсреща на улицата. — Не, може да се порежеш. Опасно е. Измисли нещо друго.

Тежката чанта вече ме погубваше. Потях се зад него изкривен, едното ми рамо едва не стигаше до земята.

— Не... не мога да измисля, Адъм.

— Ще ти кажа какво — помисли и възкликна той. — Мама ще се зарадва, ако ти подаря нещо полезно. В същност... — и той изрече бързо, с ентузиазъм. — Да, мисля, че точно това е.

— Благодаря ти, Адъм — надявах се само да стигна жив до гарата с този товар.

Той погледна часовника си.

— Остават две минути до и половина. По-бързо, младеж. И не удряй чантата.

Той се спусна напред, а аз с мъка се изкачих по стъпалата след него. Влакът вече беше на коловоза. Адъм скочи в първокласното купе за пушачи, пое чантата, която му предадох с въздишка на облекчение, и се зарови в нея. После се наведе през прозореца, сложи върху малките ми влажни длани солиден метален календар, грубо излят — приличаше на златен, блестящ като мамината брошка, с копчета за превъртане дните на седмицата и с красиво гравирани надпис:

„ЗАСТРАХОВАТЕЛНА КОМПАНИЯ РОК
SEMPER FIDELIS^[1]“

— Ето — каза Адъм, сякаш ми подаваше скъпоценностите на короната — не е ли красив?

— О, да, благодаря, Адъм — отговорих аз стреснат.

Кондукторът наду свирката; той замина.

Тръгнах си от гарата изпълнен с благодарност към Адъм, но леко опечален и малко объркан от тази нова вещ и краткотрайните чудатости на днешния ден. Прибрах се у дома, качих се горе и показах

трофея си на дядо. Той го погледна мълчаливо и странно повдигна вежди.

— Това не е злато, нали, дядо?

— Не е — каза той. — Щом е свързано с Адъм, може да бъде само месинг.

Кратка пауза, докато пак прочета надписа.

— Дядо, а той има ли нещо общо с твоята полица?

Дядо силно почервеня, лицето му се изкриви, доби израз на обида, оскърбление, на него се изписа гняв. Високо отговори:

— Никога не споменавай пак пред мен за това мошеничество или ще ти извия врата.

Настъпи тишина. Дядо стана и силно разстроен започна да се разхожда напред-назад из стаята. Величествен във възмущението си, той обяви:

— Най-голямото престъпление в календара... непростимото злодеяние... е ПОДЛОСТТА.

Първо с горчивина, после иронично, а след това успокоен, той няколко пъти повтори тази максима. Накрая, сякаш съжалил за избухването си, се обърна и изгледа смирената ми поза:

— Искаш ли да отидем на кънки?

Сърцето ми замря.

— Но аз нямам кънки, дядо.

— Тц-тц! Не се предавай толкова лесно. Ще видим какво може да се направи.

Избрал момента, когато пътят бе свободен, той слезе до навеса зад килера и качи една дървена кутия със стари пирони, болтове, брави за врати и ръждясали кънки — тъй като нищо, повтарям, нищо никога не се е изхвърляло в Луамънд вю, те са се трупали в продължение на много години. Седнах по чорапи на пода, а дядо, настанил се в креслото с лула в устата, бърникаше нещо с един ключ, като се опитваше да пригоди към обувките ми най-малкия чифт кънки „Акме“. Голямо беше разочарованието ми, щом разбрах, че не може. И когато всичко изглеждаше загубено, на дъното на кутията той намери чифт дървени кънки на Кейт от детските ѝ години. Каква радост! Завинтени към токовете на обувките ми, те прилягаха точно. Вярно, нямаха каишки, но дядо пък имаше големи количества здрав канап, който

също щеше да ни послужи. Той отвинти кърките, обух си обувките и оживени тръгнахме към езерото.

Каква приятна и вълнуваща сцена! Ледено поле, сигурно около половин миля дълго и четвърт миля широко, покрито с къркьори, които се спускаха, връхлитаха, поклащаха се, весело се носеха, очертаваха сложни фигури, блъскаха се, падаха и пак ставаха под чистото синьо небе, към което се носеше силното непрекъснато хрустене на леда и виковете на къркьорите.

Дядо стегна кърките на краката ми и се залови търпеливо, с много научни обяснения да ме обучава как се пази равновесие. Той се движеше трмаво до мен, водеше ме и ме прикрепяше докато не се научих сам да се задържам. Тогава дядо се оттегли, присъедини се към мистър Боуг и Питър Дики на брега, запали цигара и започна да ме наблюдава.

Очарован от този нов начин на придвижване, аз се препъвах на леда. В един тих ъгъл на езерото няколко добри къркьори бяха поставили портокал върху леда и той се очертаваше като ярко цветно петно върху сивата повърхност на пързалката, а те правеха фигури около него. Между тях беше мис Джулия Блеър, а за моя изненада и Алисън Кийт с майка си. Двете наистина се пързалиха много хубаво. След малко Алисън се приближи, кръстоса ръце и ме хвана. Тя ме водеше по езерото, аз ѝ подражавах, попадах в ритъма на нейните движения и наистина започнах да бележа напредък. В отговор на моята благодарност тя се усмихна, леко поклати глава и се спусна към майка си и портокала. По време на обиколката ни по леда Алисън не каза нито дума.

По-късно дядо ме извика на брега със загадъчната си усмивка.

— Хареса ли ти?

— О, дядо, чудесно, просто чудесно.

По-късно тази вечер, сънен, аз промених едно мнение... Не мисля, че ми са нужни онези разбързани след мен сервитьори. Какво щастие бяха тези стари кънки и дядовите парчета канап. Жалко е само, че не видях Гавин на езерото. Да, дядо, утре ще бъде добро момче.

Извинявай за неблагодарността ми. Искрено ти обещавам в бъдеще да ценя доброто. Но сега... сега ми се спи.

[1] *Semper fidelis* (лат.) — Винаги верен. — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

Тази година пролетта дойде рано и трите кестена пред къщата кимаха с белите си китки пред едно момче, омаяно от свободата, опиянено от някаква непозната досега, нечувана радост.

Както обикновено на петнадесети април баба замина да прекара няколко месеца при роднините си в Аиршир. Вече споменах, че тя разпределяше годината съвсем по равно — есента и зимата в Ливънфорд, пролетта и лятото, месеците за работа на полето — в Килмърнок.

Двамата с нея отбелязвахме напредък в тържествените ни уединени молитви. Никой, и подчертавам това, никой, при моето деликатно положение не можеше да е по-сдържан в отношението си към мен от баба. Тя членуваше в малка, но дейна секта, в която на времето я въвел мъжът ѝ, имаше неоспорими убеждения и неведнъж се опита да ми ги наложи. Но никога не прехвърли приличните граници на търпеливата надежда. Най-решителните ѝ действия се проявяваха в неделя следобед. Тогава тя ме отвеждаше в стаята си, караше ме да седна до коляното ѝ и да чета на глас откъси от Библията.

Одобрявайки разказа ми за войната между Саул и Давид, тя спокойно се полюляваше на стола си до прозореца, по който сънено жужаха мухи, гледаше редовните неделни разходки отвън по пътя към Драмбъкското гробище, смучеше бонбон, но не от плоските меки бонбони, които безразсъдно предпочиташе дядо, а твърд, кръгъл, „императорски“ и той дълго тракаше между зъбите ѝ. (Струваше ми се, че противоположното естество на любимите им бонбони съответствуваше на различията между двамата ми прародители.) От време на време баба прекъсваше четенето ми, за да даде кратки наставления за това как да се живее, за опасността от запек и преди всичко да ме убеди твърдо да се противопоставям на сатаната.

Сатаната, злият дух, Луцифер, или както тя още го наричаше Звярът, за баба беше личен враг, който вечно точи зъби за праведника. И в действителност, тъй като суровата ѝ теология незабелязано

подкрепи наученото по-рано, за мен дяволът започна да се превръща в ужасяваща реалност.

През тези зимни вечери, когато баба излизаше по някои религиозни работи, мое задължение оставаше да занеса в леглото един каменен съд с топла вода, който тя наричаше „грейката ми“ и ако не се върнеше до осем часа, да се съблека сам и сам да легна. Горният етаж бе слабо осветен. Дядо също често излизаше, но не за църква, разбира се. Лежах в тъмната, изпълнена с някакъв шепот спалня, страхувах се от призрачните стени навсякъде около мен, от скърцащата ламперия и с всеки свой напрегнат нерв долавях, че не съм сам. Там беше злият дух, криеше се в бабиния „шкаф“, готов да скочи отгоре ми в мига, в който се отпусна.

Дълго страдах така неподвижен и притаен, докато накрая повече не издържах. С онази слаба храброст, скрита зад естествената ми плахост, скачах и заставах пред ужасния шкаф. Там, с разтреперани колене аз, една малка бяла фигурка, едва осветена от слабия блясък, издаван от уличния фенер навън, надигах разтреперания си глас в заклинание:

— Излизай, Сатана. Знам ти номера, Звяр!

После, като се прекръствах три пъти за по-сигурно, бутвах вратата. За миг сърцето ми преставаше да бие... Но не, там нямаше нищо, нищо, освен неясните очертания на бабините дрехи. С въздишка на облекчение се обръщах и се хвърлях под чаршафа.

Баба никога не научи за тези мои нощни конфликти, но мисля, че беше доволна от тактическия си ход при оформянето на нежната ми и неосъзната душа. Когато заминаваше за Килмърнок с нова шапка, тя пъкна в ръката ми монета от шест пенса, изкопчи от мен обещание да си вземам лекарството и след много предупреждения и съвети „да се пазя“, измърмори:

— Когато се върна, агънцето ми, ще видим какво може да се направи за теб.

Сърцето ми преливаше като фонтан от обич към баба. Но странно: отсъствието ѝ породило у мен едно необикновено чувство на облекчение и то се засили, когато мама ме прехвърли в походното легло зад завесата на кухненската ниша. Тази сладка усамотеност на малкото уединено място, почти моя собствена стая!

Дядо сякаш също се почувствува свободен. Първата му работа беше да вземе голямото шише с лекарство, оставено ми от баба, и с непроницаема усмивка да го изхвърли през прозореца. Почти веднага папратта отдолу пожълтя и загина, което накара Мърдок да се мръщи и мърмори съвсем неправилно против дядовите скрити наклонности.

Но нищо, нищо от това. Живеещите в Луамънд вю започнаха да намират временно спокойствие в чудото на сивото възродяване на земята. Успокоен от тишината на горния етаж, дядо всеки ден кротко ходеше на поляната да бие Садлър Боуг на марлис. Татко сложи хубава бяла чоха на униформената си шапка и в неделя следобед ме водеше до водохранилището да се полюбувам през червената островърха ограда на големия резервоар и красивата административна сграда, в която той се надяваше да се настани, когато мистър Глегхорн, надзирателят, се пенсионира. Мама се притесняваше по-малко, престана с онези непрекъснати дребни пресмятания за всяко пени, за да свърже двата края. Сутрин можеше да се чуе как Мърдок, докато намалява мъхестата си брадичка, напява мелодично: „Обичам девойче, хубаво шотландско девойче...“ Обезпокоена изглеждаше само Кейт, дразнеше се от бързо течащата мъзга, от стремителния полет на червеношийките, пренасящи сламки за гнездата си, от далечното очарователно цвилене на жребеца във фермата на Сноди.

Преди да ви открия собственото си щастие, трябва да проникна внимателно и нежно в тая загадка Кейт.

Прозорецът е отворен, до нас достига ухание на люляк от задната градина, седим около масата на обед и ядем десерта си в пълно разбирателство. Мама, която мрази да види нещо неизядено, вдига с лъжицата последните сливи от сладкото, останали върху блюдото.

— Кой ще ги вземе? — пита тя. — Много са полезни за кръвта през пролетта.

Предлага ги нерешително на мрачната Кейт, но като не получава отговор, ги пуска в чинията на Мърдок. В този миг Кейт скача, буците на челото ѝ пламват червени, като петна при главоболие. Тя истерично крещи.

— Аз не съм *нищо* в тази къща. А аз също печеля... Нося добри пари... По цял ден уча онези вонящи зверчета. Никога вече дума няма да проговоря с когото и да е от вас.

Тя изскача от стаята; смаяна, мама я последва, но след миг се връща, клати глава разочаровано и въздиша:

— Странно момиче е Кейт.

Мърдок великодушно желае да отстъпи сливите, но мама приготвя универсалното си лекарство — чаша чай — и ме моли да го занеса на Кейт в стаята. Избира мен, защото е сигурно, че аз не бих могъл да я обидя. Намирам Кейт върху леглото, цяла в сълзи, поомекнала, изпаднала в самосъжаление.

— Всички ме мразят, всички до един — тя сяда на леглото и обръща към мен покритото си със сълзи лице. — Кажи ми, мили, мислиш ли, че съм ужасно грозна?

— Не, Кейт, не... нищо подобно! — така се сепнах от въпроса, че излъгах.

— Майка ти беше много по-хубава от мен. Направо чудесна — тя клати тъжно глава. — А имам и такова ужасно име. Помисли... Кейт. Кой би завел Кейт на разходка при лунна светлина... или на естрада в Поинт. Ако някога ме видиш в компанията на непознат млад мъж, наричай ме Айрин. Обещай ми!

Обещавам послушен, но изумен. Иначе Кейт е толкова разумна, съзнателна учителка с похвални отзиви от педагогическия колеж, играе добре хоккей, плете чудесно, посещава женския институт. В нея се проявява до съвършенство онова чудесно шотландско качество — „непреклонността“. Борейки се да премахне гнидите от главите на бедните си ученици, тя, която е толкова чиста, често измъква по някое насекомо от самата себе си и когато си дойде, трябва да стои в банята, пребледняла от отвращение, мрачна, но без да се оплаква, да изтърсва дрехите си. Страничните хора одобрително отбелязват за Кейт: „такова достойно момиче“. На Кейт дължа здравите си зъби. Когато преди месец те започнаха да се развалят, тя, без много приказки, ме заведе при мистър Странг, ливънфордския зъболекар. Тя ми дава от малката си библиотека солидни книги като „Айвънхоу“ и „Хиъуорд“^[1]. Но аз знам, че там, в същото чекмедже, има, и със затаен дъх съм ги прилиствал, томове, където в последната глава тъмният красив герой коленичи и несвързано шепне пред любимата — една нежна фигура в бяла лъскава рокля, която досега той не е забелязвал...

— Виж какво, Роби — с въздишка завърши тя разговора, — мисля, че е все едно дали ще гнием тук, или някъде другаде.

Слязох и казах на мама, че сега Кейт е много по-добре. Но тя не беше. В продължение на две седмици ограничаваше семейните разговори с надраскани съобщения върху парченца хартия. Бурно се скара с най-добрата си приятелка Беси Юинг, а Беси, вярната очилата Беси, късно вечерта влезе за дълъг тревожен поверителен разговор насаме с мама в килера. Беси, момичето, което още от ученическите години е търпяло темперамента на Кейт, е интелигентната дъщеря на едно изтънчено семейство от Ноксхил. Цяла седмица тя работи в местната телефонна централа, а в събота вечер облича униформата на Армията на спасението в синьо и червено. Ниска и анемична, но с хубава бухнала коса, тя има ангелски нрав и по особен начин гледа Мърдок, когато се срещнат в кухнята.

Сега я чувам да казва сериозно на мама:

— Наистина, мисис Леки, обезпокоена съм. Липса на интерес. Само ако можехме да я накараме да се залови с мандолината, да кажем... или дори с банджо...

Като малък клюкар изтичвам при дядо с новината.

— Дядо! Дядо! Мисля, че Кейт ще се учи да свири на банджо.

Той се взира в мен, лека ирония изкривява златистия му мустак.

— Страхувам се, че този инструмент няма много да ѝ помогне, момчето ми.

Вторачвам се в него безизразно. Може би иска да каже, че Кейт трябва да се учи да свири на пианото в гостната, рояла с желязно устройство, производство на фирмата „Братя Маккилъп“. Няма значение. Аз тръсвам глава и се втурвам навън, просто за да потичам. Изпълнявам поръчките на всички: на мисис Босъмли например, и когато се връщам, тя ме награждава с усмивката си на зряла жена и препечена филия с консервирано месо и от този сандвич лигите ми потичат. Забравяйки несигурното си положение, че съм един жалък бездомник, когато почти не забелязват, застанал на края на неизвестността, аз съм щастлив... щастлив, че обичам Гавин и че той ме обича.

Заедно с Гавин започнахме да се провираме по хълмовете: тези смели експедиции направиха предишните ми разходки с дядо наистина детински. Без да спира, Гавин страстно търсеше единствения липсващ в колекцията му екземпляр — яйцето на дъждосвиреца — най-рядката от всички птици в Уинтън. И, наумили си да го търсим, ние

пресичахме по-ниските гори, а той имаше търпението да ме учи; заради мен в скрити и неочаквани места той откриваше гнездата на най-обикновени птици, разтваряше клоните на глогинките и спокойно шептеше: „Имелов дрозд с пет яйца“, а аз със светнали очи надничах в чистата чашка от сламки и кал, където лежаха яйца — топли, чупливи, със сини петънца по тях. Посвети ме в деликатното изкуство на „продухването“. Закле ме с клетвата на лесничеите: никога да не вземам повече от едно яйце от гнездо. Малкото му лице побеля от гняв, когато говореше за онези момчета, които ограбват целите гнезда и принуждават птицата майка „да напусне“ местността.

После изкачихме Драмбъкската височина. Добрахме се сякаш до нова страна, с бриз — хладен и приятен, който като пролетна вода брулеше бузите ми. Далече под нас лежеше една ширнала се необхватна панорама на света, нарязана от бели пътища, разсечена от устието на река Клайд — широка преграда от трепкащо сребро с малки кораби по нея. Град Ливънфорд се губеше в милостива мъгла, а от нея се издигаше закръглената гърбица на замъка Рок. Далече, далече долу в краката ни лежах сгушени малките като играчки къщи на село Драмбък. Вълни от зелени площи се виеха на запад и докато погледът ми следеше тези ливади, започнах почти със страх да виждам едно очертание — огромно, високо, извисяващо се остро и синьо над движещите се бели облаци.

— Гледай, Гавин, гледай! — извиках пронизително, приближих се до него и показах към планината.

Той сериозно кимна:

— Това е Бен.

Бих могъл да гледам така цял живот, но той ме примами към падината на ловния участък покрай една боядисана в бяло ферма с краварник и пристройки, струпани около нея във формата на правоъгълник. В двора миришеше на крави и сено; един ракитов храст, вече ярко жълт, засенчваше задната веранда. Пресичахме землището на фермата, над главите ни кръжаха навяци, пчели жужаха сред ярки преципи, кравите лежах на сянка, обърнали глави в една и съща посока, едва преживяха и само потрепваха с уши, за да прогонят мухите и ни гледаха изкосо с големите си влажни очи.

Стигнахме края на полето и започнахме да се изкачваме нагоре към по-високите върхове.

Ловният участък, до който ме доведе Гавин, беше почти в небето — пустош, изпълнена с музика, на места блатиста и нарязана от варовити върхове. Напредвахме, приведени напред, очите ни търсеха, опипвайки между пурпурния салеп и влажната блатна мирта и ни се струваше, че се надхитряме с пухестите облаци, носещи се в синьото небе точно над главите ни. От време на време Гавин се спираше, за да ми посочи мълчаливо някоя рядкост: росенката — растение, което омотава и поглъща насекоми, чисто белият салеп с невероятен аромат. Веднъж на пътеката ни се стрелна пепелянка и преди да успее да извикам, Гавин ѝ смаза главата с тока на обувката си. Обядвахме на една плоска скала, Ветровития зъбер, до която стигнахме след най-шеметното си изкачване.

В продължение на месец с цялото си умение и решимост Гавин търси яйцето, но безрезултатно. Един следобед, когато обезкуражени се връщахме от най-далечната си експедиция, аз се забавих в някакво мръсно блато. Странно, но започнаха да ме интересуват тези планински блата, гъмжащият живот, изобилстващ в техните води. Наведох се да загреба малко попови лъжички с ръцете си. После, като в сън, погледът ми попадна върху груба слама, небрежно разпръсната по някакъв мъх наблизо. Върху сламата лежах три яйца — големи, златистозелени с пурпурни петна.

Нададох вик, който накара малката тъмна фигура на Гавин на фона на небето да се спре. Беше уморен. Но дивашки размахваните ми ръце го върнаха с тежка походка при мен. Без да говоря, посочих мъха. Не можах да видя лицето му, но по внезапното вцепенение почувствувах, че най-после сме намерили гнездото.

— То е! — той нагази до колене и донесе едно яйце. Седнахме в края на блатото и с изключително внимание, пускайки го първо във водата, за да види дали не е развалено, Гавин го продуха и го сложи в ръката ми. — Ето! Красиво е, нали?

— Изключителна красота! — радвах се аз. — Толкова съм щастлив, че най-после го намерихме — полюбувах му се и го подадох: — Заповядай, Гавин.

— Не! — и той се вторачи право напред в останалите яйца, а аз знаех, че по-скоро би умрял, отколкото да ги докосне. — То е твое, а не мое.

— Недей, Гавин, твое е.

— Не, твое е! — настоя той стоически. — Ти го намери, и който го е намерил, негово е.

— Никога не бих го намерил, ако не беше ти — уговарях го аз, — твое си е, само твое.

— Твое е — настоя той леко.

— Твое е — извиках аз.

— Твое е — смотолели Гавин.

— Твое е — почти изплаках аз.

Отчаяно се препирахме, докато накрая, доведен до капитулация, изтърсих голата истина:

— Гавин, повярвай ми, яйцето е чудесно. Но не го искам. Аз нямам колекция, а ти имаш. Това, което наистина ме интересува, са жабите, поповите лъжички, водните кончета и тем подобните. Ако не вземеш яйцето, заклевам се, ще го... ще го хвърля.

Тази страшна заплаха най-после го убеди. Той се обърна и ме погледна — сивите му очи светеха от задоволство. Гласът му трепереше.

— Тогава ще го взема, Роби. Но не така, за нищо. Няма да е справедливо. В замяна ще ти дам нещо... Нещо, което имам и знам, че на теб ти харесва.

Той уви скъпоценното яйце в памук, сложи го в колекционерската си кутия и ми се усмихна под полуспуснатите си ресници с онази срамежлива и малко печална усмивка, която изпълни сърцето ми с радост.

Същата вечер изнесох от стаята му единствения предмет, който желях, откакто под указанията на Гавин се бях научил да работя с него. Това бе един стар сложен метален микроскоп. Някога той е принадлежал на сестра му Джулия, защото тя като момиче минала курса по естествени науки в Уинтънския колеж. По устройство прост, той имаше два окуляра, два обектива и лещите, макар закрепени неподвижно, бяха на фирмата „Смит и Бек“ — дори и в малките неща кметът Блеър трябваше да има най-доброто. Към уреда имаше няколко елементарни диапозитива и една плесенясала книга с пожълтели страници. Първата глава се наричаше „Какво можете да видите в капка вода“, втората — „Структурата на крилото на муха“.

Поставих прибора на масата в дядовата стая и докато той тайно ме наблюдаваше, аз започнах да изучавам диапозитивите един по един.

Откак се сприятелихме с Гавин той малко охладня към мен. Никой не можеше така лесно „да се надува“ като дядо. Мисля, че в сърцето си одобряваше скитанията ми из блатата, но тъй като не участваше в тях, даваше вид, че се отнася към тях с презрително неодобрение. Сега обаче любопитството му надделя.

— Що за ултрамодерна глупост имаш там, Робърт?

Назова ме с пълното ми име, а това означаваше, че не е в най-добри отношения с мен. Обясних му с готовност и скоро той вече седеше до мен, притиснал око към тайнствената тръба, въртеше приспособленията за регулиране и се правеше, че има ненадминати познания за този апарат. Виждах, че той го очарова и когато след вечеря надникнах в стаята му, дядо със задълбочен израз на лицето още седеше прилепен към тръбата.

— Сили небесни! — извика той. — Виждаш ли тези твари в сиренето?

Така за дядо и мен започна една ера на удивителни приключения, когато размахвахме крила в неизвестното. Скоро изчерпахме всичко от избелелия учебник на мис Джулия Блеър; тогава дядо, движейки се към библиотеката като някой новопоявил се Хъксли^[2], донесе някои по-солидни книги: „Елементарна биология“ на Брук, „Живи водни бурени“ на Стийд и най-внушителната от всички — „Животът в езерото с трийсет цветни снимки“ на Грант. През деня, докато бях на училище, той се ровеше из околните застояли вирове и вечер, свършил с уроците си, аз сядах до него, за да сравняваме съществата, попаднали под нашите магически лещи с илюстрациите в книгите. Представете си как се вълнувахме, когато идентифицирахме някоя бавно подвижна амеба и се смайвахме от извиването на някоя ротатория. Запомнете — още нямах девет години, още таблицата за умножение не знаех добре.

Как съм опиянен от чудесата на новия живот. Гнездата са пълни с новооперени птичета, протягащи вратлета за храна, в полето, зад кестените стоят жребчета, в пасбищата на фермата Сноди до овцете бляят агънца. Има една дума в книгите ми, значението на която смътно долавям — възпроизводство. Някои от моите малки същества се размножават чрез просто деление, други — чрез един по-сложен процес на сливане. Объркан чувствавах, че съм на прага на велико откритие. Кой ще разкрие тази неизвестна тайна? Навярно от всички хора само Бърти Джамисън може. Гавин, спокойно освободен от

училище от всемогъщия си баща, замина за една седмица в Лас, за да използва времето на движението на пролетната съомга по Лох. Всяка вечер се връщам в къщи с Джамисън и тайфата му, но край тяхната къща, близо до Драмбък роуд, те ме оставят със забележката, че съм „много малък“, за да отида с тях и изчезват в пералнята, заключват вратата и спускат капациите на прозореца. Стоя отвън печален и отвътре, а там трябва да е тъмно, чувам шум и кикотене. Когато се появяват, Бърти ми казва глуповато, че в знак на огромно благоразположение, следващата вечер мога да вляза с тях.

Вън от себе си съм от радост. И когато сядаме с дядо пред диапозитивите, му споменавам за това.

— Какво! — скача той, обръща скъпоценния микроскоп и удря с ръка по масата. — Няма да ходиш в тази пералня. Само през трупа ми! Никога, никога!

Другата вечер аз излизам от училище, а той ме чака навън. Хваща ме за ръка и когато Джамисън изтичва покрай нас, нанася такъв удар на нещастното момче, че едва не го събаря на земята. Влачи ме сърдит, а аз не мога да не мисля колко странни и невероятни са проявленията на пролетта.

[1] Известен роман на Кингсли. — Б.пр. ↑

[2] Хъксли — последовател на Дарвин. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

А пролетта продължава. От Драмбък роуд излизаше една сляпа уличка, къса, незабележима, с малки къщички и носеше разочароващото име „Банкс лейн“^[1]. Тя накърняваше малко скованата аристократичност на централния път, населен с видни личности и чиновници от градчето, като се започне от кмета, мине се през началник-гарата, началника на пожарната команда и се стигне до самия здравен администратор Леки. На „Банкс лейн“ живееха няколко мъже, механици и техници, които хвърляха леко петно върху съседите си, защото вършеха „мръсната работа“ в котелния завод. За щастие в пет часа сутринта, когато заводската сирена ги вдигаше от леглата, никой не можеше да ги види, но по обяд и вечер подкованите им обувки неуместно отекваха по чистия паваж, мръсните им дочени дрехи, омазнените ръце и лица изглеждаха страшно не на място например до бялата униформена шапка и лъскавите метални копчета на мистър Леки.

Бяха тихи хора, работата им бе тежка, но може би защото получаваха по-големи заплати, успяваха да се забавляват по свой безобиден начин. Всяка събота следобед човек можеше да види как ярките им карираны шапки се присъединяват към потока, стичащ се в ревностно очакване към парка Богхед — базата на местния футболен отбор. Спретнати, в най-хубавите си дрехи, те често вземаха влака до Уинтън само за един чай, баница с месо и една вечер във вариетето. В хубавите неделни вечери те се разхождаха невъзмутимо на малки групички по селските пътища и някой от тях с голямо умение импровизираше нещо на акордеон или устна хармоника. В началото след идването ми в Луамънд вю често, както си лежах потиснат от тъмнината и тежкото дишане на баба, една миризма на цигарен дим и весела шеговита мелодия, достигнала до мен, повдигаше духа ми, караше ме да се усмихна без никой да ме види и ми даваше увереност, че все още всичко в този свят е наред.

Сред тези котлостроители един, на име Джеми Ниг, започна да показва към мен признаци на внимание. Беше възнисък мъж, около

трийсетгодишен, широкоплещест, с големи провиснали ръце и огромни меланхолични очи. С необичайна далновидност предположих, че е тъжен заради краката си, изключително криви: те образуваха идеален овал, през който се виждаше ясният ден, и въпреки че с походката си правеше всичко възможно да го скрива, недостатъкът беше достатъчно голям, за да смекчи и най-твърдото сърце. На обяд, когато тичах обратно за училище, този кривокрак котлостроител често ме спираше, поглеждаше ме с питащия поглед на спаньол и бавно триеше брада с мазолестата си длан — въпреки че се бръснеше всеки ден, брадата му така бързо растеше, че бузите и брадичката му бяха винаги в мрачна синя сянка.

— Как си?

— Добре съм. Благодаря, Джеми.

— В къщи всички добре ли са?

— Да, благодаря, Джеми.

— А мистър Леки и семейството му?

— И те, Джеми.

— Мърдок скоро ще се явява на изпит, нали?

— Точно така, Джеми.

— Баба ти още ли я няма?

— Да, Джеми.

— Видях працядо ти на поляната миналата неделя.

— Така ли?

— Изглежда добре.

— Да, Джеми.

— Днес денят е хубав.

— Така е, Джеми.

На това място разговорът прекъсваше. Пауза. После, като бръкваше в джоба си, Джеми изваждаше едно пени, без да се усмихва ми го връчваше с една от най-старите и забавни Ливънфордски шегички: „Не ги харчи всичките наведнъж!“. Аз рипвах, пристъпвах и отминавах нататък подскачайки, здраво стиснал монетата, а той, изкривен и неподвижен, извикваше след мен:

— Поздрави всички в къщи!

С някакво неясно чувство приписвах великодушието на Джеми на факта, че както кмета, мис Джулия Блеър и някои други в града, показали добрина към мен, той също е познавал майка ми. Наистина

тази фраза „Познавах майка ти“ като рефрен в някое музикално произведение, малка, но необикновено сгряваща душата ми, често в моето детство се явяваше ненадейно и винаги носеше със себе си чувството за сигурност и доверие в присъщата на хората добрина в живота.

Обикновено живо хуквах към магазина на Тиби Минс и зелените ѝ стъклени буркани с бонбони в розова обвивка, вместо да разсъждавам върху причините за интереса на Джеми. Опитът ми с монетата от половин лира на Адъм остави у мен някакво смътно недоверие: ако не изхарча своето пени, някой непременно ще ми го вземе или то ще изпадне от панталоните ми, когато се събличам вечерта, ще се изтъркули от нишата по лъскавия линолеум при татко, той ще се наведе и ще го вдигне с праведното намерение „да го спести“ за мен. Освен това тялото ми — тяло на младо, лошо хранено животно — ревеше за захар. Зверовете в полето и гората биха умрели макар и сред явно изобилие, само ако са лишени от някои прости и незначителни на пръв поглед вещества. Когато си спомня как в детството ми ме измъчваше глад, как неспокойно ставах от масата след като сме се наобядвали, чувствавам, че и аз съм можел да умра, ако не бяха бонбоните на мис Минс.

В последната събота на май срещнах Джеми, при това не случайно. В същност той ме чакаше на ъгъла на Банкс лейн „облечен“ и той с костюм в морскосиньо, със светлокафяви обувки и кепе на червени и черни карета.

— Искаш ли да дойдеш на мач?

Сърцето ми се преобърна пред тази радост, внезапно нахлула един следобед, който поради продължителното отсъствие на Гавин, а той още беше с баща си в Лас, ми изглеждаше пуст и безразличен. Футболен мач! Голямата игра на възрастните — никога не бях я виждал и никога не бях се надявал да я видя.

— Хайде тогава — каза Джеми Ниг и тръгна, като загребваше в кръг с кафявите си обувки.

Притиснал корем на въжето, заграждащо игрището Богхед, аз седях до Джеми и неговата тайфа приятели, виках до прегракване, а разноцветните фланелки бягаха и се размесваха по зелената трева. Ливънфорд играеше с най-омразния си противник — клубът от съседния Ардфилън. Имаше ли някъде такива хитреци, грубияни и

убийци като тези ардфилънци с подигравателното прозвище „плюскачи на желе“ заради долния им навик да пускат малките момчета в игрището по време на мач не срещу пари, а за празни буркани сладко, които после клубът продаваше в местния пункт за вторични суровини? Слава богу, че справедливостта възтържествува. Ливънфорд победи!

След мача тръгнахме с Джеми към къщи като много добри приятели. После, още силно разгорещени, приближихме мястото, където пътищата ни се разделяха, и Джеми измъкна един пакет — той цял следобед му пречеше. Лицето му съвсем почервеня, гласът му изведнъж стана дрезгав.

— Дай го на вашата Кейт — каза той. — От мен...

Погледнах го съвсем объркан. Кейт! „Нашата“ Кейт. Какво общо има тя с нас и нашето красиво ново приятелство?

— Точно така — пламна той повече от всякога. — Просто го отнеси в стаята ѝ.

Джеми се обърна и ме остави с пакета в ръце.

Кейт не се виждаше в Луамънд вю. Само Мърдок седеше, мърмореше и пышкаше над книгите си в кухнята. Тогава, подчинявайки се на инструкциите на Джеми, аз занесох в стаята ѝ големия продълговат пакет и го сложих на шкафа. Никога не съм бил в стаята на Кейт, освен при специална покана и сега с любопитство и с чувство на привилегирован поради специалната си мисия, аз се забавих, разглеждайки няколкото шишенца тоалетна вода и кутийката крем за лице до огледалото. Имаше и няколко подвързани книжки. Вдигнах ги: „*Красотата на лицето без увреждащи операции*“, „*Методът на мадам Болсъвър или как да развием бюста си след дванадесет урока*“. И още една с тайнственото, но заинтригуващо заглавие: „*Момичета без кавалери*“. Готвех се да ги разгледам позадълбочено, когато вратата се отвори и влезе Кейт. Грубата кожа на лицето ѝ почервеня от гняв. Подутините на челото ѝ моментално се уголемиха. Спаси ме само бързото ми и умело обяснение.

— О, Кейт, имам нещо за теб, истинска изненада.

Тя се спря, ушите ѝ горяха, очите още гледаха сърдито.

— Каква изненада? — запита тя подозрително.

— Подарък, Кейт — и аз посочих пакета върху шкафа.

Тя погледна недоверчиво. После, спирайки се само за да ме смъмри нерешително с думите: „Запомни, Робърт, никога, никога не трябва да влизаш в спалнята на жена без да са те повикали“, тя се приближи до пакета, вдигна го и седна с него на леглото. Наблюдавах я как го развива. Показа се красива, завързана с панделка кутия, а в нея трифунтови скъпи шоколадови бонбони. Убеден бях, че никога в живота си Кейт не е имала такъв красив подарък. Поздравих я, наведох се над кутията с вид на съучастник.

— Нали са красиви, Кейт? От Джеми са. Този следобед той ме заведе на мач. Нали познаваш Джеми Ниг?

Изразът на лицето ѝ беше любопитен — странна смесица от удоволствие, изумление и разочарование. Тя каза доста високомерно:

— Значи така. Ще трябва да му ги върнеш!

— Не, Кейт, не. Това ще го нарани. Пък и... — и аз преглътнах слюнката си.

Кейт неволно се усмихна, а когато се усмихваше дори с тази кратка суха усмивка, тя ставаше неочаквано приятна.

— Добре тогава. Вземи си един. Но аз не мога да ги докосна.

Не се забавих, възползувах се от разрешението и моментално захапах сочния оранжев крем, а устата ми веднага се изпълни с приятния му вкус.

— Хубави ли са? — попита Кейт и на свой ред странно преглътна. Издадох някакви несвързани звуци. — Само ако ги беше изпратил някой друг, а не Джеми Ниг... — обясни Кейт.

— Защо? — спорех аз като верен приятел. — Джеми е най-хубавото момче, което можеш да срещнеш. Трябваше да го видиш с всичките му приятели на мача. А и познава централния нападател на Ливънфордския отбор.

— Но той стои много ниско — само някакъв си котлостроител. Върши мръсната работа. И освен това казват, че по малко си посръбва.

Разбрал, че този израз означава, че пие по малко, аз непоколебимо цитирах дядо по въпроса:

— Това не е чак толкова лошо, Кейт.

— Добре, но... — Кейт отново пламна обърквана. — Краката му...

— Краката му нямат никакво значение! — настоявах аз сериозно.

— Краката са нещо много важно, как да нямат значение, особено когато „се разхождаш“...

Млъкнах смутен.

— Друг ли ти харесва, Кейт?

— Е, добре... да... — погледът на Кейт се плъзна замечтано в пространството над памфлета „Защо сте без кавалера“ и аз се възползувах от разсеяността ѝ да си взема още един бонбон. — Разбира се, имала съм много предложения, във всеки случай поне няколко, две-три да кажем, без да се хваля. Но сега аз говоря малко или много за моя идеал — зрял мъж, тъмен, възпитан, разговорлив... като преподобния мистър Спръул например.

Загледах Кейт изумен. Пасторът беше мъж на средна възраст, с шкембе, поетичен поглед, гръмък глас и четири деца.

— Но, Кейт, аз бих предпочел Джеми все пак... — спрях да говоря, пламнах, осъзнал, че от всички най-малко аз имам право да критикувам нейния пастор.

— Нищо, нищо — каза Кейт с царствено разбиране. — Вземи си още един бонбон. Яж, яж, не ми обръщай внимание. Аз няма да допра устните си до тях. В същност любовта ме отвращава. Да, отвращава ме. Жената винаги плаща. Този бонбон с твърд пълнеж ли е, или с мек?

— С твърд, Кейт — отговорих сериозно. — Някаква чудесна нуга, такава в живота си не си вкусвала. Виж, още един, съвсем същия. Да ти го дам, моля те, много те моля!

— Не, не, не бих и помислила — и докато протестираше, тя съвсем разсеяно и някак си оставила мислите за после, прие бонбона, който упорито ѝ давах, и го пълна в устата си.

— Нали са много вкусни, Кейт? — попитах нетърпелив.

— Никакъв мъж не може да ме купи, Робърт. Но трябва да ти кажа, че са страшно хубави.

— Вземи си още, Кейт.

— Добре, но знам, че после ще ми е тежко на стомаха. Е, щом настояваш. Намери ми от онези, от които яде най-напред, с оранжевия пълнеж.

Седнали на леглото с кутията помежду ни, ние за половин час изядохме целия горен ред.

— И какво да кажа на Джеми? — попитах накрая с въздишка.

Кейт сръчно завърза кутията с розовата панделка и изведнъж се разсмя. Най-необикновеното нещо в света е да чуеш това странно, мрачно, раздразнително момиче да се поддаде на най-естествен смях.

— Какви лицемери сме и двамата, Робърт. Или най-малкото аз. Да изядем бонбоните на бедното момче, а те сигурно са му стрували цяло състояние, да седим тук и да го съдим. Просто му кажи истината. Кажи му, че бонбоните много са ни харесали. Благодарни му любезно. И сложи край на тая работа!

Слизах надолу, като вземах по три стъпала наведнъж, твърдо решен Джеми да получи поне първата част от думите на Кейт.

[1] Банкс лейн — (англ.) улица банкова. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

Дойде юли, а заедно с него перспективата за лятната ваканция и топлия вятър, люлеещ зреещото зърно. Двамата с Гавин тичахме боси зад поливъчната кола под топлия намокрен прах по пътищата на село Драмбък. Качихме се до най-високата точка Гаршейк хил, събирахме боровинки, а те растяха там, мама ги вземаше с благодарност и правеше от тях конфитюр, много по-хубав от нашето обикновено сладко от ревен. Къпехме се във воденичния яз и аз, режейки прохладната вода с ръце, за пръв път преплувах през най-дълбокия му край, после пъгнах глава под малкото водопадче, струята падаше в устата, в носа ми и пасажи подгонена дребна риба се вдигаха от пясъчното дъно и гъделичкаха краката ми. Преизпълнен с удоволствие, аз чух собствения си звънък, възторжен смях. Нима водата е толкова хубава? Тя сякаш изми и последните следи от печал в душата ми. Излизахме на брега, скачахме, играехме, накрая се хвърляхме по корем в тревата и с някакво изгарящо ни въодушевление се заглеждахме в светлото небе. Каква радост! Този чист, мек, топъл въздух, светлината, зеленината на дърветата и онези сили, които събуждаха у мен радостта, че дишам, най-висшата радост, че живея!

Бях много щастлив в този мой езически живот. Вятърът по блатата издуха бога от главата ми. На бабините пощенски картички не обръщах достатъчно внимание. Вече не зовях злия дух да се появи от тъмните ъгли на къщата, а веднага заспивах, едва измънкал най-кратката молитва. Да, аз се бях отвърнал от бога. Но небето ми готвеше нови нещастия.

Най-напред дойде новината, че Гавин пак трябва да ме остави. Всяко лято баща му наемаше квартира в Пъртшир край малко блато, предлагащо риболов и лов на дивеч — още един разкош, който по-късно като позор щеше да се стовари върху главата на това олимпийско божество, кмета. Разбира се, Гавин щеше да прекара ученическата ваканция там, сред пурпура на пирена и синевата на далечните хълмове.

И не един намек от страна на мис Джулия Блеър, че мога да отида с него, но мизерният ми гардероб, цената на влаковия билет и редица други обезсърчаващи обстоятелства караха тази топла душа да замълчи. На гарата се сбогувахме с Гавин, очите ни подозрително блестяха и с едно особено ръкостискане, твърдо като стомана, с едно специално съзаклятническо сключване на палците си дадохме обет за вечна дружба.

После, на връщане към къщи по Хай стрийт като гръм от ясно небе открих, че пътят ми бе препречен. Вдигнах поглед и сепнат от неизказан ужас се намерих пред високата тъмна фигура на каноника Рош. Той се подпираше на разпънатия си чадър и ме пронизваше с тъмните си немигащи очи на василиск^[1], както навярно аз вцепенявах някой малък организъм под микроскопа.

Въпреки че досега тактически го отбягвах, каноникът беше една от най-видните личности в града. Беше млад, в действителност най-младият каноник в епархията. Имаше слабо лице, гърбав нос и хубаво чело — забележителният му научен успех в шотландския колеж в Рим явно потвърждаваше особената му интелигентност. При встъпването си на длъжност в паството на църквата „Светите ангели“ той открил, че е страшно трудна работа да посади семето в една енория, винаги непокорна поради размесването на различни националности в нея — работата и добрите заплати, предлагани в котелния завод, по различно време са привлекли полски, литовски, словашки и ирландски емигранти в града. Каноникът бързо разбра, че само едно оръжие е в състояние да ръководи тази груба, малограмотна тълпа. И той не се поколеба да го използва. Със суровост, несвойствена за природата му, сипеше огън и жупел срещу тях от амвона, засягаше ги жестоко със сатирата си по стълбите на църквата, заговаряше ги и ги изобличаваше по улиците. За дванадесет месеца той усмири паството, спечели приятелството на братя Маршъл, собствениците на котелния завод, завоюва пестеливото уважение на по-голяма част от либерално настроените градски власти — нещо много трудно в една малка шотландска община, където католиците биваха презирани и ненавиждани. Странно е още, но успя не само да внуши страхопочитание в паството си, но и възхищение. Ужас, свещен ужас беше каноникът, бог да го поживи и да върви по дяволите!

Не е за учудване, че въпреки мекия му тон, сега аз потреперах при мисълта, че такъв човек ме е набелязал.

— Нали ти си Робърт Шанън?

— Да, отче.

О, това „отче“. Издадох се. Той леко ми се усмихна.

— И католик, разбира се.

— Да, отче.

Започна да свива разпънатия си чадър.

— Получих писмо за теб от един мой колега в Дъблин... отец Шанли... Пише ми и ме моли да те наглеждам — и той хвърли бърз поглед към мен. — Идваш на литургия в неделя, нали?

Провесих глава. Вече бях страдал заради верността си към римската католическа църква — отпечатъкът ѝ се намираще в душата ми — но сам и плах, откак дойдох в Ливънфорд не бях посещавал храма.

— А — само колко неприятности му създаваше този чадър — първото си причастие сигурно вече си направил?

— Не, отче.

— Тогава първата си изповед?

Болестта на родителите ми бе попречила да изпълнят това огромно задължение. Искаше ми се земята да се отвори и да ме погълне заедно със срама ми.

— Не, отче.

— Господи! Печален пропуск за човек, носещ името Шанън. Трябва да го направим, Робърт. Веднага, веднага. Ще ми простиш тези думи, защото, сигурен съм, че ти си съгласен, те ни най-малко не са остроумни, а и повече подобават на някой достоен владишки свещеник, отколкото на мен, недостойния.

Защо се усмихва? Защо не сипе огън и жупел върху мен? Очите ми вече смъдяха, пълни със сълзи. Гавин замина и сега това. А и знаех, че сме предмет на много любопитни погледи от страна на минувачите, многобройни по това време, защото беше по обяд. Скоро скандалният разказ за този разговор щеше да се пръсне надлъж и нашир и още веднъж щеше да ме провали в очите на съучениците ми и да преобърне всичко в Луамънд вю.

— Следващият месец в манастира започваме обучението на тези, които ще получават първото си причастие. Всеки вторник и четвъртък

след четири часа. Много удобно наистина. Майка Елизабът Джозефина ги води... Мисля, че тя ще ти хареса, ако дойдеш — а той ми се усмихна с властните си черни очи. — Ще дойдеш ли, Робърт?

— Да, отче — смотолевих аз със сковани устни.

— Какво симпатично момче — чадърът му, макар сгънат в страхотен безпорядък, изглежда вече го задоволи. Накрая той го огледа добродушно и започна да го върти, като в същото време говореше накъсо за задълженията ми. Завърши с едно последно разпореждане: — Има нещо, Робърт, и то никак не е лесно, щом човек живее като теб с роднини, които не са католици. Но то е много важно. Ето какво — не яж месо в петък. Строг закон на църквата е. Запомни... никакво месо в петък!

За раздяла един искрящ лъч от тези строги, но мили очи и той си отиде.

Затътрих се в обратна посока, все още замаян от тази злополучна среща. Бях унищожен, бях заловен и обвинен в престъпление. Помрачи се светлият ден. Нито за миг не ми мина през ума, че мога да пренебрегна разпорежданията на каноника. Не, не, сега той ме преследваше, появяваше се пред мен с цялата си духовна и светска власт, толкова наблизко и така страшен — невъзможно бе да не му се подчиниш. И всички онези старателни бабини занимания, с които тя обработваше лозето на моята душа, бяха унищожени като от ураган. Чувствувах, че нещастieto, тегнещо над мен по рождение, накрая ме настигна. Оставаше ми само да страдам и да се покорявам.

После, когато наближих задния вход на Луамънд вю, една внезапна мисъл ме порази и хладна пот изби по челото ми. Днес, точно днес беше петък. Във въздуха долавях миризмата на любимото ми ядене — говеждо задушено. Изстенах. Боже господи и канонико Рош! Какво да правя?

Влязох в кухнята нерешително и заех мястото си на масата. Мърдок и Кейт вече седяха там. Както и се опасявах, мама сложи пред мен пълна чиния задушено говеждо, а порцията наистина ми изглеждаше по-голяма от обикновено и съдейки по парата, къде по-вкусна. Погледнах я като обезумял.

— Мамо — казах накрая едва чуто, — днес нещо не ми се яде това задушено.

Изведнъж станах център на въпросителни погледи. Мама ме заоглежда недоверчиво:

— Да не си болен?

— Не знам. Май малко ме боли глава.

— Вземи си тогава поне сос и картофи.

Сос... та това също е забранено. Поклатих глава с лека усмивка.

— Мисля, че може би ще е по-добре нищо да не ям.

Мама цъкна леко с език, както правеше, когато не е убедена в нещо. Преди да се върна на училище, защото занятията ни продължаваха още няколко дни, тя ми даде една лъжица от сместа на Грегъри. Минавайки през килера, аз тайно пъхнах в джоба на панталона си комат хляб и на път за училище лакомо го изядох. Но цял следобед стомахът ми мъчително къкореше празен.

Вечерта цялото семейство се събра около масата и мама, с най-доброто желание да ме покровителства и в същото време да направи нещо хубаво, сложи пред мен едно дебело парче от варената главичка, приготвена за мистър Леки — по това време той винаги получаваше, както тук се изразяваха, някакъв „специалитет“ за вечеря. После погледна останалите, сякаш се оправдаваше.

— Днес Робърт нещо не е добре.

Душата ми се сви. Гледах с изцъклени очи крехките парченца месо под прозрачното желе, покрито деликатеса. Защо не им казах истината? О, не, не, хиляди пъти не. Не можех да го направя. Необикновената и трагична история на моята връзка с римската църква беше твърде болезнена тема за разговор в това семейство. Беше забулена, погребана. Да я съживя би означавало да навлека на главата си беда и катастрофа, сравними само с разрушенията, причинени от Самсон от бабината картина горе в стаята. Само при мисълта за физиономията на татко...

Но сега именно той ме спаси.

— Момчето се е натъкнало със зелено цариградско грозде — обяви той сърдито. — Пуснете го да си ляга рано — и той вдигна варената главичка от чинията ми и я сложи обратно в своята.

Не бях се доближавал до зеленото му цариградско грозде. Но се зарадвах на тази несправедливост и се оставих да ме изпатят без

вечеря в малката ми отделена със завеса ниша.

В неделя, преди семейството да се разбуди, аз се примъкнах през тъмния вестибюл и изскочих навън, забързан за литургията в седем часа. Седнах най-отзад, скрих лицето си, когато минаха покрай мен с кутията за събиране на пожертвования. Църквата беше хубава, в прост готически стил, строена, както по-късно разбрах, от Пюджин, много „благочестива“, със стъклени прозорци, оцветени с голям вкус, висок бял олтар, добре разположен отзад и редица високи арки, придаващи ѝ величието на неф^[2]. Но тази сутрин, нареждайки задъхан магическите думи, аз не намерих утешение в тях. Когато каноник Рош се качи на амвона, коленете ми се разтрепераха. Сигурно ще изобличава мен, този безбожен отстъпник, който няма смелостта да отстоява вярата си. Каква радост... не го направи! Но и това, което съобщи, не по-малко наруши покоя на душата ми. Следващата седмица започваха светите пости. Сряда, петък и събота — дни на пост и въздържание. Господ няма да има милост за онези слаби и безбожни души, осмелили се да си угаждат с месо през тези дни. Отидох си в къщи, очите ми мигаха, бях покрусен до дъното на душата си, повтарях си замаян: „сряда, петък, събота“. Да обидиш бог е много лошо, наистина. Но не това, а страхът пред ужасния каноник ме тласкаше към непосилната задача.

В сряда ми провървя. Мама, погълната от предстоящия „ден за пране“, прие без никакви подозрения тихите ми извинения, че по обяд трябва да оправям книгите си в училище и наведена край кухненския бойлер, разсеяно ме помоли да си взема и намажа няколко филии със сладко. Но в петък тя беше в друго настроение и когато опитах същата хитрост, тя строго заповяда да се върна в къщи за топъл обед. Този път мама сложи пред мен кълцано месо и излезе от кухнята с такъв вид, който не предвещаваше нищо хубаво, ако не изпразня чинията си докато се върне.

О, господи, как страдах! Нито един брадат евреин, пред когото инквизицията е поставяла парчета печено свинско, не е изпитвал такива мъчения като мен. Погледнах отчаяно Мърдок насреща ми. Той ме наблюдаваше с любопитство и дъвчеше. Сега Мърдок учеше в къщи и тъй като Кейт оставаше в училище за обедната почивка, на масата бяхме само двамата с него.

— Мърдок! — изпъшках аз. — От това месо получавам страшно стомашно разстройство — взех бързо чинията му и прехвърлих в нея

цялото парче.

Той се опули срещу мен. Но обичаше да си похапва и не се възпротиви, само отбеляза с известно подозрение:

— През последните дни си станал истински вегетарианец.

Нима се досещаше? Трудно е да се каже. Разтреперан, навел глава, аз изядох картофите и внимавах да не се докосвам до онези, които бяха напоени от соса.

На следващия ден достигнах края на възможностите си. Бях обезкуражен и гладен, вече никаква хитрост не ми идваше на ум. По обяд просто не се прибрах в Луамънд вю, изобщо не се явих, скитах из пристанището с помътен поглед и като куче душех тръпчивата миризма на смола и нефт. Вечерта се завлякох към къщи, премалаял от глад. Обхванат от разкъсващи болки в стомаха, забравих тревогата си, че ще трябва да обяснявам на мама отсъствието си. Исках да ям, да ям.

Мисис Босъмли стоеше с писмо в ръка пред портата си. Помоли ме да изтичам до пощенската кутия и да го пусна. Невъзможно беше да бягам. И все пак, колкото и слаб да бях, не можех да откажа една услуга на тази добросърдечна приятелка. Пуснах писмото в кръглата червена пощенска кутия на ъгъла на Банкс лейн. На връщане тя ми махна от отворения прозорец. Очите ми светнаха. Да, даваше ми обичайното възнаграждение — голям топъл двоен сандвич: препечена филия с консерва „Боврил“.

Свих залитайки зад алпинеума с дебелия златист сандвич в ръка. И само от аромата му едва не загубих съзнание. Седнах и разтворих младите си челюсти, по които вече се стичаше слюнка. И тогава, о, безмилостни боже, спомних си! „Боврил“! Месо, чисто месо. На железопътния мост има рекламен афиш на тази фирма. В ярки цветове той изобразява огромен вол, а значи от него има във всяка кутия.

Цяла минута, парализиран от ужас, аз гледах вцепенен вола, стиснат между малките ми ръце, олицетворение на всичко месно, повод за грях. После с вик лакомо се нахвърлих отгоре му. Зъбите ми захапваха, разкъсваха, унищожяваха. Колко е хубаво! Забравих за отмъстителния ангел и каноника Рош. С грешни устни смучех соления сос от месото. Облизах пръстите си със светска радост. Когато привърших и последната коричка, от мен се изтръгна голяма въздишка на задоволство и тържество.

После ужасен разбрах какво съм направил. Грях! Смъртен грях. Минута на ужасна тишина. Тогава една след друга ме обхванаха вълни на разкаяние. Тъмните очи на каноника светеха пред мен. Повече не можех да издържам. Избухнах в плач и побягнах нагоре по стълбите при дядо.

[1] Василиск (гр.) — Митическо чудовище с тяло на петел, опашка на змия и корона на главата, което убивало само с поглед. — Б.пр. ↑

[2] Неф (фр.) — Главната и най-голяма средна част на храм. — Б.пр. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Когато налетях отгоре му, дядо седеше, забил лице в микроскопа с вид на учен. И в тази академична поза, без да продума, той ме изслуша докрай. Добре направи, че не ме погледна. Избърсах очите си и го загледах, а той стана и започна да върви напред-назад из стаята с изтърканите си зелени чехли. В неговите ръце се чувствувах спокоен. Как ми се искаше в бъдеще той, а не каноника, да предопределя вярата ми.

— Твоите петъци много лесно ще се оправят, момчето ми. Само една дума да кажа на мама и готово. Но — и с едно поклащане на главата той помрачи радостта ми — това е само началото. За известно време нещата ще се оправят. Тук си в трудно положение, не може да се отрече... Съвсем сам... Необикновено наследство ти е оставила твоята бедна майка — той замълча, поглади брадата си и ми хвърли особен поглед. — Може би най-лесно разрешение за теб ще бъде просто да се присъединиш към останалите. Искам да кажа... да ходиш с другите в църквата на Ноксхил.

Необяснимо защо горещи сълзи отново бликнаха от очите ми.

— Не, не мога, дядо. Човек трябва да е такъв, какъвто се е родил, дори да е трудно.

Той настояваше, като ми посочваше всички блага на земята:

— Ако ходиш в Ноксхил, баба така ще те обича. Кълна ти се и те уверявам, че за теб би направила всичко.

— Не, дядо, не мога.

Странна тишина. После той се усмихна, при това не безразлично, а с онази рядка, бавна, сърдечна и сгряваща усмивка. Пристъпи напред и разтърси ръката ми.

— Браво, Роби. Юнак!

Без да бърза, дядо избра два ментови бонбона от малкия си запас в кутията и ги пхна в ръката ми. Не можах да разбера каква е тая проява на върховно одобрение. „Роби, юнак“ ме наричаше само в най-редки случаи, като знак на най-голямо внимание.

— Сега мога да ти кажа становището си — дядо взе бонбон и за себе си и величествено се разположи на стола. — Аз съм за свобода на вероизповеданието. Нека всеки вярва в каквото си иска, само да не се меси в което вярвам аз. Не го разбираш, моето момче. Просто ще ти кажа, че ако ти беше отишъл в Ноксхил, аз веднага щях да се отрека от теб.

Дълбокомислено мълчание, докато запали лулата си.

— Нямам нищо против католиците, освен може би срещу техните папи. Не, моето момче, не мога да кажа, че одобрявам вашите папи... някои от онези там Борджии с отровните пръстени и тем подобни, са съвсем тъмни личности. Но стига за това, ти не си виновен. Ти вярваш в същия всевишен, както и баба ти, само че тя не ще ти разреши да му се кланяш със свещи и тамян. А аз ще ти позволя, момчето ми, ще ти позволя. Защищавам правото ти на това. Ще ти кажа още, че и ти имаш толкова възможност да влезеш през „златните порти“ или през каквито и да е там други порти с твоето богослужение и църковни одежди, колкото и тя с нейните псалми и боботене на библейски текстове.

Никога не съм виждал дядо така възбуден. Той, който презираше прозаичността в другите, който рязко отхвърляше всеки оратор като „много отегчителен“, можеше, колкото и да е странно, сам да бъде учудващо многословен. В продължение на половин час най-разгорещено и театрално морализаторствува, от устата му се изливаха парещи, безсмъртни думи като „свобода“, „либерал“, „търпимост“, „свободомислещ човек“, „вечно наследство“, „човешко достойнство“. Той изразяваше такива чудесни, такива възвишени чувства и знам, сигурно погрешно ми се е сторило, но на няколко пъти сам си противоречеше — например, превъзнасяйки добродетелите на любовта между хората, удари с юмрук по масата и заяви, че „ние“, имаше предвид себе си и мен, със сигурност ще хързулнем старата вещица, имайки предвид баба.

Независимо от това главният ефект на беседата му бе, че тя ме успокои. И оттогава в петък, без дума да каже, мама ми даваше малко зеленчуци за ядене, а когато татко го нямаше, и твърдо сварено яйце. На първи август по дядов съвет, без никому нищо да кажа, започнах да посещавам малкия манастир „Светите ангели“ и да се готвя за първото си причастие.

Бяхме малък клас под грижите на майка Елизабът Джозефина, само шест-седем подсмърчащи момиченца и още едно момченце, Анджело Антонели, син на италианеца, който продаваше сладолед в града. Красиво дете с прилична на праскова кожа, с големи тъмни, блестящи очи и мека къдрава кестенява коса. Съвсем като дете от картина на Мурило, въпреки че тогава, разбира се, не знаех това. Знаех само — той ми харесва, и защото беше малък, повече от година по-малък от мен, веднага го взех под покровителството си.

Понякога занятията се провеждаха в тихия полумрак на църквата пред страничния олтар под цветния прозорец, изобразяващ как „Спасителят носи своя кръст“, друг път в официалната приемна на манастира, но най-често, ако времето беше хубаво, на тревата в манастирската градина. Тук ние, децата, сядяхме на затревения склон под сянката на цъфтящия филчев храст, а добрата монахиня, с книга върху коленете, пъхнала ръце в широките ръкави на дрехата си — на едно сгъваемо столче пред нас. В градината с високите стени беше безкрайно тихо, сякаш се намираще на милиони мили от шумния град. От време на време по някоя пътечка можеше да се види и друга сестра — забулена в бял монашески вимпел, тя се движи нагоре-надолу, прехвърляйки с пръсти молитвената си броеница. Надиплената ѝ дреха се замяташе бавно и грациозно. Охранени гълъби се перчеха доверчиво съвсем близо до нас. Из въздуха, около белите цветове на филчевия храст, се носеше тихото спокойно бръмчене на насекоми, а мирисът на тези цветове, напомнящ мириса на портокалов цвят, хармонираше необикновено с това тихо място и тези благочестиви монахини, всяка от които носеше златна халка на четвъртия пръст на дясната си ръка и се смяташе за съпруга на бога. През полюляващите се дървета, на фона на небето се виждаше каменният кръст на черквата, чиито рамене сякаш бяха свързани в кръг — кръстът на свети Андрей. После нашата сестра вдигаше палец към устните си за тишина и докато ние я гледахме с покорни ококорени очи, започваше да ни говори за младенеца Христос. Такъв миг на невинност се запомня — никога преди нито след това не съм изпитвал подобен покой, подобно чувство на тихо щастие.

Майка Елизабът Джозефина беше доста възрастна, с набръчкано, почти сурово лице. Беше добра учителка. Тя направи онези дни в Палестина да оживеят пред нас. Слушахме, затаили дъх, и виждахме

бедните ясли и детето в тях. Виждахме как светото семейство на магаре, помислете — на едно жалко магаре! — бяга от злодеянието на Ирод. Може би заради малко съмнителното ми минало тя сякаш отделяше на мен повече внимание и това ме изпълваше с гордост, особено когато ме хвалеше за бързите ми отговори. Каноник Рош наминаваше да ни поздрави; с учудваща благост преподобната майка и той ще съберат глави и ще отправят поглед към мен. След това добрината ѝ към мен се увеличаваше. Тя ми даваше амулети и малки свещени изображения, които носех под ризата си. Заобичах Исус с цялото си сърце и мислех, че той трябва да прилича на малкия Анджелино, който седеше доверчиво до мен. Мечтаех за деня, когато по обясненията на майка Елизабет Джозефина Той ще дойде при мен във формата на грееца нафора, която ще поставят на езика ми.

После тя започваше да ни предупреждава, да говори за ужасите на едно лошо причастие. Цитира много печални примери. Имало някакво малко момче, което безразсъдно „нарушило постенето“ и преди да приближи олтара изхрупало няколко трохи, търкалящи се в джоба му; друг небрежен малък негодник глътнал капки вода от четката си за зъби. Тези неща бяха много лоши, но третата история просто ни накара да потреперим. Едно момиченце от проклето любопитство преместило нафората от езика в носната си кърпичка... После намерило кърпичката си напоена с кръв.

Никой не следеше обучението ми с такова задълбочено внимание както дядо. Започна с въпроса дали майка Елизабет Джозефина изглежда добре и на това бях принуден да кажа не. Когато му разказах за чудото на окървавената кърпичка, той дори не мигна.

— Учудващо е! — възкликна замислен. — Мисля да се причестя заедно с теб. Ще бъде много интересно преживяване.

— О, не, не, дядо! — извиках ужасен. — За теб това ще бъде смъртен грях. Първо ще трябва да се изповядаш... да разкажеш на каноник Рош за всичко лошо, което си извършил през живота си.

— Това, Робърт — каза нежно той, — ще е много дълга беседа.

Към края на юли преподобната майка се почувствува малко неразположена и мястото ѝ на сгъваемото столче до филчевия храст зае една млада монахиня със свежи бузи — сестра Сицилия. Мила, ласкава, тя ни учеше дори по-интересно от преподобната майка. Щом заговореше за Спасителя, сините ѝ очи ставаха далечни и замислени и

не ни плашеше с ужасни истории. Тя ме очарова и аз изтичах в къщи да съобщя новината на дядо.

— Дядо, имаме нова учителка, млада монахиня. И страшно хубава.

Дядо не отговори веднага. Той засука мустак с онзи добре познат ми жест, после каза:

— Струва ми се, че досега пренебрегнах задълженията си, Робърт. Утре ще те заведа в класа. Искан ми се да се запозная с твоята сестра Сицилия.

— Но, дядо — казах със съмнение, — мисля, че в манастира не пускат мъже.

Той ми се усмихна спокойно, уверено и продължи да суче мустак.

— Ще видим!

Следващия следобед, верен на думата си, дядо изчетка дрехите си, лъсна обувките, сложи невъзмутим шапката на главата си и като взе най-хубавия си бастун с кокалена дръжка, ме придружи до манастира. Там, след известни колебания от страна на младата прислужница, която обаче дядо много бързо спечели с блестящите си обноски, ни пушнаха в приемната. Тук дядо седна, сложил шапка на коленете, изопнат като църковна колона. Кимна ми веднъж, за да ми покаже, че стаята е спечелила одобрението му, че не е безразличен и към атмосферата в нея. После отпрати целомъдрен, но любопитен поглед към синьо-бялата статуя на Мадоната под един стъклен похлупак върху полицата над камината.

Сестра Сицилия влезе, той стана и направи най-изискан поклон.

— Извинете ме за натрапничеството, мадам. Дължи се на факта, че силно се интересувам от благополучието — той доброжелателно положи ръка на главата ми — на малкия ми внук тук. Казвам се Александър Гау.

— Да, мистър Гау — малко неуверено измърмори сестра Сицилия. Макар този манастир да не беше затворен, защото бе предназначен за учебни занятия, тя не бе свикнала на посетители от типа на дядо. — Няма ли да седнете?

— Благодаря, мадам. — Дядо отново се поклони и преди да се настани пак на стола, почака първо сестра Сицилия да седне. — Най-напред трябва открито и честно да призная, че не принадлежа към

вашата вяра. Вие вероятно сте забелязали изключителните обстоятелства около малкия ми внук тук. — И отново сложи ръка на главата ми. — Може да не знаете, че аз го изпратих при вас.

— Прави ви чест, мистър Гау.

Дядо махна с ръка, протестирайки. Видът му бе доста тъжен.

— Бих желал да се чувствавам достоен за вашите похвали. Но, уви, моите мотиви, поне в началото, бяха мотиви, продиктувани от разума, от хладния разум на един светски човек. Но, мадам, или може би мога да ви наричам сестро? — той помълча, докато сестра Сицилия, леко смутена, кимна с глава. — Но, сестро, откак момченцето ми започна да идва тук, особено откак вие, сестро, поехте класа, открих, че се вълнувам... че все повече ме привличат красивите и прости истини, излезли от вашите уста.

Сестра Сицилия пламна от удоволствие.

— Разбира се — продължи дядо още по-тъжен, но с най-завладяващия си маниер, — животът ми не е бил безупречен. Поскитах из света. Приключенията ми... — С отворена уста аз го гледах неспокоен няма ли отново да докара тук зулуите. Но не, не го направи. — Приключенията ми, сестра Сицилия, са ме изправяли пред жестоки съблазни, а на тях още по-трудно се противопоставаш, когато за бедния дявол, о, простете, когато за бедния клетник няма кой да се погрижи. Няма по-печална загуба в живота на един мъж от липсата на любов от страна на някоя добра жена. — Той въздъхна. — Учудвате ли се сега... че на човек може да му се прииска да дойде тук... да потърси покой?

Виждах как сестра Сицилия е дълбоко трогната. Свежите ѝ бузи още пламтяха, замаяните ѝ очи изразяваха дълбока загриженост за душата на дядо. Притиснала ръце една към друга, тя мърмореше:

— Много е поучително. Сигурна съм, че ако имате искрено желание да се покаете, каноник Рош ще бъде щастлив да ви помогне.

Дядо издуха носа си, после с усмивка и съжаление поклати глава.

— Каноник Рош е хубав човек, изключително хубав, но като че ли малко студен. Не, чувствавам, че ако мога да идвам с Робърт в клас, да сядам кротко там и да слушам.

Сянка на съмнение се изписа по лицето на сестра Сицилия като облак върху кристално езеро. Но преди всичко изглежда тя се тревожеше да не обезкуражи дядо или да не го обиди.

— Страхувам се, че това може да разсейва децата, мистър Гау. Но сигурно има начини и средства. Аз непременно ще поговоря с преподабната майка.

Дядо подари най-чаровната си усмивка — да, повтарям ви — въпреки носа му, това бе една неотразимо чаровна усмивка. Той стана, стисна ръката ѝ или по-скоро поддържа пръстите ѝ в своите, сякаш искаше да се наведе и почитателно да ги целуне. Въпреки че се въздържа, лицето на сестра Сицилия още дълго след като той си отиде гореше и по време на занятието, докато ни разказваше историята за блудния син, сериозните ѝ очи се навлажниха.

Излизайки, видях, че дядо ме чака пред манастира, разхожда се напред-назад в най-добро настроение, върти бастуна и си тананика. На път за в къщи той ми изнесе лекция за облагородяващото влияние на хубавите жени, като от време на време прекъсваше, тананикаше си или внезапно възкликваше: „Прелест, прелест!“. Слушах го с известно вълнение, тъй като в последните седмици сам преживявах страхотни затруднения, при това точно заради жените — но по този въпрос по-късно. Все пак се радвах, че сестра Сицилия и строгото изтънчено спокойствие в манастирската приемна направиха такова хубаво впечатление на дядо.

Той тактически пропусна една седмица и за следващото си посещение избра един слънчев ден, когато по неговите думи „градината ще бъде особено хубава“. Вече се виждаше до мен на поляната. Пригответи се по-внимателно от всякога, дълго се въртя през огледалото, подряза брадата си както понякога правеше преди да посети мисис Босъмли. Той имаше слабост към чистото бельо и сега облече най-хубавата си бяла риза, която сам бе колосал и изгладил. Даже в петлика пъхна малко стръкче незабравка — яркият жив син цвят на това цвете така подхождаше на очите му. И ние бързо се отправихме към манастира.

Уви! В малката приемна не дойде сестра Сицилия, а майка Елизабът Джозефина — още по-сурова и не съвсем оправила се от жълтеницата. Лицето на дядо посърна, откритата му усмивка застина, задушена още в зародиша си, когато преподабната майка бързо и рязко ме отпрати от стаята да заема мястото си в клас на поляната.

След миг, седнал на тревистия склон, чух, че входната врата се хлопна, затворена от твърда ръка. После през дърветата видях как дядо

слиза по стълбите и върви надолу по алеята. Въпреки че от такова разстояние едва ли можех да видя ясно, изглеждаше ми смутен и ужасно съкрушен. Когато след кратко мъчително занятие преподобната майка ни пусна, той не ме чакаше навън. По-късно същата вечер забелязах, че е махнал синята си незабравка.

Горкият дядо! Тревожех се, че готовността му за покаяние толкова бързо ще прекъсне, но празникът на тялото господне, последният четвъртък на месеца, не беше далеч и сега аз се намирах в състояние на екзалтация, което се менеше между мъка и блаженство. Преди да вкуся от възторга на причастието, трябваше да мина през изпитанието на първата си изповед. Няколко пъти вече каноник Рош беседва с малкия ни клас по този въпрос и макар да говореше сдържано, смътно започвах да долавям какви ужасни капани е приготвила природата за нищо неподозиращите деца. В мен се зараждаше и някакво неясно познание за различията в пола. Думата „непорочност“ се изговаряше от нашия пастор тихо, но непоколебимо. И тогава, от мъглата, изведнъж изникна съзнанието за моя грях. О, господи, колко съм грешен, най-лошия, непростим грях извърших. Никога, никога не ще мога да го кажа на каноника.

И все пак ще трябва. Проклятието, тегнещо над „лошата“ изповед, беше по-страшно дори от проклятието след „лошото“ причастие. Със замряло сърце разбрах, че трябва да разкрия позора си... Какво мъчение е да знаеш: няма къде да избягаш.

Най-сетне денят и фаталният час приближиха. Цял в пот от мъчителен срам, аз се заклатушках към тъмната изповедня под оцветеното стъкло на прозореца, изобразяващо как „Спасителя носи своя кръст“, където ме чакаше каноник Рош. Голите ми колене се подкосиха и глухо тупнаха на голия под. Започнах да плача.

— Отче, отче, прости ми. Толкова съм лош, така се срамувам!

— Какво има, мило дете? — Нежното поощрение в скрития строг глас увеличи мъката ми. — Лоша дума ли си казал?

— Не, отче, по-лошо, далеч по-лошо.

— Какво е то, дете?

Изрекох го изведнъж.

— Отче, спах при баба.

Весел смях ли чух зад тайнствената решетка? Или това беше просто ехото на моите ридания?

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Празникът на тялото господне дойде. Утринното небе е сиво, сиво като тялото на мъртвия Христос, когато са го свалили от кръста. Прекарвам неспокойна нощ на сламения си дюшек в кухненската ниша, задрямвам само за малко и тогава ми се присънва как живият младенец Христос спи до мен, положил хубавата си глава на възглавницата ми, а меката му буза е допряна до моята. Събуждам се стреснат с надеждата сънят ми да не е грях. Напоследък ме измъчват съмнения: нима не е „безсрамие“, когато се събличам! Не гледам ли с „нечист“ поглед разпятието, статуята на Мадоната или нещо друго? Сложил печат на очите и устните си, аз вървя неуверено по земята и се страхувам да не изпадна в грях. Така отчаяно желая да направя не просто „добро“, а отлично причастие, че дори свиквам да търся небесни знаци и предзнаменования. Гледам небето и си казвам: „ако видя облак, наподобяващ лицето на свети Йосиф, ще направя славно причастие“. Вдигам глава нагоре, свивам очи и се опитвам да открия сред небесната мъгла профил на светия или поне брада. Или пък вземам три камъчета от пътя, по едно за всеки от светата троица, и си казвам, че ако с едно от тях ударя стълба с лампата на ъгъла, със сигурност ще се причестя великолепно. Не, не! Бързо се спирам от страх да не извърша светотатство.

Тази сутрин обаче съм необикновено спокоен, мислите ми са изпълнени с любов и тайно се учудвам, че именно аз от всички, които ме обкръжават в тази къща и викат за закуска, за топла вода, за лъснати обувки и за всякакви ежедневни дреболии, само аз съм избран за сладката и радостна чест да вкуся от тялото на сина божи.

Снощи измих устата си внимателно; не е проблем за мен да се откажа от закуската. Възможно ли е дядо да се е доверил на мама? Тя не ме насилва да ям. Бос, аз се качвам горе и виждам, че дядо се готви да ме съпроводи до черквата. Той е възбуден и дори не би помислил да изпусне, както сам се изразява, „церемонията“. Макар да се засяга бързо, дядо не е злопамятен и вече напълно е простил на майка Елизабът Джозефина за изгонването си. В манастира решиха, че съм

твърде „голям“ за бял костюм: милостиво решение, защото дори с белите обувки и чорапи, които трябва да нося, трудно мога да се снабдя. Доставка ми ги чудесният ми пралядо, а как — сам не зная, тъй като няма пари, а когато го питам, той свива рамене и подмята, че заради мен е направил голяма жертва. По-късно се намери една заложна квитанция... за синята ваза от гостната.

Но междувременно аз гордо обувам новите чорапи и обувки. Излизаме с дядо и скоро стигаме в черквата. Високият олтар е украсен с бели лилии, струва ми се красив и величествен. Аз седя най-отпред, до Анджело, който е облечен в бял моряшки костюм, а срещу нас са шестте момиченца. С отвращение отбелязвам, че едно от тях се хили нервно под белия си воал, прикрепен с венче от изкуствени бели цветя. Непосредствено зад нас, на седалките, са роднините на тези, които днес ще получат първото си причастие. Там е дядо, седнал до мистър и мисис Антонели, близо до чичото и сестрата на Анджело, силно заинтересуван и надявам се, без голямо презрение към това, което става, въпреки че вече направи всичко не както трябва — не успя да коленичи, не се поръси със светена вода. И все пак се радвам за него — зная, той иска да ми е полезен. Чувам го как се навежда и вдига ръкавицата на мисис Антонели... или молитвеника ѝ.

Камбаната на храма бие и богослужението започва. Следя всичко точно, чета молитвата преди причастията, но очаквам, очаквам само онзи момент, който ще направи тази служба по-различна от другите преди или след това. Колко малко време остава! Чувствувам някакъв вътрешен трепет. И тогава „Domine non sum dignus“^[1]. Най-послед, най-послед! Удрям се три пъти в гърдите, сетне с разтреперани колене ставам заедно с Анджело и другите, приближавам перилата на олтара. Чувствувам погледите на богомолците върху себе си. Нещастната ми глава се върти замаяна, щом виждам да се приближава каноникът Рош, облечен в красивите си одежди с потира в ръка, и напразно се опитвам да си спомня как се извършва поклонението, надявам се да не се посрамя, затварям очи, вдигам глава, разтварям разтрепераните си устни както ни е учила преподобната майка и шепна наум последна молитва: просто думата „Исусе“.

Нафората ме изненадва — толкова голяма и суха върху езика ми, а очаквах да е влажна и необикновена. Трудно ми е да я разположа в пресъхналата си уста, да я глътна. Връщам се на мястото си пламнал,

държа с ръце разтупканите си слепоочия и накрая я гълтам. Нищо не ми се случва, не чувствавам никакъв приток на благодат, никаква видима промяна в душата си. Вълна на разочарование ме залива. Нима „лошо“... не, не, спирам хода на мислите си в тази страшна посока и със страст се залавям за молитвеника си. Благодарствената молитва ме успокоява. Вдигам глава и нежната, отправена към мен усмивка на Анджели до мен и дядовата кашлица отзад ми вдъхват увереност. Започва да ме завладява чувството на гордост от извършеното. Присъединявам се към всички в молитвата след богослужението.

Навън сега грееше слънце и след като за миг си разменихме усмивки с манастирските сестри, дядо и семейство Антонели ме заобиколиха, поздравиха ме, разтърсиха ръцете ми и горещо ме прегърнаха. Моят забележителен роднина вече беше близък приятел на италианското семейство. Те изглеждаха във възторг от него, не, очаровани от него. Той ме представи на мистър и мисис Антонели, на по-голямата им дъщеря Клара и на чичото на Анджели — Виталиано, около петдесетгодишен мургав мъж, тих и далечен, както е при напълно глухите хора. Всички ми се усмихваха, а мисис Антонели, пълна черноока дама с тъмен бретон с малки златни халки на ушите и зелена кадифена рокля, сияеща, майчински ме гледаше и повтаряше:

— Какъв хубав приятел си има малкият ни Анджели!

После мистър Антонели, мургав като жена си, но по-нисък от нея и вече оплешивяващ изведнъж удари юмрук в дланта си обърна към дядо големите си тъжни очи съвсем като очите на Анджели, само че с торбички под тях.

— Мистър Гау — възкликна той пламенно, но просто, — ще ви помоля за една услуга. Момчетата са вече добри приятели... Ако не се големеее много... елате с нас на закуска.

Дядо прие веднага. Мистър и мисис Антонели много се зарадваха. Тръгнахме: Анджели и аз вървахме отпред, дядо и другите зад нас.

Антонели живееха над своя магазин, боядисан в светложълто и яркочервено с горда табелка с блестящи златни букви: „*Ливънфордски първокласен магазин за сладолед, Антонио Антонели, единствен собственик*“. Този тропически блясък продължаваше и горе. Виждаха се пъстри килими, завеси в чудни нюанси на жълто и зелено. Антонели бяха силно вярващи и навсякъде у тях висяха цветни религиозни

картини, но от двете страни на украсената с пискюли полица над камината две светски картини — пейзажи от Капри и Неапол — примамваха погледа с блещукащите си сини цветове. И тук, боже господи, свети изригналият Везувий. От позлатената поставка на стената ми се усмихваше малка статуйка, облечена бляскаво в розово и бяло, също като кукла. Никога до сега не съм ходил в къща, толкова различна от нашата и толкова богата на тайнствени миризми. Аромат на непознатия кухия дразнеше ноздрите ми, дъх на плодове, парливи, тръпчиви, остри миризми, миризми на лук и пот, на вряща мазнина и влажни стърготини, а долу от мазето се издигаше сладкия аромат на ванилия от сладоледения прах.

Докато мисис Антонели и Клара възбудени възклицаваха и бързаха да сервират закуската, Анджели ме хвана за ръка и срамежливо ме поведе към края на коридора на първия етаж. Тук той с многообещаващ вид се спря пред полуотворената врата на една стая, която, както по-късно стана ясно, бе на чичо му. Сърцето ми подскочи при вида на една закачена на стената латерна, истински старинен инструмент, върху който със седеф бе инкрустирано: „Орган на Орфей“. А за следващата изненада бях съвсем неподготвен.

— Николо, Николо! — извика нежно Анджели.

От леглото скочи маймунка в червено сако, заситни по пода и се хвърли в ръцете на Анджели. Малка чиста маймунка с тъжни очи и дребно, сбръчкано, разтревожено лице. Тя имаше точно такова изражение, каквото след много години щях да виждам по лицата на новородените: смазано, учудено, обезпокоено и в същото време раздражено. Междувременно Анджели нежно я милваше и предложи на мен същата приятна привилегия.

— Погали я, Роби. Няма да те ухапе. Знае, че си ми добър приятел. Нали, Николо, Николо? Няма бълхи. На чичо ми Вита е. Вита го обича повече от всичко на тоя свят. Казва, че в него ни е късмета. Когато най-напред дойдохме в Ливънфорд, бяхме много бедни и чичо ходеше из улиците с латерната и с Николо. И много пари му даваха. Но сега, след като сме богати, поне достатъчно богати, мама не му разрешава да обикаля и да свири на латерната, въпреки че той иска. Тя казва, че това не е хубаво, че сега сме се издигнали над тия обикновени неща. Но ние оставихме Николо при нас като наш любимец, като най-

голям наш любимец. Беше на три години, когато чичо го доведе тук. Сега е на десет, а това значи, че е млад, много млад за една маймунка.

Тук мисис Антонели ни повика. Очарован, аз последвах Анджели. Той още държеше маймунката и я занесе в стаята, където се бяха събрали другите.

— Не с Николо! — запротестира мисис Антонели щом влязохме. — Остави го днес, Анджели, имаме такава хубава компания.

— Но, мамо — настоя Анежело, — днес е денят на първото ми причастие.

— Е, добре. — Мисис Антонели погледна изкосо чичо Вита, после бързо се усмихна на дядо. — Той е любимец на Анджели.

Анджели каза молитвата и ние седнахме край масата с бродирана покривка, отрупана с много неща, които никога не са се появявали на закуска у нас в Луамънд вю. Имаше големи подноси с месо и ориз, макарони с доматиен сос, баница с пиле, желиран език, маслини, сардини, аншоа, фруктиера с плодове и голяма глазирана торта с надпис „Боже, благослови нашия Анджели“, а около нея като стража — няколко високи бутилки вино.

Дядо, седнал между Клара и мисис Антонели, се тъпчеше с видимо удоволствие. Начело на масата, сияещ, седеше мистър Антонели. Изглеждаше доволен, поласкан от присъствието ни.

— Малко вино, мистър Гау, само малко. Нещо специално. „Фраскати“. От Неапол е!

Чашите се напълниха, дори тази на мургавия мълчалив чичо Виталиано, който изглежда заемаше по-второстепенно положение в семейството. Дядо стана от стола и предложи тост.

— За нашите малки момчета! Честит да ни е този свят случай!

Всички пихме, дори ние — децата — и за нас с Анджели имаше по няколко капки. Виното беше сладко и ме сгря.

— Харесва ли ви нашето „Фраскати“, мистър Гау? — попита неспокойно мистър Антонели, като се наведе напред.

— Много освежаващо — отвърна сърдечно дядо и добави. — И леко.

— Да, да, много леко. Хубаво и леко. Още една чаша, мистър Гау?

— Благодаря ви, мистър Антонели.

Маймунката изглеждаше доста отегчена на коляното на Анджело. Неочаквано тя се протегна и си взе банан. Гледах я омаян как го бели и започва да го яде — съвсем като малък човек.

Анджело гордо се наведе към мен и ми прошепна:

— После още номера ще ти покаже.

— Разрешете да ви напълня чашата, мисис Антонели! — настоя дядо. — И вашата, драга мис Клара. — Въпреки че отказваха и смеейки се, покриха чашите си с ръце, дядо имаше огромен успех пред двете дами. Той отново напълни своята и след като прошепна нещо на Клара, а тя пак се засмя, сериозен, продължи да разказва на домакинята за последните си светски прояви в дома на кмета и в някои други големи къщи по пътя за гробищата. Явно мисис Антонели беше възхитена, че можеше, макар и само в разговор, да общува с такава знатна личност.

Смехът се увеличаваше. Сега дядо дразнеше Клара за приятеля й.

— Тия младежи нищо не представляват в сравнение със старото поколение — обяви той високомерно.

Дядо и мисис Антонели започнаха да разменят тостове: „За Италия“, „За Шотландия“, а на нас с Анджело разрешиха да станем от масата. Заедно с Николо ние се вмъкнахме в стаята на чичо Виталиано. Натиснахме копчето на регистъра с маркировка „riano“ и започнахме тихо да свирим на латерната. Имаше четири мелодии: „Шотландски камбанки“, „Напред, Христови воители“, „Боже, пази краля“ и „О, Мария днес те венчаем с цветя“. Николо също се наслаждаваше на музиката. „Шотландски камбанки“ беше любимото ми парче и когато до ушите му достигнаха познатите трели и звънтене, той започна да танцува и подскача пред нас. Тъй като се почувствува в центъра на

вниманието, стимул, който му липсваше в другата стая, и старанието му нарасна, той побягна по коридора и подскачайки, се върна с една шапка — дядовата шапка... После заситни нагоре-надолу с нея като някое голямо конте, от време на време я сваляше и се покланяше. Смехът ни го поощряваше. Започна да бръщолеви нещо, закрепил шапката на опашката си, а после, надминал себе си, я пусна на главата си. Давайки си вид на разгневен, той с вик я махна от главата си, започна да я ритва из стаята, прекатури се през нея, сетне се сви и се престори, че спи в нея.

Двамата с Анджело се тресяхме от смях, когато вратата се отвори и в стаята влезе чичо Вита. Мрачното му безмълвно лице изразяваше недоволство. Той вдигна Николо, погали го и го сложи в кошницата в ъгъла на стаята. После вдигна дядовата шапка, изчисти я с маншета си и изрече нещо на италиански. Анджело се обърна към мен:

— Каза, че дори глухите ще чуят подобен шум в стаята. При това днес е такъв свят ден... Искате да седнем и да изпеем някой химн. — И Анджело добави вече от себе си. — Чичо Вита е много набожен.

— Той ти каза и нещо друго?

— Е, добре... каза, че дядо ти вече е изпил три бутилки вино... сам. И че стиска ръката на нашата Клара под масата.

Притихнал, седнах на пода до Анджело, а чичо Вита с маниера на истински виртуоз завъртя дръжката на латерната. Запяхме:

*„О, Мария, днес те венчаем с цветя,
царице ангелска, царице на май...“*

Щом свършихме, чичо Вита се усмихна. Анджело преведе:

— Той казва, че никога, никога не трябва да забравяме колко чудесно е човек да има божията милост. И нищо ако в този момент паднем мъртви, убият ни или ни нарежат на парчета. Ще отидем право на небето.

Тогава чух, че долу ме викат. Беше време да си вървя. В антрето дядо се сбогуваше. Той многократно разтърси ръцете на мистър и мисис Антонели, с бащински жест прегърна Клара през кръста и отбеляза:

— Наистина, мила моя, трябва да позволите това приятно право на човек, достатъчно стар да ви бъде баща.

— Довиждане, довиждане!

Всички се смееха весело освен приятеля на Клара, Тадиъс Геръти, който тъкмо влизаше и силно почервеня, когато видя как дядо целуна Клара.

Вървахме с дядо по улицата. Главата ми се въртеше от радостните събития в този паметен ден. Дядо също изглеждаше развълнуван, очите му светеха, бузите му пламтяха, а от време на време леко, само леко се затрудняваше с равновесието.

Божията милост! Думите на чичо Вита се върнаха при мен като устремена птица вестител. Не е ли причина виното „Фраскати“, още клокочецо в стомаха ми, изведнъж за миг да ми се подобри настроението и сърцето ми да се изпълни с неясен светъл възторг? Знаем. Да, знаем, че се причестих добре, да, може би дори отлично. Дълго задържани баналности се събират като топка на езика на дядо. Но изведнъж, неспособен да се въздържа, аз го изпреварвам. Поривисто стискам ръката му.

— О, дядо, много обичам благословения ни спасител... Но не забравяй, че и теб обичам!

[1] Domine non sum dignus (лат.) — Господи, аз съм недостоеен. — Бел.пр. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

През август скитаме из полята с обгорени стърнища и пращен жив плет. Редките блуждаещи ветрове полюляват клюмналите дървета и те само уморено въздишат — това е протестът на земята, изтощена от голямото плодородие. Повечето състоятелни жители на Ливънфорд се намират със семействата си край морето. Опустелият град ми изглежда непознат, стъпките ми отекуват по пазарния площад, видът на безлюдните калдъръми, на покривите, издигащи се един над друг на фона на назъбените стени на замъка създават впечатлението за един обсаден град.

Гавин още го няма, искрените му пощенски картички ме карат все повече да копнея за завръщането му. Наистина, през този период на бездействие не могат да се отбележат никакви драматични произшествия и все пак, под покрива на нашия дом, макар и бавно, като риба, вече изтощена, но още способна на внезапно и буйно раздвижване, се развиват някои събития.

Всяка вечер, когато излизах да подишам чист въздух преди да се заловя с домашната си работа, дадена ми за през ваканцията — едно дълго есе на тема „Мария — кралица на шотландците“ — намирах Джеми Ниг, седнал на ниската ни каменна ограда и с подчертана напрегнатост обърнал гръб на къщата. С хармоничка в уста той нежно и с пълно безразличие свиреше увлекателна мелодия и тъй като не можа да ми каже нито как се казва, нито от къде е, аз я нарекох просто „Песента на Джеми“. Каква заразителна мелодия! Той продължаваше да свири, а аз седях мълчаливо до него и се радвах на хладните капки роса по жълтата трева около нас и на ниско падналата мъгла, пълзяща като подкрепление по изсушените от слънцето поля.

След седем часа Кейт излизаше от входната врата — всяка вечер тя посещаваше приятелката си Беси Юинг — и обикновено без шапка, облечена в светлосивия си шлифер с вдигната яка на врата и ръце в джобовете. Повече от седмица тя не ни обръщаше никакво внимание, ако не се смята лекото, хладно, едва забележимо кимване към мен. Нито пък Джеми я забелязваше — седеше неподвижен, единствено

устната му хармоничка нежно свиреше. Само когато тя изчезваше, музиката ставаше по-силна, следваше я неумолимо надолу по улицата. Неясно чувствах, че въпреки липсата на опиянение у двамата влюбени, липсата на балкон и китара, това е серенада, шотландска серенада — бавна, настойчива, непреклонна.

Неочаквано една вечер, почти неохотно, сякаш против волята си, Кейт се спря. Изглежда ме сурово:

— Сега ти трябваше да се занимаваш с есето си!

Преди да успее да отговоря Джеми извади хармониката от устата си и с рязко движение на ръката я изтърси от насъбралата се в нея влага:

— Момчето не върши нищо лошо.

Кейт трябваше да го погледне. И го направи сърдита, сърдита на много неща, сърдита на присъствието му и на това, че той седи там спокойно, а тя стои права и най-много за това, че си е сърдита. Но тя първа сведе поглед. Тишина.

— Хубава вечер — каза Джеми.

— Сигурно ще вали — отвърна Кейт рязко.

— Може би, може би. Има нужда от един хубав дъжд.

Пауза.

— За това ли ме задържате, за да ми говорите за времето? — но не се помръдна от мястото си. Въпреки че грозното ѝ лице беше намръщено, за пръв път забелязах, както стоеше там в мрака, смело сложила крак напред и явно стиснала пръсти в джобовете, сякаш готова за бой, каква елегантна и силна фигура, какъв красив крак и тънък глезен имаше тя. Сигурно и Джеми го забеляза. Разсеяно той изсвири няколко такта от мелодията си и отново тръсна хармониката.

— Просто си мислех, че нощта е хубава за разходка.

— Наистина ли? А, къде, ако мога да запитам?

— Където и да е, все едно.

— Благодаря ви, наистина много ви благодаря — Кейт сухо тръсна глава. — Голяма чест. Но там е работата, че отивам при приятелката си, мис Юинг — и тя пристъпи, готова да тръгне.

— Тъкмо ми е на път — отбеляза Джеми, стана от стената и се изтърси. — Просто ще дойда с вас до тяхната порта.

Съвсем изненадана, Кейт не можа да възрази. Бузите ѝ продължаваха да горят, държанието ѝ говореше, че е възмутена. Но

интересно, чувствувах как не ѝ е съвсем неприятно да вървят заедно и те вървяха по паважа на разстояние един от друг. Сгъстяващият се мрак беше милостив към краката на Джеми.

Стоя сам, наслаждавам се на самотата си и дишам още малко чудесен влажен въздух, после, сякаш някой ме гони, изтичвам в къщата и започвам да вадя книгите от закърпената си чанта.

Мърдок, вече прилежно приведен, рядко отгръща страниците, но обилно ги посипва с пърхут. Често се чудя дали той наистина учи: никога, под никакъв предлог не показва ерудиция и един-два пъти видях, че между кориците крие каталог от семена — доказателство за скритата му страст към всичко, свързано с градинарството. През деня непрекъснато скача неспокойно от книгите си, уригва се високо (въпреки че има железен стомах, всички са убедени, че героически понася възпалението на жлъчката), ходи до огледалото да стиска черните точки от брадичката си или до градината и се шляе там като някоя забравена душа. Понякога несъзнателно ми разрешава да надникна в мислите му.

— Знаеш ли, в Холандия отглеждат лалета на цели квадратни мили. Помисли само — цели мили лалета!

А сега в ъгъла зад него, на стола, мълчалив и изопнат, сякаш възседнал кон, седи баща му. С приближаването на изпитите за мястото в пощенската служба следващия месец татко затяга юздите на нещастния младеж, появи се даже и камшик. Не само за бъдещето на Мърдок, но и за престижа на инспектора той трябва да успее. С цялата настойчивост на човек, смазан, необичан от другите, той желае да обяви на кмета, на мистър Маккелър, на шефа си доктор Леърд, медицинския окръжен инспектор, комуто така раболепно завижда, да обяви в същност на целия град: „Синът ми, вторият ми син... е на държавна служба...“

Тихо, за да не обезпокоя Мърдок, слагам книгите си на масата срещу него. Учебниците ми, надписани с тънкия калиграфски почерк на дядо, са обвити в амбалажна хартия и пришити от мама, за да се запазят, „да останат в добър вид“ — всичко в тази къща трябва да се съхранява, никога, никога нищо да не се разсипва. От три месеца съм в по-горен клас. Новият ми учител, мистър Сингър, плешив, бавен и

методичен човек е ласкав към мен, насърчава ме. Освободен от тиранията на мистър Далглиш, аз вече не зацапвам тетрадките си, не стоя като идиот, когато ме изпитват, а показвам удивителни способности. В същност в този момент от учебника ми по история изпадна едно картонче, което пазех тайно за мое собствено удовлетворение и това ме накара виновно да се изчервя под погледа на татко. Той вижда, че се изчервявам, вижда картончето и веднага става подозрителен. Прави ми безмълвен жест да му дам изобличителния картон.

Дълга пауза. Татко проучва това картонче, картонче с бележките ми за първата четвърт от учебната година, вписани от ръката на мистър Сингър.

„Р. ШАНЪН
Аритметика — 1
География — 1
История — 1
Английски — 1
Френски — 1
Рисуване — 2
Поведение — 1

Подпис: Дж. Сингър, магистър на изкуствата^[1]“

Виждам, че татко е слиян. В същност, първо ме поглежда с пронизващ поглед, сигурен, че това е номер, евтина измама. Но не, тук е вписано наименованието на учебното заведение, има разлят подпис... Чета мислите му: „Трябва да е истина“. Не изглежда да е доволен. Покорно, с вид на обиден, той ми връща картончето и аз с чувство на вина го пъхам обратно в учебниците.

В кухнята цари тишина. Чува се само тракането на часовника, разгръщането на страниците, неспокойното мърдане на татковия стол... и разбира се, забравих тракането на мамините куки — свършила работата си в килера, сега тя плетеше шалче за Адъм. Каквото и да плетеше, то винаги беше за Адъм.

В девет часа се връща Кейт, не влиза в кухнята, а направо от входа отива в стаята си. Боже господи! Сигурно греша. Струва ми се,

че тя тананика, тананика малък откъс от мелодията на Джеми.

След половин час мама многозначително ме поглежда. Слагам учебниците настрана, много внимателно, да не се ударя в нещо и да не раздразня татко, отивам в малката, отделена със завеса стаичка и започвам да се събличам. Страшно съм гладен, струва ми се, че векове са минали откак пих чай и изведнъж ме обзема вълчи апетит, замечтавам за комат хляб и сладко от ревен. Една бяла коричка, о, една чудесна бяла коричка! Без съмнение мама би ми дала, но да я моля в такъв късен час е немислимо. Коленича, казвам молитвата и после се озовавам в леглото. През тънката завеса чувам спокойния пулс на дома, който ме е приютил — мама и татко си разменят по някоя дума, шумоли страница, шурти кранът в банята, някой стъпва над главата ми.

Понякога лежа буден, загледан в бледия таван и в просъница чувам как Мърдок се качва горе, а там, в кухнята започват онези дълги разговори на тих глас между мама и татко преди да си легнат. До мен в стаичката достигат неясно изречени думи: „ардфилънското хигиенно общество... поканило татко да изнесе доклад по въпроса за предаването на отпадъците... колко е платила днес за говеждото? Какви цени!... Никакво ходене на море тази година... по-добре парите да се вложат в строителното дружество, и когато мама нежно моли, той казва: Е, може би догодина, ако Адъм «напредне» или ако повишат татко в службата... Междувременно трябва да се пести... да се пести... да се пести...”

Но аз вече не се учудвам, свикнах с татковата пестеливост, тази поглъщаща всичко страст, която с всеки изминат ден добиваше сякаш все по-голямо надмощие над него, заставяше ума му да измисля начини за нови икономии, придаваше му вид на аскет, който винаги и от всичко се отказва, тласкаше мама към безкрайни домакински и кулинарни хитрости. Мама би желала да пазарува от „хубавите“ магазини, например от „Доналдсън“ или „Брюс“, чиито огромни стъклени витрини вечно са я примамавали. Ако ѝ дадат продукти, тя е отлична готвачка — палачинките ѝ (в онези редки случаи, когато имаше излишни яйца), бяха наистина чудесни. Тя с радост би ни готвила хубави ястия. Но погледне ли черното си портмоне, обикновено отстъпва пред ечемичения хляб и ме изпраща в магазина на Дърган във Венел да купя кокали за едно пени („И го помоли да

остави малко месо по тях, скъпи“), после пак в онзи беден квартал в магазина на Лоугън за моркови и ряпа на стойност половин пени общо — на прост английски това значи по един фартинг за всяко от тях. Бедната мама! Миналия понеделник, когато счупи новия похлупак, слагайки го на газената лампа в антрето (това беше винаги деликатна операция), тя даде воля на сълзите си.

Днес съм уморен, готов съм да заспя. Докато се унасям в сън, си мисля, че утре с дядо сигурно ще посетим Антонели.

През седмиците, в които Гавин отсъствуваше, играх много с малкия Анджело Антонели. Хубаво е човек да има някакво развлечение в такъв мъчителен сезон, а Анджело винаги така трогателно се радваше да ме види. Беше като момиченце — жив и нежен, с чудесни влажни очи и очарователни маниери. Бягахме из двора, той ме държеше за ръка и винаги плачеше, когато дойдеше време да си вървя.

Естествено, беше много разглезено дете — имаха дванайсет години разлика с Клара. Постоянно искаше нещо от дебелия си любезен и обожаващ го баща и вечно получаваше играчки, сладкиши, плодове, изобщо всичко. Разпореждаше се напълно в магазина, би опустошил кутия шоколадови бисквити или би отворил консервирани круши с по-малко угризение, отколкото аз бих взел чаша вода в Луамънд вю. Цял ден във въздуха звучеше детското му сопрано: „Мамо, искам резен диня, татко, искам, лимонада“. Веднъж със самодоволна усмивка ми каза, че е накарал майка си да стане посред нощ и да му направи шунка с яйца. И въпреки това никога не изяждаше сложеното в чинията и винаги беше болнав.

Понякога, когато си мислех за студената сурова ярост на отсъстващия Гавин, за времето, в което той упорито мълчеше, за презрението му към кротките и нищожните, обхващаше ме вътрешно безпокойство. Но като се изключат глезотиите, Анджело беше приятна компания; маймунката силно ме привличаше и ние играехме с нея безспир, шапката на Анджело насърчаваше посещенията ми.

Сега, след като мъжът ѝ, когото тя командваше, беше натрупал пари, мисис Антонели проявяваше амбициозност по отношение на семейството си, презирано от начало в Ливънфорд заради бедността му. Дебелата Клара встъпваше в изгоден брак с Тадиъс Геръти, чиито баща ръководеше крупна фирма за доставка на мебели. Уверен съм, че

тя ми се усмихваше (хубаво момченце от Академичното училище, при това католик) и черпеше смело с вино и кекс (а той редовно я посещаваше следобед), защото ние представлявахме аристократичния квартал Драмбък роуд и градското чиновничество, нещо винаги важно за манталитета на чужденците.

Трябва да призная, че от време на време, когато слушах как дядо се „разпуска“ от виното „Фраскати“ пред енергичните, внушителни Клара и мисис Антонели, изпитвах лека тревога. Погледнех ли мисис Антонели неочаквано, забелязвах колко суров вид има лицето ѝ; и толкова черно беше то, та в наивността си допусках, че тя редовно се бръсне. Но очевидно дядо от нищо не се смущаваше: продължаваше да говори гладко и плавно, без да се запъва, като величествен барк^[2] пред лек вятър.

Успокоен, изтичвах навън с Анджело, за да послушаме оркестъра в общинския парк, да покараме лодка в езерото или да се разходим с чичо Вита до „Светите ангели“ за служба — с този странен, скромнен, простодушен Вита, когото в семейството едва търпяха. Половината от времето си той прекарваше в грижи по любимата си майmunка, а другата половина в молитви.

Наближаваше краят на месеца. Една вечер, когато по молба на мама намалявах газта в коридора, така че само „леко да осветява“, влезе доста закъсняла Кейт.

— Ти ли си, Роби? — смути я сякаш дори мъждукането в коридора, но гласът ѝ звучеше топло и дружелюбно.

— Да, Кейт.

Щом слязох от стола, на който се бях качил, за да достигна газовия полилей, тя ме хвана под ръка.

— Милото ми момче!

Пламнах от удоволствие. От доста време вече Кейт е особено мила към мен.

— Слушай, Роби — тя се спря, засмя се и после внезапно продължи пак. — Много смешно... Джими Ниг иска да ме заведе на Ардфилънския панаир — тя отново се засмя при мисълта за абсурдното желание. — Разбира се, не мога да отида с него сама, не подходжда много на една дама. Той и сам го разбра, затова... той... тоест ние... ще се радваме да те вземем с нас, ако искаш да дойдеш.

Дали искам да отида! Нима не съм чувал, не съм мечтал за блажените удоволствия на Ардфилънския панаир, където веднъж в годината за развлечение на цялата община се струпваха всякакъв род представления, забавления, увеселения.

— О, Кейт! — прошепнах аз.

— Тогава решено! — тя отново стисна ръката ми и вече започна да се качва по стълбите, когато нежно се обърна, сякаш изведнъж си спомни нещо: — Приятелят ти Гавин си дойде. Току-що го видях да идва от гарата.

Гавин си е дошъл! Най-последно. Два дни по-рано. Значи утре сутринта ще го видя. Тази мисъл ме развълнува и се смеси с мисълта за Ардфилънския панаир. Дишах бързо. Изгарящ от очакване, аз леко открянах входната врата и се взрях в тъмнината. Звезди нямаше, облаци закриваха небето, но мекият прохладен ветрец беше пълен с обещания. Колко чудесен може да бъде животът, просто чудесен!

[1] Най-високата оценка в английските училища е единица. — Б.пр. ↑

[2] Барк — голям ветроходен кораб. — Бел.пр. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

На следващата сутрин излязох рано. Обещах да върна на Анджели куп списания, които той ми беше дал, и исках да се освободя колкото е възможно по-скоро. Но докато тичах надолу по пътя за гробищата, срещнах Гавин, тръгнал към Луамънд вю.

— Гавин!

Нищо не каза, но страшно стисна ръката ми. Все още опитвайки се да овладее пламенната си усмивка, която навярно презираше като проява на слабост. Не бе пораснал много, но беше позагорял и изглеждаше по-здрав от всякога. Само щом го видях, щом почувствувах как сивите му очи търсят моите, цял се изпълних с топлина. Исках бързо да му кажа колко ми е липсвал. Но това се забраняваше. Трябваше да бъдем спокойни, силни и да говорим само за най-главното.

— Идвах да те взема — обяснявайки появяването си в този ранен час, той погледна в далечината към нашите Уинтънски възвишения. — Мислех си, че можем да се качим на Ветровития зъбер. Има един орел там. Горският казал на татко. Ще стигнем до зъбера преди пладне и ще го издебнем. Взех и обед със себе си.

Видях раница на гърба му. Орел и Гавин, цял ден на хълма... Сърцето ми подскочи.

— Просто грандиозно! Но първо трябва да занеса тези списания на Анджели.

— На Анджели ли? — повтори той с недоумение.

— На Анджели Антонели — обясних бързо, — нали го знаеш, онова малкото италианче. Често се виждахме с него, докато те нямаше. Разбира се, той е много малък...

Спрях да говоря, смутен от недоверието и обидата в очите му.

— Единствените италианци, които познавам в Ливънфорд, са онези търговци на сладолед. Един от тях даже се мъкнеше из града с латерна и маймунка и просеше.

Ушите ми пламнаха от това осъдително отношение към чичо Вита, Николо и приятелите ми. Гавин добави:

— Да не би да искаш да кажеш, че си се сдружил с някое тяхно келеме.

— Анджело се отнасяше много добре към мен — казах аз със странен глас.

— Анджело ли? — още по-силно засегнат, той презрително се усмихна на името. — Хайде! Да се качваме на зъбера. Там горе ще можем да поговорим кой какво е правил.

Наведох глава, забих упорито поглед в паважа.

— Обещах да ги върна. „Сфиър“, „График“, „Илюстрейтид лондон нюз“. — Устните ми пресъхнаха. Аз бранех списанията с надеждата, че с това ще защитя Антонели. — Тази седмица в тях имаше някои чудесни снимки как от пашкула се излюпва пеперудата Мъртвешка глава. Всяка събота мисис Антонели ги изпраща на свои роднини в Италия. Трябва да сварят пощата. Много мило от страна на Анджело, че ми ги дава първо аз да ги видя.

Гавин пребледня. Гласът му звучеше напрегнато и ревниво.

— Разбира се. Щом предпочиташ новоизлюпените си приятели пред мен... твоя работа. Само че аз се качвам на Дългия зъбер сега. Ако искаш, ела. Ако не искаш — остани си с твоя Анджело.

Почака малко, без да ме погледне, с гордо, студено чело, а устната му потреперваше. Сърцето ми се късаше, исках да му извикам, че бърка, да го помоля да ме разбере. Но чувството за неговата несправедливост ме накара да пребледнея и ме направи упорит като него. Мълчах. Следващия миг той крачеше към Дългия зъбер.

Обхванат от тревога, все още зашеметен от неочакваното скарване, продължих към града. Реших просто да оставя списанията и да си отида. Но когато стигнах Ливънфордския специализиран магазин, намерих Анджело съкрушен от мъка, навярно по-голяма от моята.

— Николо е болен, много болен.

Сред хлипания той ми разказа какво е станало. Клара, проклетата Клара е виновна. Вечер чичо Вита ходел да се моли в „Светите ангели“, понякога с цели часове, и имал навика да оставя Николо на двора, за да може в негово отсъствие да се радва на прохладния въздух в тези задушни нощи. Но винаги оставял прозореца си отворен и ако времето се развали, Николо, който лесно се изкачва по водосточната тръба като по стълба, да може веднага да се прибере в стаята си. Преди

две нощи се разразила силна буря и Клара, с мисълта да запази пердетата, бързо затворила всички прозорци на къщата. Чичо Вита бил на църква, магазинът затворен и бедният Николо се озовал цял час под проливния дъжд. Когато в десет и половина Вита се върнал намерил мократа до кости маймунка сгушена в ъгъла на двора.

Последвах Анджели горе. В къщата цареше покруса и суматоха. В кухнята обърканата мисис Антонели изстискваше кърпи в топла вода. Клара лежеше по корем на дивана в гостната. Мистър Антонели стоеше в спалнята на чичо Вита с болка в големите си очи, а чичо Вита по риза, възбуден се трудеше около Николо.

Маймунката лежеше в леглото, не в коша си, а в голямото бяло легло на чичо Вита, точно в средата, подпряна с възглавници, облечена в най-хубавата си вълнена жилетка с мека неаполитанска шапка с вълнен пискюл. Малкото му измъчено лице, открояващо се на фона на огромното легло, изглеждаше по-измъчено от всякога. От време на време зъбите на Николо потракваха, трепереше силно и на свой ред разтревожено ни поглеждаше. Чичо Вита разтриваше гърдите му с някакво парливо масло. Работеше над болния и през цялото време говореше ту на себе си, ту на маймунката, но най-вече с укоряващ глас на мистър Антонели. Погледнах Анджели. И той като мен беше сломен от внушителността на тази сцена и даже престана да плаче. Преведе ми шепнешком:

— Чичо Вита казва, че това е присъда над нас за гдето сме забравили бога... божие наказание за татко, че мисли твърде много за бизнеса, мама за обществото, а Клара за мъжете. Казва, че Николо и той са положили основите на нашето състояние, че двамата са работили за няколко пени, когато нямахме дори хляб. Казва, че ако Николо умре... — на това място той плачеше — никога, никога вече няма да имаме късмет.

Мисис Антонели влезе забързана с леген кърпи, изпускащи пара и покорно застана до леглото. Клара изплува на вратата като призрак и със зачервени очи започна да наблюдава как чичо Вита налага кърпите.

Но очевидно те малко помагаха на Николо. Изведнъж Вита, благочестивият, скромният Вита, вдигна ръце и изпусна поток от думи. Анджели изсъска в ухото ми.

— Казва, че Николо се нуждае от лекар, най-добрия лекар в града. Клара, проклетата, грешната Клара, трябва веднага да го доведе.

Клара започна да протестира.

— Тя казва, че никой лекар няма да дойде заради една маймунка. Ще опита да доведе ветеринарния.

По дивия израз върху лицето на чичо Вита веднага разбрах: ветеринарният няма да свърши работа.

— Да — кимна ми Анджели, — само хуманен лекар трябва да бъде. И трябва да му заплатим каквото поиска, всичкото злато, което имаме. Да бъде най-добрият лекар в града.

Клара си сложи шапката и разплакана, но смирена излезе с голяма пачка пари, които мистър Антонели ѝ даде. Седяхме по столовете около Николо, наблюдавахме маймунката и чакахме лекаря, всички освен Вита, който с молитвеник в ръце и с мърдащи устни стоеше коленичил до леглото.

След половин час Клара се върна сама. Вита скочи и след като я разпита, а тя пак се разплака, нададе страшен рев, грабна шапката си и изскочи навън.

— Клара е ходила при четирима лекари, но никой не искал да дойде. Сега чичо Вита отиде сам.

Почти час чакахме в стаята на болния, после външната врата се отвори и всички се надигнахме. Идваше чичо Вита и чули, че някой го придружава, ние въздъгнахме облекчено.

Лекарят влезе. Беше доктор Галбрайт — възрастен съсухрен човек с малка козя брадичка. В града го признаваха за опитен лекар, но не го обичаха много заради грубото му държание. До какви хитрини е прибегнал глухият и неграмотен Вита, за да принуди този раздражителен медик да дойде, остана в тайна и най-чудното беше, че той не идваше заради парите.

За миг лекарят ни погледна, сякаш щеше да заповяда на всички да излезем от стаята. Но изостави тази идея и насочи вниманието си към маймунката. Измери температурата и пулса на Николо, опипа го навсякъде, прегледа гърлото му, после с един къс дървен стетоскоп дълго прослушва гърдите му. Маймунката се държеше отлично, гледаше доктора с широко отворените си подплашени очи и дори без лъжица даде да ѝ отворят устата.

Подръпвайки козята си брадичка, доктор Галбрайт гледаше пациента си със странен интерес и одобрение, напълно забравил, че

стаята е пълна с хора и те, впечатлени от усърдието му, не пропускаха нито едно негово движение.

Анджело ми прошепна:

— Чичо Вита мисли, че той е чудесен лекар.

После, опомнил се, докторът написа две рецепти и иронично изкриви устните си докато отбелязваше: „*Мистър Ник Антонели*“. Прибра нещата си в малката чанта и каза:

— Лекарството ще давате на всеки четири часа. Дръжте болния на топло в леглото, вечер и сутрин правете лапа от ленено семе, да поема само течности. Хубав екземпляр на североамериканската макаки. За нещастие, като порода са със слаби гърди. Този има двойна пневмония. Лека нощ!

И излезе. Чичо Вита го следва през целия път до края на улицата, но той не прие и едно пени. Тогава разбрах, че интересът му е чисто научен — онова странно, чудесно и съвсем безкористно чувство, което вече ме вълнуваше, когато сядах пред микроскопа, и което в покъсните години трябваше да ме дари с някои от най-редките радости в моя живот. В този миг, разчувстван поради близостта ми по националност и интереси с този мълчалив шотландски лекар, не можах да сдържа гордостта си. Как чудесно се държеше той сред тези възбудени южняци!

Посещението му остави едно чувство на оптимизъм; имаше указания какво да се прави. Изпратиха ме да изтичам до аптеката за лекарствата. Мисис Антонели и Клара започнаха да приготвят лапите, сам Вита сложи едно пиле да ври за бульон. Маймунката се съгласи да глътне малко мляко. Изглежда след лекарството ѝ се спеше. Излязохме на пръсти от стаята.

За жалост вече бях компетентен за опасностите при гръдните смущения и усещах, че те не разбират напълно сериозността на двойната пневмония. И наистина, на другата сутрин Николо се чувствуваше по-зле. Неспokoен, изгарящ в треска, той надаваше кръсъци от болка, мяташе се из голямото легло, а до него коленичил стоеше чичо Вита. Цял ден почти не се докосна до пилешкия бульон, а вечерта започва да диша пресекливо и дрезгаво.

Цяла седмица положението постепенно се влошаваше и над къщата се възцари влудяваща тишина, нарушавана само от внезапните истерични викове на жените и от дивите непоколебими изблици на

чичо Вита. Още във ваканция, отхвърлен от Гавин, аз свързах съдбата си с Антонели. Станах един вид паж при пострадалата маймунка. Всеки следобед в три часа идваше много тържествен и сериозен дядо, за да изрази съболезнованията си. Чакаше в гостната и по мое мнение се надяваше на някой съчувствен разговор с Клара, а ако е необходимо и с мисис Антонели, а може би и на чаша „Фраскати“ за възстановяване и поддържане на духа. Но във въздуха се чувствуваше първият лек полъх на мистрала^[1]. Високопарните съчувствия на дядо с кисело лице прие самият мистър Антонели. И никакво „Фраскати“ нямаше.

По-зле, още по-зле. Сега бедният Николо едва дишаше, станал бе кожа и кости. Лекарят дойде пак и категорично заяви, че маймунката е обречена. Мистър Антонели говореше преbledнял, че ще затвори магазина, ще разпръсне слама отвън на улицата.

В събота чичо Вита погледна свирепо мистър Антонели в очите. Анджело преведе:

— Казва: само бог може да спаси Николо. Затова трябва да се молим, страшно да се молим за някакво чудо. Татко трябва да отиде при каноника Рош, а той да се моли и отслужи литургия за маймунката. Манастирските сестри трябва девет дни поред да се кланят, да дойдат тук в къщата и да се молят за Николо. О, господи, чичо Вита казва такива страшни неща на татко.

Очевидно възложеното поръчение не се хареса на мистър Антонели. Но сега в къщата господствуваше Вита, а маймунката по някакъв странен начин се беше превърнала в суеверие, в страшен символ — от нейния живот или смърт зависеше катастрофата или процъфтяването на семейното състояние на Антонели. Мистър Антонели взе шапката си и бавно излезе.

На другата сутрин, в неделя, каноникът Рош обяви от амвона на „Светите ангели“, че започва служба по молба на мистър Вита Антонели. Бях малко разочарован за гдето не спомена името на Николо, но скоро се успокоих, защото този следобед в дома на Антонели пристигнаха майка Елизабът Джозефина и още една сестра от манастира. Антонели щедро даряваха манастира и двете монахини, милостиви и загрижени, сега правеха всичко възможно, за да помогнат. Коленичихме в гостната и за да не безпокоим умиращата маймунка тихо повтаряхме тридесетдневната молитва и „Мемораре“.

Следващия ден, един влажен и ужасен понеделник, Николо изживяваше последното си дихание — бе точно деветият ден на болестта му. Сега чичо Вита не пускаше никого в болничната стая и единствено той не изостави нито за миг леглото на маймунката. Но в девет часа тази сутрин, малко след като пристигнах, той се появи, влезе в гостната, където всички се бяхме събрали, и като луд посочи с пръст Клара:

— Свети Йосифе! — простена Анджели. — Чичо казва, че Клара, която единствено е виновна, трябва веднага да изкачи триста шейсет и петте стъпала. Това е единствената ни надежда!

Докато всички се вълнуват, докато напразно увещават чичо Вита, ще ви дам някои обяснения. Тази добра, проста душа, рожба на слънчева Италия, отживелица на средните векове, която сред уличното движение на Хай стрийт изведнъж ще застане неподвижна като дънер и ще се загледа изпод черната си увиснала широкопола шапка към прекрасното небе на светии и мадони е измислила за себе си на тази чужда земя най-изумителния обред, мога да кажа дори наказание. При Замъка на скалата, историческа забележителност, за която вече споменах, стара крепост с изоставени оръдия, охраняваща широкото устие, защищавана в миналото от Брюс и Уолис, а сега забравено светилище, се извиваше една външна стръмна стълба от подвижната вертикална решетка на крепостната врата долу към разрушеното укрепление на замъка горе и за да се чудят следващите поколения, се състоеше точно от триста шестдесет и пет стъпала, по едно за всеки ден от годината. Ето какво наказание си бе измислил чичо Вита — спира на всяко стъпало, повтаря „Аве Мария“ и на колене изкачва стълбите.

След десет минути двамата с Клара се отправихме в дъжда към Замъка на скалата. Клара, гордата, прокълнатата Клара беше почти примряла пред предстоящото изпитание и унижение. Но трябваше да се подчини на чичо Вита. Беше много мокро за Анджели да я придружи и изпратиха мен да я съпровождам и да служа като „наблюдател“ на тази хубава, разкаля се грешница. Ако се появи някой екскурзиант или група екскурзианти, трябваше веднага да я предупредя, за да стане бързо, да се облегне на укреплението и да заеме позата на интелигентен човек, проявяващ интерес към околността.

Но замъкът беше безлюден, дъждът бе прогонил всички и не се виждаше ни един случаен наблюдател. Решихме и аз да мина през изпитанието. Един до друг редяхме нашата „Хвала тебе, Мария“, нахалните чайки връхлитаха отгоре ни, а ние се изкачвахме като раци под дъждовното небе. Клара, въпреки нещастията, тактично е взела със себе си мека възглавничка и малко чадърче. Но аз, не толкова предвидлив и предпазлив, скоро се намокрех до кости, голите ми крака се издраха, но ние се изкачвахме все по-нагоре страстно, мъчително под връхлитащите чайки, дъждовните облаци, разтревожените сенки на Брюс и Уолис и всемогъщия бог.

Най-после край! Стигнахме върха. Едва стоях на краката си... нито пък виждах нещо. В последната минута Клара, съвсем случайно и жестоко навря чадъра си в окото ми. Но все пак успяхме, изкачихме триста шестдесет и петте стъпала. Върнахме се в магазина със съзнанието за достойно изпълнен дълг.

По мъченическия вид на Клара чувствавах, че тя очаква някакво явно признание за усилията си. Но съвсем не и искряща радост, похвали, каквито се изсипаха върху ѝ на прага. Вратата се люшна отворена и цялото семейство се хвърли отгоре ѝ. Как ѝ благодаряха! Как се радваха! Докато сме отсъствували, кризата преминала. Покъсно щях да наблюдавам и да се чудя над изумителните преобразования, които придружават разнасянето на пневмоничната инфекция. Внезапни и магически... Нищо чудно защо със светнали очи чичо Вита високо викаше, че добрият бог се е намесил в полза на малкия Николо. В единадесет и двадесет — по изчисленията това време съвпадаше с края на нашето изпитание, а впоследствие аз реших, че по-скоро то се доближаваше до момента, когато ръчката на клариния чадър се навря в окото ми, Николо изведнъж престанал да се задъхва. Лека, добра пот избила по него, усмихнал се без сили на покровителя си, после започнал да диша спокойно и дълбоко заспал.

Маймунката се възстановяваше бързо. В паметта ми изплува лицето на чичо Вита, цялото усмихнато, и той добавя:

— Току-що Николо изяде първия си банан!

Вита вече се върна в обикновеното си положение да се подчинява, равновесието в къщата бързо се възстановяваше. Клара си уши няколко рокли в ярки цветове. Добрите сестри получиха хубаво дарение, а каноникът Рош — пожертвование към фонда за новия

страничен олтар. На доктора посред нощ подариха три каси най-хубави консервирани праскови — домашната му прислужница признала пред мисис Антонели, че докторът има необикновена слабост към този плод; и отсъдили: той би отказал някой по-традиционен подарък.

Само към мен, към незабележимия, но достоен за награда Робърт Шанън се проявяваше неразбираема студенина, най-малкото поне нула, пълно отсъствие на внимание. Нима с привити голи колене не помогнах поне наполовина да стане това чудо? Нима не претърсвах Драмбъкската гора за меки зелени гъсеници, които капризният болен страстно обичаше? И нито дума, нито капка благодарност! Вместо това — странни погледи, разговори между Клара, мисис Антонели и клариния приятел и когато с Анджели се качвахме в магазина горе, те веднага прекъснаха. Мистралът духаше по-силен от преди. Рано трябваше да узная една от най-горчивите истини в живота.

След няколко дни, когато двамата с Анджели изведохме почти напълно възстановилия се Николо на разходка из двора, някой ме блъсна и аз се завъртях към стената.

— Ей, ти, махай се от маймунката! — Тадиъс, приятелят на Клара ме гледаше с навъсен и отмъстителен поглед. — Не искаме нито теб, нито който и да е от вашите тук! Хайде, махай се!

Вцепенен от ужас дори не можах да му отговоря. Но въпреки това кръвта ми бавно закипя. Отказах да напусна. Почаках да останем насаме с Анджели в слънчевия двор.

— Анджели — казах аз спокойно, но настойчиво, — има нещо. С какво съм се провинил? Кажи ми, Анджели!

Не можеше да ме погледне. После изведнъж вдигна глава. Розовото му лице беше прежълтяло, придобило цвета на пачи крак. В сантименталните му очи имаше злоба.

— Вече не те обичаме! — извика той с писклив глас. — Мама казва да не играя с теб. Тя казва, че дядо ти е пияница, налива се с вино, няма никакви пари, нито една лира, лъже за големите къщи, в тях никога не е влизал, в същност практически той е най-големият лъжец на света...

Загледах го втрещен. Това ли е детето, до което стоях при първото си причастие, чудесното дете, което ценях, на което угаждах,

заради което дори в предаността си пожертвувах приятелството на Гавин, скъпият, добрият, верният Гавин?

— Да — изпищя той. — Тад разкри всичко. Дядо ти е измамник, бедняк, скитник. Знаят го в цял Ливънфорд. Ходи по жени и това на неговата възраст! Но най-лошото — пуска ръка на нашата мила Клара, за да възбужда у Тадиъс лоши, низки чувства...

Повече не можех да търпя. Смътно разбирах, че между мене и Анджели всичко е свършено. Обърнах се. Но преди това с всичка сила го ударих с юмрук по ангелското носле. Може би този смъртен грях щеше да причини болка на такъв ангел. Споменът за воя, който той нададе, докато тичаше при майка си, радостно живееше в съзнанието ми в продължение на много горчиви седмици. И досега го чувам.

[1] Мистрал (фр.) — Студен и силен вятър. — Б.пр. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Доиде седмицата за изпитите на Мърдок и ето, този верен изследовател на каталози от семена стои в коридора с най-хубавите си обувки и празничния си костюм, мама го четка, отпуска се на колене на пода, за да изчисти петното отзад на маншета на панталона му, четката равномерно се движи в зачервената ѝ от работа ръка, на умореното ѝ напрегнато лице е изписана гордост. Мама ни обслужва докато душа не ѝ остане, готви, кърпи, търка, лъска, чисти, всяко пени използва, сякаш са три, става първа, ляга последна и за всичко това явно никаква отплата няма. Със свръхчовешки сили издържа на татковите постоянно нарастващи икономии, но намира време да покаже сърдечната си доброта и към стареца горе, и към проклетото момче, хвърлено на ръцете ѝ... Но, това е седмицата на Мърдок, няма време за венцеславене. Сега, с настъпването на съдбоносните дни, той показва някаква приятна увереност. Сериозният разговор с татко предната вечер никак не му подействува и излизайки от там, ми каза:

— Повече нищо не мога да направя!

Сигурно тази непрекъсната работа е наблъскала доста знания под покрития му с пърхот скалп. В джоба си има пари за обяд, два чифта очила, в случай че едните се счупят, писалка, гума, комплект триъгълници, накратко казано, всичко. Замислен той тръгна да хване в девет и двадесет влака за Уинтън, където се провеждаха изпитите за държавната служба. Стоим двамата с мама на вратата, махаме му и от сърце му желаем успех.

Всяка вечер Мърдок се връщаше с местния влак в четири часа и баща му, който тези дни си идваше от работа рано, вече го чакаше неспокоен.

— Как изкара?

— Чудесно, татко, наистина чудесно!

Дните напредваха, увереността на Мърдок растеше. Всички ние упорито очаквахме думите му, а той флегматично поглъщайки големи количества чай, ни подхвърляше спокойно някакви кратки коментари за деня.

— Наистина се изненадах... Темата тази сутрин беше отвратително лесна. Изписах цял топ хартия... Трябваше да поискам втора тетрадка. Някои не изпълниха дори и половината от първата...

— Браво!... Браво! — неохотно, но със светнали очи баща му изрече тази рядка похвала.

Мама, без да трепне, се наведе и даде на Мърдок голяма като на татко порция задушена главичка. Аз знаех, а и всички ние знаехме, че успехът му е сигурен. Това ме радваше, но ме и натъжаваше. Не можех да не се съпоставям с него и си мислех колко жалко щях да се представя аз при подобни обстоятелства. А имах и други причини за потиснатото си настроение. Разривът с Антонели, плод на фалшиво приятелство и неблагодарност, още ме гнетеше. Не посмях да спомена за това пред дядо. Но най-лошото е, че не съм виждал Гавин от две седмици. Само веднъж се срещнахме на Хай стрийт и се разминахме бледи като платна, вперили поглед напред. Жадувах за това момче, което предадох, жадувах за него с цялата си душа.

Само един слаб лъч осветяваше хоризонта. Следващата сряда се откриваше Ардфилънския панаир и аз трябваше да придружа Кейт и Джеми на „спектаклите“. В миналото дядо бил редовен посетител на тези представления и той с жарки фрази ми описа удоволствията там. Когато замислен отбелязах, че сигурно добре ще се забавлявам, той възторжено ми отговори:

— Ще се забавляваме, моето момче. Ще се забавляваме.

Джеми обеща да ни вземе в два часа с колата с надлъжни седалки. Пристигна навреме, но с друг превоз. Ние с Кейт го чакахме до прозореца на гостната и ахнахме изумени, когато един жълт автомобил изфуча.

— Щом брат ти Адъм може да кара такава кола, защо аз да не мога! — с ново карирано кепе и по-весел от обикновено, Джеми веднага обясни. Сем Лайтбоди, механик от Аргайлския завод, му бил приятел. Сем наел колата и щял да ни закара в Ардфилън.

Здрависахме се със Сем — той остана на шофьорското място със слънчеви очила на очите, здраво стиснал двата вертикални лоста, сякаш подхранваше работата на машината с пулсирането на собствената си кръв. По негово предложение Кейт изтича в къщи за воал, с който да върже шапката си. После, преди да заемем местата си, ние обикаляхме възхитени около колата, когато изчеткан, натъкмен, с най-хубавия си бастун в ръка, през портата бавно се подаде дядо.

— Забележително... забележително! — каза той, загледан в колата, после строго се обърна към Джеми: — Как си представяте, че

ще ви оставя да заведете внучката ми в Ардфилън... до толкова късно... и само някакво дете да я придружава?

— О, дядо! — каза Кейт раздразнена. — Ти не си поканен.

Но Джеми избухна в силен смях. Той познаваше дядо. Няколко пъти съм ги виждал как излизат заедно от „Драмбъкския герб“ и бършат устни с опакото на ръцете си.

— Нека дойде. Колкото повече сме, толкова по-весело. Скачайте!

След няколко предварителни потръпвания колата се разтресе и плавно се понесе по Драмбък роуд. Кейт и Джеми седяха на високата предна седалка до шофьора, перата по яката ѝ от боа грациозно трептяха на вятъра. Ние с дядо се разполагахме в голямата задна част на автомобила. Едва тръгнахме и една ръка, ръката на Джеми се протегна назад с голяма пура. Дядо прие, запали, нагласи единия си крак на седалката и се облегна царски.

— Очарователно, Робърт! — говореше той с благовъзпитания си глас. — Надявам се, че ще ни повозят из града. И хората ще могат да ни видят.

В същност, ние се спуснахме под железопътния мост и се отправихме към Хай стрийт. Изведнъж див вик ме накара да се надигна. Видях Мърдок, застанал на гаровия изход. Махаше ни с ръце да спрем. Профучахме край него, той свали бомбето си и като продължаваше още да ни маха с ръка, започна тежко да върви след нас.

— Спри, Сем, спри! — извиках аз. — Това е нашият Мърдок.

Колата спря с ужасен тласък, застана на едно място и всички ние заподскачахме като грахови зърна върху барабан. Сем също подскачаше и с измъчен израз на лицето се обърна — очевидно той смяташе, че такива извънредни спирания и тръгвания не влизаха в нормалното управление на автомобила. Но ето го Мърдок, пуфтящ, задъхан, с дебелите си празнични дрехи. Качи се и като се тръшна на седалката отзад, обясни:

— Идвам с вас.

Мълчание. Нямаха ли край тези самопоканили се гости? Дядо особено беше засегнат от това натрапничество, но натискайки лоста, Сем разреши трудното положение и ние изхвъркнахме напред, след като ни разтресе няколко пъти. Скоро вече бързо се носехме из града.

— Как изкара, Мърдок? — изкрещях аз, надвиквайки вятъра, който приятно свистеше край ушите ни.

— Чудесно! — каза Мърдок. — Просто чудесно. — Все още задъхан, той се сви на седалката с полуотворена уста, вдигна яката на самото си над ушите, които днес стърчаха повече от всякога. Изглеждаше блед. Помислих си, че е от силното тичане. Вееше си с шапката някак си без нужда. Отвори по-широко устата си, сякаш да каже нещо, после пак я затвори.

Сега разговорът стана невъзможен. Излязохме извън града и се спуснахме по брега на река Ли. Пред нас, простряно чак до морето, лежеше широкото устие, залято от подобни на пайети отражения на силното слънце. Покрай брега, през равните зелени пасбища и пясъчни дюни се извиваше бяла лента — пътят, по който трябваше да минем. На запад над синята мъгла се виждаше един по-наситено син силует — вечно изправен там като на стража — планината Бен. Такава красота, такава спокойна и светла благодат! Защо не можех да гледам всичко това без в сърцето ми да се прокрадват тъга и болка? Нещастно дете, у което красотата винаги ще ражда тази далечна тягостна мъка. Въздъгнах и се предадох на тъжния сладък възторг от нашия летеж.

Колата работеше отлично. По надолнище достигнахме до двадесет мили в час. Когато се носехме през селата, хората изтичваха на вратите и гледаха след нас. Мъжете, заети с работа на полето, се изправяха и махаха с мотики към тази новост на техниката. Само животните от околността сякаш ни посрещаха с негодувание. Сем употреби цялото си умение да заобиколи една упорита крава, разлаяни кучета яростно ни експортираха, изпод колелата изхвърчаха възмутено кокошки — веднъж имаше и пера, но облаците бял прахоляк зад нас милостиво оставиха убийството под съмнение. Можем да отбележим само едно-единствено унижение — смелото сърце на колата ни се запъна на един склон. Успоредно с нас вървяха някакви селски грубияни, тръгнаха за представленията. Некеж смях:

— У-у-у, слизайте и бутайте!

В Артфилън налетяхме в четири часа, твърде рано за удоволствията на представленията, защото в същност те започваха вечер. Кейт прекоси улицата, за да купи на мама нещо от специалния шапкарски магазин в този хубав морски курорт, Сем изключи мотора, а ние се загледахме в галактиката подредени върху зелената площ до пътя край брега сергии, палатки и въртележки с плажа и плискащите се вълни отзад.

Изведнъж, свит на седалката, бледен и нещастен, Мърдок силно се раздвижи, та чак разтърси колата. Помислих си, че пак тръгваме. Но не, експлозията идваше от душата на Мърдок.

— Ще се самоубия!

Той изрече заплахата така високо, почти изкрещя, та веднага привлече вниманието на всички ни върху себе си. Удряше седалките с юмруци, пулеше очи и продължаваше:

— Казвам ви, ще се самоубия! Не искам никаква служба в пощенската централа. Грешката е само таткова. Ще се убия и той ще е виновен. Убиец!

— В името на бога, човече! — сепна се дядо. — Какво ти е?

Мърдок загледа и него, и всички нас с онзи тъп поглед в късогледите си очи. Изведнъж не издържа и се разрева.

— Скъсаха ме. Комисията ме прати да си вървя. Просто ми казаха да не се връщам повече. Да не се връщам. Трябва да е грешка. Представих се чудесно, чудесно!

Скъсан. Мърдок скъсан! Мълчахме вцепенени. От силните му ридания сега всички се тресяхме. Имаше опасност навън да се събере тълпа.

— Слушай! — хвана го дядо за яката на палтото. — Съвземи се.

— Има нужда от нещо подкрепително — този трезв съвет дойде от Сем.

— Ей богу, прав си. Трябва му нещо да го направи мъж.

Дядо и Джеми изкараха безпомощния Мърдок от колата, а Сем отвори двукрилата врата към крайморската винарска изба точно отсреща. Преди да изчезнат в прохладното помещение, Джеми извика през рамо:

— Поразтъпчи се наоколо, момче. Няма да се бавим!

Постоях известно време така и си мислех: „Бедният Мърдок“. После печален прекосих пътя. Панаирният площад започна да се изпълва, тъй като тук се стичаха хората от съседните райони. Познах някои ливънфордци. Изведнъж погледът ми улови една фигура — малка, загоряла, решителна. Беше Гавин!

Стоеше сам край малка група и с присъщото за него презрение наблюдаваше усилията на един амбулантен търговец да продаде часовници от чисто злато на някакъв изпълнен с благоговение фермер. После се обърна и погледите ни се срещнаха над главите на тази

безлична тълпа. Силно се изчерви, сетне пребледня и въпреки че отмести поглед, не помръдна от мястото си. След малко направи няколко стъпки към мен и застанал настрана от другите, започна съсредоточено и неподвижно да изучава афиша, рекламиращ парните люлки на Уилмът.

И аз почувствувах притегателната сила на афиша. Въпреки примитивния му печат и въпреки че в него нямаше нищо, което да не знаех наизуст, скоро аз също го гледах, застанал до Гавин, съвсем блед, а бузата ми започна да трепка — една ужасна моя особеност. Тя винаги се проявяваше, когато съм неспокоен и напрегнат. Невъзможно ми е да кажа кой проговори пръв. И двамата дишахме тежко, погледите ни останаха приковани върху този разкъсан афиш с неясните очертания на една лодка-люлка, застанала на носа си.

— Вината е моя!

— Не, моя е!

— Моя е!

— Не, Роби, наистина е моя! Ревнувах, че имаш друг приятел. Не искам да имаш нито един приятел на тоя свят освен мен.

— Ти си единственият ми приятел, Гавин. И винаги ще бъдеш! Кълна ти се. Кълна се още, че аз съм виновен, само аз, глупакът.

— Не, аз.

— Не, аз.

Последната дума той остави на мен, велика жертва — знае, че аз съм по-слабият от двамата. Афишът загуби притегателната си сила. Осмелихме се да погледнем един към друг. В очите му прочетох, че и той е бил нещастен като мен. Този така неудържимо желан миг на подновяване на нашата дружба разруши бариерата на сдържаността ни и пробуди у нас една изява на чувствата ни, по-силна дори от крепкото ни ръкостискане. Хванах го здраво, здраво под ръка и така, блажено усмихнати и мълчаливи, отминахме, сляхме се с тълпата и се загубихме в нея.

Засвири музиката на въртележките, пронизително запищяха свирките на люлките. Удряха цимбали в такт с живия негърски танц, фанфари оповестиха за Клео, най-дебелата жена на земята. По сцената извън палатката гръмогласни господа с високи яки и фльонги на вратовете започнаха да размахват малките си бастуни: „Насам, дами и господа! Насам, при Лео — човекът-леопард! Насам към перуанските

джуджета! Към единствения говорещ кон! Насам, насам!“ Спектаклите оживяха пред нас. Бутахме се замаяни напред. Джеми ми даде един флорин^[1] за харчене. И Гавин имаше толкова. Беше дошъл с влак от Ливънфорд, но сега можеше да се върне с мен. Не трябваше да се разделяме. От тази мисъл ми стана още по-радостно.

Опитахме късмета си в мятането на кокосови орехи и скоро всеки от нас получи по три хубави млечни ореха. Гавин проби единия с джобното си ножче и ние поред пихме от чистия сладък сок, а той се стичаше в гърлата ни. Посетихме лотарийните сергии, атракциите във вода, стрелбището. Обсипаха ни с трофеи — игли, копчета, дребни лъскави предмети и пера. Спусна се мрак и нафтовите лампи заблещукаха. Тълпата нарастваше, музиката гърмеше, ускоряваше ритъма. „Хуп, хуп, хууп“ — носеше се от люлките. Веднъж погледът ми попадна на Кейт и Джеми. Близко един до друг те се смееха и смело усвояваха веселия негърски танц. И пак видях дядо, Сем и Мърдок, яхнали три дървени коня, те шеметно се въртяха, строени на един ред, спускаха се и се издигаха под светлините и грохота на оркестъра. Бомбето на Мърдок беше килнато, между зъбите му се крепеше пура, изцъклените му очи ликуваха. От време на време той се надигаше от стремето и нечовешки крещеше.

Става късно, много късно. Накрая, уморени, но щастливи, всички се събираме в колата. Особено щастлива е Кейт. Тя често поглежда Джеми и очите ѝ нежно светят. Мърдок глуповато хвърля свиреп поглед към Гавин и обявява:

— Не ме е грижа, казвам ви, хич не ме е грижа, всичко това няма никакво значение за човек с моята интелигентност.

После топло разтърсва ръката му. Когато Сем, незаменият Сем застава под капака и подкарва колата, Мърдок и дядо подхващат мелодичен дует: „Дженивива... Джени... ви... ва...“. По средата Мърдок бързо се спуска навън в тъмнината и оттам чувам звуци на продължително и ужасно повръщане.

Вече сме на път за къщи, движим се в прохладния нощен въздух далеч от блясъка и врявата. Дядо спи на задната седалка, а бледен, Мърдок се е отпуснал на рамото му. На другата седалка един до друг седят Кейт и Джеми. Ръката му е обгърнала кръста ѝ и двамата наблюдават новолунието.

Отпред сме двамата с Гавин. Дружбата ни се възстанови и никога вече няма да се разделим... Поне докато...

Но, слава богу, ние не знаем за това. Щастливи сме и самоуверени. Чува се само равномерният ход на мотора, славното съскане на ацетиленовите лампи. Сем, нашият недостъпен шофьор, мълчаливо седи сам. Все по-нататък и по-нататък в нощта. Две момчета заедно покоряват мрака и неизвестното под непокорните звезди.

— Ето, това ми харесва! — шепне Гавин.

Знам точно какво иска да каже.

[1] Флорин — английска монета от два шилинга. — Б.Пр. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Дядовата философия, несъмнено основана на печалния опит, е, че човек трябва да плаща за всичките си удоволствия. Когато прекалено се въодушевявах, той ме предупреждаваше „А бе, човек, ще си пострадаш за тая работа!“. И сутринта след пътешествието ни на панаира наистина страшно си изпатихме. Събудих се по-късно от обикновено, а в къщата вече цареше съдбовна тишина. Мърдок беше още в леглото, татко бе излязъл на работа, мама вършеше нещо в кухнята. Дядо пушеше възбуден със зачервен нос и изглежда никак не му беше до мен сега.

После слязох долу, входната врата се отвори и влезе баба. Беше се върнала вчера следобед, без аз да знам, и с хубавата си шапка и обшитата с мъниста наметка, вече беше успяла да прескочи до котелния завод за пенсията си.

— О, бабо! — извиках аз. — Не знаех, че си се върнала!

Тя не отговори на радостния ми и развълнуван поздрав, а продължи напред с някакъв странен, напрегнат израз на лицето. Спря се точно срещу мен и от мрачната загриженост в погледа ѝ ме обхвана неспокойно тревожно чувство.

— Робърт, Робърт — каза тя със спокоен, но неестествен глас. — Не мога да повярвам такова нещо за теб.

Свих се до стената. Разбрах — без съмнение беше научила от мис Минс за измяната ми към всички онези нейни пламенни часове на молитви. Неясно макар, но аз бях подготвен за разгрома над баба. Но горчивата ѝ мъка, позеленялото ѝ лице и безумно изтеглените напред устни ме удивиха и изплашиха.

— Някой ден пак ще ти се иска да се върнеш при баба си — не каза нищо повече, но тонът ѝ, огорчен и тъжен, ме накара да потреперя. Разтворил уста, аз я наблюдавах как се качва по стълбите. Почука на вратата и решително влезе в стаята на дядо.

Изтичах в гостната. Защо ли религията, с която съм се родил, предизвиква у баба такава мрачна и дива ярост? Отговорът ме унищожи. Тази достойна, почтена жена в целия си живот е разговаряла

може би само с трима представители на моята вяра, невежеството и погрешните ѝ схващания за нея бяха съвсем абсурдни. И все пак тя ме ненавиждаше. Няма лесно да прости на дядо съучастието му в първото ми причастие.

И наистина, в този миг аз чух гръмки гласове над мен, а след малко, коленете ми още трепереха, до слуха ми достигнаха стъпките на дядо във вестибюла. Надникнах. Той бързо и неспокойно си слагаше шапката.

— Ела с мен, момче! — каза ми той рязко. — Време е двамата с теб да се махаме от тук.

Навън разбрах, че е разтревожен. Несъмнено тя здравата го е нахокала заради отстъпничеството ми, ала се оказа, че за вълненията му имало по-силна причина. Заседяла се до късно край прозореца на спалнята си, тя ясно видяла „положението“, в което се върнал Мърдок предната вечер и сметнала за свое задължение по време на закуската да каже за това на татко.

Дядо винаги гледаше да стои по-настрана от татко, тъй като знаеше, че зет му го ненавижда. В паметта ми има само един случай татко и дядо да са заедно за по-дълго време, и то когато татко в пристъп на великодушие, умело насърчаван от мама, разведе двамата ни с дядо из новото ливънфордско стопанство, поливано с водата от нечистите канали, и тогава случаят приключи печално. Изпълнен с гордост, татко ни разказваше за различните окислителни и филтриращи пластове, обясняваше ни с разпалеността на истински хигиенист как, независимо от началния продукт, при тази система крайният резултат е чиста питейна вода. Напълни една чаша и ми я предложи.

— Опитай и ще видиш!

Аз се поколебах над мътната течност.

— Не съм жаден — запънах се аз.

Тогава татко предложи чашата на дядо, а на неговото лице цял следобед трептеше добре познатата ми усмивка.

— Никога не съм бил любител на водата — заговори меко дядо.
— А на това питие още по-малко.

— Не ми ли вярвате — изкрещя татко.

— Ще повярвам — усмихна се дядо, — ако сам я изпиеш.

Татко изля водата и си отиде.

Обикновено двамата мъже рядко се срещаха, пътищата им не се пресичаха, и ако дядо видеше инспектора в града, той веднага правеше стратегическа обиколка. Но сега стълкновението беше неизбежно. Вчера лудорията на Мърдок изглеждаше съвсем допустима, но сега в прохладната сутрешна светлина тя доби много зловещ характер. Пълен въздържател, татко смяташе пиенето за проклятие, грешно пилеене на пари. Той бе разярен от провала на Мърдок в изпитите, никой не знаеше докъде може да стигне той в наказанието си към негодника, повел сина му по кривия път.

Когато достатъчно се отдалечихме от къщи, дядо намали крачка и доста високомерно се обърна към мен:

— За щастие имаме си собствени ресурси, Роби. И приятели, които ще ни дадат залък хляб, ако ги помолим. Отиваме да навестим Антонели.

Спрях се съвсем объркан.

— Не, дядо, това не!

— И защо?

— Защото... — млъкнах. Все пак трябваше да му кажа. Не можех да понеса да го унижат и да тръшнат вратата под носа му.

Нищо не каза, нито дума. При всичката си любов към ораторствуване, той имаше и дарбата мълчаливо да изтърпява унижението. Но ударът беше тежък. Лицето му се покри със странни петна. Помислих, че ще се върне в Драмбък и ще се събере със Садлър и Питър Дики. Но не, той продължи по Хай стрийт, покрай Ноксхил и ме заведе до едно непознато място в южната част на града.

— Къде отиваме, дядо?

— Да се измием във водата на огорчението — отвърна той рязко.

Дали така мислеше, или солените Ардфилънски ветрове събудиха у него желанието да види морския бряг, или пък просто искаше да се отдалечи колкото може повече от всичко, което го огорчаваше, не знам. Но скоро ние минахме покрай ноксхилската поляна и се озовахме на брега на устието, точно под пристанището. Брегът тук не беше идиличен, а представляваше протежение от тъмни ивици нанос, на места нарязани от снопчета зелени водорасли и плоски скали, сиви от полепналите по тях млади миди. Имаше отлив и водата се виждаше медносива. Още се забелязваха високите комини на котелния завод; тракането на чуковете от корабостроителницата,

струята, изтичаща от водопровода на пералнята — всички тези звуци, непосредствено напомнящи промишления живот, не намаляваха, а напротив, увеличаваха пустотата на мястото.

Но във вятъра се чувствуваше някакъв дъх, солен дъх. Изведнъж около нас беше оная самота, толкова желана от дядо. Той седна, свали обувките и чорапите си, нави панталоните до коленете и шляпайки по мокрия пясък, нагази в плиткото. Гледах как сивите вълни гаят кокалестите му глезени. Тогава сам събух обувките и чорапите си, тръгнах по влажните следи от краката му и започнах да газя до него.

След малко той свали шапката си, оная чудна шапка, която неизменно отъждествявах с дядо — голяма, квадратна, избеляла, с три металически дупки за проветряване от всяка страна, от дългото носене станала твърда като желязо, онази шапка, държала в себе си толкова много редки ценности, като се започне от главата на дядо и се стигне до един фунт крадени малини, шапка, която е служила и още ще служи за толкова много и разнообразни цели. В нея, сега навеждайки се, той започна да слага сърцевидни и обикновени миди, намерени по този тъжен бряг...

Сърцевидните миди бяха съвсем бели и надиплени и само леката издутината с големина на шестпенсова монета издаваше присъствието им под залетия с вода пясък. Другите, с пурпурен седефен блясък, полепваха здраво на гроздове в цепнатините на скалите. Събрахме пълна шапка най-различни миди и дядо се изправи:

— Момче — отбеляза той, сякаш се обръщаше към меланхоличната вода, — може да е лошо... но не чак толкова.

На сухата част на брега, покрита с изхвърлени от морето водорасли и плавеи, с продънени сандъци и един сламен матрак от някой кораб, ние запалихме прашящ огън. Докато се печаха обикновените миди, дядо ми показваше как да ям сърцевидните. Държиш я над огъня докато се отвори и бързо гълташ соленото съдържание. Намирал ги вкусни, много по-хубави от стридите, ми каза той и тъжно изгълта много миди, сякаш, солени и стипчиви, те подходяха на сегашното му настроение. На мен не ми харесаха, но обикновените миди излязоха съвсем по вкуса ми. Те широко се разтваряха, много широко и върху седефените черупки се показваше опеченото съдържание: влакнесто като месо и сладко като орех.

— И чинии няма да мием — забеляза дядо с мрачна усмивка след като свършихме. Запали лулата, легна подпрян на лакътя си, погледът му блуждаеше замечтано наоколо, и той добави на себе си, сякаш ожаднял от соленото меню. — Сега бих си пийнал нещо.

Тук, преди следващите събития, трябва да се опитам да покажа една важна черта от характера на дядо. Той имаше една любов, една слабост — пиенето. Понякога вечер чувах неравните му стъпки по стълбите и заедно с тях блъскане и веселите възклицания на човек, несмуцаван от това, че се удря в разни предмети из тъмното. Но не беше пияница. Да го считаш за „стар пияница“, както рязко се изразяваше Адъм, беше голяма несправедливост. Наистина, здравата се е напивал, но между две пиянства винаги е имало дълги периоди на трезвеност, никога не е участвувал в ливънфордските съботни оргии, когато улиците се напълваха с олюляващи се фигури. През целия си живот с такава упоритост е искал да върши смели, храбри, чудесни постъпки, та напоследък сам започна да си вярва, че наистина ги е вършил. А в действителност кариерата му е съвсем банална. Дедите му са били изключително състоятелни — баща му, в съдружие с двама чичовци, притежавал известната спиртна фабрика в Глен Невис. В семейния албум ми попадна пожълтяла снимка на младеж с пушка и две кучета сетери, застанал на стъпалата на внушителна селска къща. Представяте ли си изумлението ми, когато мама ми каза, че това е дядо край дома от детството му и тя добави с лека усмивка и въздишка: „На времето Гау бяха много уважавани хора, Роби.“ Данъкът за малца разорил семейството и сега аз знам, че след „фалирането“, още младеж, дядо бил принуден да започне скромен живот в Ливънфорд като чирак при един механик. Но „занаята не научил“. Бил нетърпелив, а и принудителната женитба (и за нея никога не е съжалявал) за едно обикновено момиче от народа, което го боготворяло, го отправя в железарския бранш. Не успял и тук, но с висок дух, той работил поред и като чиновник, и като общ работник във фермата, като мебелист, търговец на шотландски манифактурни стоки, касиер-домакин на един параход по Клайд, докато накрая, с помощта на връзките си с Глен Невис, също като поета^[1], когото толкова силно обожавал, станал акцизен чиновник в митницата.

Разочарованието от себе си, умението да завързва приятелства, а и фактът, че „работел сред спиртните напитки“, го превърнали в пияница, но никога в груб пияница. Влечението му към бутилката не беше вкоренено в него, то се проявяваше на периоди и произтичаше от особеностите в характера му, от онова странно преплитане на противоположни качества, което ще го накара в един миг да защитава като лъв невинността ми, а в следващия... но за това ще чуем много по-късно.

Сега, както бе потиснат, имаше причини да се вярва, че влечението му излиза наяве, подтикнато от горчивото чувство за бабиното предателство.

— *Някаква си особа* — заяви изведнъж той — не ми дава да дишам още щом стъпи в къщи. Но аз ѝ дължа нещо за всичко, което ми е направила. „Води Мърдок към гибел!“ — тук дядо спира, за да посочи раздражено с влажната дръжка на лулата си. — Ей го, пристига „*Кралят на островите*“... на обиколка из Шотландия... Превъзходен кораб.

Гледахме как претъпканият параход за разходки се движеше по реката, витлата отблъскваха водата, проблясваха, развяваха се знамена, от двата наклонени червени комина се проточваха струи дим, към нас от борда се носеше нежна, приятна музика на „немски оркестър“ и дълго още продължаваше тъжно да звучи, докато вълните се надигаха и връхлитаха към брега. Нещастни лентяи, отхвърлени без нито едно пени, ни се искаше и ние да сме на борда.

— ...В началото — с горчивина поднови разказа си дядо, — ... когато дойдох да живея в Луамънд вю, след смъртта на жена си, се правеше, че е приятелски настроена към мен. Кърпеше чорапите ми, слагаше чехлите ми край огъня. После ме помоли да престана с пушенето — не ѝ харесвала миризмата. Аз отказах и оттук започна. Оттогава действа срещу мен. Разбира се, тя печели. Независима е. Обядва долу, взема „*Ливънфорд хералд*“ преди мен. В събота вечер за нея има топла вода, сутрин първа влиза в банята. Казвам ти, момчето ми, от това може съвсем да се вкиснеш.

Минаха и други кораби: няколко натоварени шлепа, старо крайбрежно корабче, речен ферибот на котвена верига, който правеше курсове между пристанището и пясъчния бряг, първокласният, с бели комини, параход от Инверъри „*Куин Александра*“. После дойде един океански параход, невероятно голям, „параходът-месарница“, построен от братята Маршъл за търговия с Аржентина. Той мина бавно, тайнствено зад шумния влекач, на мостика, както ми каза дядо, стоеше лоцманът. Проследих парахода с насълзени очи, докато той се превърна в тъмна точка върху далечната повърхност на разширяващото се устие, зад което сега слънцето залязваше в пурпурна мъгла.

Дядо размишляваше мрачно. Никъде няма като корабите на Маршъл, а Клайд е най-благородната река в света, Робърт Бърнс — най-великият поет... един шотландец може да набие трима англичани... даже ако едната му ръка е вързана зад гърба... а да се справи с една жена за всеки мъж е трудно. Дълго мълчание. Изведнъж дядо се изправи и с непоколебима решителност се плесна силно с ръка по бедрото.

— Ей богу, ще го направя!

Обърнах се стреснат към дядо. Умът ми все още беше изпълнен с благородни размисли, с бавната и величествена картина на отпътуването и предпологах, че неговите мисли също бяха с подобна нагласа. Той вече не се чувствуваше унил и потиснат. Мрачна решителност озаряваше цялото му лице, излъчваше се дори от носа му. Стана.

— Хайде, момче! — повтори той няколко пъти съвсем тихо, сякаш с някакво страхопочитание към собственото си откритие. — Ей богу, какъв маскарад ще бъде.

Докато той бързо ме мъкнеше обратно през града и спря само да свери часовника си с църковната кула, аз ще си позволя още едно обяснение. Думата „маскарад“ на местно наречие, което по съвсем обясними причини използвам умерено, по своята същност изразява особен акт на отмъщение, отмъщение, отличаващо се с дяволска хитрост. Само не мислете, че то е нещо дребно, някаква обикновена шега. Наистина „маскарадът“ носи удовлетворение на изпълнителя и обърква жертвата, но дотук слабото сходство свършва. „Маскарадът“ е потресаващ, традиционен, справедлив изблик на омразата. Ако в Корсика при подобни обстоятелства се хващат за оръжието и стават партизани, в Ливънфорд седат на безлюдния плаж, замислят се и после пускат в изпълнение „маскарада“.

— Къде отиваш, дядо?

— Първо да навестя тези чудесни Антонели — и за да намали уплахата ми, добави с тон, неподлежащ на описание. — От задния вход!

Изплашен, аз останах на ъгъла, а той обиколи за Антонели откъм задния двор. Нямаше го само няколко минути и въпреки това облекчено се отпуснах, щом отново се появи, явно невредим и дори

мрачно усмихнат. Тръгнахме в съгъстващия се мрак и дядо пое по безлюдния общински път.

От време на време му хвърлях въпросителни погледи от страни, чувствувах как се движи с необикновена напрегнатост, с оная странна жива неподвижност на носачите, понесли цели кули от безброй кошници на главите си. После видях как шапката му сама се повдига, завъртва се и спокойно се настанява обратно на челото. Но все още не се досещах. Едва когато от края ѝ се изви тънка опашка, вплетена като плитка в дядовите кичури, разбрах, че в шапката му беше Николо.

Толкова се изненадах, та дори не можах да продумам. Но дядо почувствува, че забелязах маймунката и лукаво ми смигна:

— Шапката ми му хареса. Не представляваше никаква трудност да го примамя в нея.

Почти беше се стъмнило, когато малко преди осем часа стигнахме в Луамънд вю. Тогава разбрах цялата тънкость на дядовия план. В четвъртък вечер в седем и тридесет обикновено татко ходеше на събрание в строителното дружество. Стигнахме до стаята на дядо без никой да ни види.

Николо не беше съвсем здрав. Добре ни познаваше — едно щастливо обстоятелство, тъй като при вида на непознати винаги се вълнуваше. В същото време новата обстановка изглежда му хареса. Движеше се из стаята, оглеждаше нещата, приятно изненадан. Мисля, че току-що го бяха нахранили и навярно на това се дължеше доброто му настроение. Дядо му предложи ментов бонбон, но той отказа. Дядо равнодушно съзерцаваше маймунката. Отнасяше се резервирано към животните, с чувство за собствено достойнство, никога не стигаше до интимничене. Разбира се, макар в присъствието на мисис Босъмли да показваше голямата си любов към Микадо, виждал съм как с отвращение е ритал котката, срещнеше ли я сама в тъмното.

Девет часът... Шумът на площадката показваше, че баба отива в банята. Дядо чакаше мрачен, нащрек и веднага се задействува. Със забележителна за човек на неговите години бързина, той вдигна Николо и изчезна през вратата. Няколко секунди и отново се върна, но без маймунката.

Пребледнях. Най-после разбрах целия смисъл на неговия „маскарад“. Треперех и съзнавах с ужас, че очаквам какво ще стане. Седнах до дядо. Той гризеше ноктите си. Напрегнато се заслушахме

как баба отново тежко пресича площадката. Чухме я да влиза в стаята, доловихме отмерения шум при събличането, скърцането на леглото, когато ляга. Тишина, ужасна тишина. После въздухът се процепи от вик, още един... и още един.

Какво се бе случило, баба сама трябва да разкаже. Следващите години баба неведнъж щеше да повтаря тази история, най-вече пред приятелката си мис Тиби Минс и винаги със страшна сериозност. Нищо чудно, че за случая винаги си мисля като за „бабината среща с дявола“. Ето как е станало:

„Значи, Тиби, в тази страшна нощ, когато нечестивият дойде при мен, аз бях в най-добро здраве и разум. Съблякох се, прилично сгънах дрехите си на люлеещия се стол, облякох нощницата, сложих шапчицата. Като християнка прочетох глава от библията, магнах си зъбите и запалих свещта — знаеш, аз винаги държа през нощта запалена свещ до себе си. После сложих глава на възглавницата и както винаги се готвех да заспя в обятията на спасителя, но почувствувах как нечестивият скочи на гърдите ми. Отворих очи. А от там, дори и пред съда ще го кажа, до мъждукащата свещ, втренчил поглед в мен, стоеше сатаната.

Не, не, не беше сън, Тиби, съвсем не беше. Не спях. При това не съм и фантазьорка. Там беше той, сатаната — опашат, ухилен, скимти и скърца с големите си зъби срещу мен, сякаш ще направи всичко, за да ме завлече в пъкъла. Но, трябва да се съгласиш, Тиби, аз лесно не се плаша, но за миг кръвта ми съвсем се смрази в жилите. Дъх не можех да си поема да извикам, камо ли да прошепна молитва. Просто лежах като труп, кокорех се срещу звяра и той се кокореше срещу мен.

Изведнъж той нададе писък и започна да се друсва по гърдите ми, сякаш аз бях някакво пони. Казвам ти, Тиби, ако преди това не можех дъх да си поема, то сега останах съвсем без въздух. Той сграбчи ушите ми с двете си лапи и започна да тръска главата ми, сякаш тя беше бидон с мляко. Той се друсаше и се клатеше, клатеше се и се друсаше докато всичкият ми въздух излезе. И през цялото време от очите му изскачаха искри като въглени. Тиби, женице, уплаших се, кожата ми настръхна. А звярът усети това, защото започна да ме халосва, да скимти, да прави каквото си иска с мен, докато не ми смъкна косата и въпреки че не е прилично, ще кажа — докато и ризата от гърба ми не съдра.

О, само ако имах самообладание да го назова по име, но горкият ми ум съвсем не беше на място. Можях само да прошепна с едва чут глас, сякаш изпод земята: «Отивай си, сатана, отивай си!».

Колкото и слабо да съм го казала, мисля, че това възпря звяра. Във всеки случай той престана да ме бърка, ухили се и хвана зъбите ми, които винаги държах до леглото. И после, както се надявам бога да срещна, така не го видях, как се изправи на леглото и започна да извършва всякакви движения със зъбите ми, да прави гримаси, сякаш ги вади и слага в устата си.

Казвам ти, Тиби, вероятно това ме спаси. Когато видях как този звяр се гаври с двойната ми златна челюст, при вида на това светотатство, кръвта в мен се надигна, аз се раздвижих от вцепенението си, седнах на леглото и го ударих с юмрук.

— Ах, ти, звяр такъв, звяр! — извиках аз. — Господ ще те върне пак там, долу.

Още щом чу името на всевишния, тъй като обикновения ми човешки юмрук не можеше да го възпре, той нададе писък, който може да те вкамени. Скочи от леглото и продължаваше да пици и вика. За щастие нощта беше топла и тъй като исках да подишам чист въздух, съм оставила вратата леко открената. Той излезе от стаята като проблясък на адски пламък, а аз лежах, цялата се тресях и благодарях на провидението за милостивото ми избавление. Не можях да се съвзема повече от минута. Но когато и това стана, запалих газта и възхвалявах небето, че не пострадах много. Тогава видях, господи спаси помилуй, видях, дано бог ми помогне да го понеса, казвам ти, видях какво е направил звярът. Не ми беше откраднал челюстите, не, не това, нито пък ги беше строшил. Но със задна злонамереност и отмъстителност ги беше пуснал под леглото в нощното ми гърне.“

[1] Авторът има предвид шотландския поет Робърт Бърнс. — Б.Пр. ↑

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Следващия вторник лятната ваканция свърши. Кейт поднови занятията в началното училище, а аз отново тръгнах в Академичното. Спомням си ясно деня — той бележи върха на онова настроение — дълбокото униние, което обхващаше дядо като облак. Това настроение аз наследих от него и когато пораснах, то ме измъчваше — настроение, което ме обземаше, щом животът ми ставаше мрачен и недостоен.

Времето продължаваше да бъде тягостно жежко. Баба остана уединена в стаята. Мърдок странеше от другите — той тайно започна да работи в разсадника на мистър Далримпъл.

Дядо не проявяваше никакво желание да се среща с приятелите си. Нямахме и нищо за преписване, оставаше само да се понася жегата и татковото възмущение. Със стареца се заяждаха, тормозеха го. Само един малоумен може да измисли такова нещо да не му дават цигари. Мисля, че именно това породило у него тази последна забележка, докато той тъжно въртеше между пръстите си празната лула:

— Какъв е смисълът, момче... какъв е смисълът...

На следващата сутрин, докато аз се облечах, а татко закушваше недоволен и ругаеше стареца, мама слезе долу и възкликна с изненадан, а заедно с това и смутен глас:

— Дядо го няма горе! Къде ли може да е отишъл?

Тишина и после татковата изненада се превърна в негодувание:

— Чашата преля! На обяд да е тук или ще му дам да разбере!

Объркан, но все още не много разтревожен, аз тръгнах с Гавин към Академичното училище и там разбрахме, че не само ще сме в един клас, но и ще седим един до друг. Това и новите учебници, които старателно занесох на мама да подвърже, ме занимаваха цял ден. Но когато вечерта седнахме на чай, по зачервените очи на мама и сдържаността на татко разбрах, че е станало нещо сериозно.

— Никаква следа ли няма от него досега?

Мама тъжно поклати глава.

Татко започна да барабани с пръсти по масата и да хруска препечената си филия хляб, сякаш ухапваше главата на дядо.

Тишина. Тогава влезе Мърдок и унило забеляза:

— Може нещо да му се е случило.

Татко погледна кръвнишки нещастния младеж.

— Млъкни, глупако! Вече имаше възможност да покажеш колко ти е ума.

Мърдок се сви и настъпи още по-мъчителна тишина. От яд татко отново заговори:

— Трябва да кажа, че е много трудно постоянно да се издържа такава бреме. Но когато той започне да се застоява извън къщи, да пиянствува...

Накрая предизвикана мама го прекъсна, от възмущение по бузите ѝ избиха петна.

— Откъде знаеш, че върши такива неща... — Татко изненадан втрещи в нея поглед. — Бедният старец няма и един фартинг за себе си — продължи мама. — Всички го тормозят, наричат го какво ли не. Пияница е наистина. Както се отнасяха с него напоследък, никак няма да се учудя, ако е направил някоя отчаяна стъпка! — и заплака.

Мърдок погледна разстроен като човек, доказал правотата си, а Кейт отиде да успокои мама.

— Наистина, татко — каза тя с предупреждаваща нотка, — ти трябва да предприемеш нещо. Той няма пари и не може да е отишъл далече.

Лицето на татко изразяваше нещастие.

— И да накараме всички съседни да приказват... Не ни ли стига вече? — и стана от масата. — Казал съм на моите хора да си отварят очите в града. Повече от това не мога да направя.

Хората на татко бяха един дългурест помощник на име Арчибалд Джап с вид на човек винаги ревностно готов да извърши всичко, защото се надяваше да заеме татковото място, и едно момче, което така бавно се движеше, та работниците в котелния завод и разни други иронични младежи го наричаха бързоногият вестител. Въпреки че не излязох прав, не се надявах много на това съдружие. Спомних си настроението на дядо за уединяване в последно време и страшно се разтревожих.

На следващата сутрин — от него никаква следа. Над дома тежеше тягостна, напрегната атмосфера. По обяд все още нямаше

новини. Тогава татко удари не много силно по масата с длан и каза с тон на човек, съобщаващ решението си:

— Ще телеграфираме на Адъм!

Да, да, да се извика Адъм, добро, логично действие. Но една телеграма... О, този страшен вестител, почти неизползуван в дома ни, сякаш беше предзнаменование, почти предвестник на нещастие. Отказвайки се от помощта на Мърдок, мама сложи шапката си, и наклонила глава на една страна, сама отиде до Драмбъкския пощенски клон, за да изпрати телеграмата. След час дойде отговорът:

„Идвам утре четвъртък три часа следобед.

Адъм.“

Лека-полека, при такъв бърз отклик и такова делово решение, духът ни се повдигна. Мама сложи телеграмата в чекмеджето, специално предназначено за нещата на Адъм — за писмата му, ученическите доклади, стари пликосе от заплатата му и даже завързан с панделка кичур коси — и забеляза:

— На Адъм можеш да се осланяш.

На следващия ден, преди пристигането на Адъм, дойде страшна вест. Както се шляех отчаян из къщи, татко се върна посред бял ден от работа, придружен от Арчи Джап. Младежът остана във вестибюла, а татко се приближи до мама и след известно колебание с мрачен, дори загрижен израз, рече:

— Майко, пригответи се. Намерили са шапката на дядо... да плава в общинското езеро.

Беше я открил Джап и сега пред уплашените ни погледи той показва съсипаната и подгизнала от водата шапка на стареца.

— Плаваше на най-дълбокото място, мисис Леки. Срецу навеса за лодки — говореше с предразполагащ, съболезнователен тон той. — Имах ужасното чувство, че и той е там.

Гледах втрещен със страх и мъка мократа реликва, а когато мама схвана целия смисъл на това, по бузите ѝ започнаха да капят сълзи.

— Успокойте се, мисис Леки — утешаваше я Арчи Джап. — Може и нищо да не е станало... изобщо нищо.

Татко отиде да направи чай на мама в кухнята. Той нежно я караше да пие, успокояваше, изчака я да го изпие и излезе с Арчи Джап.

Следобед, облечен в раирани панталони, тъмно сако и сива вратовръзка, закопчана с перлена игла, Адъм, веднага след пристигането си овладя положението. Седнал на масата, решителен и спокоен, той изслуша всички показания, дори и моя несвързан разказ за мрачното меланхолично настроение на дядо и последните му съдбоносни думи:

— Трябва да съобщим на полицията — каза Адъм.

При тази зловеща дума ние замлъкнахме.

— Но, Адъм — възпротиви се татко, — моето положение...

— Скъпи татко — хладно отговори Адъм, — ако един старец си е наумил да се дави ти не можеш да го скриеш. Запомни, аз не се наемам. Но те сигурно ще искат да претърсят езерото.

Мама цялата трепереше.

— Адъм, да не искаш да кажеш, да не мислиш, че...

Адъм сви рамене.

— Не мисля, че е пуснал шапката си в езерото, за да се пошегува.

— О, Адъм!

— Извинявай, че говоря така безцеремонно, мамо. Знам какво ти е. Но в края на краищата за какво да живее? Ще слеза да се видя с началника на полицията Мюър. За щастие той ми е приятел.

Започнал бе да пуши бирмански пури и сега извади една от кутията си от крокодилска кожа. Гледах го със силна тревога, а той издърпа жълтата сламка, която обгръщаше пурата и внимателно запали. Като погледна и татко, той с внушителен вид се обърна към мама:

— Хубаво, мамо, много хубаво, че те уговорих да продължиш застраховката. Виждаш ли... застраховка с изгода. — И той извади с лявата ръка сребърния си молив и започна да смята по покривката — пет години по три... прибави двадесет и пет... това прави чисто сто и шестнадесет лири.

— Не искам парите! — изплака мама.

— Идват точно навреме — рече татко с дрезгав глас.

Скръбта, засилващото се в мен чувство, че съм загубил нещо, ме задушаваше.

Адъм сложи молива настрана и стана.

— Ще навестя и Маккелър в строителното дружество. Той може да отстрани някои дребни затруднения по незабавно изплащане. В същност, смятам да го доведа с мен тук. Би могла да ни приготвиш хубава вечеря с чай, мамо, нещо пикантно като яйца на очи и задушено месо. Това ще хареса на Маккелър. Но... Не слагай масата в гостната, недей още — и излезе.

Мама послушно се зае да изпълни разпорежданията на Адъм, суетеше се между кухнята и килера, сякаш се опитваше в напрегната работа да забрави най-лошото. Тя опече цели камари кифлички. Татко, който не понасяше и най-малкото разточителство, сега я насърчаваше да направи и палачинки, въпреки че щеше да пожертвува половин дузина яйца. Въздухът се изпълни с несравнимата миризма на богати ястия. На масата сложиха най-хубавата покривка и сервиза за гости.

В пет часа Адъм се върна и със задоволство потри ръце.

— Ако до края на седмицата тялото не изплува, в понеделник започват претърсването. Разноските поема дружеството на хуманистите. Мюър казва, че общинското езеро става страшно място. През последните десет години са се удавили трима, има и един нещастен случай на леда. Маккелър не може да дойде преди седем часа. Костелив орех е той. Да вечеряме, мамо.

Седнахме пред най-хубавото ядене, което някога съм ял в Луамънд вю — месо, яйца, кифлички, палачинки и силен топъл чай.

— В такъв момент — каза татко и с щедър поглед огледа масата — не ми се свиди.

— Мислиш ли, че ще изплува, Адъм? — попита Мърдок с глас, издаващ отвратително любопитство.

— М-м-м, не се знае — отвърна Адъм със заинтересоваността на добре осведомен човек. — Според Мюър понякога до двадесет и четири часа тялото само изплува. Изпълнено е с газове. — Мама потрепера и закри очи. — Просто изплува тихо и най-любопитното, винаги с лицето надолу. Но понякога трупове са упорити и си стоят долу. Мнозина се забият в пясъка или във водораслите, а в езерото има много водорасли и не могат да се помръднат, въпреки че газовете се мъчат да ги издигнат. Казаха ми, в такъв случай, хвърлиш ли във водата хляб с живак в него, той често потъва точно към това място.

Не можех да понасям повече това ужасно видение на бедния ми дядо, омотан в зелени водорасли, подут от дългото седене във водата. И изведнъж на входа се позвъни. Всички се надигнахме, Кейт отиде до вратата и доведе Арчи Джап.

— Извинете за безпокойството — Арчи замлъкна скромно при вида на цялото семейство, насядало на вечеря. — Но мисля, вие трябва да знаете... има още едно доказателство.

Арчи е бързал. Избърса челото си. Беше възбуден, въпреки че изразяваше дълбоко съчувствие.

— Мистър Паркин, дето дава лодки под наем, си спомни, че в сряда късно през нощта ясно чул плисък срещу навеса за лодки, а днес следобед излязъл с риболовната си лодка и хванал някаква дреха, едно мъжко сако. Занесъл го в полицейското. Току-що го видях — сако на мистър Гау.

От подпухналите ми очи отново бликнаха сълзи. Разбира се, мама пак плачеше, тихо, безшумно.

Татко направи благороден жест и покани госта.

— Седни и похапни с нас, Арчи.

Арчи почтително издърпа един стол. Поемайки чашата от ръцете на мама, той тихо измърмори на татко.

— Правел го е много често преди, мистър Леки.

За моя изненада татко се намръщи.

— Не, не мога да ти разреша да говориш така, Джап. Неуместно е. Всички си имаме недостатъци. Не беше лош старец. Ако си помислиш, имаше и достойнства. Как вървеше по улиците и размахваше бастун! — той се наведе напред и ме потупа по рамото, без да ме осъжда за гдето подсмърчам; по-скоро одобряваше това и ласкаво измърмори. — Горкото момче... И ти го обичаше.

Ново позвъняване на входа, което ни стресна, и макар да го очаквахме, то потвърди страховете ни. Ужасна тишина, тишина на сигурност. Кейт стана и отново отиде до вратата. Върна се по-бледа от всякога.

— О, татко — прошепна тя, — човек от полицията иска да те види.

През полуотворената врата на вестибюла зад нас забелязах страшната фигура на полицай. Червендалест и тържествен, той въртеше фуражката в ръцете си.

Татко стана веднага. Блед, но внушителен, той направи знак на Адъм, който също стана. Двата отидоха във вестибюла и затвориха кухненската врата зад себе си, сякаш спускайки завеса на сцената, искаха да ни пощадят. До нас достигаше само неясно мърморене; ние седяхме безмълвни, сякаш вестителят на смъртта е поразил нас самите.

След доста време татко се върна в стаята. Тишина. Тогава Кейт, най-умната между нас, събра достатъчно сили и запита:

— Намерили ли са го?

— Да — татко говореше тихо, по-блед от преди. — При тях е.

— В моргата ли? — зяпна Мърдок.

— Не, в Ардфилънския затвор — каза татко. Огледа ни с безизразните си очи, напипа стола си и безсилен седна на него. — Пиянствувал с ония некадърници от Скеокската гора изгубил шапката и сако си при едно сбиване под навеса за лодки... един господ знае какво е правил тези два дни... прибран в Ардфилънския затвор... обвинен в пиянство, безредие и нарушаване на закона. Адъм отиде да го освободи под гаранция.

Сянката на нощта вече се спускаше, когато Адъм и дядо се показаха на пътя. Без шапка, със стара полицейска куртка вместо загубеното сако, разкопчан и разгърден, дядо вървеше горд, но смирен. Очите му горяха — една пукнатина в бронята му, която издаваше вътрешното му безпокойство. Стоях наведен на прозореца в гостната, възбуден и самотен, и само един поглед беше достатъчен да ме прати бързо горе, в убежището на стареца.

Там се заслушах напрегнат, чух шума на входната врата, след това ужасна какофония — гръмогласните обвинения на Адъм, мамините сълзи и жалби, татковите горчиви оплаквания и нито дума, нито звук от дядо.

Накрая той се качи бавно горе и влезе в стаята си. Видът му беше плачевен — брадата му имаше нужда от подстригване, от него лъхаше странна и неприятна миризма.

Хвърли ми бърз поглед, започна да обикаля стаята, неуспешно се опитваше да тананика и се правеше, че от нищо не го е грижа. После вдигна съсипаната и все още прогизнала от водата шапка, която рано тази сутрин мама почтително беше сложила на леглото му. Погледна я замислен за миг и простодушнo се обърна към мен.

— Трябва да се оправи. Винаги е била голяма шапка.

ВТОРА ЧАСТ

ПЪРВА ГЛАВА

Пак цъфтяха кестените, залязващото слънце изпращаше слаби цветни оттеньци в небето зад Бен, когато в един априлски следобед на 1910 година, възбуден и горд, аз бързах от Академичното училище към къщи. Най-малко поне трябва да допусна, че това бях аз, макар понякога и на мен самия да ми се струваше, че е някой непознат, недодялан непознат. Оная сутрин, на излизане от Бакстър след ранната си „обиколка“, изведнъж зърнах един призрак в огледалото на млекарницата — бледо, дългуресто, петнадесетгодишно момче, неимоверно израснало, прегърбено, с тънки китки и трудно подвижни крака, с непознат профил, замислено и меланхолично, с мъжки нос и момчешко лице — и даже трепнах от изненада и болезнено недоверие.

Но сега аз мислех само за своите чудесни способности, съзнанието ми беше погълнато от разговора с мистър Рийд от преди пет минути, в навечерието на кратката, великденска ваканция. „Джейсън“ Рийд ме остави след часовете и ме повика, с пръст до бюрото. Класният ми ръководител беше млад, тридесет и две годишен мъж, яката му фигура пращеше от съдържана енергия, на горната си устна имаше белег и диагонална бяла резка с малки бели точкици — следи от шевове, симетрично разположени от двете страни. Този белег, предполагам в резултат от операция на заешка устна, сякаш дърпаше носа му надолу, сплескваше го, като че беше без кост, разширяваше ноздрите му, дори сините му очи изглеждаха по-изпъкнали, почти изхвъркнали под хубавата му мека руса коса. Имаше приятен тен на лицето, влажна кожа, тъй като лесно се потеше, ходеше гладко избръснат, считайки под достойнството си да скрива с мустаци тази леко обезформена горна устна, сякаш с това поощряваше, а в същото време презираше жестокото просташко любопитство. Във всеки случай говорът му го издаваше и онази неправилна артикулация на звуците, която може да се възпроизведе при поставяне на езика на небцето в устата и всички твърди „с“-та се омекотяваха до „ф“-та, в същност даде и прозвището на мистър Рийд, родило се в деня, когато

започнахме да учим за аргонафтите в третата ода на Пиндар и той прочувствено говореше за „Джейфън“.

— Шанън — той барабанеше с пръсти, а аз го гледах с благоговеене, — за теб не бих казал, че си „празна глава“ — обикновеното му обръщение към учениците от класа. — Искам да ти предложи нещо...

Стигнах Луамънд вю и още се чувствах замаян от думите, толкова важни за мен.

Исках да съм сам, да запазя тайната си, но горе, при отворения прозорец с наредена пред него дама, ме чакаше дядо.

— Защо се забави? — попита той нетърпеливо.

— Няма нищо — станал съм прекомерно потаен. Освен това за мен вече дядо не беше химерната фигура от онова време, а съобщението ми беше твърде ценно, за да го „прахосам“ пред него.

В същност през това време дядо се промени много по-малко от мен. Още се движеше енергично, въпреки че забелязвах как метално-червеният цвят на брадата му избледнява, а по жилетката му от небрежност се появиха няколко петна. Не беше достигнал още онзи етап от живота си, за който по-късно, когато неговата ексцентричност стане мое проклятие, ще трябва да говоря с болка. Неотдавна близкият му приятел Питър Дики, застигнат от участта на никому ненужните старци, се пресели в приюта за стари хора в Гленууд. Това отрезви дядо. Той винаги се е плашел от приближаването на старостта и самото споменаване на думата „смърт“ чувствуваше като лично оскърбление. Но все още изглеждаш съвсем бодър. И понеже баба замина за поредното си посещение в Килмарнок, той се наслаждаваше на ежегодната си блажена почивка. Описваният период е в същност дядовото циганско лято. Но точно сега той беше в лошо настроение, струваше ми се, че аз се опитвам да „изклинча“ от любимата му игра.

— Какво ти е? Стоиш като на тръни.

Предадох се и седнах срещу него. Той се наведе намръщен и съсредоточен над дъската и с ужасна предпазливост заобмисля хода си, подготвяше ми капан, който лесно можех да предвидя, премести с невинен вид фигурата си и подчерта тая своя явна хитрост като изтърси недопушения тютюн, заразглежда тръбата на лулата си и започна да тананика.

Естествено мисълта ми не беше в играта. Тя летеше при онова чудесно предложение на Джейсън, вдъхнало ми нова надежда за бъдещето. Подобно на повечето момчета пред прага на завършването, аз много се притеснявах за бъдещето. Бях амбициозен, знаех какъв искам „да стана“, но обстоятелствата на моя живот, макар и да засилваха този стремеж, не ми даваха много надежди.

В Академичното училище свикнах да съм пръв в класа, минах през ръцете на разни учители, които безпристрастно ми предсказваха успехи. Имаше един мистър Ъруин, висок, слаб, превзет, страдаше страшно от главоболие при простуда. Той ми вдъхваше вяра, че съчиненията по английски ми се отдават, хвалеше ги, четеше в клас с гъгнещия си глас моите бомбастични, образни есета на такива теми като „Битка в морето“, „Един пролетен ден“. После дойде мистър Колдуел, известен сред момчетата като „Карфицата“ заради късата дървена протеза, придържаща изсъхналия му крак. Кротък, възрастен човек с благородни жестове и малка побеляла остра брадичка, винаги облечен като свещеник в сиво, той живееше със света на класиците и ме заведе настрана, за да ми каже, че ако съм прилежен, мога да стана латинист. И други също така доброжелателно ме объркваха с противоречивите си съвети.

Но щом попаднах в ръцете на Джейсън, почувствах топлината на личната заинтересованост. Той пръв обърна внимание, че аз не на шега се интересувам от естествена история. Как добре помня началото, онзи летен ден през отворения прозорец в класната стая влетяха две пеперуди, обикновени сини пеперуди и всички спряхме работа, за да ги наблюдаваме.

— Защо са две? — безцелно попита Джейсън Рийд колкото себе си, толкова и класа.

Тишина. После се чу скромният ми глас:

— Защото са съпружеска двойка.

Ироничният поглед в изхвъркналите очи на Джейсън ме намери.

— Празна глава, да не би да допускаш, че пеперудите имат любовен живот!

— Да, сър. Пеперудата може да открие другаря си от цяла миля разстояние само по особената миризма. Тя се отделя от подкожните жлези. Прилича на миризмата на върбинка.

— Работата става дебела — говореше бавно Джейсън, все още не съвсем сигурен в познанията ми. — А как усещат тази приятна миризма, моля?

— Имат специални топчици в края на пипалата — усмихнах се, увлечен от любимата тема. — Но това е нищо, сър. Червеният адмирал в същност изпитва вкусови усещания с крачетата си.

Силен подигравателен рев в класа. Но Джейсън го успокои:

— Тихо, глупаци! Тая празна глава знае туй-онуй, а такова нещо за другите не може да се каже. Продължавай, Шанън. А двете ни сини приятелки тук не се ли виждат една друга, без за това да е необходима миризмата на върбинка?

— Вижте какво, сър — тук аз се изчервих, — окото на пеперудата е доста любопитно устроено. Състои се от три хиляди отделни елемента, всеки със своя роговица, лещи и ретина. И макар добре да различават цветовете, те са съвсем късогледни, виждат само на около четири стъпки разстояние.

Спрях да говоря, а и Рийд не ме подтикна повече, но в края на часа, когато вкупом излязохме от стаята, той ми се усмихна леко, проникателно, за пръв път изобщо ми се усмихваше и измърмори под носа си:

— И колкото и да е странно... не е самодоволен.

От тогава, поощрявайки ме по биология, той започна да ми дава задачи по физика извън програмата и след няколко месеца ме пусна в лабораторията за серия оригинални изследвания върху пропускливостта на кололоидите. Нищо чудно, че му бях предан и с кучешката преданост на едно самотно момче, аз слушах в клас с отворена уста всяка негова дума и даже в разговорите с Гавин замислено се мръщех и копирах неговото фъфлене и леко заекване.

Преди една година бащата на Гавин премести сина си от Академичното училище в Ларчфилдския колеж. Беше голям удар за мен. Разположен в съседния град Ардфилън, Ларчфилдския колеж представляваше недостъпен скъп пансион, толкова взискателен в подбора си, че ставаше почти непостижим за обикновените момчета. Директорът му е завършил в Бейлиъл и е бил капитан на известния клуб на крикетистите в Лордз. Макар и да се радваше на бърза

популярност сред новото обкръжение, Гавин ми остана верен приятел. През летните следобеди аз вземах велосипеда на мистър Рийд и изминавах цели петнадесет мили, за да го погледам как ще отбележи сто точки за училището си, а той, при завършването на мача, ще се отдели от ласкаещите го зрители и свободно ще дойде на другия край на чудесното игрище, където аз, незначителният чужденец тук, лежах прикрит, ще се хвърли на тревата до мен и така, както си е в спортна фланелка и бели спортни панталони, ще дъвче тревичка и ще отбележи през стиснатите си устни:

— Как са у дома?

Въпреки че сега нашата дружба се разгоря още по-силно, въпреки че щом Гавин се върнеше, ние всичко правехме заедно, имаше дълги периоди на раздяла, когато вместо да се задоволявам с някой второстепенен приятел, аз се залавях със собствените си влечения и давах воля на отвратителния си талант за уединение.

Бродех сам из околността на цели мили разстояние. Познавах всяко гнездо, всеки зъбер, всяка следа, оставена от овцете по Уинтънските възвишения. Ловях риба в придошлите потоци, хващах

писия и треска в плитчините край устието. Направих карти на неизследваните досега блата, разпрострели се зад Уинди пик — една пустош от торф и пирен. Всички лесничей ме познаваха и ми предоставяха онази рядка привилегия — правото безпрепятствено да се движа. Колекцията ми растеше. Някои от екземплярите ми бяха изключителна рядкост. Имах например отлично препарирана хидра, размножаваща се чрез пролиферация — нещо необикновено, наполовина растение, наполовина живо същество, което отделя яйце; няколко неклассифицирани вида пресноводни медузи и онова великолепно водно конче, наречено *pantala flavescens*, което, доколкото можах да си изясня, досега не е намирано в Северна Британия. Благодарение на тези скитания аз не пропуснах нито една „ваканция край морето“, а другите момчета очакваха за това само лятото. Въображението ми ме отведе далече зад тези банални курорти и за мен блатата се превръщаха в диви пампаси или в татарски равнини, из които се движех предпазливо, вглеждах се далеч в хоризонта за някой лама... и понякога, уви, за изпаднали в беда мисионери.

Да, трябва да се признае печалния факт — по това време бях силно набожен. Навярно дългите часове самота подхраниха този жар. Но по-вероятното беше, защото, поради характера си, като кон с товар по нагорнище аз се напругах по-силно. През ден, макар това да бе много неудобно за мен, аз отслужвах литургия при каноника Рош. Бях в най-приятелски отношения със сестрите и размахвах кандилото по процесите, които зад мигащите свещици се извиваха край манастира. По време на великите пости извършвах чудеса на себеотрицание. Горещо благодарях на всевишния за гдето ме е включил в числото на онези, принадлежащи към единственото право лоно на църквата, и изпитвах най-дълбоко съжаление към всички нещастни момчета, по рождение причислени към друга религия, които почти със сигурност ще бъдат погубени. Потрепервах при мисълта, че ако не е била божията благосклонност към мен, можело е да дойда на тоя свят като презвитерианец или мохамеданин със съвсем слаба надежда да заслужи вечно спасение!

Няма да се задържам дълго на този въпрос, но религиозните ми изпитания не свършиха и в календара имаше дни, от които се страхувах — не толкова от чувството за физически страх, колкото от страданието, което те причиняваха на душата ми. Нека сме откровени.

Ливънфорд, както повечето шотландски градове, беше един малък Везувий на нетърпимостта. Протестантите не обичаха католиците, на католиците не се нравеха протестантите, а и едните, и другите ненавиждаха евреите (повечето от тях бяха поляци, една малка и безобидна общност във Венел). В деня на свети Патрик^[1], когато всички предизвикателно се кичеха с трилистните детелини, а древният Орден на хибернийците^[2] шествуваше с развени знамена по Хайстрийт зад оркестър гайдари, препасани със зелени платнени колани през рамо, враждата между сините и зелените се разразяваше в неописуема ненавист и многобройни сбивания. Още по-голямо възбуждение цареше на дванадесети юли^[3] с масовата процесия на оранжийските ложи, преданите ордени на великия и добър крал Уилям. Те също се движеха с оркестър и знамена, а най-отпред на бял кон яздеше човек с цилиндър на главата, в оранжево расо с позлатени краища и известяваше „спасение от бедност, робство и измамничество“, а тълпата пееше:

*„Хей, псета, псета, свещени псета,
вие и вашата вода светена
крал Уилям прогони папската паплач
там, де на Боин водите стенат.“*

Когато минавах покрай църквата „Светите Ангели“, достатъчно бе само да си повдигна шапката и си докарвах присмех и презрение, но в ония дни на разпри, особено на дванадесети юли, смятах, че ми е провървяло, ако не се заплетях в тези сбивания.

Но не мислете, че пропилявах дните си само в защита на вярата си и в блажено бягане след пеперуди и светии. Татко следеше повечето от свободното ми време след училище да бъде заето. Откак станах на възраст годен за работа, той ме главеше за разни полезни дейности. Сега мое задължение беше да ставам в шест часа сутринта, да въртя педалите на велосипеда с три колела по безлюдните улици и с фургона на Бакстър да разносям пресните кифлички из още неразбудилия се град. Малките ми надници получаваха той, като отбелязваше, че парите ще улеснят издръжката ми, а после сериозен и блед

продължаваше да говори на мама как трябва да намали разноските, макар те да бяха ограничени до край. Наистина напоследък татко пое в свои ръце месечните сметки и вбесяваше търговците с настояванията си за отстъпки или пък с опитите си да смъкне малко цената, когато сам правеше покупки за домакинството. Щом ставаше дума за нещо „полезно“ той винаги бързаше да го купи, ако е изгодно. Но по-често в последната минута някакъв инстинкт го задържаше и той се връщаше с празни ръце, но, както сам тържествено обявяваше, „все още с пари в джоба“...

Но в този миг едно победоносно възкликване на противника върна моите блуждаещи мисли на земята. Докато аз си мечтаех, дядо изчистил и последните ми две фигури от дъската.

— Знаех, че ще те бия! — ликуваше той. — А те смятат за най-умното момче в града!

Станах бързо, за да не забележи, а следователно и да не изтълкува погрешно радостния поглед в очите ми.

[1] Свети Патрик — Покровител на ирландците, приел християнската вяра през V век. Празникът е на 17 март. — Б.пр. ↑

[2] Орден на хибернийците — Назован така в чест на Хиберния — древната Ирландия, която не са могли да завладеят даже римляните. — Б.пр. ↑

[3] Дванадесети юли — На този ден през 1690 г. е станала битката на река Боин между краля Яков II — католик, и протестантския крал Уилям Орлеански, завършила с победата на протестантите. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

Още неспокоен и възбуден, аз изтичах долу. Бях свободен до осем часа вечерта, когато имах специален неотложен ангажимент. Мислех да се поуспокоя, като отида на дневното филмово представление, осъществявано още с първите кинематографични апарати, но в джоба си няхах нито един фартинг, по-точно в джоба на Мърдок, защото бях толкова пораснал, че можех да нося старите му отдавна захвърлени, но запазени в нафталин из чекмеджетата на тавана костюми.

Отидох в килера. Там мама навлажняваше дрехите до бойлера и ги слагаше на дъската за гладене. Косата и очите ѝ бяха още по-кљумнали, лицето ѝ по-посърнало и набръчкано от умора, но пак нежно и търпеливо. Стоях и почти притаил дъх я гледах многозначително.

— Почакай, мамо — казах нежно, — да, само почакай.

Тя ми се усмихна странно, начумерено.

— За какво да чакам? — попита тя след като провери горещата ютия до бузата си.

— М-да — заекнах аз, но казах подчертано. — Някой ден ще мога да направя нещо за теб, нещо голямо.

— А сега ще направиш ли нещо за мен? Да занесеш тая бележка у Кейт.

— Разбира се, мамо.

Често носех бележки на Кейт от мама (така тя спестяваше разносните за пощенски марки) в другия край на града, близо до бариерата, или на Мърдок, солидно устроил се в разсадника на мистър Далримпъл. Там той се проявяваше изключително добре и явно беше доволен, че се е отделил от Луамънд вю. Тези писма бяха част от мама, сърдечни съобщения, съдържаха новини, поръчения, съвети, дори молби, изпращаше ги с търпеливо упорство и с неуморими усилия да запази целостта на семейството.

Почаках докато ютията ѝ изстине. После тя влезе в кухнята и се върна със запечатан плик.

— Вземи тогава. Иска ми се да ѝ изпратя и малко палачинки по теб. Но... — тя отмести капака на глинения съд и тревожно надникна в него. — Да, май нямам брашно. Е, поздрави ги от мен.

Излязох, тръгнах по Драмбък роуд, прекосих общинския парк, свих на ляво, заобиколих големия черен масив на котелния завод, частично притихнал поради приближаващия празник, но дълбоко вътре той още гореше, още живееше и плашеше.

Кейт живееше в една от онези нови малки къщички, построени по зеления хълм до старата бариера в западния край на града. И когато тръгнах нагоре по хълма, изведнъж зърнах Кейт. Тя вървеше по една равна странична уличка и буташе детска количка пред себе си — хубава количка в моркосиньо и Кейт обичаше да я бута. Сигурен съм, че всяка седмица тя изминаваше цели мили с нея през града, по магазините, из Ноксхил парк, спираше, за да се наведе гордо и оправи небесносиньото одеялце с избродираната в ъгъла с бяло буква „Н“.

Спрях се да я погледам, усмихнах се с разбиране, когато дойде до мен, без да ме забележи. Беше понапълняла малко, сега ходеше леко приведена, усмихваше се, цъкаше с език и не сваляше очи от бебето.

— Здравей, Кейт — измърморих срамежливо, когато тя почти ме отмина.

— Я, Роби — топло ме приветствува тя. — Бедният. Дори не виждам, че си на пътя. Заради бебето е, Роби, няма да повярваш, но му расте втори зъб, а дори не хленчи. Просто златно дете... — тя пак се наведе. — Миличко, ненагледно, агънцето на мама...

Ах, Кейт, милата Кейт, колко си щастлива с несравнимото си детенце. А само като си помисля, че ти препоръчвах мандолина!

Домът на Кейт беше светъл и чист със съвременните удобства на топлата и студената вода, с острата миризма на боя и лак, а това говореше каква къщовница е станала тя. Бракът ѝ беше сполучлив, независимо от татковите предсказания. Понеже губеше заплатата ѝ, той обявяваше, че тя погубва и себе си, и кариерата си. Кейт положи бебето в креватчето, сложи тигана на голямата газова печка и скоро въздухът се изпълни с пикантния аромат на пържено месо и лук.

— Почакай и похапни с нас — настоя тя, като сръчно обръщаше месото с нож и държеше главата си встрани, за да се пази от пръските мазнина. — Джеми е горе, в банята. Напоследък работи много извънредно, иначе сигурно щеше да те заведе на мач. — Каква

изключителна тактичност от грубата някога Кейт! — Няма да се бави. Трябва да си прегладнял — каза това, погледна ме бързо, но и също така бързо премести погледа си.

Джеми слезе чист, с мокра сресана коса, сложил си самодоволно крещяща червена карирана връзка.

— Ти ли си, момчето ми? — За едно чувствително сърце в това и в лекото кимване имаше повече топлина и гостоприемство, отколкото във всички тържествени изявления в света.

Веднага седнахме да вечеряме. Месото, а Кейт ми даде голямо парче, беше крехко и сочно, много хранително и то ме насити, като че ми преляха кръв. Джеми продължи да трупа в чинията ми хрупкав пържен лук. Имаше и дебело намазани с масло препечени филии и силен запарен чай.

Струва ми се, Кейт и Джеми отлично знаеха колко бедна и оскъдна е станала храната у дома. Особено Джеми непрекъснато ме канеше и когато вече нищо повече не можех да хапна, той спря укорителен поглед върху мен.

— Е, както искаш, момчето ми — каза той просто.

Цялото ми детство в Луамънд вю премина под господството на един чудовищен закон — да се пестят пари, дори ако за това трябва да се пожертвуват най-необходимите неща в живота. Само ако можехме да преживеем без пари, без тази северняшка пестеливост, която предпочиташе пари в банката пред хубава храна в стомаха, която поставяше аристократичността пред щедростта, без това проклето скъперничество, което ни задушаваше.

Когато въпросът за парите ме объркваше и измъчваше, аз си спомнях за Джеми Ниг. Джеми никога не е бил заможен, но винаги добре използваше спечелените си с труд пари — било то за хубаво месо или да заведе едно забравено от всички момче на мач. И нещо още по-хубаво — в неговите ръце парите изглеждаха чисти.

Когато всички допихме чая си, Джеми започна да ме занася. Сигурен бях, че той гледа не само със съчувствие, но и с тревога на срамежливата ми непохватна меланхолия. Усетил сдържаното ми възбудено настроение, той каза сериозно на Кейт:

— Професорът си е наумил нещо. Тези тихи умници... те са най-опасни.

Кейт кимна, после ми се усмихна крадешком, сякаш ме съветваше да не обръщам внимание.

— Хитреци — каза Джеми, — способни са на всякакви дяволии. Особено ако скачат добре.

Този деликатен намек за неотдавнашните ми спортни успехи в училище, когато победих на откритите състезания по висок скок, ме сгря вътрешно, и макар да наведох очи, в себе си пак трябваше да призная, че съм подобрил училищния рекорд с инч и четвърт. Но този огън не беше нищо в сравнение с нажежения пламък в мен, когато Джеми с умерен глас добави:

— Ако, разбира се, искате да знаете моето мнение, той е влюбен.

Ах, този чист, светъл пламък на гордостта, на дълбокото тайно съзнание, че той е прав! Все още с наведени очи аз почувствувах как една топла вълна на щастие обля сърцето ми.

— А какво става в къщи? — попита Кейт, за да сложи край на шегите му.

Бързо извадих и предадох маминото писмо.

— Извинявай, съвсем забравих за него.

Кейт го отвори, прочете го два пъти и за моя изненада лицето ѝ потъмня от гняв, двете бучки на челото ѝ, които смятах винаги изчезнали, се наляха. Тя подаде писмото на Джеми и той тихо го прочете.

— Наистина, много лошо. За татко то става просто болест.

Кейт се опита да се освободи от някаква очевидно много неприятна мисъл. Джеми ме гледаше някак странно. Неловко мълчание.

В този момент бебето се събуди и Кейт, явно зарадвана от прекъсването на разговора, го взе на коленете си и му даде шишето с мляко. В знак на внимание от тяхна страна ми разрешиха да взема за малко този безценен товар в ръцете си.

— Хареса те — насърчително каза Кейт. — Почакай, и ти ще си имаш едно такова.

Усмигнах се неуверено. Страшен парадокс: обичах, но как можех да ѝ разкрия — от някои неща, за които не се говори, станали с мен през нощта, бях убеден, че съм обречен никога да нямам деца?

Върнаха бебето в креватчето му и аз казах, че е време да си вървя.

Кейт ме изпрати до вратата. Когато останахме сами, тя отново внимателно ме огледа:

— Мама не ти ли каза какво пише?

— Не, Кейт — усмигнах ѝ се аз. — В същност сега вниманието ми е погълнато до голяма степен от някои мои новини.

— Хубави или лоши? — попита тя, навела глава встрани.

— Хубави, Кейт... много хубави, мисля... Разбираш ли, Кейт... — спрях да отворя, силно се изчервих, загледан в тайнствената нощ, изпълнена с мъгливи светлини, заслушан в далечната свирка на влака и пронизващия като ехо зад нея звук на корабна сирена откъм реката.

— Добре, Роби — Кейт поклати глава и се усмигна почти против волята си. — Задръж твоите новини за себе си, а аз моите.

Стиснах ръката ѝ и без да мога да се сдържа, с всички сили хукнах надолу по пътя. Колкото и да обичах Кейт, не можех първо на нея да кажа. От невидимата река отново долетя слабият звук на потеглящия параход и той ме накара да потрепера от странно удоволствие.

ТРЕТА ГЛАВА

Бързах, при всяка стъпка сърцето ми се надигаше в гърдите и така стигнах Драмбък роуд. Тогава внезапно, с ускорен пулс влязох в Синклер Драйв, една тясна уличка, засенчена от младите липи, а нападалите от тях цветовете разстилаха жълт килим по тротоара. Въпреки че по тези познати места, които в детството ми не извикваха никакви дълбоки вълнения у мен, че нищо ново не се виждаше, въпреки че лъкатушешките стари къщи носеха в себе си същата спокойна атмосфера на отминали по-добри дни, сега... о, сега тайнственото и прелестно название на улицата бе гравирано в сърцето ми. Беше почти осем часа, когато недостойните ми крака отново стъпиха върху нападалите меки липови цветовете по тази любима уличка и щом видях светлината зад спуснатите щори на гостната в крайната къща, кръвта в жилите ми закипя. Приблжих се и чух песента на Алисън.

По това време тя се упражняваше, започна вече сериозно да разгръща таланта си, за който говореше целият град. За тази вечер беше свършила с гамите и упражненията — в тях нямаше мелодия, но тези чисти, точни ноти пленяваха с хармонията си като нежната песен на птичка. Сега майка ѝ акомпанираше на пианото, а тя пееше „Тъга по Флодън“ — една от онези прости шотландски песни, които ми се струваха ненадминати.

*„Аз съм ги чувал как пеят щастливо
преди зазоряване посред стадата...
Сега по зелените хълмове само въздишат,
по цветята изсъхнали вече в гората...“*

Кристален звън проехтя в нощта, толкова чист, толкова нежен, та чак притаих дъх. Затворих очи и видях певицата, не момиченцето, с което често съм играл, а една висока, стройна девойка. Тя вече не размахваше ръце, а вървеше спокойно, съдържано, сякаш с чувството за

ново, пробуждащо се в нея достойнство. Видях я такава, каквато ми се стори в онзи удивителен ден преди шест месеца, когато заедно с другите момичета излезе от съблекалнята и тръгна по училищния коридор. Носеше къс тренировъчен костюм в морскосиньо, над бялата ѝ блуза се кръстосваха презрамки, на дългите си здрави крака имаше черни чорапи и черни гимнастически обувки. Колко често съм минавал покрай нея само с едно бързо и небрежно кимване. Но сега стоях учтиво до стената, за да направя път на приближаващата група, а Алисън още продължаваше да говори с приятелките си и изведнъж вдигна ръка към спускащата се на кичури около тънкия ѝ врат кестенява коса и с това несъзнателно движение ми откри формата на младите си гърди. В същото време, като минаваше бързо покрай мен, сгорещена от неотдавнашните упражнения, тъмнокафявите ѝ очи ми се усмихнаха приятелски и нежно. Господи, какво направи с мен само за един миг това божествено същество, което досега в същност бях пренебрегвал? Топли вълни на опиянение се разляха по тялото ми. Объркан, но очарован, аз стоях облегнат на стената в безлюдния коридор още дълго след като тя си бе отишла. О, Алисън, Алисън, със спокойни кафяви очи и чиста, бяла, изящна шия! И сега, застанал скрит в нощта и в дълбоките сенки на липите, аз съм обхванат от същия възторг. Слушах, докато и последната нота не отлетя трепетно с криле към небето.

Настъпи тишина. Напрегнах сили и минах желязната врата. Градината, заобиколена с висока стена, беше голяма, сенчеста от клонестите дървета, с широки тревни площи от двете страни на алеята, на места малко занемарени храсталаци от рододендрон. Въпреки че след смъртта на мъжа си майката на Алисън останала материално осигурена, тя не беше здрава и имота не се поддържаше с педантичността на вилите в Драмбък роуд. Позвъних на входа и след миг Джанет, възрастната госпожица, която вече повече от десет години служеше при мисис Кийт, ме пусна да вляза. Тя винаги се отнасяше към мен с онова недоверие, характерно за старите и привилегировани слуги, но тогава аз го чувствавах като нещо, насочено специално против мен. Въведе ме в гостната. Там Алисън беше вече разположила книгите си на масата, а мисис Кийт, седнала на нисък стол край камината, се занимаваше с ръкоделие, сложено в зелена ленена торба на скута ѝ.

Каква светла и приятна стая, а след тъмнината навън тя изглеждаше съвсем ослепителна — на светло боядисаните стени в бели рамки висяха акварели на мисис Кийт, бели муселинени завеси се диплеха над дръпнатите щори. Две чаши със син зюмбюл изпълваха въздуха с приятна миризма. На отвореното пиано висеше копринен шал с ресни, а мебелите бяха покрити с басма. На светлината от камината, под товара на разни вехтории, предимно от слонова кост, проблясваше един бронзов Бенариз, донесен от капитан Кийт от

Индия. По дъската над камината, строени по големина, уверено шестуваха бели слонове.

— Както винаги си точен, Робърт! — аз стоях и мигах, а мисис Кийт се опитваше да ме предразположи. — Как е нощта навън?

— Много е хубава, мисис Кийт — запънах се аз, — има мъгла, но звездите се виждат.

Придърпах един стол до Алисън на масата, а тя ми се усмихна.

— Ти винаги ще виждаш звездите, Робърт. В същност ти си цял звездоброец.

Тази снизходителна усмивка се задържа върху милото и бледо, леко иронично лице. Започнах объркан да работя с Алисън и чувствах как тя ме наблюдава.

Мисис Кийт беше слаба и доста висока тридесет и пет годишна жена, облечена просто, но показваше добро възпитание и вкус. Произхождаше от известно в графството семейството и след смъртта на съпруга си се бе посветила на възпитанието на дъщеря си. Излизаше рядко, задоволяваше се с дружбата на няколко близки приятели, а между тях Джулия Блеър, мисис Маршал — майката на Луиза, онази мъничка мъчителка от детството ми, и моя класен ръководител Джейсън Рийд. Вероятно към усамотяване я подтикваше и лошото и здраве — често имах странното чувство, че зад нейната благост се крие болка — тя страдаше от главоболие. Но мисля, че главно заради Алисън криеше болнавестта си или с леко свиване на раменете кротко ѝ се присмиваше. Отдадена изключително на дъщеря си, тя се гордееше с таланта ѝ и се нагърби да го развие, но тъй като беше умна жена и с ясно чувство за разум, изглежда разбираше колко е опасно да задоволява собственическия си инстинкт над нея. Подтикваше Алисън към подходящи приятели на нейната възраст и от самото начало, след едно проницателно критично оглеждане, което, трябва да призная, завърши със съдържано развеселяване, тя започна да насърчава моите посещения. В ранното си детство идвах често, но доста боязливо, обременяван от проклетата си стеснителност, за да играя сериозни и скучни игри с малката Алисън. На слънчевите полянки, когато през отворения прозорец до нас долитаха приглушените звуци на пианото, или по уличката свиеше каретата с мисис Маршал, дошла да пие чай с майката на Алисън, ние устройвахме пикник за куклите или хранехме златните рибки. Ако

валеше, влизахме в къщата, а там, изпълнена с подозрение, Джанет ни даваше филии с масло и настърган шоколад отгоре, сядахме на масата, дъждът барабанеше по стъклата на прозорците и ние, заети с известната под името „Въпроси и отговори“ състезателна игра, редяхме малки кръгли картончета с абсурдните запитвания от рода на: „Таблата старинна игра ли е“ и същият безсмислен отговор „Да, играли са я древните друиди^[1]“. Понякога на тези игри присъствуваше и Луиза, винаги печелеше и ме сразяваше с презрението си. После, когато пораснахме, с Алисън започнахме заедно да „готвим“ домашните си работи. Тя, един много практичен човек, беше слаба по математика, а аз, абсурден фантазьор — добър в тази наука. И мисис Кийт, загрижена Алисън да получи диплома за средно образование, без която не би могла да постъпи в Уинтънския колеж по музика, неотдавна ми предложи редовно да идвам и да я подготвям по този предмет.

— Какво ще дадеш на недоразвитата ми и своенравна дъщеря тази вечер, Робърт? — мисис Кийт говореше с нежна ирония, без да откъсва поглед от работата си.

— Евклид, мисис Кийт — отвърнах аз неловко. — За сумата от квадратите на страните на правоъгълния триъгълник... нали знаете...

— Не знам, Робърт, но съм сигурна, че ти знаеш! — не се усмихна, но още се опитваше да ми помогне да преодолее ужасната си стеснителност. Тя винаги ми помагаше, без да го показва, даваше ми идеи, които не можех да намеря и в книгата по етикеция, взета от обществената библиотека специално с цел да усъвършенствувам държанието си.

— Глупаво е, че трябва да го уча, мамо — отбеляза спокойно Алисън. — Това са такива измишльотини.

— Не, Алисън — казах бързо аз, — напълно логично е. Щом приемеш правата за най-късото разстояние между две точки, всичките тринадесет тома на Евклид автоматически следват.

— Вярвам някой ден ти сам да напишеш четиринадесетия — каза мисис Кийт. — Или нещо повече, например „История за живота на бръмбарите“.

— И ще напише, мамо! — укорително възкликна Алисън. — Знаеш ли, миналата седмица в час при мистър Рийд той доказа, че един отговор в учебника по алгебра е грешен.

Двете се усмигнаха, а аз наведох глава от гордост и смущение, благодарен на Алисън за гдето разказа това, и с тих и дрезгав глас поднових обясненията на теоремата.

Седях близо до нея, коленете ни се докосваха под масата и аз усещах една слабост, която караше сърцето ми да замре. Ръцете ни се допряха върху страниците на учебника и прелестна тръпка премина по тялото ми. Небрежно сресаната ѝ коса, която тя от време на време нетърпеливо разтърсваше, спусната по раменете, ми се струваше нещо чудесно и божествено. Хвърлях крадешком бързи погледи на свежите ѝ бузи, наблюдавах влажната ѝ долна устна, докато тя, замислена и намръщена, смучеше молива си. Нито размишлявах, нито можех да размишлявам над думата „любов“. Надявах се, че може би ѝ харесвам, чувствувах, че живея, разговарям, усмихвам се като насън.

Часът мина невероятно бързо. Беше почти девет. Мисис Кийт вече сподави една прозявка и я улових да поглежда часовника. Не посмях да кажа високо, нито да прошепна на Алисън какво имах на ум. Изведнъж с разтреперана ръка аз взех парче хартия и написах:

„Алисън, искам да говоря с теб. Ще ме изпратиш ли до шегата тази вечер?“

Алисън прочете бележката и в погледа ѝ се появи изненада. Взе молив и написа:

„За какво?“

Цял разтреперан аз отново написах:

„Имам нещо да ти кажа.“

Тишина. После Алисън чистосърдечно ми се усмигна и с твърда ръка написа:

„Добре.“

Радостен трепет премина в мен. Страхувайки се мисис Кийт да не разбере, че съм предал доверието ѝ, аз взех парчето хартия, плътно го нагънах, напъхах го в устата си и го глътнах. В този момент Джанет донесе поднос с мляко и ронливи бисквити — недвусмислен знак, че урокът по геометрия е завършил.

След десет минути станах и казах лека нощ на мисис Кийт. Вярна на обещанието си, Алисън ме придружи до входната врата.

— Хубава нощ! — тя гледаше влажната нощ със спокоен, необезпокояван поглед. — Ще дойда с теб до портата.

Слязохме на алеята, вървах бавно, за да удължа този топъл, задушаваш ме възторг от нейната близост. Алисън се движеше изправена и гледаше право пред себе си. Минахме покрай един тъмен, но познат храст, тя откъсна листо и го смачка — въздухът се изпълни с аромата на цъфнало френско грозде.

Главата ми се въртеше, целият свят се люлееше пред мен. Със страшни усилия владеех неравномерното си дишане.

— Чух те да пееш тази вечер, Алисън.

Баналността на тези думи, изречени с треперещ глас, една груба пародия на чистата ми, но унищожителна страст в същност ме ужаси в момента, в който ги изговорих, но изглежда тя не забеляза това.

— Да, залових се сериозно за работа. Мис Крамб започна да разучава с мен песните на Шуберт. Те са просто чудесни.

Песните на Шуберт: виждах пред себе си Рейн, замъците по брега, Алисън и аз плуваме надолу на малък речен кораб под мостове с арки, спираме в едно старо ханче, градина с малки масички... Казах ли ѝ всичко това? Не. Изграчих със „заеквация“ си глас:

— Напредваш много добре, Алисън.

Тя се усмихна в несъгласие и зараказва за приумиците на учителката си по пеење, една в същност взискателна и кисела стара мома.

— Трудно може да се угоди на мис Крамб.

Отново тишина. Стигнахме портата, мястото, където трябваше да се разделя с нея. Видях у да хвърля крадешком въпросителен поглед към мен. Слабост обхвана цялото ми тяло, трепетна топлина се разля в

сърцето ми. Поех развълнувано дъх. Върховен миг на посвещение, мигът, в който разцъфтява рицарството.

— Алисън... сигурно те интересува... но днес се случи нещо с мен... Мистър Рийд ми каза, че мога да се явя на конкурса за стипендията Маршъл.

— Роби!

В учудването и заинтересоваността си тя искрено изрече умалителното ми име. Стиснах ръце, бледите ми бузи горяха, разбрах, че тя напълно успя да оцени какво значение имаше за мен тайната, която най-после разкрих.

Стипендията Маршъл, разбира се, е голямо нещо и за нея никога, никога не трябва да се говори напразно. Това е стипендия в Уинтънския колеж, учредена от сър Джон Маршъл преди един век, предназначена само за човек от Уиитънското графство, възлиза на огромната сума от сто лири стерлинги годишно и се дава в продължение на пет години. Тя изразява страшното желание на шотландците за прогрес, просвета, за решимостта да се даде възможност и на бедното „местно“ момче да опита. Някои велики хора за пръв път са проявявали величието си, спечелвайки наградата — когато умря един известен държавник, човек от Уинтън, и неговото име като ехо се разнесе през моретата до всички краища на света, най-висока почит му се отдаде с онази единствена тъжна мисъл, изречена от негов съвременник от Академичното училище: „Да... помня деня, когато получи стипендията Маршъл“.

— Никога няма да я спечеля — казах аз тихо. — Но искам първа ти да знаеш, че ще опитам.

— Мисля, че имаш чудесна възможност — каза великодушно Алисън. — Ако я спечелиш, в живота ти ще настъпи огромна промяна.

— Да. Всичко ще бъде другояче.

Гледах я, без да я виждам. Нежни думи напираха на езика ми. Но не можех да ги изрека. Още по-развълнуван, аз пристъпях от крак на крак.

— Надявам се, ще продължим да учим след ваканцията — казах аз.

— И аз се надявам.

— В неделя заминаваме с Гавин на Лох.

— Така ли?

Трепетно мълчание.

— Е, лека нощ, Алисън!

— Лека нощ, Роби!

Разделихме се изведнъж и сухо. Както винаги изпортих всичко. Но аз бързах по Драмбък роуд и чувствавах, че светът още е чудесен, пълен с прекрасни обещания.

[1] Друид — древнокелтски жрец. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

С тази сладка раздяла трябваше да свърши и денят ми. Но уви, останало ми бе едно странно и мъчително изпитание преди да легна. Тази нощ беше моята „нощ на лъвовия мост“. Въпреки умората от необикновеното вълнение, аз твърдо се заставих да отмина Луамънд вю и да продължа по тъмния селски път към моста на две мили от града. Нима не описахме подробно как си ляга баба. Тогава защо да щадим това момче, този Робърт Шанън, щом нашата цел е да го покажем правдиво, да го представим с всичките му мечти, стремежи и безразсъдства, използвайки същото безпристрастно и безмилостно ножче, с което той сам е расичал нещастните жаби — *Rana temporaria*.

Вечерта стана по-хладна и неприветлива. Когато стигнах моста, влажни облаци затъмниха полумесеца, поривист вятър полюляваше младите листа. Закопчах плътно якето си, якето на Мърдок, и продължих напред. На мястото, където река Ливън се спускаше от възвишенията, я пресичаше старият мост, свързан с тесен каменен зид, издигнат над потока във формата на три полукръгли свода. Във всеки край на зида имаше изградени водоливници, похабени от времето, разрушени, но все още наподобяващи озъбени лъвски глави.

Наоколо нямаше никой, изкачих се на високия зид и после, поемайки дълбоко въздух, започнах да се движа по тесния парапет. Докато се промъквах така, далече отдолу чувах невидимия грохот на водата. Най-зле беше при сводовете. Тук ми се струваше, че се задържам над дълбока тъмна пропаст, а зидът, мостът и целият свят се люлеят и въртят около мен.

От височината ми се виеше свят; това беше най-страшното изпитание, което можех да измисля. Най-последно и то свърши — преминах веднъж напред и после обратно. Върнах се на твърдата земя и затворил очи, безсилен се облегнах върху изображението на озъбения лъв. Нищо чудно, че царят на зверовете се забавляваше с отчаянието ми. Лудост, да, лудост... Но когато си беден и презрян, когато трепериш и се изчервяваш пред внезапния смях на минаващите покрай теб непознати, когато имаш нервни тикове и мърдаш темето и ушите

си, е необходимо, да, много е необходимо да докажеш единствено на себе си, че не си страхливец.

Вървах към къщи отчасти успокоен. Домът беше тъмен — сега не се разрешаваше газта, в коридора дори леко да мъждука. Качих се на пръсти по стълбите, влязох в банята, тихо заключих вратата и тъй като татко не позволяваше да се хаби и капка вода, съвсем внимателно си взех една студена вана.

Водата беше ледена, дори пръстите едва издържаха, но щом се съблякох, аз легнах неподвижен в нея. Зъбите ми тракаха, но стоях така, докато тялото ми се вкочаняса и не стана безчувствено. С това не доказвах мъжество, а вземах предпазни мерки, може да се каже дори, че бе заклинание против окаяното положение, което може да обхване човек през нощта.

Замъкнах се дебнешком нагоре. Сега заемах старата стая на Мърдок — по време на няколкото зимни месеци, през които спеше в къщи, той използваше по-голямата и по-хубава стая, принадлежаща някога на Кейт. Премръзнал, почти без да чувствам тялото си, аз запалих парченцето лоена свещ, останало в емайлирания свещник. Наоколо, призрачни като мен самия, стояха училищните ми награди, ненужни книги в претенциозни подвързии — имаше най-малко три екземпляра от „Шотландските вождове“ на Портър, скъпоценният ми микроскоп, колекцията ми по естествена история, събрана в картонени кутии, сандъчета, които сам съм си правил, и всичко това сега нищо не струваше. Върху скрина лежах материали за писане на писма и още една книга със заглавие „*Лекуване на стеснителността*“, взета от обществената библиотека.

Вдигнах книгата и я отворих на десетото упражнение.

„Застанете спокойно пред огледалото — прочетох аз. — Свийте ръцете си и упорито гледайте изображението си. После присвийте очи и придайте на погледа си безстрашен вид. Вие сте силен, спокоен, хладнокръвен.“ Безспорно сега бях хладнокръвен. „След това поемете дълбоко дъх, издишайте рязко и три пъти повторете тихо, но убедително: Юлий Цезар и Наполеон. Ще бъда! Ще бъда!! Ще бъда!!!“

Изпълних инструкциите безусловно, въпреки че очите ми сълзяха и зеленият им цвят малко ме обезсърчи. Дори взех един лист от тетрадка, написах с големи букви „Ще бъда“ и го забодох на

стената, за да може безстрашният ми поглед да попада на него, щом се събудя. После коленичих до леглото.

Молитвите ми бяха дълги и сложни. Мъчех се да не се отвличам и не ги отправях към неясния брадат бог от моето детство, а пламенно ги концентрирах върху спасителя Христос. Понякога виновно си спомнях за Отца и Сина и Светаго духа и бързах да ги омиротворя. Но Исус с безкрайната си любов и доброта беше пазител на доверчивото ми сърце. И когато мислех за майка му, а нейното лице напоследък подозрително започна да прилича на лицето на Алисън, от затворените ми очи бликваха сълзи на копнеж. Не забравях и светиите. Непрекъснато намирах нови, на които исках да се моля. И, разбира се, щом веднъж съм започнал, от страх да не ги обидя, вече не можех да ги изоставя. Последният в нарастващия ми календар беше Антони, покровителят на младостта.

Наближава последното действие — възможност за онзи смях, онзи внезапен нежелан смях, често чуван в театъра, когато авторът иска да предаде нещо с тих патос, правдиво, а не успява, или може би е неправилно разбран. Да се посмеем заедно; поглеждайки назад ще видим как това дългуресто, треперещо глупаво момче, едва прочистило душата си с изпитанието на моста и ледената баня, взема от едно потайно място в дъното на чекмеджето някакво странно съоръжение — връв, завързани за нея две парчета старо желязо, два тежки ключа, дръжка за врата и счупена част от кънка. С бързо привично движение той ги завързва на кръста си така, че неприятните метални предмети да останат отзад. По такъв начин, ако легне на гръб, а това е обикновеното положение при спане, веднага ще се събуди. Най-послед той е под закърпения чаршаф, непоколебимо извит на една страна. Загасил е свещта. Препасан е като отшелник — около мършавия му врат — молитвена броеница, четири истински чудесни медала — единият благословен от самия господ, освен това кафяв скапуларий и още един, син, а ако имаше розов или светловиолетов, сигурно щеше да си сложи и такива. Направи всичко, което можеше. Успокоен от тази мисъл, той повика съня — малкото умиране с едно последно желание.

— Мили боже... моля те, помогни ми да спечеля стипендията на Маршъл.

ПЕТА ГЛАВА

През ваканцията утрините идват рано и радостно. В понеделник, преди още бялото небе да покаже признаци на просветляване, тихо излязох от къщи и зачаках Том Дрин на ливънфордския кръстопът — той трябваше да ме смъкне в Лас, разнасяйки продукти край езерото.

Том закъсня и беше в лошо настроение. Днес той не трябваше да работи — дори и мен освободиха от задълженията ми да разнасям кифлите, но в склада на Блеър не достигаше работна ръка. Качих се в ниския открит фургон сред чувалите с брашно и потеглихме под спокойния тропот на конете.

По безлюдните неравни улици се чувствувах свежестта на утрото. Една жена прибираше млякото, някакъв мъж по риза дърпаше транспаранта на горния прозорец, момиче сънливо тупаше рогозка пред полуотворената врата — всичко това създаваше сияйното чувство, че сме тръгнали на поход. Отивах на риба с Гавин последното ми буйство преди да залегна да зубря за стипендията.

Слънцето изгря, но не проби. Беше един от онези тихи сребристи дни, изпълнени с топлина и мека лъчезарна светлина, когато звуците, макар и приглушени, се чуват отдалече, а настъпващата в промеждутъците тишина е изпълнена с шума от струенето на жизнените сокове в зелените листа. Гърбът на коня неясно се повдигаше и се спускаше между вдлъбнатините също като кораб; покрай нас се плъзгаше околността — мъгливи гори, части от паркове, една сива сграда с високи комини, тераси и оранжерии между бързо преминаващи дървета.

Помагах на Том да разтовари чувалите и фуража при задните входи на тези големи провинциални къщи. Той беше космат, непохватен мъж и на няколко пъти изпадеше в затруднение да омилостиви някой сърдит коняр, оплакващ се, че „поръчката му“ не е добре изпълнена. Веднъж, повдигайки една тежка кутия, установихме, че стокилограмовият чувал с брашно отдолу се е разкъсал и съдържанието му се е разсипало по дъното на фургона. Той изруга, почеса се по главата и после с желанието да заглади нещата, ми каза:

— Нищо, нищо, няма да забележат!

В Лас се дотъряхме следобед, а Гавин, без да показва нетърпеливост, седеше на километричния камък в началото на късата селска улица. Носеше строгата униформа на своето специално училище — сиви вълнени панталони и риза, мека както при играчите на крикет шапка, също сива, открояваща се или по-скоро украсена с тънки лентички в синьо и бяло — цветовете на Ливънфорд. Невъзможно е да се предаде изяществото на тази чакаща фигура — пораснал е, както и аз, но все още е слаб — на сдържаната, несъзнателна гордост в това вече загоряло от слънцето лице под небрежно нахлупената шапка. Но мога да отбележа безмълвната радост на силното ни ръкостискане.

— Страхувам се, че довечера няма да ловим риба — промърмори Гавин, когато фургонът се отдалечи. — Няма вятър, а е и много светло.

Вървахме през тихото село край езерото, минахме между десетки къщи, всичките ниски, със сламени покриви, боядисани в бяло, наредени на известно разстояние една от друга по късия бял път, започващ от полите на зеленото възвишение и завършващ до сребристите води на Лох. Обички и пълзящи рози обвиваха къщите и се губеха в жълтите сламени покриви. Обичките вече цъфтяха и заливаха с яркочервен душ бяло боядисаните стени. Едно овчарско куче лежеше в белия прахоляк, проснато на земята и замечтано. До нас долиташе сладкото жужене на пчелите. През омарата се виждаше малкият като играчка дървен пристан с гребните лодки, завързани с избелели въжета. Пред такава красота си разменяхме редките тайни погледи.

Седяхме с Гавин на една обърната лодка пред ловната хижа на баща му, докато скритото зад облаците слънце не залезе, разпределяхме рибарските принадлежности и икономисвахме думите — за това си бяхме дали обет. В седем часа, след като мисис Глен, стопанката на къщата, хубаво ни нахрани с току-що изпечени кифли и пресни варени яйца, залети с гъсто мляко, ние обърнахме лодката и я тикнахме във водата. Все още беше много рано, но бледоморавата блещукаща светлина по Лох предвещаваше мрак. Взех веслата, изведох лодката в тиха прохлада, спрях да гребя и я оставих да се носи по течението след тишината между високите възвишения. Светлината изчезна, бледоморавото се превърна в тъмночервено, започнахме да не

различаваме лицата си и тогава от изгубващия се бряг долетя слабия звук на гайда като далечния глас на човек, изгубил всичко освен душата си. Почувствах как Гавин замира от мъчителни чувства. Нищо, дори стоическите ни клетви не можеха да устоят на този миг и на този звук. Скрит от нарастващия мрак, изведнъж с тих глас Гавин заговори:

— Разбрах, че се готвиш за стипендията Маршъл, Роби.

Трепнах силно изненадан.

— Да... Откъде знаеш?

— Мисис Кийт каза на сестра ми. — Гавин замълча, дишаше тежко. — Аз също ще опитам.

Погледнах го онемял, сякаш даже планините споделяха изненадата и объркването ми.

— Но, Гавин... на теб не ти е нужна стипендия!

В тъмнината долавях смръщения му израз.

— Ще се учудиш — говореше той бавно, силно смутен. — Напоследък татко има неприятности в работата. Когато човек купува на едро зърно или фураж, понякога търпи тежки загуби. Не е толкова лесно, както си мислят някои... Искам да кажа онези, които завиждат на баща ми и го одумват, че поддържа, както те се изразяват, охолен живот — той замълча. — Баща ми не обича да се показва, Роби. Но той заема някакъв пост и като кмет трябва да се поддържа — последва дълго мълчание. — Толкова е направил за мен... Сега, когато е така затруднен, искам аз да направя нещо за него.

Мълчах. Отдавна знаех, че Гавин боготвори баща си и бях чул да се мълви, че не всичко в работите на кмета върви добре. Но вестта, че двамата трябва да се борим за наградата, която желях с цялото си сърце, дойде като неочакван удар. Преди да успея да заговоря, той продължи:

— Ще се състезаваш с най-умните момчета в графството и какво значение има, ако те са с едно в повече. Освен това, става дума за честта на града. Знаеш ли, че от дванадесет години все момче от Ливънфорд е получавало стипендията! — той решително и силно пое въздух. — Един от нас трябва да я спечели!

— И този един можеш да бъдеш само ти, Гавин! — казах аз с пресилена глас; прекрасно знаех, че той е отличен ученик.

Сега не се заехме с онова обичайно за нас от по-рано страстно отричане на собственото си превъзходство.

Гавин отвърна мрачно:

— Признавам, че искам да спечеля заради баща си. Но мисля, ти имаш по-голям шанс... трудно ми е да го кажа, защото съм горд... сигурно заради шотландската ми кръв... и имам такъв чудесен баща. — Замълча. — Ако спечелиш, ще учиш ли за лекар... или... — той сниши глас, сякаш някой можеше да ни подслушва. — Още ли искаш да станеш свещеник?

Не успял още да се съвзема от изненадата след предишното съобщение, с достойнство посрещнах въпроса. Гавин беше единственият човек на света, пред когото можех да разкрия душата си.

— Не мисля, че от мен ще излезе достатъчно добър свещеник — казах аз. — А трябва да призная, че с цялото си сърце желая да стана медик-биолог, нали знаеш, доктор, занимаващ се с научна работа. Разбира се, когато си мисля за отец Дамиен и за *Cure d' Ars*, особено по време на благословия, ми се ще да се откажа от всичко, даже от любовта си към някое добро и красиво момиче — заля ме вълна на себеотрицание. — Да, тогава просто копнея да се махна и да се опитам да стана истински велик светец, да ям плесенявали картофи, да се отнасям към парите като към боклук — особено това ще бъде чудесно — да водя суров живот и да изпадам в транс пред олтара. Искан ми се да те накарам и ти да разбереш какво нещо е, Гавин, когато се изповядваш при причастие.

— Представям си — измърмори Гавин смутено, — разбира се... би било ужасно за теб, ако не е това, което ти си мислиш. — И добави: — Искан да кажа, ако в последна сметка се окаже само хляб.

— Да! — съгласих се аз. — Би било ужасно. Но, молейки се, ти не мислиш за това. Молитвата е наистина чудесна, Гавин. Не можеш да си представиш до какви неща се добираш чрез нея. А мога да ти дам стотици, е, добре, дузина други примери. Нали познаваш мисис Рок, съдържателката на млекарницата. И така, татко щеше да я съди, че му продава непълноценно мляко. Видях я как се молеше и молеше в църквата. И знаеш ли, Гавин, бутилката с мляко, която татко взе за проби, се пръсна. Да, пръсна се нацяло по време на пробата. А през целия му живот такова нещо с татко не се е случвало. — Поех си отново дъх. — Разбира се, човек не трябва да се моли за недостойни

желания. Въпреки че се говори например колко красиви били зелените очи на мадам Помпадур, ти знаеш как ненавиждам цвета на моите, но не можеш да се молиш за такава промяна, поне за една нощ не може да стане.

— Ще се молиш ли за стипендията Маршъл? — попита Гавин категорично.

— Да... боя се, че ще се моля, Гавин! — наведох глава и добавих с порив на великодушен ентузиазъм: — Но ако не ми се отдаде да я спечеля, ще се моля за теб. Ти си толкова добър, Гавин, не си като повечето хора от града и като някои от роднините ми даже... Знаеш ги как отвисоко гледат на католиците. Не е ли абсурд? Е, добре, само преди два дни каноник Рош ми показа в един алманах, че в света има трийсет и двама херцози католици. Само помисли — трийсет и двама херцози... а всичко, което човек може да чуе в Ливънфорд е... няма значение. Затова искам да успея, просто да им покажа — в гласа ми прозвуча трагична нотка... — как един човек, когото те презират, може да стане велик... може да стане чудесен учен...

Завладян от собствената си изумителна идея, аз замълчах.

— Да — каза бавно Гавин, — просто е отвратително, че трябва да си оспорваме един друг стипендията. Нищо, разбира се, няма да попречи на приятелството ни. Но борбата ще е голяма — и той леко се усмихна, — аз също знам някои молитви...

Луната излезе от кадифения мрак и започна да се показва зад Бей, после меката ѝ светлина падна над водата и нашари черната ѝ гладка повърхност с непрестанната си игра. Бяхме се приближили до брега. Тук дърветата стояха още тъмни като пера, вдигнати при погребението на някой бог. Не, това бяха просто дървета... дървета, растящи на тиха прекрасна земя, окъпани в първия здрач на съзиданието.

Изведнъж в тъмната плитчина скочи невидима риба и в миг настроението ни се промени. Неясно видях как Гавин посяга за въдицата и го чух да прошепва:

— Най-послед една ни падна.

Тихо водех лодката край брега, безшумно загребах с веслата. Затаих дъх, когато Гавин, седнал неумолим и неподвижен, започна да мята и само дясната му ръка бавно и ритмично се движеше. От време на време погледът ми улавяше проблясването на пръта, трептенето на

мократа корда, когато тя прорязва тъмнината в сребриста дъга и тихо пада далеч във водата.

Изведнъж — още един плисък, по-силен от първия. Трепнах от възбуда и видях как краят на въдицата на Гавин се извива като кафява дъга, чувствувах потрепващите движения на ръцете му, докато закачаше рибата. Когато макарата се завъртя в тишината, Гавин каза през зъби:

— Дръж я по-надалеч, Роби! Не ѝ давай да отиде под лодката!

Сега рибата скачаше и се мятеше в тъмната вода като луда и когато прорежеше повърхността, изпращаше нагоре сноп безценни пръски. Гребейки в противоположна на трепкащата гавинова въдица страна, направих всичко възможно да не разреша на рибата да се пъкне под нашия кил. Сега не бе нужна тишина. Веслата пляскаха лудо като самата риба. При всяко нейно втурване аз яростно пъхах греблата във водата.

— Отлично — каза запъхтян Гавин, — съомга, и то хубава. — И след малко добави: — Прибери веслата.

От борбата ръцете на Гавин бяха като откъснати, но макар и да знаеше каква тънка нишка го свързва с рибата, той не отстъпи нито на един инч.

Бавно, внимателно започна да навива макарата. Луната очерта изопнатото му тяло и решителното му младо лице, в което горещо впих поглед, очаквайки следващата му заповед.

Съомгата вече се мятеше по-малко, Гавин я издърпваше все по-близо.

— Виждам я! — каза Гавин с тих, хрипящ глас. — Съвсем млада е. Дай куката, под седалката е.

Наведох се и протегнах ръка за куката, но когато несръчно се свих, кракът ми се подхлъзна на мократа седалка. Паднах с цял ръст на нея, ожулих брадата си и едва не обърнах лодката.

Гавин не каза нито дума, нито един упрек за моята несръчност. Едва когато се вдигнах и разлюляната лодка се успокои, той попита:

— Намери ли я?

— Да, Гавин.

Мълчание. Все още тихо, но с нарастваща настойчивост, той прошепна.

— Леко се е закачила. Виждам мухата извън устата ѝ. Зависим от случая. Вземи куката и щом извадя рибата, не я промушвай, а само пъхни върха под хрилете ѝ.

Взех куката със засилващо се вълнение и коленичих в рибника на лодката. Сега виждах съомгата дълбоко във водата, бляскава, с такива размери, че даже се уплаших. Никога в живота си не съм вадил толкова голяма риба. Ваденето е коварна работа. Гавин, който е вършил това по време на риболов с баща си, често ми е разказвал колко съомги са изпускали при това последно трудно действие. Заклатих се, очите ми се затваряха, ушите ми също започнаха ужасно да мърдат.

Рибата е близо... все по-близо... толкова близо, че може да се докосне. Изведнъж се паникьосах, страшно ми се прииска да проникна с куката си това огромно хлъзгаво същество. Но, блед като мъртвец, потръпващ в треска, аз изчаках докато Гавин я преобърне и чак тогава плъзнах рибарската кука под устата на рибата и спокойно я извадих върху планшира на лодката. Сега и Гавин се наведе до мен. Луната изплува високо в нощното небе и очерта две момчета, едно до друго, мълчаливо вторачени в благородната риба, която се извиваше и проблясваше в дъното на лодката.

Но докато се вирахме в победената съомга, изведнъж почувствах как сърцето ми тъжно се свива и си помислих: „Гавин и аз... единият трябва да бъде победен.“

ШЕСТА ГЛАВА

Следващата сутрин спяхме до късно на леглата в рибарската къщичка и след закуската на мисис Глен, Гавин взе ловджийския нож на баща си и при ярката слънчева светлина пред хижата раздели съомгата на две равни половини. Твърдото розово месо, по-тъмната вътрешност и гръбнака като седефено копче показваха, че рибата е в отлично състояние.

— Ще хвърляме чоп! — каза Гавин. — Така е по-честно. Според мен всяко парче тежи шест фунта, но частта с опашката е по-хубава.

Той завъртя една шестпенсова монета и аз познах от коя страна ще падне. Гавин се усмихна великодушно:

— Запомни! Ще я вариш само двацет минути. Става великолепно ядене.

Завихме парчетата в зелен папур и ги поставихме в кошницата, прикачена към велосипеда на Гавин. После казахме довиждане на мисис Глен и се настанихме на колелото — Гавин на педалите, а аз отзад. През целия път до Ливънфорд се редувахме да въртим педалите, разделяхме труда си както разделихме и рибата.

Когато стигнахме в Луамънд вю, беше време за обяд. Мама и татко седяха на масата, а аз влязох в кухнята. Разбихах, че съм се проявил като беглец, но знаех — тази драгоценна половин съомга, която по думите на мама „ще стигне“ поне за няколко дни, ще ни помири.

— Къде беше? — говореше татко, отпуснат леко в креслото, сдържан и доста мрачен, нещо, станало му вече привичка, датираща сякаш от онази сутрин преди няколко месеца, когато със странен вид се отказа от варените яйца за закуска и решително обяви на мама: „Иска ми се да престанеш да ми даваш своята «гастрономия». Ядем твърде много. Лекарите казват, че тази тежка храна е вредна за теб.“

— Казах ти, татко — намеси се мама. — Роби е бил на Лох. Спомена, че може да не се върне вечерта.

Поставих бързо вързопа на масата.

— Погледнете какво ви нося! Гавин я хвана, но аз я издърпах.

Мама разгъна зелените папурени листа и възкликна приятно изненадана:

— Браво, Роби!

Успокоих се от думите ѝ. С нетърпение очаквах татко също да каже нещо. Той гледаше втренчено рибата с някакъв далечен поглед, но странно прехласнат. Татко рядко се смееше, смехът беше нещо съвсем чуждо за него, но сега някакъв слаб лъч освети лицето му:

— Хубаво парче! — И след малко: — Но за какво ни е съомга? Много е тлъста. Само ще разстрои стомасите ни — и добави: — Занеси я след обед в магазина на Доналдсън.

— Не, татко — мамините очи помръкнаха, челото ѝ се смръщи, — нека да си оставим поне няколко парченца.

— Цялата я занеси! — каза татко разсеяно. — Съомгата е рядка риба. Дават по три шилинга и шест пенса за фунт. Очевидно има глупаци да плащат такава сума. Доналдсън ще ни даде най-малко по половин کرونا.

Стоях втрещено. Да взема тази чудесна съомга, която би украсила бедната ни маса и да я продам на търговеца. Сигурно татко не е искал да каже това. Но той се залови отново за яденето си и мама, нервно свила устни, каза докато ми сипваше от останалите в голямата чиния печени картофи:

— Ето обяда ти, скъпи. Сядай.

Следобед занесох рибата при Доналдсън на Хай стрийт. Нещастен, аз подадох увития в папур вързоп на дебелия червендалест мистър Доналдсън със синя раирана престилка, бяло сако и черна сламена шапка. Нямах никакви търговски способности, не умеех да се пазаря, но явно татко беше „надникнал“ тук на път за службата. Без да каже нито дума, мистър Доналдсън сложи съомгата на белия емайлиран кантар. Точно шест фунта. Вярното око на Гавин не се беше излъгало. Поглаждайки мустак, огромният търговец на риба ме погледна особено.

— В Лох ли си я уловил?

Кимнах.

— Силно ли се дърпаше?

— Да! — споменът за последната нощ, за Лох, за лунната светлина, за приятелството, за чудесната борба, ме накара да наведе очи.

Доналдсън излезе от касата, намираща се в малка стъклена преграда в задната част на магазина и ми каза:

— Шест фунта по половин کرونا правят точно петнадесет шилинга. Петнадесет сребърника, момче. Предай ги на мистър Леки заедно с моите благодарности — той стоеше и ме гледаше докато излязох от магазина.

Вечерта, веднага щом татко се върна, аз му дадох парите, които цял следобед ми тежаха в джоба. Той кимна и ги изсипа от свитата си във форма на чаша ръка в коженото портмоне. Много изкусно умееше да отделя монетите по големина.

По време на чай беше в отлично настроение. Каза на мама, че на път за вкъщи срещнал мистър Глигхорн. Управителя на водохранилището изглеждал много зле, в същност съвсем свършил и се мълвеше, че страда от камъни в бъбреците. Имаше основателни причини да се вярва, че дори и болестта му да не го умори, оставката му е само въпрос на месеци.

Татко обсъждаше вероятната смърт на мистър Глегхорн с необикновено бодър тон. Надигна се и каза:

— Ела в гостната, Робърт. Искам да ти кажа нещо.

Седнахме в неизползуваната стая до прозореца край вазата с изсъхнал ковил и дантелените пердета. Навън зелените клони на кестените се люлееха от вятъра като устремени коне. Свил бледите си устни, притиснал върховете на пръстите си един о друг, татко ме изучаваше със замислен и добър поглед.

— Вече ставаш голям, Робърт. В училище се учиш добре. Много съм доволен от теб!

Изчервих се — татко не ме хвалеше често. Той добави:

— Надявам се, разбираш, че добре сме те възпитали.

— Да, татко. Много съм благодарен за всичко.

— Мистър Рийд дойде днес в службата ми и искаше да подпише един документ. Дълго говорихме за бъдещето ти — татко се изкашля. — Имаш ли ти самият някакви планове по въпроса?

Сърцето ми щеше да изхвъркне.

— Мистър Рийд сигурно ти е казал, татко... бих... бих дал всичко, за да уча медицина в Уинтънския университет.

Татко сякаш се сви малко, по-право казано се смали. Навярно просто е седнал по-дълбоко в креслото. Принудено се усмихна.

— Знаеш, парите не ги ринем, Робърт!

— Но, татко... Мистър Рийд не ти ли е казал за стипендията на Маршъл?

— Каза ми, Робърт. — На бледите, почти прозрачни таткови бузи избиха цветни петна. Погледна ме сериозно, сякаш възмутен ме защищаваше от някаква измама. — И му съобщих, че е крайно неразумно да повдига надеждите ти за такава безумна идея. Мистър Рийд много си въобразява, не ми харесват радикалните му възгледи. Изходът от никакъв изпит не може да се предскаже, както показва опитът с Мърдок. При това за Маршъл. Да, конкуренцията за стипендията е огромна. Откровено казано, без да искам да те обидя, не вярвам, че можеш да я спечелиш.

— Но ще ми разрешиш да опитам, нали? — обхванат от внезапна тревога зададено изрекох аз.

Слабото лице на татко още повече се „изостри“. Отмести очи от мен и погледна през прозореца.

— В твой собствен интерес е да не ти разреша, Робърт. Това са само лоши приумици в главата ти. Дори да спечелиш, не мога да си позволя да те оставя още пет години без да спечелиш нито едно пени. В толкова разноси сме влезли заради теб. Крайно време е да започнеш да ги изплащаш.

— Но, татко... — молех отчаяно, после млъкнах, почувствувах как пребледнявам и ми прималява. Искях да му обясня, че двойно ще му се изплатя, само да ми даде да опитам възможностите си, да му кажа, че каквото ми липсва като интелект, ще го компенсирам с упорита работа. Но аз седях смачкан и безмълвен. Знаех колко е безполезно — с татко не можеше да се спори. Както повечето слаби хора, той отдаваше изключително значение на това решението му да не се променя. Не се държеше злобно — към мен никога не се е отнасял сурово; в действителност се гордееше, че нито веднъж в живота си не е вдигнал ръка срещу мен. Воден от неизвестни сили, които го държаха в своя власт, в същност той беше убеден, че „го прави за добро“.

— В действителност — продължи той утешително, — миналата седмица говорих за теб с главния хронометрист. Ако отидеш в завода това лято, преди да си навършил двадесет и една година вече ще имаш професия. И през цялото време ще печелиш добре, ще помагаш да

поддържахме домакинството. При дадените обстоятелства не е ли това най-разумното, което можеш да направиш?

Измърморих нечленоразделно. Не исках да се отдам на техниката, подозирах, че не ставам за тригодишен чиракълък в леярната. Дори и да е прав, никакви разсъждения на тоя свят не можеха да облекчат раздиращата горчивина в сърцето ми.

Татко стана.

— Несъмнено си разочарован — въздъхна той, потупа ме по рамото и излезе от стаята. — Бедняците не могат да избират, момчето ми.

Останах да седя с наведена глава. За всичко се бе разпоредил в завода. Без съмнение за тази новина е писала мама на Кейт оня ден. Спомних си за оптимистичните надежди, за разговорите с Алисън и Гавин, за глупавите въздушни кули, които си бях изградил, и носът ми потече. Изстенах.

Исках да приличам на Юлий Цезар и Наполеон. Но аз още си бях аз.

СЕДМА ГЛАВА

Дните се влачеха. Бях в отчаяние. В четвъртък, малко преди края на великденската ваканция, косях тревата в задния двор на мисис Босъмли — татко се беше договорил със съседката за шилинг месечно да поддържам тревата в ред и да я подрязвам. Тази дребна моя печалба не се изплащаше на татко — би било недостойно, но тъй като мисис Босъмли беше собственичка и на двете къщи — и на нашата, и на своята (двойната собственост ѝ бе останала от съпруга) — всяко тримесечие татко внимателно записваше и удържаше тази сума от чека за наема.

Този следобед, след като свърших и прибрах машината, тя дойде до прозореца, извика ме вътре и сложи пред мен студен ябълков сладкиш и чаша чай.

Пиеше силния си чай без захар и ме наблюдаваше с израз на явно неодобрение. Беше станала по-едра и по-внушителна, лицето ѝ с мрежата от изящни венички по бузите изглеждаше някак съсипано като на стар боксьор, но очите ѝ блестяха, а устните ѝ насмешливо се свиваха — свидетелство за живия ѝ характер.

— Робърт — каза тя най-последно, — съжалявам, но трябва да ти кажа, че ти все повече и повече започваш да ми приличаш на кон.

— Наистина ли, мисис Босъмли? — унило заекнех аз.

Тя кимна.

— Лицето ти се издължава с всеки ден. Защо, за бога, си толкова меланхолично момче?

— Навярно просто по природа съм тъжен, мисис Босъмли.

— Харесва ли ти да си нещастен?

— Не... — задъвках сухо сладкиша, макар той да бе напоен от плода. — Не винаги, мисис Босъмли. Но понякога в едно и също време съм и тъжен, и щастлив.

— Сега тъжен и щастлив ли си?

— Не... страхувам се, че съм просто тъжен.

Мисис Босъмли поклати глава и запали цигара. Тя толкова много пушеше, че пръстите ѝ бяха оцветени от никотина — едно от нещата,

отличаващи я от по-обикновените обитатели на Драмбък роуд. Говореха се разни истории за нея, но тя изглежда ни най-малко не се интересуваше от общественото мнение. Беше оригинална, избухлива, мила. Мърдок ми е казал как често яростно се карала с мъжа си, хвърляла чинии по него — Мърдок чувал това през стената — в следващата минута можела да се разхожда с него из градината и с ръка около кръста му да го нарича с гальовни имена.

Тя рязко се наклони към мен.

— Дай да ти погледам на чаша да видя дали няма да открия нещо весело в нея.

Завъртайки празната ми чаша между пръстите си, с цигара в ъгъла на устата, за да пази очите си от дима, тя разглеждаше фигурите от чая по дъното. Гледаше отлично на чаша, тълкуваше сънища, гадаеше по линиите на ръката, а можеше да предсказва бъдещето и на карти.

— Мно-о-го интересно. Твоят цвят е зелен... нежен оттенък. Голям успех ще имаш... полята и горите. Но не се шляй там по тъмно... докато не пораснеш още малко. По отношение слабия пол си буен и ревнив. Аха. Какво е? На двайсет и една години ще срещнеш красива тъмна жена с хубава фигура — тя вдигна глава. — Не си ли доволен?

— Страхувам се, че не съм, мисис Босъмли.

— Ще бъде изключително любяща... испански тип... луда по червените коси.

Просто пламнах, а тя остави чашата и започна да се смее.

— Мило мое момче, чак ме боли за теб. Какво те безпокои?

— Нищо особено, мисис Босъмли — отвърнах вяло аз.

— Нищо не мога да измъкна от теб — тя събра приборите за чай и стана. — Защо не поговориш за тези неща с дядо си? — в гласа ѝ прозвуча нотка на леко стеснение. — Каквото и да говорят за него, мистър Гау е изключителен човек.

За нещастие сега не споделях нейното мнение. Обичах дядо, но дните, когато тичах при него с детските си болки, отминаха. А и придобих способността да се затварям като стрида в собствените си тревоги и да се сражавам в стоическо уединение, както това мекотело може да се бори със седефените си дразнителни. Не можех да се заставя да говоря с мама, която изглеждаше разтревожена и нещастна заради

мен — вероятно разбирах, че каквото и да кажех, само щях да влоша нещата.

Но явно мисис Босъмли беше „разменила някоя дума“ с дядо и на другия ден той ме отведе встрани и ме накара да разкажа какво има.

Дълго няма да забравя изражението, с което ме слушаше, втренчените, сбърчени като при болка очи. Човек с много грехове, вършил е щуротии, бягал е, но на дребна подлост не беше способен и сега не можеше да разбере това. Когато посегна за шапката и бастуна си, лицето му имаше величествен вид.

— Хайде, моето момче. Да отидем при онзи твой мистър Рийд.

Не ми се искаше да ме видят с дядо на улицата — неговите странности засилваха ужасната ми стеснителност, но бях твърде потиснат, за да му се противя много и след миг, въпреки убедеността ми, че нищо няма да излезе от неговата намеса, ние тръгнахме по улиците, окъпани в съботната следобедна тишина, към квартирата на Рийд.

Повечето преподаватели в Академичното училище заемаха прилични вили в „хубавите“ квартали като Ноксхил и Драмбък роуд. Но Джейсън Рийд живееше във висока опушена сграда, далеч от прехвалената част на града, близо до стария Венел, населен предимно от поляци и работнически семейства, докери и други скромни хора. Задната му стая гледаше към покрит със сажди двор; отвореше ли прозореца на предната стая, обикновено мрачна, понеже не се почистваше, се откриваше чудесна гледка към трите блестящи метални топки на сградата на Ливънфордското дружество за взаимопомощ и към интересната процесия, която всяка вечер се изнизваше, през люлеещите се врата на пристанищната кръчма. Рийд обичаше тази квартира заради пълната свобода, която му предоставяше, и защото тя пристъпваше условностите на установената практика и утвърждаваше социалистическите му възгледи.

В Академичното училище Рийд дойде преди две години като заместник на мистър Дъглас, когото назначиха за директор на Ардфилънската гимназия. Сам Рийд даде да се разбере, че е тук временно — не обичаше да се застоява дълго на едно място — а и ректорът не се впечатляваше от небрежното облекло на Джейсън, от неортодоксалните му методи и дразнещата липса на почитание. Но Джейсън остана. Беше блестящ и оригинален преподавател. Дори

ректорът трябваше да признае това. Освен по разните науки той можеше, а това бе особено удобно, да води и английски език в горните класове, имаше степени магистър на изкуствата и бакалавър на науките, получени в колежа Тринити. А колкото до самия Рийд, когато след много години го попитах защо остана толкова дълго в този никакъв Ливънфорд, той отговори с особената си усмивка, подчертаваща плоския му нос и волски очи:

— Квартирата беше много удобна.

Тази несериозност представляваше една упорита поза, наложена му от обстоятелствата на неговия живот. Бил син на свещеник от Северна Ирландия и въпреки леко уродливото му лице го готвели за църквата, но по средата на обучението си попаднал под влиянието на Хъксли и отрекъл „книгата-битие“. Рийд никога не споменаваше за последвалото семейно отчуждение, но аз чувствавах, че този катаклизъм го е принудил да надене маската на безразличието, на презрението към условностите в поведението, проникнали дори в преподавателската му работа. Когато за пръв път се появи при нас в час по английски, ние, следвайки практиката на мистър Дъглас, ставахме поред и излагахме мнението си по зададената тема, а този следобед тя беше: „Какво ще правя следващата неделя“. Рийд ни изслуша, излегнат на стола с крака върху бюрото — една не съвсем подходяща поза за преподаване, а всички ние се държахме изключително целомъдрено и чинно. Тогава замислен, той обяви:

— Следващата неделя ли? Да, мисля, че ще лежа в леглото си и ще пия бира.

Въпреки цялото си бабайство, той беше нещастна и самотна душа. Държеше се настрана от другите преподаватели, нямаше нищо общо с тях. Понякога посещаваше събранията на местното Фабианско дружество^[1], но всички останали ливънфордски клубове, включително известния „Клуб на философите“, той отминаваше с насмешка, просто като „пиянски свърталища“. Очевидно интерес към жените нямаше. През цялото това време никога не го видях да разговаря или да се разхожда с някоя по улиците. Но поради любовта си към музиката се сприятели с мисис Кийт и малкия ѝ кръг. Домът на Синклер Драйв изглежда беше единственият, който той обичаше да посещава.

Възможно е Рийд да си е мислел, че имам заложби на учен, а още по-вероятно е присъщата и за двама ни скромност да бе породила

интереса му към мен. Често в неделя сутрин той ме вземаше на закуска и ме хранеше с най-различни и много вкусни пържени салами. Не говореше много, никога не показваше и най-малка демонстративност. Напротив, от чувствата правеше пародия. Имаше строг литературен вкус и вършеше всичко по силите си, за да избие от мен купешките фрази. Обичаше Едисон, Лок, Хазлит и Монтен. Обожаваше Шилер. Позовавайки се на собствената си изолация в този ограничен град, той цитираше философа: „Единствената връзка с обществото, за която човек никога не съжالياва, е войната“. Но понякога с изненада откривах в големите му очи не войнствен, а дружелюбен поглед.

Когато се качихме с дядо по тясното стълбище, тъмно и нехигиенично, чухме музика от стаята на Рийд. Дядо почука с бастуна си по вратата. Един глас зад панела извика:

— Влез!

Джейсън лежеше уморен в плетеното кресло до прозореца, без сако, панталоните му запретнати, с дебели чорапи на краката и в черни колхозни обувки с връзки, а върху масата имаше чаша пенливо питие, грамофон с плоска въртяща се плоча и дълга фуния с форма на цвете. Дядо започна учтиво да му се представя. Джейсън с предупредителен жест го накара да замълчи и ни посочи да седнем. Плочата свърши, той бързо стана, обърна я и после се метна обратно на плетения си стол. От време на време правеше гримаси с чело и пиеше от чашата. Разбрах, че се е завърнал от поредната си бурна колхозна разходка — понякога, когато чувствувахше нужда от движения, сам се мятал на велосипеда си и привел глава, бясно караше по гори и долини, лудо въртеше с крака, реки от пот течаха от челото му, а зад него на мили разстояние се носеше прах във въздуха. После, върнал се благополучно в къщи, той се успокояваше с много храна и пиене, с плочи от бетховеновите симфонии в изпълнение на Лондонската филхармония, пуснати неотдавна от компанията „Колумбия“. Рийд обичаше музиката, свиреше на пиано доста хубаво, но рядко, понеже намираще таланта си за незадоволителен и дилетантски.

Симфонията свърши, той спря грамофона и върна плочата в албума.

— Е, сър — обърна се той любезно към дядо, — с какво мога да ви помогна?

Леко раздразнен от чакането и от отсъствието на „блясък“ при посрещането, дядо каза заядливо:

— Напълно ли сте свободен да ни приемете?

— Напълно — отвърна Рийд.

— Е, добре, искаше ми се да поговорим за това момче и за стипендията Маршъл.

Джейсън премести погледа си от дядо на мен, после отиде до бюфета под книжните лавини, донесе още една бутилка бира и докато я накланяше, за да налее, погледна дядо отстрани.

— Инструкциите ми са да държа нашия млад приятел възможно по-далеч от стипендията, а, разбира се, един презрян помощник-учител, какъвто съм аз, може само да се подчинява на инструкциите.

Дядо се усмихна с мрачна и величествена усмивка и се облегна на дръжката на бастуна си. Чаках нажален и нетърпелив, разбрах, че ще последва заключителна реч, една от най-цветистите му речи.

— Драги сър, може наистина да сте получили такива инструкции. Но аз съм тук да ги отменя. И не само от свое име, а в името на приличието, свободата и справедливостта. Има в края на краищата, сър, дори в този непросветен век, някои съществени свободи, позволени и на най-скромния индивид. Свобода на вярата, свобода на словото, свобода да развиваш дарбите си, дадени от Великия изобретател. И ако, сър, има някой човек, достатъчно низък, достатъчно подъл да ви откаже тези свободи, аз не бих стоял настрана и не бих го насърчавал.

Дядовият глас се издигаше величествено, а Джейсън слушаше с удоволствие и когато дядо употреби думите „Великият изобретател“, лека усмивка разтегна белега на горната му устна.

— Чувате ли го, чувате ли го! — каза той възхитен. — Ето, приятелю, сигурно гърлото ви е пресъхнало. — Подаде му чаша бира и добави: — Реториката настрана, но никак не виждам какво може да се направи.

Дядо смукна пяната от мустаците си и каза бързо с променен глас:

— Да се яви тайно! Никому нищо не казвайте.

Рийд поклати глава:

— Невъзможно. Вече си имам достатъчно неприятности. Освен това молбата за участие трябва да се подпише от наставника му.

— Аз ще подпиша! — рече дядо.

Джейсън прие това някак странно, започна да ходи напред-назад из стаята с меките си колоездачни обувки, сбърчи чело, устните му повече не се усмихваха. Гледах го напрегнато. Разбрах, че прехвърля в ума си дядовата идея и с почти мъчителна надежда, надигнала се в мен, забелязах у него признаци на нарастващ ентузиазъм.

— Дявол да го вземе! — изведнъж спря той и вторачил поглед пред себе си, започна да размишлява на глас. — Чудесно ще е, ако успеем. И ще си мълчим за всичко. Ще работим като бесни. И после... ако стане... ще наблюдаваме лицата на всички тях, от ректора до този завързак Леки... при неочаквания резултат — и се завъртя към мен, — ако я получиш, никой не може да ти попречи да учиш в колежа. Боже мой! Това се казва номер. Все едно черен кон да спечели на дерби състезание.

Изучаваше ме с големите си очи, сякаш претегляше всичките „за“ и „против“ у мен, а аз видимо се изчервих и, въртейки неспокойно шапката си в ръце, се опитах да издържа погледа му. Каквото и да мислеше мисис Босъмли за моите конски наклонности, не се чувствах като победител в дерби състезание. Мама, която винаги сама ме подстригваше, за да спести парите за бръснар, вчера така ме окастри, че скалпът ми отдолу блесна и главата ми се смали до главата на най-големия глупак. Но Джейсън винаги, от самото начало, е бил мой приятел. И сега ирландската му кръв се разпалваше, разпалваше се пред този нов, хазартен елемент в случая. Удари във въздуха със свит юмрук.

— Честна дума! — възкликна той и бузите му пламнаха от вълнение. — Ще опитаме. Ако се давиш, в дълбока вода се дави. Знаеш, че винаги съм искал да опиташ, Шанън. Но сега искам повече от всякога. И никому нито дума. *Просто ще се явим и ще спечелим!*

Такъв момент в живота не се повтаря. Смъкна се непоносимото разочарование, пред мен се откри великолепието на едно бъдеще,

съзнавах, че Рийд вярва в мен — всичко това роди в сърцето ми чувството, че пея от радост. Дядо подаде ръка на Джейсън, в същност ние възбудено си стиснахме един друг ръцете. Да, това беше наистина чудесен миг. Но Джейсън разумно го прекрати.

— Нека не ставаме смешни. — И издърпа стола си по-близо до нас. — Дяволски трудно ще ти бъде, Шанън. Ти си само на петнайсет години, а ще се състезаваш с момчета две-три години по-големи от теб. А си пълен и с недостатъци. Знаеш как се хвърляш на нещата, правиш заключения без точна обосновка. Трябва да оправиш всичко това.

Гледах го със зяпнала уста и блеснали очи, не смеех да говоря, но с мълчанието си изразих всичко.

— Добре си представям нещата — започна отново Рийд с такъв доверителен тон, та цял потреперих. — Картината, както я виждам тази година, е такава: по-малко на брой участници от обикновено, но на високо, много високо ниво. От три момчета особено се страхувам... и той изброи на пръсти — Блеър от Ларчфилдския колеж, Алардайс от Ардфилънската гимназия и един младок на име Макюън, учил частно. Познаваш Блеър, отличен ученик, всестранно развит. Алардайс е на осемнайсет години, състезавал се е и преди и това му дава огромни предимства. Но опасността, истинската опасност, е Макюън — Джейсън внушително замълча. Как мразех този непознат Макюън! — Той е млад, горе-долу твоя възраст, син е на преподавател по класическа литература в Ардъншоуз и баща му специално го е подготвял години наред. Разбрах, че на дванадесет години вече е можел да говори свободно гръцки. А сега знае половин дузина езици. Истинско дете-чудо, с високо чело и големи очила. В същност тези, които го познават, мислят, че стипендията му е в джоба.

Леката горчивина в гласа на Рийд, ироничната нотка не можаха да прикрият факта колко сериозно се страхува от това ужасно момче, което на санскритски моли баща си да му подаде печена филийка на закуска. Какво друго можех да направя, освен да стискам зъби и да мълча.

— Нали разбираш, млади приятелю Шанън... — заключи Джейсън с по-благ тон, — трябва наистина много да работим. Не, няма да те претрепя от работа, не чак толкова. Всеки ден ще имаш по един свободен час да се раздвижиш. Когато стигнеш до състояние на пълна истерия, няма да искаш да ползуваш този час, но аз ще настоявам.

Трябва да проветряваш мозъка си, бог да ти е на помощ, да се разхождаш пеш извън града, а може да вземаш и колелото ми, само внимавай да не го спукаш. Ще ти давам много книги. Дръж ги в спалнята си. За предпочитане е там да учиш. Нищо не може да те задържи над работата повече от една гола стена. Ще направя програмата ти. В бюрото си в училище имам изпитните работи от последните десет години. Ще минем всички въпроси. Започваме утре... Мисля, че това е всичко. Някакви забележки?

Гледах го вторачен, очите ми светеха с белия пламък на възторга, цялото ми тяло се тресеше под напора на чувствата ми. Как можех да му благодаря? Как можех да му кажа, че ще работя, ще се боря и ще умра за него.

— Да, сър — заекнах аз, — обещавам ви...

Безполезно, но съм сигурен, че ме разбра.

Той енергично стана и започна да отделя за мен книги от лавицата.

Дядо ми помогна да ги занеса в къщи. Намирах се между земята и небето, ходех сякаш по въздуха.

[1] Английска реформистка организация, според която е възможно мирното преминаване от капиталистически строй към социалистически. — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

В началото на юни се случи събитие, незначително само по себе си, но толкова полезно за намерението ми, че го сметнах за намеса на провидението, пряк отговор на молбите, с които бомбардирах небесния престол.

Не много дълго след славното ни решение в стаята на Рийд аз се върнах от утринната си „обиколка с кифлите“ и намерих Адъм в къщи — изглежда той винаги пристигаше рано сутрин. Седеше на закуска свеж, гладко избръснат и разговаряше с мама и татко. Бързал да пристигне с първокласния спален вагон на вечерния експрес от Лондон — винаги, когато пътуваше на служебни разноски, Адъм правеше това по царски. Въпреки че търговските му работи в Уинтън изискваха тези периодични завръщания на север, сега Адъм бе ходил в Лондон: беше назначен за представител на застрахователната компания „Колодония“ в Южна Англия. Макар промяната да не му донесе увеличение на заплатата, Адъм твърдеше, че тя се дължи на търговската му находчивост и е една стъпка напред към велики неща. Сега живееше в хотела на Хенгър хил в Илинг.

Залових се със закуската си — каша и мътеница, а той поднови забележките, прекъснати, за да ми поднесе обичайните си съдържани поздравии.

— Да, мамо, мисля, че ще е интересно за теб да видиш къщата.

— Каква къща, скъпи? — запита мама.

Адъм се усмихна.

— Е, добре, къщата, която си купих...

— Купил си къща? — попита татко с жив, почти професионален интерес на член от Ливънфордското строително дружество, в което в същност бяха вложени всичките му спестени с много труд пари. — Къде?

— На Бейсуотър роуд — небрежно каза Адъм. — Първокласно място с изглед към парка. И къщата е първокласна, гипсова мазилка, кремаво боядисана, седем етажа, махагоново стълбище, мраморна

веранда — много горда къща и мое неотменимо право. Но ето, тя не ви интересува.

— Интересува ни, скъпи — въздъхна мама. — Това е най-вълнуващата новина.

Адъм се разсмя и подаде чашата си за още чай.

— Е, да, бях хвърлил око на този имот от известно време, всеки ден на път за службата минавах покрай него. От шест месеца там висеше дъсчица с надпис: „Продава се“ и една сутрин видях съобщение: „Разпродажба на търг следващата седмица“. О-хо, помислих си. Сигурно ще е интересно! Откак дойдох на юг, все търся подходящо истинско имение да вложа парите си. И така, следващия понеделник се отбих в къщата за разпродажба. Обикновено място, хубава ламперия, много джентълмени с цилиндри. Търговският агент също с цилиндър — Адъм погледна яйцето и бекона пред себе си. — След като обяви, че къщата струва шест хиляди, а в случая наистина толкова струва, поглеждайки ме, той започна наддаването при три хиляди лири. Цената се качваше все повече и повече, цилиндрите наддаваха един срещу друг, докато тя стигна пет хиляди и петстотин. Дълго-дълго висях на тая сума, докато не я продадох на най-лъскавия цилиндър. Аз седях отзад и мълчах — смешно само как се опитваха да ме предизвикат. Но, разбирате ли, бях направил справка. Знаех, че банката е дала ипотека от две хиляди лири и имаше опасност да я обяви за пресрочена. На следващия ден получих писмо от лъскавия цилиндър. Предлагаше да ми отстъпи собствеността си за четири хиляди. Хвърлих писмото в кошчето за отпадъци. Тогава...

Стъпка по стъпка той ни преведе по нечестните и дълги пътища, които само преди седмица за хиляда и деветстотин лири в брой го бяха направили абсолютен собственик на тази великолепна сграда.

— Господи! — ахна мама очарована и напласена, защото въпреки славната сделка, дадената сума беше за нея колосална, ужасна, а в същност тя представляваше и повечето капитал на Адъм, спестен за последните десет години. — Сигурно си ги надхитрил... и лондончани също. Какво ще правиш с къщата сега, скъпи? Ще живееш ли в нея?

— О, не, мамо — Адъм прие с внимание това наивно предположение, достатъчно да накара и ангелите да се разсмеят. — В сегашния си вид тя е истински бял слон^[1]. Но идеята ми е да я преустроя. Осем самостоятелни квартири под наем от седемдесет до

сто и петдесет лири всяка. Изчислих — чисто шестстотин, след като платя таксите и заплатата на пазача. Да кажем, двадесет процента печалба. Не е лошо като първо мое истинско рисковано предприятие извън службата.

Татко слушаше с напрегнато внимание. Облиза устните си.

— Двайсет процента? А строителното дружество ми плаща три.

Адъм се усмихна небрежно.

— Частното предприятие плаща по-високи дивиденди. А, разбира се, и за преустройството ще отидат пари. Вероятно още деветстотин. И неприятното е, че трябва да ги намеря отнякъде. Не ми се ще да посвещавам всички в такава хубава работа.

Слаба червенина се плъзна по татковото чело. Уважението му към Адъм винаги е било смесено с леко недоверие, недоверието на предпазливия човек към неясните финансови операции. Но сега тази къща, солиден махагон и мрамор, предлагаше разкошен доход — той се затрудняваше да говори.

— Винаги съм вярвал в тухлите и хоросана. Жалко, че не мога да я погледна с теб, Адъм.

— Не разбирам защо да не можеш... Няма да сбъркаш! — Адъм замълча замислен. — Защо не дойдете с мама да прекарате две седмици при мен това лято? Може и месец, ако е необходимо, ще съчетаем работата с удоволствията. Ще ви настаня в Илинг. Нали имате отпуск?

— О, Адъм! — възкликна мама и плесна с ръце при тази дългоочаквана покана.

Последваха дълги разисквания; татко, крайно предпазлив, никога не вземаше бързи решения. Но преди отпътуването на Адъм въпросът се реши. С радостен трепет разбрах, че заминават и през последния етап от подготовката ми по време на изпитите ще ме освободят от всякакви наблюдения и огорчения. Нищо не можеше да бъде така чудесно и навременно.

Дните летяха и скоро, както си работех в стаята, дочух странен звук в къщата. Няколко минути трябваше да мисля преди да разбера, че мама пее тихо, разбира се, фалшиво, но все пак пее. Официалните дрехи на татко висяха изгладени и готови, двете пътнически чанти бяха лъснати до блясък. По някакъв начин мама бе успяла да си купи от малкото магазинче на мис Доби, търгуващо с „остатъци“, едно парче

тъмнокафяв воал и на бърза ръка си бе „измайсторила“ лятна рокля. Но най-голямото ѝ безразсъдство беше кожата — проскубаната кожена яка, която тя имаше поне от четвърт век, но всяка пролет гордо я измъкваше от нафталиненото ѝ убежище. Мамината кожена яка! Кой знае какво животно бе умряло, за да съществува тя сега, но винаги дълбоко в мислите си, без да говоря за това, съм си представял някаква нещастна котка, смачкана от също такава огромна тежест, каквато бе унищожила бедния Самуел Леки. Мама я подплати отново с една лента муселин, икономисан от парчето плат за рокля, и леко я прекрой, за да я направи по-модерна. Видях я да се проветрява върху въжето за пране в затревената част на задния двор, да я тръска щастлива, да духа в кожата, за да надигне малкото пух по нея. От пет години не е ползувала отпуска.

Винаги, когато имаше опасност „да разпаше пояса“, татко я връщане на земята с предупредителните думи „помисли за разноските“!

Той мислеше, че ако не я възпира, при сегашното ѝ настроение няма да има край на разходите, на страшните загуби, в които може да го въвлече. Мисълта да се хранят в ресторант, да са принудени при някакви лоши стечения на обстоятелствата да нощуват в хотел, стана кошмар за него. С удвоено внимание той обмисляше всичко. Ще си вземат за из път достатъчно храна в картонената кутия за шапки и цялата нощ до Лондон ще седят в третокласното купе. Татко вече носеше в джоба на самото си малък бележник с надпис: „*Разходи по посещението при Адъм*“. Мисля, той имаше илюзорната надежда, че Адъм ще му ги възстанови. На първия ред беше написано: „два билета за влака... седем лири, девет шилинга и шест пенса“. От време на време татко поглеждаше към тази сума с мрачния вид на човек, направил пагубни разноски. По-късно научих от Мърдок, че по пътя на унизителното излагане татко успял да си осигури „привилегировани билети“, които безплатно се дават на някои длъжностни лица.

В навечерието на заминаването им мама дойде в стаята ми, седна на леглото и мълчаливо ме загледа.

— Много си зает тези дни, момчето ми — леката ѝ усмивка стана по-топла и тя добави: — Несъмнено така ще е докато сме в Лондон.

Знаеше ли мама? Не ѝ ли е намекнал нещо дядо? Наведох глава, а тя продължи:

— Обувките ти не са в съвсем добро състояние. Подметките няма да изкарат дълго. Ако свършат преди... е, да, преди да се върнем, в долапа под стълбите са онези хубави здрави кафяви обувки на Кейт.

— Добре, мамо — прикрих тревогата си при споменаването на тези дълги тесни обувки, с които някога Кейт играеше хокей, жълти, с връзки почти до колената и толкова женски на вид, че при мисълта за тях кожата ми настръхваше.

— Запазени са — мърмореше мама и ме убеждаваше. — Оня ден ги гледах.

— Мисля, че ще се оправя, мамо — казах аз.

Мълчание.

— Обикновено се оправяш, нали, Роби? — топло се усмихна мама.

Тя стана и ме погали с ръка по главата. Спря за малко поглед на мен и като излизаше, прошепна:

— Желая ти успех... моето момче.

[1] Бял слон — искал ли да разори някого, кралят на Сиам му подарявал свещен бял слон. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

Още щом татко и мама заминаха, дядо премести масата и всичките ми книги в гостната, която никой никога не използваше, и тя се поддържаше единствено като белег на аристократичност. Колко добре си спомням тази свещена стая! В нея имаше кръгла мраморна камина с огледало в позлатена рамка и азиатска момина сълза върху чугунената решетка. До едната стена — бюфет, покрит с дантелени покривчици, а върху тях лежах японско ветрило, три раковини и стъклено преспание с надпис: „Подарък от Ардфилън“. В средата на кръглата маса, застлана с червена груба покривка, лежеше екземпляр от „Пътуването на поклонника“ с позлатена катарамма, сложен под ъгъл, според добрия вкус, до една ваза с ковил. Наблизо се намираще пианото с въртящия се стол, а върху него в зелена плюшена рамка... снимка на мама и татко в сватбено облекло. Имаше една картина с маслени бои, наречена „Монархът на Глен“.

Широката ниша, образувана от издадения навън прозорец ми стана чудесен кабинет. Тук аз сядах сам или с Рийд, който сега можеше свободно да идва и да си отива когато поиска. Къщата беше много тиха и това впечатление се усилваше от прекомерното внимание, с което се движеше дядо. Мама беше уредила мисис Босъмли да идва понякога да ни помага, но дядо за моя изненада сам се оказа находчив домакин. По време на онази част от живота си, когато бил принуден сам да се грижи за себе си, той се научил да изпипва някои ястия, особено супите. Никаква видима ексцентричност, никакво лошо държание. Той сякаш се наслаждаваше на свободата в празната къща — сега можеше да се разтакава навсякъде, без да се бои от заяждане и ограничения. Както може да се досетите, над нас бяха наложени забрани. Повечето порцеланови съдове и прибори за маса бяха заключени, кухненските също, тъй като мама се страхуваше да не би дядо „да загори“ тенджерите. Написала ни бе точни инструкции как да си готвим с малкото продукти, доставяни ни всеки понеделник от магазините. Оставиха ни и дребни пари на ръка. Въпреки всичко дядо успяваше да излезе от тези затруднения. Стана му навик да се отбива в разсадника и

макар отношението на Мърдок към дядо едва ли можеше да се нарече дружелюбно, ние често имахме на масата си хубаво цветно зеле, нещо, което не фигурираше в менюто на мама, или голяма тенджерка ронливи картофи, които дядо вареше превъзходно, а аз така обичах. Един-два пъти надвечер той замечтан се отправи към фермата на Сноди и на другия ден за обяд имахме варено пиле, сякаш паднало от небето.

Дядо показва изключително уважение към моите занимания, въпреки че се опитваше да не дава видим израз на това. Много почиташе „науките“ и книгите изобщо — доста странно нещо, защото той самият имаше само три книги. Няма да отмина без да спомена тези верни приятели. Първата, „Стихотворения“ от Робърт Бърнс — повечето дядо знаеше наизуст; втората, „Приключенията на Хаджи Баба“ — една парцалива книга, която той често препрочиташе и се смееше под мустак; третата, „Евтина енциклопедия“ на Пиърс в начупена червена подвързия и фронтиспис със зацапани дебели букви: „Многоуважаеми господа, преди десет години използвах вашия сапун и от тогава не съм употребявал друг“. Все още виждам как оня дядо от моето детство с вид на начетен човек посяга към този чудесен компендиум с думите: „Да видим какво ще ни каже Пиърс!“.

Очевидно сега вече времето му на всезнаещ бе свършило, но той все още високомерно си даваше вид, че ме направлява покрай подводните камъни и се радваше, когато го молех да „изслуша“ уравненията ми или латинските стихове. В края на първата ни седмица той ме накара да се откажа от сутрешното разнасяне на кифлите — сериозна пречка за заниманията ми, тъй като ставаше в най-хубавите часове, когато главата ми е най-свежа. Отдали се бяхме вече здравата на работа и само успехът можеше да сложи край. Влязох в гостната и при бледата светлина на зората заех мястото си пред книгите, пренесох се в жертва на терзанията от неуморимото учение. Рийд ме освободи съвсем от часовете в училище и аз цял ден се трудох сам в угнетяващо и замайващо уединение в тази парадна стая, наведен над малката си маса със страстно прилежание. Оставаше малко време. Съперниците ми работеха непрекъснато, къде повече от мен. А имаше само една стипендия. Как можех да се надявам да я спечеля, ако даже за миг вдигнех очи от страниците?

Всяка вечер в шест часа пристигаше Рийд. Поздравяваше кратко, продължително ме разглеждаше да разбере как понасям натоварването

и седнаше до мен. Учеше ме до десет часа, тогава дядо донасяше чаши с какао, което понякога изстиваше недокоснато до лактите ни между книгите. Твърдостта ми се възвръщаше от разсъдливата увереност на Джейсън, от здравето му, миришещо на тютюн, тебешир и пот тяло, от познатия маниер да заглажда назад светлата си руса коса, която винаги изглеждаше току-що измита, и от човешката топлина на доста „лошия“ му дъх, примесен с миризмата на тялото му — всичко това създаваше впечатлението, че от него сякаш се отделя една неизчерпаема жизненост.

Когато накрая Рийд си отива, настоявайки да легна, но знае, че няма да го направя, аз се изтеглям по-близо до масата, борейки се с умората и ужасното желание да спя. Може би за миг ще изтичам до банята и ще пъкна главата си под водата, почти топличка през лятото, понеже водоемът се намира точно под покрива. Връщам се отпуснат, но някаква вътрешна сила ме заставя да продължавам, да изстисквам себе си до последен предел. Винаги преди да се заема отново с книгите, аз шепна молитва, пренасяйки целия си труд в жертва на бога. За да стоя буден, ръгам крака си с писеца или чукам челото си с кокалчетата на пръстите, сякаш го придумвам да разбере материала. Минутите отминават тихо в нощната тишина, а неподвижната ми фигура със смъкнато сако и навити ръкави за прохлада, с голи лакти, опрени на масата, и с ръце, притиснали замаяната ми глава, още стои под газовото осветление.

Удря два часът. Ставам и се олюлявам към стаята. Обикновено заспивам като пребит още щом легна. Но понякога ми се присънват кошмари, че не съм подготвен за изпита, че не мога да отговоря на някои въпроси. А има и други нощи, най-лошите, когато макар и мъртво уморен мозъкът ми отказва да почива и с упорита, неестествена яснота продължава да работи, да решава трудни уравнения, да разплита сложни въпроси по тригонометрия, нещо, което нормално изисква цели страници изчисления — и всичко това се оказва нищо, детска игра за нещастния ми ум, кръжащ и носещ се като ракета из полето на науката, докато тялото ми лежи безпомощно като на каталептик и чака кога първите светлини зад решетката на прозореца пак ще ме поведат към тиранията на моите амбиции.

Почивка си давах единствено към пет часа следобед, когато дядо насила ме караше да изляза за кратък отдих. През вечерите, в които

Гавин се връщаше от Ларчфилд, използвах този час да го посрещна на Далрохската спирка — тя му беше по-удобна от централната Ливънфордска гара и там докато той излизаше от влака и пресичаше товарната гара, аз го чаках при голямата бяла порта, за да закрача до него и да разменя мисли по изученото.

В другите дни слизах в двора на Академичното училище. Там имаше висока стена с удобни подпори и двамата с мистър Рийд играехме хандбал. Джейсън играеше добре и според думите му на времето участвувал в открития училищен шампионат, организиран от „Клуба на кралиците“. Играта ни рядко отговаряше на общоприетите правила, тъй като игрището не беше хубаво, но ние тичахме много и от това винаги се чувствах по-добре.

Тогава, в щастливи за мен следобеди, виждах Алисън. Обикновено я срещах на Драмбък роуд, когато тя, без шапка, със свита на руло лачена папка под мишница, бавно се прибираше от уроците си по пеене. В топлото време се обличаше с лека рокля и при лек вятър тя очертаваше фигурата ѝ. Не се гледахме един друг и говорехме само за най-обикновени неща. Разказваше ми какво става в училище, какво е казал мистър Рийд този ден — към него тя винаги изпитваше огромно възхищение. Въпреки хладнокръвието ѝ, от време на време очите ѝ като че ли ставаха по-големи и топли, устните ѝ пламваха. На Синклер Драйв пътищата ни се разделяха — аз препусках към къщи и се спирах само за да вдигна някой камък и го захвърля с всичка сила. С пламнали бузи се нахвърлях на книгите си. При мен всичко вървеше добре. И дядо, донесъл чаша чай сега на масата ми, беше най-добрият, най-хубавият старец, роден някога на света.

Не, не, съвсем не съм прав. Той е чудовището, което седмица по-късно ме хвърли в пъкъла.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Беше топъл, тих следобед, във въздуха се чувствуваше как ще загърми. До изпита оставаха само четири дни. Бях възбуден, нервите ми — изопнати до скъсване. Отидох да пъкна главата си под водата, после, бършейки лицето си, чух ехото на дядовия смях. Излязох от банята на площадката и му извиках, но не получих отговор. Нима имах халюцинации? Господи, сигурно напрежението ме е довело до състояние „да чувам разни неща“. Изкачих се бавно до отворената врата на мамината стая, откъдето, както ми се стори, дойде приглушено звука. Влязох в стаята. Беше съвсем празна, но в същия миг — гласът на мисис Босъмли и след него отново дядовият смях.

Стреснах се. И тогава разбрах — в този тих следобед звуците преминаваха през общата стена — идваха от съседната къща. Разбира се... спомних си, че веднага след като се наобядвахме видях как дядо си подрязва брадата. Тъкмо се готвех да се махна и друг звук ме накара да се спра внезапно. Объркан, но ужасно напрегнат, аз се вторах в бялата стена, нашарена с виещи се рози, разбрал, че стаята зад стената е спалнята на мисис Босъмли. А там — дядо и мисис Босъмли, заедно. Вцепенен от надигация се в мен ужас, аз неволно се заслушах. О, господи, не може да бъде... Опитах да се отърва от тази мисъл. Но грешка нямаше, ни най-малка.

Конвулсивно се откъснах от това място, избягах от стаята и от там право навън. Цял се тресях и тичах като сляп по улицата. Какъв е смисълът да се бориш, да воюваш, какъв е смисълът на каквото и да е? Човек може да греши дори в любовта — чиста и красива. Но той се предава пред злото само в краен случай, при последно дихание, и то с вик на ужас. Но да подстригваш брадата си пред огледалото и да потеглиш подсвирквайки с израз на човек, предвкушваш приятното, о, господи, такова предателство от този, когото обичах и комуто се доверявах — това съвсем ме унищожи.

Решен единствено да избягам от мъчителните видения, не гледах къде отивам. Инстинктивно бях поел пътя по хълма и когато минах покрай разсадника, едно извикване ме накара да се опомня от хаоса в

мислите ми. Мърдок подрязваше живия плет от двете страни на входа на градината. Спрях, поколебах се и пресякох към него.

— Какво има? — той спря да подрязва и ме загледа, изтривайки чело с опакото на голямата си загоряла ръка. — Ограбил ли си някого?

Не отговорих на тази ужасна закачка — в действителност бях съвсем неспособен да говоря.

— Нещо в работата ли не е в ред?

Поклатих глава отрицателно, гърдите ме бяха все още преизпълнени с твърде много чувства, за да говори. Мърдок ме гледаше с очакване, любопитството му растеше.

— Да, разбирам — каза той накрая. — Старецът пак се е натряскал. — Гадаеше по лицето ми. — Не? Е, тогава някой друг негов номер?

— Номер ли? — вбеси ме тази нищо незначеща дума, нов пристъп на гняв ме разтреса. — Не би казал номер, ако знаеше. О, Мърдок! — почти избухнах в сълзи. — Ако хората не могат, поне да се опитват да живеят прилично... и на неговата възраст...

— Аха — възкликна Мърдок кротко, изяснил си каква е работата, доволен от собствената си досетливост. Той се уригна, извади от джоба си корен от лакрица, отхапа едно парче и с наслаждение започна да дъвче.

Обърнах бледото си лице встрани, упорито загледан в каруцата, движеща се по пътя. По някакви странни причини тази самотна каруца, влачеща се на фона на летния пейзаж, ме накара да си помисля, че животът е безкраен в неговата монотонност, че всичко, което преживях сега, беше повторение на нещо случило се с мен преди стотици години.

— Знаеш ли, млади човече — каза Мърдок след известно мълчание, — време ти е вече да пораснеш. Умен си, а аз винаги във всичко, освен в градинарството, съм бил тъп и все пак на твоите години не бях толкова наивен. Дядо винаги си е бил такъв, Дон Жуан цял живот, дори и когато жена му беше жива, а трябва да ти кажа, че тя много го обичаше.

Мълчах отчаян.

— Това си е той — продължи Мърдок. — И сега, макар и на възраст, нищо не може да стори. Не мисля, че за такова нещо трябва да се вълнуваш.

— Ужасно е — едва чуто казах аз.

— Да, но нищо не можем да направим — Мърдок, явно мъчейки се да не ми се изсмее дружески ме потупа по рамото. — Не е настъпил краят на света. Когато пораснеш още малко, ще го забравиш. Ела с мен да ти покажа последния си карамфил. Цветните пъпки са истинско удоволствие.

Той пхна ножицата под мишница и отвори портата. След миг колебание аз влязох и мрачен го придружих до новата оранжерия. Тук той ми показва половин дузина саксии със светлозелени стебла, вече напъпили, и гордо обясни как е получил хибрида. Имаше нещо успокояващо в уверените движения на големите му умели ръце докато подреждаше глинените саксии, посягаше за сгъваемия нож, сръчно клъцваше случаен стрък и нежно завързваше стъбълцата с лико.

— Ако излезе успешен, ще го нарека „Мърдок Леки“. Това е вече нещо, нали? Заслужава си за него да се мисли повече, отколкото... — и Мърдок изрази мислите си с още едно добродушно потупване по гърба ми.

Отидох си успокоен, но възмущението ми беше толкова абсурдно, колкото и мутирацията ми глас — още един белег на възрастта, — че не ми позволяваше веднага да се върна към учебниците. Както и трябваше да се очаква, аз се повлякох по Хайстрийт обратно към църквата.

Тук цареше тишина и спокойствие. Неясната фигура на майка Елизабът Джозефина се занимаваше с цветята върху страничния олтар и до пътеката между редиците достигаха звуците на леко дрънчене. Тя навлече ризницата и познала ме, се усмихна одобрително. Коленичих в тишината и мрака под високия прозорец, който винаги ме е успокоявал, пред фигурата, също понесла едно бреме, пред лицето, изкривено от болка.

И сега, в тази черковна атмосфера, наситена с миризмата на тамян и восъчни свещи, в мен се разгоря дълбоко и справедливо негодувание срещу дядо, осквернил единствената наистина ценна добродетел. Мислех за Алисън в бялата рокля, за Алисън, която моята любов, тази първа любов на юношеството издигна до недосегаеми ангелски висоти. Лицето ми гореше от срам. Как ще се отнася тя към едно момче, чийто дядо се държи така? Гняв нахлу в сърцето ми и спомнил си как Христос изгонил грешниците от храма, се надигнах,

решен да поговоря с дядо и веднъж завинаги да скъсам отношенията си с него.

Когато стигнах в къщи, именно той ме посрещна във вестибюла и много радушно ме поздрави. Зад него се носеше чудесен аромат от нещо готвено.

— Радвам се, че си решил да се поразходиш. После ще работиш по-добре.

Погледнах го хладно и презрително — така навярно архангелът е пронизвал с поглед гърчещият се Луцифер.

— Какво прави днес следобед?

Той се усмихна съвсем безгрижно и небрежно отговори:

— Както обикновено, играх на топка край гробищата.

О-хо! Та той е и лъжец! Лъжец и развратник!

Но преди да успея да му го кажа, той отиде във вестибюла.

— Ела в кухнята — бършеше ръцете си дядо, изпълнен със спокойствие, добродушие и душевно равновесие. — Имам такава зеленчукова супа, та пръстите си ще оближеш.

Влязох в кухнята. Той изчезна в килера, а аз седнах на масата. Въпреки всичко лошо, бях ужасно гладен.

След миг дядо влезе и ми поднесе гореща супа, от която се вдигаше пара. За да ме разсее и да обърне внимание на кулинарните си постижения, той сложи мамината престилка и около покварените си и почтени коси зави салфетка, като шапка на главен готвач. Значи е и клоун, жалък палячо, този негодник, който ако не съвсем, то почти развали всичко.

Пъхнах лъжицата си в гъстата супа, пълна с грах, рязани моркови и накълцано пилешко месо. Вдигнах я до устата си, а той ме наблюдаваше с любящ, очакващ израз:

— Хубава ли е? — запита.

Беше вкусна. Изядох я до дъно. После се взрях в този абсурден старец, спечелил презрението ми, предал свещената вяра на младостта, от него трябваше да се отвърна като от източник и причина за грях. Моментът на изобличаването беше дошъл.

— Може ли още една супа, дядо? — попитах кротко.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Утрото в деня на изпита беше дъждовно. Предишния ден, четвъртък следобяд, Джейсън събра всичките ми книги и ги скри.

— Само някои учили-недоучили зубрят до последния момент — каза той. — Ще ги видиш забили нос в записките преди да влязат. Такива никога не печелят.

Струваше ми се, че каквото съм научил, е вече част от мен. Нищо повече не можех да асимилирам. Сега в ума ми е пълен мрак. Но то е там, достигнало до мозъка на костите ми. Преизпълнен с отчаяна решителност, и макар да изглеждах блед, бях съвсем спокоен. Облякох най-хубавите от старите дрехи на Мърдок: един не лош син костюм, въпреки че прозираше на лактите и отзад. С отмерен замах лъснах и пригответих обувките си, причинили толкова тревоги на мама — за тях ще трябва да поговоря по-късно. Дядо се суетеше около мен и за кураж ми откъсна цвете за петлика. Ах, тези любими дядови цветя в петлика! Ясно си спомням тая пъпка розова мъхава роза, още с дъждовните капки по нея.

Подаде ми я и с недвусмислен вид извади малък правоъгълен плик.

— Някой го остави за теб.

— Кой?

Сви рамене, като че искаше да каже: „Мило мое момче, аз съм джентълмен и не се пъхам в работите ти“. Но с ъгъла на окото си ме наблюдаваше и имаше доволен вид, сякаш затвърдявах някакъв одобрен от него модел. В това време с нервни пръсти аз отворих писмото.

Беше от Алисън — кратка бележка с добри пожелания. Пламък обгърна сърцето ми... Изчервих се, пъгнах писмото в джоба, а дядо, подсвирквайки си, усмихвайки се сам на себе си, ми поднесе закуската.

Първата сутрин Джейсън дойде с мен в колежа. Уж не искал големия град да ми завърти главата. Добрината на Джейсън към мен, скрита под маската на небрежността, безгрижното му великодушие —

а трябва да знаете, че три месеца уроци, преподавани безплатно и с радост, са естествено рядко явление в един малък шотландски град, — подкрепата, приятелството и преди всичко пълното му разбиране за затрудненията ми, всичко това, щом си спомнех за него, пълнеше очите ми със сълзи, даваше ми по-голяма надежда за бъдещето на човешката раса от всички високо идейни разсъждения.

На гарата към нас се присъедини Гавин, малко блед като мен, но спокоен, дори се усмихваше. И той е работил упорито, не съм го виждал поне десет дни. Чувство за съперничество между нас сега нямаше: бяхме партньори в едно огромно дело. Чувствувах изблик на топло приятелство и докато стискахме ръцете си, тихо, за да не чуе Джейсън, измърморих:

— Единият от нас, Гавин!

Сега знаех: този един трябва да бъда аз, но ако не... мили боже, ужасна мисъл... тогава нека бъде Гавин.

Влакът на съдбата полетя. Купето ни беше празно, миришеше на цигари и дим от тунели, по пода бяха разхвърляни клечки кибрит, дървената част — надраскана с грубите остроумия на чираците, пътуващи по тази линия. Рийд не искаше да хабим енергията си в разговори и ни купи по един „Странд магазин“ и ние, всеки в своя ъгъл, давайки вид, че ни е много интересно, държахме списанията пред очите си. Моето служеше за чудесен щит на безмълвно движещите ми се устни, защото през цялото време се молех и увещавах небесата да не ме изоставят в последния момент. Рийд седеше до мен, съвсем близо до мен, гледаше корабостроителниците, заводските комини и резервоарите за светилен газ, профучаващи покрай нас в дъжда, и ми даваше смелост, като притискаше в мен мускулестото си рамо, не го отдръпваше, когато влакът ни блъскаше един в друг, и се опитваше, струва ми се, да ми предаде като последен дар собствената си сила, дух и интелектуални възможности. Макар от време на време да правеше безполезни усилия да ме пренесе при мистър Шерлок Холмс, герой, от когото той силно се възхищаваше, беше възбуден, да, беше безкрайно напрегнат. Чувствувах го, въпреки че се контролираше. Той искаше аз да спечеля, желаше го с всяка жива фибра на силния си жизнен организъм.

Зданията на колежа, измити от дъжда, се издигаха старинни, с остри кули, сиви върху един хълм с изглед към парка в западната част

на града и се оказаха внушителни за едно петнадесетгодишно момче, което ги е виждало само в мечтите си. Старата ми слабост, проклятието на моя живот, започна да ме измъчва. Щом излязохме от жълтия трамвай, довел ни от централната гара до подножието на Гилмор хил, почувствувах се нищожен, уплаших се. Когато минахме по тихата улица с къщите на професорите от двете страни и навлязохме през ниските сводове в чудесен квадратен двор, започнах да се питам има ли право едно бедно, презряно момче да проникне в такова светилище. Но не, не ме презирайте напълно. Макар че цветето в петлика и малката правоъгълна бележка във вътрешния ми джоб трябваше да поддържат духа ми, лявата обувка вече започва да ми създава грижи, принуди ме да стъпвам така сякаш бях дюстабанлия, та Джейсън ме попита.

— Крака ли си удари?

Изчервих се.

— Навярно съм си навехнал коляното.

И ето, бяхме вече на бойното поле. Другите кандидати се трупаха около вратата на залата.

— Празни глави — обясни Джейсън, нашият съюзник, с толкова убеденост, колкото можеше да си позволи, въпреки несъгласието ми с него, и ни остави настрана от другите. Това бе хубава, ярка група момчета, живи и интелигентни. Мисля, че различих Макюън, дребничък, с очила, облегал се на колоната с ръце в джобовете, той се смееше, господи, да, той се смееше — все едно за нищо не го е грижа.

Накрая нещо глухо изтропа — възможно да е било от собственото ми сърце: дъбовите врати се залюляха и отвориха, момчетата започнаха да се отделят от двете страни. Изведнъж, когато тръгнах, усетих как Джейсън сграбчи като в менгеме ръката ми. Наведе се, доближи глава до моята и върху бузата си почувствувах топлия му „лош“ дъх.

— Вземи часовника ми, Шанън. Не се доверявай на стария им будилник. И спокойно. — Шепотът му започна да преграква, изпъкналите му очи с ужасна напрегнатост се впиха в моите.

— Знам, че можеш да спечелиш.

Залата е много голяма, с оцветени прозорци като в черква, тръбите на органа мрачно блестят на балкона, по стените — парцаливи знамена, но по високите греди висят по-нови, по-ярки флагове. Тази

сутрин обаче в другия край на залата се вижда позната картина: лакирани жълти чинове около сто на брой, номерирани и подредени пред подиума на изпитващите. Аз съм девети номер, в средата на предния ред. Няколко тетрадки с бежови корици, писалка, молив, мастило и попивателна хартия — всичко, разположено пред мен. Прибавям към тях и сребърния часовник на Джейсън. Показва десет часа без три минути. Скърцането и шумоленето около мен престава. Изпитващият, мрачен, бавен човек в избеляла мантия, вече раздава първия билет. Тригонометрия. Затварям очи за последна отчаяна молитва и когато ги отварям, пред мен лежи билетът, напечатан с дребен, ясен шрифт. Вдигам го и с радост разбирам, че първият въпрос е този, който с невероятна прозорливост предвиди Джейсън. Отговорът знаех почти наизуст. Със стиснати устни и малко разтреперани пръсти вдигам писалката и придърпвам първата нова тетрадка към мен. Тогава идва забравата... нищо не съществува освен този сигурен поток знания, дошъл от приведената ми, бледа, изпаднала в транс фигура.

Късно следобед, когато двамата с Гавин се връщаме за Ливънфорд, влакът беше толкова пълен, че почти нямаше възможност да сравним отговорите, макар и двамата да се съгласихме, че въпросите по алгебра и основи на геометрията бяха страшно трудни. Сега, тревожейки се дали не съм пропуснал нещо, аз се чувствавах потиснат, изтощен, беше ми студено. Особено студено ми беше на краката и тук е по-добре да си призная — обувките ми не само отвратително течаха, но подметката на едната, лявата, беше съвсем скъсана, имаше дупка, в която свободно можеха да се пъхнат трите ми пръста. И все пак, в суетата си предпочетох тези развалини пред островърхите високи обувки на Кейт, които, макар и здрави, имаха връзки почти до коленете. С голяма изобретателност покрих най-зеещата дупка със стелка от кафяв картон, а него отрязвах от една стара кутия за шапки, която извадих изпод леглото на мама. Но дъждът и твърдият паваж скоро разкриха безполезността на изобретението ми. След десет минути картонът се разкъса, чорапите ми също и вървах все едно на бос крак. Нищо чудно, че когато стигнах до това наситено с изпарения купе, притиснат между работници с мушамы, от които се стичаше вода, аз се чувствавах цял подгизнал.

Джейсън посрещна влака на Ливънфордската гара и веднага ме завладя. Докато стоях в стаята му с топлите пържоли и картофи пред

мен, той с някакъв странен глас, настойчив и в същото време неспокоен, ме разпитваше за изпита. Седнал на бюрото зад металната си работна лампа, с помощта на логаритми и таблици той изчисли всички отговори. После дойде и ги сложи пред мен, без да каже нито дума. Сравних резултатите с моите и вдигнах поглед към напрегнатото му лице.

— Да — казах аз.

— До един ли?

— Да — повторих скромно, но въодушевен от дългата въздишка, откъснала се от него.

На другия ден, в събота, имахме изпити по френски, английски и приложна химия. За последния предмет, физиката, ще трябва да чакаме до понеделник. Сложих в обувката по-дебел картон и като предпазна мярка в случай на най-лошото, намазах ходилото си с мастило. Много любопитно, но най-голямата ми грижа сега беше да не се покажа пред другите кандидати в този неприличен вид с полуобути крака. Щом тръгнахме от последната трамвайна спирка, ни настигна силен дъжд. Гавин подели с мен мушамата си, но обувките, разбира се, не можеше.

Какво от това? Веднъж озовали се в изпитната зала, всички тези незначителни неща се забравиха, загубиха се в трескавия устрем на моите стремежи. За мокрите си крака дори не помислих, докато отново не се намерих във влака. Треперех, сложих ръка на челото си и изведнъж разбрах какво страшно главоболие имах. Бях сам. Гавин остана в Уинтън да посрещне сестра си и през целия път подавах главата си през прозореца с надеждата от струята свеж въздух да ми мине.

Преданото лице на чакащия ме на Ливънфордската гара Джейсън танцуваше пред очите ми. Усмихнах му се да му покажа, че не съм го изложил много. Той пак сграбчи ръката ми, по-скоро покровителствено, отколкото грубо, и ме поведе по стъпалата към стоянката за файтони.

— Преуморил си се... нищо чудно. Слава богу, че имаш утре цял ден да почиваш.

Заведе ме в къщи с файтон, луксозно, а дядо ни даде обяд, на който, така да се каже, аз бях почетен гост. По време на яденето говорех без задръжки, не както обикновено. Подтикнат от Джейсън,

повторих съдържанието на работата си по френски и разказах почти дума по дума написаното от мен есе по английски.

— Добре... добре — продължаваше да мънка Джейсън, да потрива ръце неспокойно и с всеки миг възбудата му растеше. — Чудесно, че си вмъкнал тези цитати. Добре си се справил, бих казал дори много добре. — От възбуда по устните на Джейсън имаше суха бяла пяна. Не по-малко се трогна и дядо; толкова развълнуван никога не бях го виждал. Не ядеше нищо, ловеше всяка моя дума. Беше не само мой наставник и покровител, но чрез мен сам се подмлади, отново изживяваше младостта си — той също се явяваше на изпити и сам той ги печелеше. Засия насреща ми, когато накрая Рийд обяви:

— Не искам да говоря неща, за които после ще съжалявам, Шанън. Но ти не излезе глупав. Изпитът ти в понеделник е по предмет, по който си най-силен. И ако в събота и неделя бог не те лиши от разсъдък, а това е напълно възможно, защото аз самият вече се чувствавам така, няма да набереш по-малко от деветдесет и пет процента, глух, сляп или ням. Сега, за бога, отивай и си отспи.

Качих се бавно по стълбите и ясно чух как Рийд казва на дядо, сякаш сам не можеше да повярва:

— Никаква грешка. По-добре... далеч по-добре от очакванията ми.

Каква радост, най-висш благословен възторг! Затворих очи и премалял от толкова похвали се притиснах към перилата на стълбището.

На другата сутрин, в неделя, се събудих в седем и половина и станах, за да отида на църква за службата в осем часа — нещо, което правех така автоматично, че едва по средата на Драмбък роуд разбрах как странно се чувствавам. Главата, още замаяна, ме болеше, гърлото ми бе до болка пресъхнало и макар сивия ден да обещаваше, че ще е топъл, аз не преставах да треперя. Да, знаех, напрежението от изпитите се е отразило на нервите ми. Трябва да отида на причастието тази сутрин не само от дълбока благодарност за получената благосклонност, но и защото то е част от тържествения обет, който поех, за да си осигуря успех.

Щом се върнах от църква, разбрах колко трудно преглъщам закуската и ме тресеше повече от всякога.

— Дядо — казах, — страшно ми е студено. Колкото и глупаво да е, бих желал да се сгрея на огън.

Той ме изгледа изпитателно изпод вежди и, макар лицето му да изразяваше изненада, не възрази. Бавно отбеляза:

— Мисля, че си заслужил един огън. И ще го имаш. В най-хубавата стая на къщата.

Дядо стъкми и запали огъня в гостната: напоследък я използвахме много — доколкото знам, единственото време, когато този ненужен мавзолей достигна статута на човешко жилище. В креслото до огъня се почувствувах по-добре, стоплих се. Но скоро цял изгарях в огън.

— Какво искаш за обяд?

Цяла сутрин дядо влизаше и излизаше от стаята, поддържаше огъня, поглеждаше към мен.

— Мисля, че нищо не бих ял. Никак не съм гладен.

— Както искаш, момчето ми — подвоуми се той малко, но нищо повече не каза. Следващия път се появи с шапка и такъв небрежен вид, който не би заблудил никого. — Ще изляза да се поразходя. Няма да се бавя.

След половин час се върна с Рийд. Влязоха в стаята, а аз ги погледнах от мястото си, погинал в креслото. Джейсън изглеждаше и сърдит, и разтревожен.

— Здравей, здравей! Какво значи това? — възкликна той с груб глас съвсем несвойствен за него. — Опитваш се да се разболееш, а? Да, но тая няма да я бъде, приятелю! Ако мислиш да избягаш в последния момент грешеш много. — Продължавайки да вика, Джейсън издърпа стола си към креслото, взе рязко ръката ми като човек, който не ще търпи никакви глупости. — Да, възможно е да те тресе. Но няма да мерим температурата. Нямам термометър, пък и не искам да ти пъхам в главата глупави идеи. Просто си се простудил.

— Да, сър — изрекох с труд. — До утре ще ми мине.

— Надявам се. Не се жали чак толкова. Предупреждавах те, че ще станеш истерик. Стегни се и опитай да хапнеш нещо. — После се обърна към дядо: — Донеси му малко от оная, снощната млечна пита с плодове. — Старецът излезе, а той продължи: — След всичко, през което минахме заедно, ще те замъкна в тази изпитна зала, дори ако трябва до ушите да те наля с бренди. Бистър ли е умът ти?

— Напълно, сър... само малко ми се върти главата.

Дядо се върна с чинийка ябълкова пита с крем. Надигнах се, решен да направя всичко възможно, но след като опитах няколко лъжички, погледнах мрачно Рийд.

— Гърлото ме боли, сър.

— Гърлото ли? — мълчание. — Е, добре, поне можем да го погледнем. Ела тук.

Заведе ме до прозореца и далеч не нежно обърна главата ми така, че светлината да пада в устата, а аз с усилие я държах широко отворена. Той надникна за миг и после, от това как изведнъж се промени и отпусна ръцете си, разбрах: има някаква болест.

— Какво ми е, сър?

— Нищо... не съм сигурен — извърна лицето си, гласът му звучеше безжизнен, съвсем смачкан. — Ще повикаме лекар.

Излезе, а аз отново се свих в креслото. Сега знаех, че съм много болен. А най-лошото беше ужасният страх, растящ в мен, изпълващ трескавата ми глава, страхът, че утре няма да се чувствавам достатъчно добре, за да довърша изпитите си. Срещу мен неподвижен и мълчалив седеше изопнат дядо.

След час Джейсън се върна с доктор Галбрайт. Лекарят с опитно око погледна гърлото ми и кимна на Джейсън.

— Сложете го да легне.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

След като остро то възпаление утихне и ципицата започне да се отделя от гърлото, дифтеритът вече не е нито болезнен, нито продължава дълго. След първите няколко дни в треска, следва състояние на замаяност — пулсът бие бавно, нервите са приятно отпуснати. Понякога то трае толкова дълго, че ларинкса, дори сърцето отказват да функционират и карат лекаря да дойде бързо с подкожна инжекция. Но при моя случай такава драма нямаше. Боледуването не беше тежко и доктор Галбрайт обеща след по-малко от две седмици да се вдигна от леглото. След месеци мъчителни усилия колко успокоително действуваше просто да полежиш по гръб, съвсем неподвижен, с ръце, отпуснати върху юргана, загледан в снопа слънчева светлина, проникващ през тесния прозорец на спалнята с настъпването на деня, който бавно се въртеше, изпълнен с танцуващи пращинки.

Не мислете, че ме тормозеше разочарование и отчаяние — не, съвсем не. Имах твърдата увереност, родена от изтощението ми и близкото общуване, което още поддържах с божествата, непоклатимата вяра, че бог в неговата безкрайна добрина няма да разбие своеволно бъдещето на едно момче, което го обича и го е омилостивявало ден и нощ на колене. Чудо не се искаше, нито бурна манифестация на божествената сила, просто справедливост, малко справедливост. Комисията само трябва да ми постави средна оценка за пропуснатия изпит. Дори Джейсън подхвърли, че такова нещо не е невъзможно. Когато се обявят резултатите... затворих очи, слабо, доверчиво се усмигнах и пак тихо зашепнах молитва.

Татко и мама още не бяха се върнали. По мамините пощенски картички до дядо съдехме, че посещението в Лондон е успешно. Тя гордо намекваше как татко „е вложил пари в къщата на Адъм“ и по силата на това обстоятелство, което изглежда почти е ударило татко в главата, на път за в къщи те прекъсваха пътуването си, за да прекарат още една седмица с братовчедите на баба в Килмарнок. Щяха да се върнат след десет дни заедно с баба. По календара изчислихме, с дядо,

че е възможно да се вдигна от леглото преди да се върнат — щастливо предзнаменование — и двамата бяхме доволни.

Дядо се оказа много добър болногледач. В първите дни на боледуването ми го забелязвах, макар и като през мъгла, как се движи из стаята по чехли и на всеки час през нощта са навежда над мен, за да ми даде лекарство и да почисти гърлото ми. Чух и гласа на мисис Босъмли зад напоения с карбол чаршаф, повесен от външната страна на вратата, когато му подаваше желе или „формичка“ от нишесте с мляко, собствено производство. Сега не се чувствавах ангелунищожител по отношение на нея.

Макар да лежах изолиран, не оставах без посетители. Д-р Галбrait, сух, неразговорчив и малко груб човек, идваше всеки ден и дори и да позна в мен един от участниците в онзи странен епизод у Антонели, нито веднъж не спомена за това. Няколко пъти до входа дойде Кейт, но не влезе, страхувайки се да не предаде инфекцията на детето си. Мърдок имаше по-малко основания за предпазливост, но дори и така честите му посещения ме радваха и ласкаеха. Започнах с нетърпение да чакам тромавите му стъпки, несвързаната му, изпълнена с дълги паузи реч, плоските вицове (знаех ги наизуст), съобщенията му за развитието на новия сорт карамфили. Гавин, разбира се, много искаше да ме посети и дядо едва не разби сърцето ми като отказа да го пусне. Но аз се оправях бързо и скоро щях да го видя.

Наближаваше денят, който повече не може да се премълчава, двадесети юли, един незабравим ден. Има дни, за които човек нищо не може да разкаже освен отделни банални, абсурдни неща, извършвани от всяко момче в хода на неговия растеж. Но този ден, този двадесети юли... той е жив в паметта ми, за него и след много години пак ще говоря като за ужасен ден.

Сряда. Предиобедът мина без никакви събития, ако не се смята това, че се облякох, излязох от стаята и в същност направих няколко крачки из градината. Времето беше толкова хубаво, та след храна дядо инсталира един шезлонг на тревата в задния двор, аз седнах и с дъска под краката и одеяло на коленете, се наслаждавах на топлото слънце. Когато здравето се възстановява, в сърцето на човек понякога може да се надига радост, дори от забравената яркост на външния свят, от онова внезапно появяване на птича песен, долитаща, щом небето се проясни след дъжд. Дядо отстраняваше следите от моето боледуване в къщата,

те можеха само да разстроят татко, а след като мистър Рийд заплати на лекаря, нямаше нужда да го занимават с това.

След малко чух стъпки по настланата с камъчета пътека, енергичните скърцащи стъпки на Джейсън. Той обиколи зад ъгъла на къщата, усмихна се и седна на тревата.

— По-добре ли се чувствуваш?

— Вече съм съвсем добре.

— Хубаво — той кимна, отскубна една тревичка и я захвърли.

Настъпи тишина. Рийд се замисли, погледът му се движеше някак особено от един предмет на друг.

— Представил си се изключително добре, Шанън. По-добре от мен някога. Да ти призная, когато се разболя, идеше ми да се разплача с кървави сълзи. Но трябва да надживеем разочарованието си, в това е умението да се живее. Междупрочем, чел ли си „Кандид“?

— Не, сър.

— Трябва да ти я дам. Ще разбереш как благодарение на милостта на провидението всичко се развива най-добре.

Гледах го втренчен, без да мога да схвана накъде клони, но се развълнувах, по-скоро се смутих от тази на място спомената намеса на провидението. Изведнъж той каза:

— Резултатите от конкурса няма да излязат още една седмица — помълча, после уверено продължи, — но току-що видях професор Грант. Съобщи ми бележките.

Сърцето ми, макар и подкрепено от стрихнина на доктор Галбrait, подскочи разтуптяно, чувствувах как силно стискам ръцете си, как се изтеглям напред, а гърлото ми пресъхва. Сякаш разбрал това, Рийд с неочаквана язвителност, спрял големите си кръгли очи почти прочувствено върху мен, бързо рече:

— Макюън.

Вундеркиндът победи. Тези момчета винаги печелят стипендиите, въпреки че понякога за това може да им помогне и някое заболяване от дифтерит.

Пронизан в сърцето, гледах Рийд, а той продължи да говори, като късаше трева и я хвърляше:

— Събрал е само деветстотин и дващест точки бал.

Видях като в мъгла как дядо минава през кухненската врата и се присъединява към нас на тревата в задния двор, разбрах също, че той

знае. Рийд му е казал на влизане. Наведох глава, изведнъж тя така ме заболя, та чак не виждах. С пребледнели устни попитах:

— Кой е втори?

Пауза.

— Ти... с двайсет и пет точки след него... без изпита по физика. Опитах се, едва ли не на колене ги убеждавах да ти сложат „среден“. Предложих да им покажа оценките ти от училище. Казах им, че не двайсет и пет точки, а деветдесет и пет щеше да изкараш! — Гласът му спадна, прозвуча с горчивина. — Никаква полза. Не можели, не можели да нарушат закона или не искат.

Отново тишина. И все пак не можех напълно да проумея, че съм се провалил окончателно. Сигурно предстоеше да ми разкрият още нещо. Сякаш желяйки да укроти мъчителното биене на сърцето ми, Джейсън добави:

— Трети е Блеър, една точка след теб.

Две момчета в една лодка в осветеното от луната езеро Лох. „Единият от нас, единият от нас трябва да победи!“ В миг забравих своето нещастие и объркване, изведнъж ми домъчня за Гавин.

— Той знае ли?

Рийд поклати глава:

— Още не.

Изведнъж с развълнуван глас заговори дядо, но не като дребен клюкар, а с гласа на човек, сам познал нещастията, съобщавайки против волята си нещо тъжно, което рано или късно трябва да се каже. Дядо никога не ми е изказвал съчувствието си направо. Но в този момент мисля, че му се искаше да ме отвлече от мъчителното страдание поради собствения ми провал.

— Страшен удар сполетя кмета Блеър.

Погледнах го вцепенен.

— Какво искаш да кажеш?

— Фалирал, накрая претърпял банкрут в бизнеса.

Седях като парализиран, притиснат от още една тревога. Бащата на Гавин банкрутирал, разорен, опозорен... За Гавин да загуби стипендията Маршъл в сравнение с това е нищо. Изведнъж видях бледото гордо лице на това момче, което се прекланяше пред баща си като пред бога на Олимп. Знаех — трябва веднага да отида при него.

Бях достатъчно разумен да не спомена за намеренията си. Никой изглежда нямаше какво повече да каже. Изчаках дядо и Джейсън да влязат в къщата, после, без да моля за разрешение, изскочих на пътя. Почти не забелязах колко слаби са краката ми, как треперят. Искан да намеря Гавин.

Нямаше го. В голямата къща на кмета изглежда нямаше никого — нито прислужници, нито градинар — зад официалните стълбове на фенерите цареше атмосфера на големи промени и бъркотии. Почуках три пъти. Мис Джулия едва откряна вратата, сякаш се страхуваше да не би да се покаже някаква нова беда. Каза ми заекващо, че Гавин заминал за няколко дни с приятели в Ардфилън. Телефонирала му. Връща се с влака в четири часа.

Знаех — ще слезе на Далрохската гара. Небето беше побеляло от зной. Мъжете се разхождаха по ризи, носеха саката си на ръце, ветрееха си с шапките. Влечех се напред, борех се със слабостта в краката и стигнах входа на гарата, когато Ардфилънския влак пристигна. Чаках там, на обикновеното място, напругах очи през горещия прахоляк, пресечен от лъскави линии.

Той беше там. Видях го как скочи от стъпалото на спрелия влак и започна да пресича товарната гара. Не ме видя. Лицето му — по-бяло и от бялото небе, очите му гледаха право напред. Знаеше.

Началник-гарата изсвири и махна с яркозеленото си флагче. Товарният локомотив бавно преместваше вагоните. От един останал на мястото си вагон бавно се търкаляха в някаква каруца бурета с картофи. И досега виждам тази картина, запечатана в паметта ми.

Пътническият влак потегли. Гавин, изцяло погълнат от мислите си, живеещ със собствената си болка, пресичаше кръстосаните линии и изглежда не виждаше бавно преместващия се на другата линия влак. Не гледаше къде върви. Отиваше право към приближаващия

локомотив. Уплаших се и нададох див предупредителен вик. Чу ме. Видя локомотива. Но, о боже! Спря се. Изглежда обувката му се е захванала между релсите, навежда се, върти се дърпа с всички сили.

— Гавин, Гавин! — извиках аз и хукнах напред.

Очите му, тъмни върху бялото му лице, срещнаха моите през маранята на гарата. Той яростно се опитваше да се отмести от линията, но не можеше. Тогава локомотивът връхлетя върху него. Преди да извикам отново, чух неговия вик и червена мъгла падна върху мен.

Когато дойдох на себе си, на гарата се тълпяха хора; гласове, бъркотия. Локомотивният машинист въртеше в развълнуваните си ръце някакви парчета въглища и обясняваше на полицейския чиновник, че не е виновен. Хората казваха с ужасени гласове: „Каква трагедия... Баща му...“ Опитвах се да изкарат, че Гавин сам се е убил.

Замъкнах се към къщи, подпирах се по стените, стисках зъби от страшна слабост, копнеех по-скоро да се стъмни. Но когато нощта настъпи, не можах да заспя. Там, под мъката в мен започна да действа някакво смътно негодувание. Колко наивен, колко доверчив съм бил. Мъчителните ми мисли още не бяха ясни, и понесен от един бавен обрат в чувствата си, съзнавах, че съм стигнал до криза в живота си.

На другия ден се върнаха татко, мама и баба. Останал сам, заключен в спалнята си, чух раздвижването при пристигането им. Баба ме викаше. Не отговорих.

Отбягвайки ги, аз излизам, спускам се бавно по пътя покрай трите кестена, открояващи се на фона на небето, към къщата, където транспарантите на прозорците са дръпнати, сякаш срещу твърде натрапчивата красота на света.

Вървя вторачен, уморен, пъхнал ръце в джобовете и пръстите ми попадат на малкия медал, „медал-чудо“, даден ми, когато аз, доверчивото дете, седях до манастирския филчев храст и вярвах в приказки. В мен се надига силно ридание, преминава от гърдите в гърлото ми. Вземам свещената дреболия и с треперещи пръсти я захвърлям. Стига вече за този бог, който съсипва деца, убива ги, разбива сърцата им. Няма бог, няма справедливост на земята! Изчезва всякаква надежда. Нищо не остава, освен сляпото предизвикателство на небето.

Гавин лежи на леглото в стаята си, дълбоко заспал в сън, от който никога няма да се събуди. Сънят го е обгърнал, очите му са затворени, лицето му е спокойно, необезпокоявано. Все още горд и решителен, но далече, далече от всичко.

Джулия Блеър със зачервени от плач очи тихо ми показва обувката на Гавин, здравият ток почти се бе изкъртил при усилията му да освободи крака си, захванат между релсите. Не, не беше се предал! Дори в съня си това храбро сърце още лежи непобедено!

ТРЕТА ЧАСТ

ПЪРВА ГЛАВА

Когато една февруарска вечер минах през заводския портал и земята звънтеше под подкованите ми обувки, а уличните лампи имаха леден ореол, видях Люк — момченцето на Кейт. Сложило новата си синя академична шапка, то чакаше баща си с цялата гордост на момче, току-що тръгнало на училище. Този неочакван факт ме изненада, подеждствува ми почти като удар. Господи, остарявам! На седемнадесет години съм.

— Дай ми едно пени, Роби. — Той изтича към мен здрав, румен, със светнали от съзнанието за собствената си значимост очи.

Порових със задебелите си пръсти из джобовете на мръсния работен комбинезон намерих една монета.

— Трябва да кажеш моля.

— Моля.

— А знаеш ли кой ми даваше монети, когато бих на твоите години?

Говорех като старец, а той, с поглед върху парата, ни най-малко не се интересуваше от това. Нищо. Да му давам пенито, да го вода в събота следобед на футболен мач, където, забравил мрачната си важност, виках лудо като него, бяха едни от утехите ми в живота, в този живот, вече напреднал с годините, обременен от нещастия и в същност практически изживян.

— Баща ти ще излезе след пет минути — казах му през рамо и отминах. — Тази вечер ме пусна по-рано.

— За да отидеш на концерт ли? — извика той след мен.

Моето кимване се изгуби в тъмното. Но сърцето ми спотайваше тази мисъл и аз вече не така унило се мъкнех през мразовития общински парк. Перспективата за предстоящата вечер пропъди дори непреодолимата неизбежна умора у мен. Довечера няма да заспя на масата веднага след вечеря. Погълнат от тази мисъл минах покрай тъмната грамада на църквата „Светите ангели“ без обичайния за мен предизвикателен жест — театрално свит юмрук в тъмнината.

Скоро след смъртта на Гавин, точно преди да завърша Академичното училище, каноник Рош ме извика в свещеническата къща. Прие ме в стаята много приятелски и след като повървя напред-назад с ръце в джобовете на черното си расо, се обърна към мен:

— Мили ми Шанън — тъмните му очи съчувствено горяха, — а може би всичко това е начин бог да ти докаже, да ти покаже по кой път трябва да вървиш.

Погледнах надолу.

— В завода ли мислиш да отидеш?

— Да. Почти нищо друго не ми остава да правя.

— Наистина в малък град като Ливънфорд няма много възможности. — Той се замисли. — Робърт... Мислил ли си някога за свещенически сан?

Пламнах силно с все още прикован в килима поглед.

— Да, мислил съм.

— Това е един чудесен живот, скъпото ми момче. Велика радост и привилегия е да служиш на бога като един от избраните му ученици. — Приведен над мен той топло ме гледаше. — Не ти давам празни обещания. Епархията има фонд, посветен на прекрасната задача да обучават бедни момчета за свещеници. Фондът не е голям. А естествено и избраните кандидати са малко. Но в твоя случай — за теб писах на епископа, — ако искаш, веднага ще те приемат и следващата седмица можеш да заминеш за семинарията.

Седях без да говоря, срамувах се. Разбрах, че каноник Рош очаква да подскоча при предложението. Преди шест седмици можеше да го направя, но сега всичко се бе променило. Цялата ми пламенна вяра се бе превърнала в суха горчилка.

— Е... — усмихна се каноникът, — какво ще кажеш?

— Извинете — произнасях задавено думите, — не бих желал.

На лицето му се появи израз на изненада. Той бързо каза:

— Нима не искаш да получиш духовен сан?

— Някога исках. Но сега не.

Настъпи тишина. Изглежда за пръв път той разбра какво става с мен. Но беше твърде умен, за да възразява. Вместо това, скри разочарованието си и замислен, с убедителен глас започна да ми описва щастието на един живот, отдаден в служба на бога. Откриваше ми широки духовни хоризонти, говореше за културата и знанията,

безплатно раздавани от светата майка-църква. Унесе се в приятни спомени за своите студентски дни в шотландския колеж във Валядолит, където, разбира се, ако искам, аз също мога да отида. Нарисува ми картина на сградата на семинарията, на испанския пейзаж и в заключение, с обезоръжаваща усмивка си спомни за специалната лозница, под която обикновено си почивал следобяд и в същото време се освежавал с вкусно сладко грозде, а то почти само падало в устата му.

Чувствувах, че се увличам. Обичах каноник Рош и се възхищавах от него. И при моята чувствителност, подкупващата му доброта беше неудържима. Но нещо в мен отказваше да се предаде. Устните ми побеляха решителни.

— Не мога — отчаяно казах аз. — Не искам да отида.

Последва още по-дълга тишина. После каноник Рош заговори с друг глас.

— Нямам желание да ти влияя. Трябва сам да решиш. Но искам да ти кажа, че такава духовна и материална милост няма да срещнеш на пътя си всеки ден. И разбира се, не можем безкрайно да пазим мястото свободно. Помоли се на Всевишния да те наставлява и в събота ела пак при мен.

В сивия следобед излязох навън. В края на седмицата не се върнах в свещеническата къща. Моята смелост да се противопоставя на каноник Рош ме изуми. Но семената на бунта бързо растяха в гърдите ми. Щом бог не позволява да стана учен, не виждам никакъв смисъл да му се покоря и стана свещеник. Всичко друго изглеждаше по-добро. И наистина, при сегашните обстоятелства перспективата да постъпя в завода придоби особена привлекателност. С осуетени планове и изпълнен с горчивина, гъмжащ от нови и ужасни идеи, безразсъдно желаех да изтърпя най-лошото, което съдбата можеше да ми стори. И преди всичко исках да покажа, че за нищо не ме е грижа.

Пак е вечер, осемнадесет месеца по-късно, много от тези въздействия са изживени. Все още драматизирах положението си. Но в душата ми растеше безпокойство, не се чувствувах вече същия герой. Нима никога няма да достигна богатото, блестящо бъдеще, за което жадувах и което изглежда винаги ще ми се изплъзва.

Обхванат от такива мисли, нямах намерение да срещам никого, но щом свърнах по Драмбък роуд, от тъмната сянка на стената в ъгъла

се отдели една фигура, много позната фигура, и със сдържан поздрав закрета до мен.

Товарът ми, наследен от бедната мама — дядо.

— Днес е малко по-свежо, Робърт.

Отвърнах му едва чуто и се питах какво ли пък има сега. Преди седмица го намерих пред бара на техниците, говореше на тълпа чираци за избирателните права на жените.

— Чудя се, момчето ми, дали ще ми дадеш един малък аванс. Нищо работа. Шест пенса. За пощенски марки.

Продължих упорито да вървя и неодобрително мълчах. Тези конкурси, на които посвещава половината си време, са част от онова, което той нарича своята „нова ера“. За да покаже цялата находчивост на преклонната си възраст, дядо иска да забогатее — чиста дреболия за човек с неговите възможности. В читалнята на обществената библиотека, под самия нос на строгата библиотекарка, той простодушно изрязва всяка реклама, обещаваща му богатство, и трябва да видите разнообразието от тези изрезки, за да повярвате. В стаята си води обширна кореспонденция, попълва липсващи думи, римува фрази, последни редове на хумористични петостиишия, съставил е цял речник за шестте букви на азбуката, внимателно подбрани от редактора на „Хоум уикли“. Даже по стълбите не мога да го отмина, без да ме заговори и с доверителен вид да извади от джоба си някоя смачкана хартия.

— Ще имаш ли добрината да чуеш това, Робърт? — ще се изкашля и ще цитира:

*„От Туикънкъм беше младата дама.
Стискаха ѝ обувките — едва пристъпва.
Спира до стъпалата,
за миг си отдъхва,
и победоносно ще извади най-големия си удар:
събува се бавно, в тях е ужасно.“*

Пликовете му падаха в червената пощенска кутия като снежинки в огъня. Разгневен от липсата на успех, той обяви хумористичните стихотворения за абсолютно мошеничество и с ентузиазъм се обърна

към „импровизирането“ — един мебелист в съседния град от „импровизиране“ спечелил хиляда лири.

И сега ние вървахме в мрака, гласът му убедително предлагаше увереност в победата.

— Ще ти се издължа от печалбата. Пощата затваря в шест и половина, а утре е последният ден.

— Няма да ти дам и един меден фартинг — отвърнах кратко. — И нещо повече, отивай си право в стаята. Довечера излизам и ако объркаш работите ми със своите глупости, ще ти скъсам врата.

Мълчание. Покорно мълчание. Най-лошата особеност на дядовата „нова ера“ е новата чувствителност на нейния изобретател към укора. Ядосан на себе си, аз свърнах в Луамънд вю. За щастие не бях говорил много рязко, за да го разстроя. Гледах го как бавно изкачва стълбите — сега той се задъхваше, при всяко изкачване се затрудняваше, — почаках да се убедя, че вратата му се хлопна, и влязох в кухнята.

Татко седеше на масата, мажеше тънко и равномерно филията си с маргарин и ми кимна за поздрав. А докато аз се миех над мивката, баба, станала през последните дванадесет месеца, през които пое отговорността по домакинството, мека, издръжлива, жива, тихо, но с умение ми донесе от фурната запазената за мен вечеря.

Мама, душата на тази къща, почина, свърши внезапно в онази зимна вечер преди една година, когато татко направи сцена за писмото на Адъм относно парите. Никой освен тя самата не подозираше, че е болна. Но сега, поглеждайки назад и сам упреквайки се, ти си спомняш оня жест, повтарящ се все по-често, онова пробягване на ръката към лявата страна на гърдите при вълнение, сякаш с натиска на пръстите си се опитваше да задържи някаква болка, да подкрепи някакво отслабнало сърце.

Така притискаше страната си и когато я намерих в гостната, сама, посиняла, почти без дъх.

— Мамо, ти си болна. Да отида за лекар?

— Не! — задъхана отвърна тя. — Само още повече ще разстроим татко.

— Но трябва. Ти наистина си зле...

Имах време само да изтичам до д-р Галбрайт. Върнах се с него, но тя вече беше изпаднала в кома.

— Съвсем е изтощена — кратко обясни Галбрайт, когато и слабото пулсиране на артерията се изгуби под пръстите му.

— Ще дойдете ли утре, докторе? — попита едва чуто татко, объркан, но и оскърбен за необичайните разноси.

— Не! — отвърна грубо д-р Галбрайт. — Утре нея няма да я има. Имате късмет, че няма да ви вкарвам в разходи и за аутопсия.

Потреперах при мисълта за светотатството над това беззащитно тяло върху плочата в моргата. Но татко, даже след като тя почина, седмици след погребението, макар и с гордост да си спомняше колко венци са ѝ изпратили, сякаш още не вярваше, че е посмяла да го напусне.

— Винаги казваше, че ще я надживея — често отбелязваше той с болка.

За моя изненада не продаде мамините неща и свикна всяка неделя следобед да отива в спалнята, да изважда малкото ѝ рокли от гардероба, внимателно да ги изчетква и пак да ги връща обратно. Тя започваше да му липсва.

Аз също не съм разбирал колко много ѝ дължа, когато тя, плаха и покорна, шеташе из къщи, опитвайки се винаги да прави всичко възможно, за да сплотява семейството, да предразполага татко, да прави ужасната му стиснатост по-умерена, да държи главата си изправена пред хората в града, на всекиго да е приятно — тази слаба, бледа робиня, тази героична душа. Мама не беше идеална, паричните грижи често я правеха рязка и раздразнителна. Докато учех в Академичното училище тя понякога задържаше няколкото шилинга за таксата ми и тогава в клас влизаше ректорът, устремяваше поглед в мен и за мой най-голям срам обявяваше: „В този клас едно момче не си е платило таксата“. А когато агентът я навестяваше за дядовата застраховка или пък кашата ѝ загореше, и следователно се развалеше, обхващаха я пристъпи на изтерзано мъченичество — стиснала устни в ужасно смирение, наклонила глава настрани, кичурът коса почти паднал във ведрото с насапунена вода, тя търкаше къщата от покрива до мазето. Въпреки това по-свят човек от нея не познавах. И само защото ми беше много тъжно, аз с любов, осъзната твърде късно, се заставих да си я представям такава, каквато беше преди отпуската си, когато тръскаше кожената яка на слънце и се усмихваше...

— Това е просто невероятно — татко внимателно отхапа от хляба с маргарин и ме трогна с ясна, почти дружелюбна усмивка; откак започнах да нося добри надници в къщи, той показваше открити признаци на уважение и често на вечеря проявяваше доверие към мен. — Цената на маслото е единадесет пени и половина фунта. Не знам накъде отива тоя свят. За щастие този нов заместител е не по-малко вкусен, дори е по-хранителен.

Баба, с чаша чай пред себе си, усърдно плетеше — образец на съдържаност и стабилност. Все още енергична жена, тя умело водеше домакинството с помощта на едно момиче за през деня, препоръчано ѝ от организацията за социални грижи в града. Имаше сили да се противопостави на повечето таткови нелепи икономии и настоя пред необходимостта от тази помощ за през деня.

— Адъм не пише — продължи тихо татко. — А така повече не може да продължава. Помолих Кейт и Мърдок следващата неделя да дойдат насам и да поговорим за тия неща. Бих желал ти също да си тук, Робърт.

Измънках нещо в отговор и продължих да ям, дадох знак на баба с вилицата и тя веднага изпълни желанието ми — исках още зеле. Въпреки че храната ни беше бедна, тя ми стигаше. Дори получавах и допълнително от старицата. В същност сега между баба и мен съществуваше съюз. И това сигурно бе доказателство за моя напредък. То ми доставяше точно толкова мрачно задоволство, колкото и загрубелите ми ръце, изпочупените ми нокти, непрестанната ми умора, кашлицата, която започна да ме души, а аз преднамерено я усилвах с пушенето.

Свърших и се качих горе. Софи Голт, прислужницата за през деня, отнесла вече подноса с вечерята на дядо, сега, преди да си отиде в къщи, ми постилаше леглото. Около седемнадесетгодишна, ниска, с болнав цвят на лицето и къси крака, скрити под дълга сатенена рокля, ушита от баба, тя беше дете от едно голямо семейство във Венел. Бе леко кривогледа и на човек му се струваше, че през цялото време го наблюдава с крайчеца на окото си. Унизителното ѝ държание винаги ме караше да се чувствавам неудобно и това чувство се засили откак един следобед я изненадах пред огледалото да нагласява на главата си с ужасно кокетство една мамина шапка, извадена от гардероба.

— В градската зала ли ще ходиш довечера, Софи?

— О, не. Откъде такава като мен ще си вземе билет! — и с голямо старание оправи възглавницата ми. — Татко получи един чрез клуба. Сигурно ще го видите там.

След пауза тя огледа стаята и после попита над главата ми:

— Мислите ли, че това е всичко?

— Разбира се, Софи.

Тя се забави още малко, потупа с ръка за последно юргана, изкашля се, въздъхна и накрая излезе.

Приготовленията ми за концерта не бяха сложни. През последните две години силната ми стеснителност се бе сменила с подчертано безразличие. Когато събличах ризата си, общото впечатление за мене беше като за момче — дълго, с бяла кожа и изхвъркнали ребра, със загорели, издраскани до лактите ръце и вечно бледо лице, с грива от огнена коса. Реших да не нося яка, много работници предпочитаха нещо от рода на шалче и сега аз завързах едно около врата. Самият аз бях работник, в същност фабианец, и за бога, няма да се срамувам от това!

Приготвих се и отидох в дядовата стая. Той седеше излегнат на стола с голяма нова книга в кожена подвързия и позлатени краища в едната ръка и парче хляб и сирене от подноса в другата.

— Наистина забележително, Робърт — отхапа от хляба и без да вдига поглед от страницата, продължи: — трийсет и два фунта черва има в човешкото тяло.

Тази скъпоценна книга, при чийто вид мравки ме полазиха по гърба, беше един от множеството еднакви томове, наредени на стената, пристигнали преди месец с бърза поща на адрес: Александър Гау, благородник, акредитиран агент и агитатор на фирмата „Домашна медицинска енциклопедия“. Заедно с пакета имаше и връзка реклами: *„Дайте това на близките си... повече от хиляда диаграми и рисунки... средства против четиридесет и четири отрови, лекарства за дами, ергенски пъпки... на прост общодостъпен език... сензационно, смело, сами ще видите... не ни изпращайте нито едно пени, акредитираният ни агент ще ви навестява всяка седмица...“*.

И ето, дядо ходи от къща на къща в отдалечените части на града и с интерес продължава да допълва медицинските си познания, а аз с лоши предчувствия разбирам, че той е особен талант в събирането на парите, но не и в отчитането им. За нещастие дните, когато

преписваше за мистър Маккелър, несъмнено отминаха, но старецът още пише с калиграфически почерк, понякога малко несигурно, но измамно красиво. В този миг погледът ми падна на едно писмо сред разхвърляните хартии на масата: „*Драги ми сър, в отговор на почитаемата Ви молба за препоръки бързам да Ви съобщя името на моя зет, който заема отговорния пост администратор по здравеопазването в старинния царствен град Ливънфорд.*“. И друго едно — започваше просто, но по-зловещо: „*Мадам...*“.

Косата на дядо сега е почти бяла — това отсъствие на багра, за което сантиментално говорим като за „сребристо“ — несломимото му някога тяло сега значително се е смалило, самото и панталоните му висяха там, където едно време са се издували. Сините му очи са малко по-ярки отколкото би трябвало да бъдат, много бързо си сменя боята, а носът му, този странен символ на енергията му, е вече по-блед и не толкова издут — уви, съвсем провиснал. Знам, в разпуснатия си живот дядо е преминал през тежко премеждие и обяснения за него могат да се открият в един раздел на *Медицинската енциклопедия*, винаги интересен и богато илюстриран. Мисис Босъмли стана просто обикновена позната; склонността му към дамското общество се насочва към онези групи ученички и привлекателни малки „студентки от долните курсове“, които той спира по пътя за гробището, а те се заливат от кикот при галантните му приказки. И все пак дядо упорито отказва да признае, че е изнемощял. Напротив, той още по-открито говори за силата си, държи се като силен, плодовит жребец и често с гордо самодоволство в погледа удря бедните си стари гърди с юмрук: „Дъб, Робърт, истински шотландски дъб. Ако кандидатствувам в съвета на графството... — слава богу, усмихва се, значи признава, че се шегува. — Защо, след година може дори и за кмет да ме потърсят“.

— Дядо...

— Да, момчето ми.

Чакам го въпросително да вдигне поглед от страницата. Съжалявам за гдето избухнах така рано тази сутрин и решавам да не го тормозя, а да се възползувам от новата му абсурдна чувствителност към ласкателства и да изкопча някое обещание от него.

— Отивам на концерт. Ти си много хубав човек, човек, който твърде много държи на честта, за да използваш този факт. Дай ми дума, че и няма да мръднеш от тук, докато не се върна.

Много е доволен и още с пръст върху книгата ми се усмихва над очилата.

— Разбира се, момчето ми, разбира се *Noblesse oblige*^[1].

Това трябва да ме задоволи. Кимвам, затварям решително вратата му и го оставям със „Смущенията на дебелото черво“.

[1] *Noblesse oblige* (фр.) — Благородството задължава. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

Концертът не беше от обикновените представления, давани всеки вторник през зимата от Ливънфордското симфонично общество, а галаконцерт, организиран под „патронажа на бележити хора“ в помощ на малката местна болница.

Когато стигнах в градската зала на Хай стрийт до Академичното училище, при входа се тълпяха десетки хора. Присъединих се към тълпата, влязох в осветената с газ зала, вече затоплена и гъмжаща от гласове, и преднамерено, с горда недостъпност си избрах място на задните редове под балкона. Няма значение, че Рийд ми е запазил стол на предните редове, до себе си, моето място беше тук. Във всеки случай исках да съм сам, та никой да не стане свидетел на вълненията, които тази вечер трябва да ми донесе.

С безпристрастността на човек, неуспял да стане велик, и сега, поне за момента, предпочел да е едно нищо, аз наблюдавах как залата се пълни, докато стана нужда да се слагат допълнителни столове между палмите покрай кремавите, нашарени с шаблони стени. Сред многобройната и наистина бляскава публика виждах Кейт и Джеми, настанени спокойно в средата на залата; мистър Маккелър с вид на юрист, който очаква да бъде убеден, Бърти Джамисън със зализана коса, висока яка и две спретнати млади дами.

На втория ред, зад сър Томъс, лейди Маршъл и цяла плеяда градски съветници различих Рийд и приятелите му — майката на Алисън, учителката й по музика мис Крамб и един непознат с тясна глава, остра, сива като желязо брада — той трябваше да е доктор Томъс, известният постановчик на „Месията“ и диригента на уинтънския хор „Орфей“.

От време на време Джейсън се обръщаше, сякаш търсеше някого. Сред морето от глави аз ясно виждах лицето му. Понякога нетърпеливо дърпаше късите си руси мустаци, които си бе пуснал неотдавна и те правеха външния му вид значително по-хубав. Радостни тръпки преминаха по тялото ми, наведох бързо глава, благодарен за

приятелството, но решен да остана незабелязан, отхвърлен, отделен от всички, но горд.

Въпреки това един ме позна и ми кимна. Беше бащата на Софи. Той стискаше безплатния си билет от клуба с вид на човек, попаднал не където трябва и сякаш това тук изобщо не съвпадаше с очакванията му. Голт беше блед човек с влажна, сплесната на челото коса без блясък и малки подкупващи очи. Работехме заедно в бригадата на Джеми и макар лош работник, той бе успял да се добере до комитета на местния профсъюз. В котелното отделение винаги бягах при него и понеже дъщеря му работеше в Луамънд вю, той изглежда се отнасяше към мен с особен интерес, сякаш между нас съществува мълчаливо някаква връзка.

За щастие край мен нямаше свободни места. Обърнах се и почти веднага светлините в залата угаснаха, почувствувах се съвсем в безопасност. Сред разпокъсани аплодисменти завесата се вдигна и погледът ми се устреми към сцената.

Първите номера на програмата засилиха напрежението ми — до такава степен надминаваха обикновеното ниво на едно провинциално представление. Оркестърът започна с няколко чудесни откъса от „Престилката“. След това последва дует от „Тоска“, изпълнен от двама известни участници в трупата на Карл Роса, даваща сега представления в Уинтън. После залата се изпълни с благодарност и вдъхновената музика на Концерта от Брамс, красиво изсвирен от органиста на градската катедрала. Унесен, горящ от нетърпение, аз треперех за Алисън в нейното изпитание, чийто час с всеки момент приближаваше. Започнах да се страхувам, не се ли иска твърде много от нея. Тя е толкова млада, за да дебютира пред публика, и то сред такива искусни изпълнители! Аудиторията беше с изтънчен вкус, интересът ѝ се изостряше в продължение на дълги месеци „разговори“. И сега също като мене чакаше събитието на вечерта и това очакване беше стигнало до опасен краен предел.

Най-после, може би след час, през залата премина шепот. Чувствувах как сърцето ми бие по-силно от всякога, бие от страх. Ако не се смята роялът и скромно седналият пред него акомпанирац, сцената беше празна.

После иззад кулисите спокойно излезе Алисън, толкова млада и беззащитна, че неволно в залата настъпи затишие. Тя се придвижи в

предната част на сцената точно зад рампата, сякаш искаше още от началото да се сближи със слушателите. Пораснала е от онези дни, когато удряхме коленете си, наведени над учебника по геометрия; сега дългата ѝ тънка рокля от светлосин муселин очертаваше хубавата и силна фигура и я правеше висока. В кестенявата си коса, за пръв път „вдигната нагоре“, носеше панделка със същия светлосин цвят. Ето я, стои там, изложена на всички тези погледи, чувствувах дълбока, тайна гордост, а в същото време се задъхвах от ревност.

Изправила се пред слушателите, сериозна, с бели ръкавици на ръцете, тя държеше нотния лист по един смешен, моден за времето начин. Макар да трептеше като в мъгла пред напрегнатия ми поглед, видях, че е напълно спокойна. Почака публиката да се намести, да се приготви да слуша, после погледна акомпаниращия и първият отмерен акорд на пианото наруши тишината. Вдигна глава и започна да пее.

Беше „Силвия“ на Шуберт, която често ме е омайвала, скрит в тъмното под лампата до прозореца ѝ на Синклер Драйв. И сега, в тази притихнала зала, въпреки че трябваше да слушам заедно с толкова други хора, радостта от песента ме накара да спра да треперя. Затворих очи, предавайки се на удоволствието от чистите нежни звуци, уверен, че този глас може да държи в плен не само един невидим слушател, а всеки, имал предимството да го чуе.

Взрив от ръкопляскания съпроводи края на песента. Алисън не помръдна, стоеше, сякаш чакаше отново да поднесе без никаква гордост този дар, заложен в нея. Залата утихна и тя изпя първо „Песен за странника“ на Шуман, после „Пей, пей, чучулиго“ и още преди да се наруши тишината на залата, започна „Утринна серенада“ от Тости.

Тази песен, направена толкова популярна от Мелба^[1], с резки рулади, високи ноти, в миг издигаща се шеметно нагоре, после ниско долу, представляваше голяма трудност. Изпълнена с лекота и съвършено точно, тя сложи вече спечелената публика в краката на Алисън. Дори и най-немузикалният човек можеше да разбере качествата на този млад глас. Аплодисментите не стихваха, даже растяха. Видях как другите артисти се струпаха до кулисите, пляскаха и се усмихваха. Принудиха Алисън да се върне много пъти.

Накрая, сякаш готова всеки момент да заплаче, а сълзите пареха и в моите очи, тя се върна, водена от акомпаниращия. Майка ѝ договорила като условие за нейното представяне да изпее само четири

песни. А и при тези благотворителни концерти беше закон да не се извикват артистите на бис. Но всичко това сега бе забравено. Изглежда самата Алисън не беше в състояние да говори, акомпанирацията ѝ се усмихваше, продължаваше да я държи за ръката и обяви, че тя ще изпее още една песен. Нови аплодисменти. Пълна тишина, публиката победоносно се успокои.

Пианото започна, повтори встъплението и зачака, защото сега, съвсем бледа, Алисън, струва ми се, се поколеба. Но само за миг. Сякаш освобождавайки се от всичко, което я отвличаше, тя склочи ръцете си — вече не държеше задължителните ноти пред себе си — и дълбоко вдиша. Още преди да се раздадат първите звуци се сетих, че ще предложи на победените си слушатели една стара шотландска песен. Не смеех да се надявам, че това ще бъде любимата ми народна мелодия „Бреговете на Дун“. Но Алисън с чудесна простота изпя именно тази песен.

*„О, брегове и склонове на Дун,
как може тъй прекрасни и свежи да цъфтите,
как могат птичките да пеят,
докато съм потънала аз цяла в бедите.“*

Нежните думи ме отведоха в света на мечтите ми, в света, където един ден двамата с Алисън ще скитаме заедно под небето, ръка за ръка.

Отзвуча и последната нота, в залата настъпи дълбока тишина. Кратка омая, обществото е очаровано. После избухна буря. Шотландската песен, изпълнена така прекрасно от това шотландско момиче, възпламени шотландската публика. Може би тя извоюва малката си победа с очарованието на младостта си, а може би с приятната измама на един глас, надценен поради патриотичните чувства на слушателите. Само бъдещето щеше да каже. Сега всички се изправиха да аплодират. Аз също стоях на крака, прегракнал, съвсем прегракнал от викане.

Концертът свърши. Бавно напуснах залата, спъван от тълпата. Всички говореха за Алисън. Тогава в преддверието, преди да успея да избягам, една ръка се протегна и ме задържа.

— Къде беше? — лицето на Рийд гореше не по-малко от моето, гореше от удоволствие, въпреки че ми говореше с раздражен и остър тон. — Цяла вечер сме те търсили.

— Предпочитах да си седя сам.

Гледах настрани през арката на входа и чувствавах как той ми се мръщи.

— Започваш да ме ядосваш, Шанън. Защо не си сложиш яка и не се държиш като всички прилични хора в обществото?

Това, изречено от човек, горд с възгледите си за свят без условности, предизвика забавна усмивка на устните ми.

— Трябва ли човек да носи яка, за да е приличен?

— Да, това твое поведение става неприятно.

— Щом съм такъв особняк, защо се занимаваш с мене?

— Не бъди магаре поне тази вечер. Томъс е във възторг от Алисън. Да отидем в приемната. Искам да те представя на него.

Предвиждайки протеста ми, той ме замъкна през предверието по коридора, минаващ паралелно на залата. Беше в приповдигнато настроение; преди много години любовта му към музиката го бе свързала с мисис Кийт, интересуваше се силно от таланта на Алисън и именно той уреди диригента на „Орфей“ да присъствува на първата ѝ публична изява.

Стигнахме края на коридора и той без злоба ми се усмихна.

— По-добре не можеше да бъде. Ето че дойдохме. За бога, постарай се да не приличаш толкова на лорд Честърфилд, присъстващ на собственото си погребение.

Влязохме в една стая, отворена към сцената, където се бяха събрали и разговаряха множество участници, техните приятели и градските официални лица, а дами от болничния комитет поднасяха кафе.

Алисън стоеше в средата на една голяма група. Възвърнала спокойствието си, но много мълчалива сред бръщолевенията, тя упорито държеше един малък подарък — букет бели цветя. Погледът ѝ блуждаеше из стаята, сякаш диреше нещо съвсем обикновено, което ще ѝ помогне да запази душевното си равновесие. Щом очите ни се срещнаха, устните ѝ едва забележимо се усмихнаха и с поглед ми каза какво чувствава.

Несръчно оставих Рийд да ме запознае с д-р Томъс. Той ми подаде свободната си ръка, усмихна ми се и в същото време продължи оживено да поучава мис Крамб, която нито веднъж не направи кисела физиономия. Отказах кафето, предложено ми от мисис Кийт. Пиеше ми се, но знаех, че треперещите ми ръце няма да задържат чашата. Стоях встрани, слушах разговора, погледът ми не се отместваше от Алисън.

Най-после гълпата ме завъртя и аз се озовах до нея. Така близо сега, след като на сцената беше толкова далечна, тя породила у мен вълнение, изпълнено с копнеж и донякъде със страх, мрачна радост, от която в гърлото ми заседна буца, устата ми се изкриви, та едва можех да говоря. Но някак си изразих несръчните си почитания. Знаех, че не обича похвалите и винаги без охота говореше за пеенето си.

Поклати глава да подчертае колко недоволна е от себе си.

— И все пак — добави тя, сякаш продължаваше тази неизречена мисъл, — поканиха ме да пея в хор „Орфей“.

— Солова партия ли?

— Да.

— О, Алисън... това е чудесно.

Тя пак поклати глава, но в младата ѝ закръглена брадичка се чувствуваше поразително упорство.

— Това е началото.

Настъпи тишина. Хората започнаха да си отиват, слагаха си палтата и шалове. Бързо, преди смелостта да ме е напуснала, казах:

— Алисън, може ли да те изпратя до вкъщи тази вечер?

— Разбира се — отвърна тя съвсем спокойна и се озърна. — Изглежда всички тръгват. Само да кажа на мама.

Тя отиде при мисис Кийт, която сега разговаряше с Рийд и изглеждаше изключително хубава в една гълъбовосива рокля и с чудна старинна огърлица. Гледах как Алисън ѝ предава цветята си, навлича дебелото вълнено палто и увива бял шал с ресни около косата си. Почувствувах, че мисис Кийт ме гледа малко иронично, не така мило както преди, с ново изражение, което ме накара да се изчервя и отправя към вратата. Мина доста време докато Алисън си вземе довиждане с всички. Най-после бяхме извън залата и вървахме заедно по улицата.

— Яд ме е на себе си — замислено заговори тя след известно мълчание. — Само помисли. Така да се отпусна, едва не заплаках. И слава богу, че това не стана.

— Но, Алисън. Това е първият ти концерт. Щеше да е чудесно, ако беше поплакала малко.

— Не, щеше да е глупаво. Мразя хора, които вършат глупости.

Не продължих да оспорвам. Започнах да откривам колко различни са възгледите ни. Уравновесена, способна и сдържана, Алисън беше всичко, което аз не съм. Може би не беше нито умна,

нито пък имаше чувство за хумор, и макар да съобразяваше бавно, отличаваше се с практичност и здрав разум. И амбициозност, но не като моята, емоционална и романтична, а с логичното желание да развива най-добре таланта си. Разбираше, че да станеш певица се изискват учене, работа и жертви и тя решително ги приемаше. Упражненията, онези дълбоки вдишвания, позволяващи ѝ да изпее „дългата“ гама или да поддържа фраза с продължителност двадесет секунди, ѝ бяха придали някакво физическо спокойствие. Но под външната невъзмутимост на тази Юнона с гладка тъмна коса се криеше силна воля.

— Да се качим на хълма, Алисън. — Вървахме по улицата и аз, леко потреперващ, разбирайки как всяка крачка все повече ни приближаваше до Синклер Драйв, дойдох малко по-близо до нея. — Вечерта е чудесна.

Усмихна се на умоляващия ми тон.

— Влажно и студено е. Мисля, че ще вали. Освен това мама ще ме чака тази вечер. Може да заведе със себе си и някои приятели.

Гореща вълна се надигна в гърлото ми. В чувствата си бях готов да умра за нея, а тя спокойно позволи на „някои приятели“ да застанат между нас.

— Явно не държиш много на мен — измърморих аз, — а знаеш, че почти цяла зима няма да си тук.

Напоследък мисис Кийт започна да говори как старата къща на Синклер Драйв е твърде голяма за нуждите ѝ. Предстоеше Алисън да учи и тя искаше да пести. Затова затваряше дома си през студените месеци и това време щеше да прекара при снаха си в Ардфилън.

— Говориш, сякаш Ардфилън е на другия край на света — отвърна малко рязко Алисън. — Не можеш ли да ме навестяваш като другите? Ще има танци, особено в училището на Луиза.

— Знаеш, че не умея да танцувам — отвърнах нещастен.

— А кой ти е виновен, че не си се научил.

— Не се тревожи — казах с горчивина, — ще имаш много кавалери. Всички млади мъже от кръга на Луиза. И от твоя също.

— Благодаря. Смя да кажа, че ще имам. Смя да кажа още, че с тях ще ми е по-весело, отколкото с един мой познат.

Сърцето ми щеше да се пръсне. Изведнъж гневът ми отстъпи пред отчаянието.

— О, Алисън — задъхано казах аз, — нека не се караме пак. Толкова те обичам!

Тя не отвърна веднага. А когато заговори, гласът ѝ звучеше разтреперан, съчувствен, но преборвайки се с неизвестното.

— Знаеш, и аз те харесвам — добави тя с тих глас. — Много!

— Тогава защо не останеш с мен още малко?

— Защото съм гладна. От четири часа почти нищо не съм яла — разсмя се на себе си. Намирахме се пред входа на тяхната къща. — Защо не влезеш? Другите ще дойдат всеки момент. Ще се подкрепим и повеселим.

Стиснах устни в тъмното. Отблъскваше ме идеята за светлини, множество хора и банални разговори, в които се чувствавах доста скован и горд, за да участвувам. При тези обстоятелства не ми беше до веселие и за да не изглеждам чудак, принудено се засмях, а смехът прозвуча тъпо в ушите ми.

— Майка ти не ме покани — казах унило. — Няма смисъл. Не искам да влизам.

— А какво искаш?

Тя се спря и застана на алеята до храста френско грозде, с лице към мен.

— Искам да сме заедно — смънках. — Просто ти и аз, сами. Искам само да държа ръката ти, през цялото време докато съм с теб...

Млъкнах, нищо свързано не можех да произнеса. Как можех да ѝ кажа какво искам, когато чувствата ми са така заплетени, желанията ми така мъчително объркани.

Изглеждаше трогната, усмихна се колебливо.

— Скоро ще ти омръзне да ми държиш ръката.

— Кълна ти се, няма!

За доказателство на думите ми протегнах ръка и хванах пръстите ѝ. Тогава сърцето ми лудо заби.

— О, Алисън — простенах аз.

Не се отдръпна. За миг устните ѝ докоснаха бузата ми.

— А сега — усмихна се тя спокойно в тъмнината, — лека нощ!

Откъсна се от мен и държейки краищата на шала си под брадата, се затича към входната врата.

Тя си отиде, а аз дълго стоях в сянката, раздиран между възторга и разочарованието. Надявах се да се върне. Сигурно ще отиде до входа

и ще ме извика. Глупак излязох, че ѝ отказах и сега с удоволствие бих отишъл. Но тя не дойде. Постепенно огънят в мен угасна, вдигнах яката на палтото си и бавно отминах. На няколко пъти се спирах, за да погледна през рамо осветения прозорец на къщата ѝ. На ъгъла остро усетих вятъра в лицето си. Алисън излезе права. Беше влажна и студена вечер.

[1] Мелба — известна италианска певица от началото на XX в., пяла на английската сцена. — Б.пр. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

Работата ми в котелния цех не представляваше онзи мелодраматичен труд, за който четем в романите — просто аз не съм създаден за физически труд и той се оказа много тежък за мен. Правехме главно двигатели за плавателните съдове, изградени в корабостроителницата. Строяхме още подхранвачи и смукателни помпи, които обикновено се опаковаха и изпращаха в чужбина. Започнах в леярната и там в продължение на месеци изглаждах и почиствах грапавите отливки с една стоманена четка. Тежка и мръсна работа. Джеми ме наблюдаваше и по различни начини се показваше мил към мен, но родството ни не му позволяваше да изрази предпочитанията си; при най-малкия знак за това целият цех би го осъдил. Тезгяхът ми се намираще близо до пещта, където се топеше чугунът и се изливаше в пясъчни форми. Понякога горещината ставаше извънредно голяма, във ветровити дни пясъкът се разнасяше из цеха и аз кашлях. По-късно се преместих в машинното отделение. Тук на безброй стругове се въртяха и шлифоваха оформените отливки. До него се помещаваше монтажната работилница, мястото, където се събираха всички готови части. Тя кънтеше от звъntenето на чуковете и бученето на машините.

Чираците — главно весели момчета, гледаха на живота безгрижно, интересуваха се от футболни мачове и конни състезания, а към жените се отнасяха с открит цинизъм. След четири години повечето от тях щяха да станат корабни механици, а други като мен да постъпят в конструкторското бюро. Неколцина бяха дошли за по-специално обучение. Имаше един млад сиамец от благородно семейство. Всяка сутрин той се явяваше мълчалив, учтиво усмихнат, облечен с чист работен комбинезон. Несъмнено, когато му дойде времето, щеше да занесе в своята страна богатата на западната цивилизация. На тезгяха до мен един уелски младеж на име Луис грациозно убиваше времето си. Луис беше син на богат корабостроител от Кардиф и тъй като заводът „Маршъл“ се радваше на специална репутация, са го изпратили тук за практически курс преди

да навлезе в бащиния си бизнес. Беше празен, безгрижен младеж, с намазана коса и полегнала брадичка, носеше ярки папионки и не помалко крещящи ризи, но по природа бе добър и щедър. На тезгяха си държеше голяма жълта тенекиена кутия с цигари, по-точно един миниатюрен куфар и всеки можеше свободно да се почерпи от него. Отегчен до смърт от принудителното пребиваване в Ливънфорд, повече от свободното си време той прекарваше в Уинтън и там често са го виждали да вечеря в „Бодег грил“ или в някоя ложа на мюзикхола „Алхамбра“. Мислеше се за донжуан и разговорите му се отнасяха почти единствено до любовните му похождения в съседния град.

С голямо желание се опитвах да намеря близък другар сред чираците в завода. Но въпреки че копнеех за приятелство, опитите ми бяха неловки и потискани от страха за неочакван отказ. След като направех усилие и излезех с някои от по-веселите младежи, темите на разговорите ни, дългите и шумни спорове за достойнствата на една дребна бърза хрътка пред друга или за сумата, платена на победители в местните състезания на понита, скоро ме правеха безучастен и неспособен да кажа нещо. Искях да намеря някого, с когото да говорим за книги и музика, който пламенно би отстоявал собствените си възгледи, щом аз се опитам да запrikaзвам за новите идеи, към които слепешката се стремях. Но всеки път, когато докарвах тези теми, чувствувах как ме подозират, че искам „да се покажа“ и бързо млъквах. Най-близкият ми познат беше Луис и един-два пъти съм пил чай в квартирата му. Но разказите за завоеванията му бяха много скучни и скоро явните му лъжи престанаха да ме забавляват. Заради роднинството ми с Джемс и умението ми да мълча — едно качество, винаги уважавано на Север — другите си мислеха хубави неща за мен. Освен това опитвах се да върша работата си колкото мога по-добре. Но това съвсем не бе естествената ми среда. При мисълта за годините пред мен, сърцето ме болеше.

Следващата събота след концерта, щом удари два часа, татко, Мърдок, Кейт, баба и аз седяхме около почистената маса, а Софи миеше чинии в килера толкова безшумно, че човек почти можеше да чуе как е опънала тъпанчетата си.

Татко имаше сдържан, напрегнат израз, който сега рядко го напускаше. Беше отслабнал. Лицето му сиво, измъчено, бузите хлътнали, устните силно стиснати над зъбите.

— Вече две седмици от тримесечието — сдържано забеляза той, — а от Адъм нито дума.

— Още има време, татко — успокои го Кейт.

— Казвала си го и преди. Знаеш, когато конверсията се провали, той твърдо ми обеща пет процента от деветстотинте лири, които му дадох назаем. А за последните шест месеца не съм получил и едно пени лихва.

В детството си винаги съм си мислил, че Адъм ще натрупа състояние. Изглеждаше ми на човек, белязан от съдбата да постигне успеха си в живота сам. Но сега, макар и да продължавахме рядко да се срещаме, започнах да долавям някаква особена ограниченост под тази сърдечна самоувереност. Може би това е склонността, така присъща на шотландеца, който се смята за „велик“, да подценява другите хора и тяхната способност да му се противопоставят. Адъм беше твърде сигурен, че може да изиграе другите. В това частно предприятие, в което той така победоносно се впусна с татко, не успя да предвиди как собствениците на имоти, граничещи с къщата в Кензинтън, много от тях богати и влиятелни хора, яростно ще оспорват правото му да развали удобствата им като обърне къщата в отделни квартири. Благодарение на зоркото око на техните адвокати, имението му не излезе така неуязвимо, както изглеждаше. След като вложи целия си капитал в тази авантюра и измъкна от татко всичките му спестявания, след като ангажира работник по ремонта, той се намери с едно съдебно разпореждане и изправен пред заплахата от разорителен процес. Къщата все още оставаше в ръцете му. Сега тя наистина беше „белият слон“, както някога той на шега я нарече, и само едно стана съвсем ясно: мъжете в цилиндри, над които той така открито се надсмиваше, накрая го победиха.

— Какво става с училището, което искаше да я купи? — наруши тишината Кейт.

— Нищо не излезе — мрачно отвърна татко. — Сега той никога няма да се отърве от нея.

— О, татко, не трябва да се тревожиш толкова много. Адъм има хубава работа и в края на краищата ще ти върне парите. Вие сте обезпечени. Ти имаш хубава заплата, баба получава пенсия, а всяка седмица Робърт носи добри пари.

Татко, все още блед, едва говореше от възмущение.

— Имаш ли някакво понятие за цената на парите? Да не би да очакваш хората да захвърлят спестяванията си на вятъра... и да станат просяци на старини.

— Глупости, татко — говореше Кейт утешително, но твърдо. — Ще имаш старческа пенсия. Освен това ти пак пестиш. Ето, дори слугиня имаш в къщи, а бедната мама нямаше.

— Бих желал майка ти да е жива да те чуе! — очите на татко блеснаха. Гласът му спадна, започна трудно да диша. — Не би повярвала колко много яде това момиче извън заплатата си. И не само това, откак е дошла е счупила две от най-хубавите ни чинии. Лошо, да, лошо.

Той изостави Кейт като безнадеждна и се обърна към Мърдок.

— Защо ти не кажеш нещо? Трябва ли да ходя при Маккелър за процес срещу Адъм?

Мърдок, изпаднал в тържествена разсеяност, повдигна рамене, които от работа бяха станали широки и тежки.

— Не бих се оставил в ръцете на адвокатите.

Татко видимо трепна и след миг болезнена въздишка на съгласие се изтръгна от него.

— Какво да правя тогава, какво да правя?

Мърдок заговори. Винаги мудар преди, през последните месеци бе станал по нов начин дълбокомислещ.

— Никой никога в тази къща не ми е обръщал много внимание, баща ми — с учудване забелязах как той изпусна познатото „татко“. — Остава фактът, че въпреки всичко аз сам си пробих път в живота. В съдружие съм с Далримпъл, щастлив съм от работата си в градината и печеля добре. Тази пролет на изложбата за цветя смятам да покажа новия си карамфил и ако бог пожелае — тук аз трепнах от изненада, — може би ще имам възможността да получа Александровския златен медал за най-добър експонат на изложбата — Мърдок ни се усмихна с мигащи очи през големите си очила. — Адъм винаги ме е смятал за глупак, баща ми. Той не постъпва като мен. Въпреки това той ми е брат и аз го обичам. Това е отговорът на всичко. Любов.

— Не разбирам за какво говориш — избухна татко. — Искам си парите обратно, плюс лихвата.

Софи беше влязла в кухнята с кофа въглища и ги слагаше в огъня. Татко седеше неподвижен, докато тя беше в стаята, но щом

момичето се върна в килера, той скочи с вик на оскърбен, махна горните буци въглища и ги сложи обратно в кофата. Цял пламна, сякаш ядът в гърдите му изведнъж непоносимо се е разгорял.

— Никой не знае какво ми е на главата. Едно след друго. Адъм! Онзи стар глупак горе, който трябваше да е в Гленууд! Глегхорн оздравя след операцията на бъбреците. Какво може да направи човек, просто не знам.

— Можеш да обичаш, баща ми — каза мило Мърдок.

— Какво? — възкликна татко.

— Да, баща ми — продължи нежно Мърдок. — Точно каквото казах. Само да можеше и ти като мен да вкусиш радостта от всеобщата любов.

Той се изправи по особен начин. Инстинктивно разбрах, че щеше да направи едно от онези изявления, тържествени и ужасни, които като морски змейове се надигат от тихото море, съобщения, идващи от самите дълбини, зашеметяващи с великолепната си неочакваност. В същност, доколкото си спомням, той е направил три от тях: първото на Ардфилънския панаир, казвайки „Ще се убия!“, третото още не бе се родило, когато след изложбата на цветя ще заяви: „Ще се ожена!“, и сега второто, обявено, сякаш пред нас мълви светия дух:

— Спасен съм. Сега съм войник на господата!

Повече нищо, нито дума. И със същата унесена усмивка си взе шапката и излезе.

Татко седеше в кухнята вцепенен, а ние с Кейт, не по-малко смаяни, го последвахме до вратата. И там, разбира се, беше обяснението, истинската причина за обръщането му към религията — навън невъзмутимо напред-назад по пътя вървеше и го чакаше Беси Юинг. С горда усмивка на собственичка тя го хвана под ръка. Те не ни видяха, вървяха, разговаряха и Мърдок така повдигна гърдите си, сякаш вече крепеше големия барабан на оркестъра на Армията на спасението.

Последва дълго мълчание.

— Ето какво било — каза Кейт. — Религията приобщава към себе си това семейство по много странни начини — когато се обърна към мен, в очите й имаше някакъв необикновен израз. — Особени хора сме ние. Не мога да разбера защо продължаваш да живееш в тази къща.

Не отговорих.

Виждайки колебанието ми, Кейт се засмя леко, хвана ме през рамо, притисна сухата си и напукана като преди буза в моята.

— О, господи — рече тя, — животът е ужасно нещо.

Тя се обърна, върна се в кухнята, а аз бавно се качих по стълбите и без да свалям работния си комбинезон, легнах на леглото. Нямах сили да се преоблека. Кейт убеди татко и баба да отидат с нея в Барлоун на чай. След малко чух как входната врата хлопна, когато те излязоха. Софи вече си беше отишла. В къщата останахме само двамата с дядо.

Следобедът беше много спокоен. Сложил ръце под главата си, аз се опитвах да извикам във въображението си онези видения, които за мен бяха чудесен начин да избягам от действителността — нищо чудно, че Рийд ме нарече „меланхоличният мечтател“. Но споменът за току-що разигралата се долу сцена ме държеше на земята. Мисълта ми непрекъснато се връщаше към нея като куче към сух кокал, не с надеждата да се нахрани, а от някакво нервно упорство.

Приличаше ми на заговор, за да разбият и последните ми илюзии. Обръщането на Мърдок към църквата представляваше просто пародия на отминалата ми религиозна страст.

Татковото скъперничество, абсурдно и унижително, стана мания. Сега той пиеше чай без захар и мляко, практически живееше с грахово пюре и се обличаше на тъмно, за да пести газта. Какво правеше с остатъците от сапуна и свещите, беше просто невероятно. Ако нещо в къщи се счупеше, той сам го оправяше. Оня ден го заварих с кожена връв и пирони да оправя подметките на обувките си.

О, господи, как мразех парите, самата мисъл за тях ме отвращаваше. А в същото време по цели дни мечтаех да ги имам достатъчно, за да постъпя в университета и да се занимавам с любимата си работа. Въпросът на Кейт продължаваше да бръмчи в главата ми. Защо не напусна тази къща? Може би съм слаб, страхувам се от рисковете на неизвестното. Но имаше и друга причина. Не толкова от привързаност, колкото от остро чувство за отговорност, без съмнение наследено от някой старозаветен прародител от бабина страна, чувствувах как не мога да изоставя дядо. Сигурно ще изпадне в беда, ако не стоя край него да го наблюдавам. Но каквито и да бяха причините, явно съдено ми бе да умра в този малък град.

Инстинктивно помислих за Алисън, засегнат от жестоката несправедливост в спокойствието ѝ и въпреки че копнеех за нея, спомних си разказите на Луис за похожденията му. Несъмнено те бяха съвсем долнопробни, но аз започнах да чувствавам като признак за някаква презряна слабост това, че сам никога не съм изпитвал удоволствието на такива преживявания, каквито той ми описваше. В романите, прочетени от мен, младежи с моето положение вече са напълно просветени от някоя хубава жена, разделена със съпруга си, не яростна хубавица, разбира се, но обикновено очарователно малко същество с весели очи и широка щедра уста. Но съществуваше ли такава в Ливънфорд? Усмихнах се горчиво при абсолютната нелепост на тази мисъл. Няколко момичета от бояджийската фабрика бяха добре познати на чираците, но видът на наглите им червени лица, грубите им забележки, разменяни, докато топуркаха покрай нас, наметнати с шалове и обути в дървените си обувки, бяха достатъчни да охладят дори страстта на Луис, да не говорим за моето плахо сърце. Тежко въздъхнах, станах и започнах да събличам работните си дрехи.

Изведнъж чух звънеца. Звънеше се тихо, но това ме разтревожи. Сега повече от всякога ми бе трудно да отворя входната врата.

Слязох долу. На прага стоеше жена, благоприлична жена на средна възраст, съвсем непозната, облечена в тъмносиво, с меки сиви памучни ръкавици, черна шапка и ръчна чанта. Имаше вид на човек, който работи с ръцете си — навярно икономка, но общо взето позначителна, и странно, вълнуваше се повече от мен. Създаваше впечатлението, че е чакала доброжелателното було на вечерта, за да се реши да дойде до прага на Луамънд вю.

— Това ли е къщата на мистър Гау?

Сърцето ми, окуражено от нейната плахост, отново слезе в петите.

— Да, той живее тук.

Мълчание. Изчервява ли се? Най-малкото поне, не беше сигурна как да продължи и изучавайки ме, се отплесна.

— Негов син ли сте?

— Не, не точно... роднина. — Не исках да се разкрия, разбрах, че положението общо взето е доста мътно, деликатно и опасно, за да се изяснява на прага пред погледа на всички по пътя. — Няма ли да влезете за малко?

— Покорно ви благодаря, младежо — говореше с акуратна елегантност тя. Последва ме в гостната и тъй като беше тъмно, намерих за необходимо да запаля газта. Без да ме пита, тя взе един стол, седна на ръба и огледа това хладно светилище, давайки на всеки предмет предпазлива оценка.

— Отлично. Тук е хубаво. Красива картина е тази.

Чаках озадачен в тишината, а тя, не без смущение, отмести поглед от „Монарха на Клен“ и започна да ме разглежда.

— Сигурно вие *сте* синът му — тя се засмя. — Но той ви е казал да не го казвате. Нищо, уважавам дискретността ви. Той тук ли е?

— Ако сте така любезна да ми кажете каква е работата... — предложих аз.

— Е, добре, може и да ви кажа — и отново този кратък, бързо сподавен смях. — Забележете, аз съм почтена вдовица. Мисля, че това ви обяснява нещата.

Тя отвори чантата си, извади и ми подаде две хартийки. В едната с трепет разпознах дядовото писмо с непогрешимия му почерк. Другото беше доста голямо обявление от „Брачна поща“.

„Многоуважавана вдовица, четиридесет и четири годишна, тъмна, със среден ръст, любяща по природа, артистична, със скромни средства, иска да се запознае с джентълмен с приятен характер, предпочита се вярващ, с хубав дом и искрени намерения.

Не възразява срещу малко семейство. Справки се дават и разменят на «Пощенска кутия 314. М. Т.».

Бях потресен. Нямаше нужда да чета дядовото писмо, тя сама скромно заговори за него.

— Имах шест хубави отговора... но вашият... на мистър Гау беше толкова красив, че реших първо него да видя.

Можех да се разтреаса от смях, ако не ми се плачеше. Съвсем обезумял обясних:

— Тогава вижте го, мадам. Качете се горе. На последния етаж, първата врата в дясно.

Тя си прибра хартиите, плахо ги върна в чантата си и стеснително, като момиче, стана:

— Само едно ми кажете, рус ли е, или тъмен? Първият ми съпруг беше тъмен и си мисля, че ще е добре да сменя...

— Да, да — прекъснах я, като махнах нагоре — рус е. Но, качете се и сама вижте... Качете се.

Тя се качи, а аз стоях и чаках резките звуци на внезапното ѝ разочарование. Но сцена нямаше. Мина славен половин час, преди тя да слезе и тогава изражението ѝ, макар и озадачено, беше по-скоро доволно, отколкото сърдито.

— Чичо ви е много хубав джентълмен — повери ми тя, малко удивена, — но съвсем не толкова млад, колкото очаквах.

Тя малко неохотно си отиде, а аз забързах към дядовата стая. Той седеше на масата с писалка в ръка, погълнат от съчиняването на любимите си „импровизации“.

— Робърт — обяви той, — тук със сигурност печеля. Чуй само това.

— А посетителката ти? — прекъснах го аз.

— О, тя ли? — той отмина дамата с пренебрежение. — Би ме уморила до смърт. Освен това, фигуративно казано, от името ѝ ужас ме обхваща.

Повече не можах да издържа. Обърнах се и избухнах в полуистеричен смях, а той ме гледаше вторачено през очилата си, леко учуден, но невъзмутим — паметник на порядъчността.

Долу си сложих шапката и шала. Мракът се сгъстяваше, в него се чувствувахше обещание за светлини и съботно нощно раздвижване на града. Настроението ми необяснимо защо се повиши. Може би у Рийд ще има музика, там вероятно ще бъдат Алисън и майка ѝ. Реших да отида и да се помиря с Джейсън. Но първо при „Летящия холандец“.

Всяка събота вечер в пет часа експресът Порт Доран — Лондон спираше за две минути в Ливънфорд, за да прибере пътниците за западния бряг. Това бе разкошен влак, боядисан в червено и златисто, цял от спални вагони и вагон-ресторанти, от чиито прозорци зад затъмнените електрически лампи се виждаха покривки и блестящо сребро. Просто да погледам как този блестящ влак бавно се изтегля към големия южен град беше достатъчно да раздвижи кръвта ми, да надигне в гърдите ми дивата, напразна, но все още неумираща

надежда, че някой ден аз също ще заема мястото си върху богатата му тапицерия под меките розови светлини.

Погледнах часовника. Беше време. Забързах надолу по тъмния път.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Тази зима Ливънфордския философски клуб правеше усилия да се съвземе от състоянието си на деградация, което на времето беше предизвикало сарказма на Рийд. Някога това беше хубав клуб, създаден по образец на Единбургското дружество на мислителите. Мистър Маккелър стана новият му председател и нареди да се възобнови курсът от публични лекции, с които се славеше философският клуб.

Сега татко не се числеше към този клуб. Прекалено загрижен да достигне повишение и на няколко пъти претърпял печални провали от другите членове, той започна да гледа на ежегодните членски вноски като на неоправдани разходи.

Не знаех нищо за лекциите, докато един ден към края на ноември, минавайки по улицата, мистър Маккелър, без да каже нито дума, ми подаде един билет. Той беше мълчалив човек, и този необщителен маниер да действа без дори да се спре беше типичен за него. В билета пишеше:

„Ще се изнесе лекция от професор Марк Флеминг за произхода на маларията в помещението на философския клуб. Важи за един. 30 ноември.“

На определената вечер нетърпелив отидох в клуба, но с чувството, че едва зарастналите рани пак болезнено ще се отворят. Седях свит сред дебелите червендалести граждани, невъзмутими и цъфтящи в хубавите си сукнени костюми. Изчервих се, когато погледът на Маккелър се премести върху мен, без изобщо да ме познае. Но щом професор Флеминг заговори, изпаднах под обаянието на темата и на човека.

Марк Флеминг беше професор по зоология в Уинтънския университет, слаб, тъмен мъж, на около четиридесет години, с остри черти, подстригани мустаци и светли проницателни очи. Имаше някои

блестящи проучвания върху двойно дишащи риби, излагал се бе на опасности в неизследвани земи по горното течение на Амазонка. Тази вечер, тъй като се обръщаше към неспециалисти, говореше полупопулярно. Но в лекцията имаше достатъчно наука, за да раздвижи кръвта ми.

Той проследи произхода на болестта, разисква вредите от нея и по-ранните погрешни теории за причините. После премина към първото наистина научно решение на проблема, описа опитите на Ролънд Рос да изолира паразита — това великолепно и мъчително изследване, увенчано накрая с откриването на „спорозоидите“ в слюнните жлези на един специален вид комари. На белия екран в дъното на помещението Флеминг ни показва диапозитиви, цветни микрофотографии, демонстриращи с точна последователност стадията в развитието на паразита. Проследи живота му, циклите в кръвта на различните организми, в един от тях и човека. Обобщава предпазните мерки, които са изкоренили този бич в големи райони и които (той даде класическия пример) направиха възможно построяването на Панамския канал.

Щом свърши, аз дълбоко поех въздух. Имах въпроси и те щяха да ми покажат горещия ми интерес към темата. Но го заобиколиха важни хора и те, въпреки че говореха глупости и незначителни неща, в същност ми попречиха да се доближа до него. А след малко, поглеждайки часовника си, сред усмивки и много ръкостискания той тръгна да хване влака.

Възбудата от тази лекция, съживила цялата ми страстна любов към науката, продължи няколко дни. Последва я реакция на дълбока депресия. Цяла седмица ходех с поглед в земята, страдах от мъката по една загубена кауза. И тогава изведнъж ме осени велика идея. Обикновено великите ми идеи се разпадаха през нощта. Външно блестящи, те не успяваха да устоят на безпощадната логика, която сам отправях срещу тях. Но тази идея беше нещо друго — тя се роди постепенно като сноп утринна светлина, проникнал през изпития мрак. Развълнуван, но с голямо внимание направих плановете си.

Следващата събота задържах пет шилинга от заплатата си, бързо се преоблякох, направих си пакет с някои неща от моя долап и слязох в кухнята за обяд.

— Побързай, бабо — усмигнах ѝ се аз. — Искам да хвана влака в един и половина. Предстоят ми големи дела.

Старата жена беше сама в кухнята. Донесе ми чиния овнешко задушено, но без да ми се усмигне в отговор. Това ме изненада, имайки предвид новите приятелски отношения, създали се между нас. После, преди да седне с плетивото си, за да чака татко, а в събота той винаги закъсняваше, тя мълчаливо, с изключително сдържан израз ми подаде една картичка.

Поех я и я прочетох, като все повече се мръщех. Защо тия хора не ме оставят на мира? Конфликтната картичка носеше печат „Свещеническа къща на Светите ангели“. В нея се казваше: „Ще наминеш ли при мен в събота следобед в четири часа?“. И подписана: Дж. Дж. Рош.

Все още намръщен, но с напускаща ме вече неловкост, аз смачках картичката и я хвърлих в огъня.

Баба изглеждаше много заета с куката си, но след миг, без да вдига глава, каза:

— Значи няма да отидеш.

Упорито поклатих глава.

Очевидно дантелата много задоволяваше баба. Но тя говореше предпазливо.

— Представи си, че той дойде тук. Какво да му кажа?

— Кажу ми, че ме няма — измърморих зачервен.

Тя вдигна очи и се взря в мен. Постепенно на лицето ѝ се появи усмивка, бавна усмивка, която се разшири и баба стана.

— Да ти дам още малко задушено, момчето ми.

Ласкавото одобрение на баба ми помогна да възвърна спокойствието си. Тази вест отвъд — защото така гледах на страстното ми религиозно минало, откровено казано, донякъде ме смути. Аз наистина обичах каноника Рош и чувствувах, че постъпвах към него подло, а и гордото ми безразличие към религията не ми спести някои доста лоши моменти на разкаяние. Но настроението ми сега беше твърде хубаво, за да ми го развалят. Пропъдих този въпрос от ума си и скоро с вързопа в ръка въодушевено препусках към влака за Уинтън.

Целта поддържаше духа ми през целия път. В Уинтън стигнах в три часа, взех зеления трамвай за Гилмор хил и пак се изправих срещу сивата, неподвижна, вдъхновяваща сграда от моите мечти. Сега бях по-

голям и не се плашех така лесно, но щом влязох в университета и приближих зоологическия факултет, почувствувах как сърцето ми бързо бие. Пътя знаех много добре. Когато с Гавин се явявахме за стипендията Маршъл, аз, изпълнен с копнеж, изучавах вътрешната част на факултета. Сега бързо погледнах голямата празна лекционна зала и почуках на облицованата със стъкло врата с надпис „Лаборатория“. В следващия миг почуках по-силно. После, тъй като никой не отговори, смело бутнах вратата.

Висока и дълга стая, стените до средата облицовани с плочки, осветена от много и високи прозорци. На ниските маси — редове микроскопи, чудесни, блестящи цайсови микроскопи с тройни въртящи се лещи. При всеки един — статив с два реда реактиви; мензурки с фуксин и син метилен, чист спирт, канадски белсам, всичко, което душата ти иска. Голяма електрическа центрофуга бучеше под предпазната си мрежа. Някакъв сложен апарат, какъвто никога не съм виждал преди това, равномерно бълбукаше до редица порцеланови мивки. В края на стаята забелязах как един висок мъж със сако от груб бежев плат се труди над клетката с морски свинчета.

С пакета под мишница аз бавно тръгнах напред, опиянен от ароматния дъх на балсам примесен с лъх на формалин, и острия, с вкус на плод, мирис на етер. Следобедното слънце заливаше това божествено място. Приближих, човекът с бежовото сако се обърна наполовина и отправи въпросителен поглед към мен.

— Е?

— Мога ли да видя професор Флеминг, моля?

Той беше висок, слаб петдесетгодишен мъж със злъчно лице и раздърпани мустаци. Имаше дълъг нос и дълбоки бръчки по хлътналите си бузи. Обърна се пак към клетката, сръчно улови едно морско свинче и хванал спринцовката за подкожна инжекция между двата пръста на лявата си ръка, натисна палеца и внимателно инжектира животното с няколко капки от мътния разтвор. В същото време забеляза:

— Професорът не е тук.

Обхвана ме остро разочарование.

— Кога ще дойде?

— В събота той рядко идва. Ходи за уикенда в Драймън — още едно морско свинче получи инжекцията си и се върна в клетката. —

Елате пак в понеделник.

Сега, съвсем сразен, възкликнах:

— Мога да се измъквам само в събота.

Той свърши с инжекциите и, пъхнал спринцовката в пет процентовата карболова киселина, с любопитство ме загледа.

— Как мога да ви помогна? Аз съм Смит, главният асистент. Какво желаете?

Настъпи мълчание.

— Искам работа — сърцето ми силно подскочи, щом разкрих тайната си, но смело продължих. — Искам да работя тук, в тази лаборатория, при професор Флеминг. Видях го миналата седмица в Ливънфорд, аз съм от там. Някаква работа... дори ако тя е само да храня тази морски свинчета.

Асистентът сухо се усмихна — поне неподвижните тежки черти на лицето му леко се повдигнаха.

— Тези нямат нужда от хранене. Какво работите сега?

Казах му. После бързо продължих:

— Макар и да я мразя. Обичам науката... особено зоологията... винаги съм я обичал. Изучавал съм я години и в училище, и у дома. Само ако можех да започна тук, ще си пробия път, всичко ще направя. Бих получавал пет шилинга седмично и бих спал на пода. — Издърпах пакета. — Донесъл съм да покажа на професор Флеминг тези екземпляри. Моля, погледнете. Те ще ви докажат, че не лъжа.

Готвеше се да ми откаже, дългото му лице отново стана неприятно. После, поглеждайки часовника, той сякаш промени решението си:

— Е, хайде тогава. Имам още десет минути, преди да измъкна стерилизатора.

Той ме заведе до масата, седна на едно столче, наблюдава ме известно време, а аз с треперещи пръсти разкъсах връвта и амбалажната хартия от колекцията си. Бях възбуден, разбира се, но нетърпение и надежда бушуваха в гърдите ми. Чувствувах как мога да убедя този съмняващ се, навъсен човек в моите оригинални, уникални качества. Донесох всичките си образци, всичките до един. Не си направих труда да му показвам по-обикновените видове. Направо преминах на рядкостите — моята специална хидра, неизвестното още низше животно, несравнимите ми стентори.

Неспокойно му ги описвах, а той ме слушаше внимателно и разглеждаше всичко изпод тежките си клепачи. Един-два пъти кимна и няколко пъти поклати глава. Когато отворих кутията си със секционните разрези, той показа първите признаци на интерес. Наклони се напред, взе кутията от мен, извади ги и един след друг започна да ги държи срещу светлината. После, придърпвайки микроскоп към себе си, както виртуоз може да мушне цигулката под брадата си, той започна да ги изучава през увеличителното стъкло, а аз притаих дъх. Ръцете му бяха мръсни, целите на петна, под евтините, орфани маншети на ризата виждах китите му — кокалести и изпъкнали. Но дългите му пръсти бяха невероятно точни и с небрежна внушителна акуратност манипулираха със смаимерсионния обектив.

Ужасяващо малко време му трябваше да прегледа скъпоценния ми труд. Три разреза удостои с повторно разглеждане. После, като се изправи, ме погледна, подръпвайки непокорния си мустак:

— Това ли е всичко?

— Да — отвърнах силно развълнуван.

Той изтърси малко тютюн, сви си цигара и я запали с една бензинова горелка от масата.

— На вашата възраст и аз имах такава колекция.

Погледнах го съвсем изумен — най-малко това очаквах да каже.

— Може би не толкова добра в секционните разрези. Но, мисля, че беше по-добра при спирогириите. Посещавах вечерните лекции на Пакстон в Лондонския политехнически институт, работех като вол всяка събота и неделя на Сарийските езера. Мислех си, че от мен ще излезе един нов Кювие. Беше преди повече от трийсет години. Погледнете ме сега. Наситих се на тази работа. Получавам по петдесет шилинга седмично, а трябва и болна жена да издържам — той шумно вдиша. — Опитах се да вляза през задната врата, разбира се, единствената отворена за мен. Никаква полза, момчето ми. Ако искаш да си полковник в полка, не се записвай редник. Ето, аз цял живот стоя асистент в лабораторията.

Почувствувах как сърцето ми се сви.

— Не мислите ли, че работата ми дава обещания? Казахте, че секционните ми разрези са добри.

Той сви рамене.

— Добри са, като се има предвид как ги режете със старо, наточено на вдлъбнатата повърхност стъкло — той бързо ме погледна. — Виждате ли, че знам. Сам съм правил така. Но сега имаме електрически микротомии. Ръчните умения не се ценят.

— Но поне ще мога да получа работа в лабораторията — треперех от вълнение. — Въпреки всичко, което казахте, аз го желая. Бих постъпил дори като лаборант.

Той се изсмя.

— Можете ли да правите разтвор на Ру? Можете ли за половин час да откриете сто и петдесет тъпанчеви ципи? Можете ли да отделите властомери в четвъртия стадий на деление? Нужни са пет години да се научи тая работа както трябва. Знаете ли, че моят лаборант е шестдесетгодишен. Днес го пуснах, защото ревматизмът му го мори. — Устните му се усмихваха, но в очите му имаше горчивина и тъга. — Ако искате моя съвет, младежо, изхвърлете тая идея от главата си. Не отричам, вие имате наклонности за това. Но без пари и университетска диплома вратата пред вас е затворена. И така, върнете се при машината си и забравете това. Животът на корабния механик не е лош. Какво не бих дал да видя света на някое старо океанско корито.

Настъпи тишина. Механично започнах да поставям експонатите в кутиите им и пак да ги увивам с канап и хартия.

— Не го вземайте толкова навътре — каза ми той, когато свърших. — За добро е — и ми подаде ръка. — Довиждане и успех.

Излязох от лабораторията и се спуснах по безлюдния хълм. Кръглото слънце вече залязваше, очертавайки розова ивица върху гълъбовосивото небе. Не взех трамвая, а продължих да вървя през парка. Хладен вятър гонеше падналите листа по пътеките като деца, избягали от училище. Не чувствавах, нито пък виждах чудесния полумрак. Заедно с разочарованието ми в мен гореше странна ярост. Отказвах да повярвам това, което ми каза Смит. Всичко е лъжа. Ще дойда да видя самия професор следващата седмица. Нищо няма да ме спре да постигна амбициите си.

И все пак в сърцето си знаех, че асистентът е прав. Може да е вкиснат и неприятен, но говореше искрено. Колкото повече се замислях, толкова по-ясно разбирах как хубавият ми план да вляза във факултета като техническо лице е неизпълним. Ето един случай, когато желанието е баща на мисълта. Оставаше единственият начин — да

стана студент на свои разноски и това, разбира се, беше невъзможно. Но най-много ме заболя от безразличието, с което Смит отмина моите екземпляри. Вярно, похвали ги малко. Но очаквайки в глупостта си толкова много, това леко одобрение послужи само колкото да срине големите ми надежди. Взрив от горчивина раздуха огъня в мен. Странно, не се чувствувах отчаян, а ранен и сразен. И щом стигнах центъра на града, съзнавайки, че в себе си още нося ненужния пакет, завладя ме внезапно решение на фаталист. Пак се провалих. Писано ми било никога да не служа на любимата наука. Веднъж завинаги ще свърша с това.

Вървейки по Баханан стрийт, влязох в Аргайлския безистен — покрит път към Аргайл стрийт с много отделни малки магазинчета по него. До магазинчето за модели на мотори намерих мястото, което търсех. На витрината в зелен стъклен аквариум плуваха златни рибки, наоколо — пакети твърди бисквити за кучета, мравешки яйца, сред тях разхвърляни лежах миши капани, мрежи за пеперуди, гумени изделия и листове с пощенски марки. Гореще имаше табелка! „БАЗАР ЗА ЕСТЕСТВЕНИЦИ И РАЗМЕНЕН ПУНКТ“.

Почаках вътре, дишайки миризмата на мухъл, докато един нисък, небрежно облечен човек с протрит черен костюм се появи иззад завесата.

— Искам да продам колекцията си.

Отново развързах пакета, този път с яростни пръсти.

— Хубаво нещо — казах аз, щом поставих кутиите на тезгяха. — Само погледнете тези водни кончета.

— В същност точно сега не купуваме — говореше той с гърлест шепот, сложи си пенсне и започна внимателно да разглежда всичко, да претегля всяко нещо в белите си влажни пръсти.

— Не, тези неща не се търсят — и в заключение със съжаление каза. — Ще ви дам седемнадесет шилинга и шест пенса за всичко.

Изгледах го с негодувание:

— Как, та само тази жълтата *ешна* струва една лира. Виждам съм цената в Лондонския каталог.

— Тук не е Лондон, а Аргайлския безистен — сега той само прегракнало мърмореше. Или силно се е простудил, или го измъчваше ларинкса. Държеше се с пълно безразличие. — Повече нищо не мога да направя. Вземате ли парите, или не?

Никога не съм бил толкова сърдит. Никога преди това не ми се е случвало да се натъкна на разликата в цената при купуване и продаване. Седемнадесет шилинга и шест пенса за петгодишен труд, за онези диви, трудни и опасни катерения по дългите зъбери, за онези продължителни часове на бдене до късно през нощта... Страшна обида. Но какво можех да направя?

— Вземам ги.

Когато вече без товар напуснах магазина, ръцете ми сякаш олекнаха, главата ми беше гореща. С монетите, които той ми даде, и моите пет шилинга имах повече от лира в джоба си. Беше шест часът. Градът блестеше в светлини. Неспокоен, тръгнах да се забавлявам.

На ъгъла на Куин стрийт открих малък ресторант. Имаше нещо бохемско във вида му, на витрината бяха изложени съблазнителна бяла риба и червено месо между два гигантски артишока. Пъхнах се през въртящата се врата, пресякох мекия килим и седнах в тапицирано с кадифе сепаре.

Беше уютно местенце, претрупано с килими и завеси в старомодна наредба, дискретно осветено със свещи в розови абажури, подобно на ония от вагон-ресторанта на „Летящия холандец“, на които така често се любувах. Вълнувах се пред сервитьора с къдрави мустаци и стегната бяла престилка, стигаща почти до земята. Но си поръчах богат обяд — супа от бъбреци, телешко печено с гъби в раковина и неаполитански сладолед. После той пъхна в ръцете ми листа с вината. Блед, но решителен, само с леко потреперващ глас си поръчах бутилка чианти.

Ядях бавно. Отдавна не бях хапвал такава богата и вкусна храна. В началото езикът и бузите ми се схванаха от виното, но аз упорствувах, постепенно започнах да харесвам тръпчивия му вкус и топлината, която с всяка глътка се разливаше надолу по цялото ми тяло. Ресторантът не беше много пълен, в сепаретата имаше само по една-две двойки. Срещу мен мъж с хубава външност забавляваше закръглено тъмно момиче с кокетна шапчица. Наблюдавах ги с копнеж как се смеят и говорят тихо, приближили главите си един до друг.

Сметката излезе девет шилинга. Колосална цифра, но сега това просто не ме интересуваше. Допих виното, бутнах един шилинг на сервитьора, с удоволствие приех поклона му и излязох.

Каква славна нощ! Светлините блестяха, по улиците — движение и възбуда, прекрасни интересни хора изпълваха тротоарите. Най-после аз живеех, погребях своята фиксидея и бях свободен. Купих си от едно вестникарче „*Ивнинг таймс*“ и под електрическия фенер заразглеждах колоната със съобщения за развлечения. В града имаше две вариетета, даваха една музикална комедия на Едуърд, предстоеше последното излизане на Мартин Харви на сцената в „Единствения начин“. Нито едно от тия неща не ме привличаше. Тогава на края на страницата с удоволствие забелязах, че в стария кралски театър дават представление на „Втората мисис Танкърей“. Отправих се към кралския театър, взех си билет на партера и влязох.

Макар много да четях и смътно си спомнях, че в Дъблин мама ме е водила на „Пепеляшка“, никога в живота си не съм бил на истинска пиеса. Завесата се вдигна и усетих трепетно вълнение. Скоро съвсем се увлякох. Този свят аз толкова често съм виждал в мечтите си, свят, където хората говорят само остроумни неща, където смели души изгарят живи в чисти бели пламъци. Със своите впечатлителни, жадуващи сетива поглъщах всяка дума.

Напуснах театъра силно опиянен. Аз също исках да сграбча живота с двете си ръце, да изпитам онези радости, които досега са ми се изплъзвали. Пламтящи и похотливи образи сладострастно се изправяха пред мен.

Театърът се изпразни рано, беше едва десет и половина. Сега по улиците имаше по-малко хора, някои дори бяха съвсем безлюдни. Тръгнах към Джеймс скуеър, едно малко открито пространство в центъра на града, заградено между централната поща и голям универсален магазин, чиито стъклени витрини оставаха осветени цялата нощ. Луис с усмивка на знаещ човек ми е подхвърлял разни намеци за Джеймс скуеър.

Започнах да вървя нервно напред-назад по широкия тротоар на площада. Няколко представителки на противния пол правеха същото, от време на време се спираха с разсеян вид, сякаш чакаха автобуса. Едната беше изключително едра, като че ли ще се пръсне във всички посоки. Носеше голяма шапка с пера, а на краката си, приличащи на краката на пиано, стегнати с връзки обуца.

— Здравей, миличък — майчински ми измърмори тя, когато мина покрай мен.

Другата беше висока, слаба, тайнствено покрита с воал, цяла в черно. Вървеше съвсем бавно, леко приведена. От време на време кашляше, но много внимателно, в носната си кърпичка. Усмихна ми се уморено и това смрази кръвта ми. Спрях се смутен и уплашен. Не виждах нито една, която да има макар и далечна прилика с чудесните видения на възбудената ми фантазия. Може би в центъра на площада ще ми провърви повече.

Пресеях улицата и стигнах до малка градина с орнаменти, украсена със статуи и пресечена от пътеки. Тук беше по-тъмно, по-романтично. Имаше и повече разхождащи се. Добил смелост от многообещаващите сенки, аз закрачих по централната пътека. Приблужи ме едно момиче с тяло младо и съблазнително в тъмнината. Когато отмина, аз заставах мирно и се обърнах. Тя спря и ме погледна заднишком. Щом разбра, че се интересувам от нея, обърна се и бавно, с подканящо движение на главата продължи напред.

Кръвта ми шеметно пулсираше във вените.

Постоях така за миг. Да я последвам ли, или да почакам пак да обиколи малката градинка? Затворен кръг е, трябва да се върне от тук.

Седнах треперещ на пейката в края на пътеката. И едва когато един мъжки глас се обърна към мен, разбрах, че на нея седи още някой.

— Имате ли цигарка, приятелю? — Бръкнах в джоба си и извадих пакет цигари.

Смътно виждах, че той е застаряващ мъж, нещастник, в същност истински скитник.

— Благодаря, друже. А огън нямате ли?

Под голите дървета в тъмната градина аз бързо драснах клечка кибрит и я поднесох към цигарата му. Пламъкът в шепите ми за миг освети останките от човешко лице. После угасна.

Дълго седях на пейката неподвижен, дадох му и другите си цигари. Тръгнах тежко към гарата. Краката ми бяха толкова слаби, че едва се държах прав. Хванах последния влак.

В купето бях сам. Седях, загледан в дървената преграда пред мен. В последна сметка няма нищо, нищо в живота, което да не се разби до край. Продадох колекцията си, законното си притежание... и за какво?

Изведнъж забелязах малка дупка, която някой злонамерен пътник беше пробил в дървото на отделящата купетата преграда. Смазан, съкрушен от безнадеждност и ужас, аз все пак станах, тласкан от неизразимо любопитство и прилепих око към малката дупка.

Но другото купе беше празно, съвсем празно.

ПЕТА ГЛАВА

Зимата продължи влажна, дъждовна. Сега работех на един лек струг и примирил се с едно бъдеще в завода, се опитах да проявя интерес към машината. Но умът ми продължаваше да витае другаде. Правех грешки. Усещах как Джеми започва да ми се ядосва.

Един ден към средата на декември той дойде намръщен до тезгяха ми с метален предавателен лост в ръка.

— Погледни, Роби — каза той грубо. — Трябва да се постегнеш малко!

Изчервих се до уши. За пръв път ми говореше с такъв тон.

— Какво съм направил?

— Пропилял си осем часа работно време, да не говорим за материала — и протегна стоманеното парче. — Казах ти да го направиш с резба номер две. Ти си използвал четири и си развалил цялата работа.

Разбрах, че съм виновен, сгрешил съм от небрежност. Но вместо да се извиня, почувствувах бавно надигащо се възмущение. Продължавах да гледам земята.

— Какво от това? Фирмата Маршъл няма да фалира.

— Не се говори така! — отвърна остро Джеми. — Казвам ти направо — време е да спреш да витаеш из облаците и да навлезеш в работата си.

Горещо ме поучаваше още няколко минути, после, изчерпал гнева си, измърмори преди да тръгне:

— Намини на вечеря у нас следващата събота.

— Благодаря — пребледнях, устните ми се сковаха. — Ако нямаш нищо против, по-добре да не идвам.

Той поседя още миг мълчалив и си отиде. Яд ме беше на Джеми, но преди всичко се ядосвах на самия себе си. Знаех, че той има право. Докато стоях там и се цупех, от съседния тезгях към мен се приближи Галт.

— Видях как доносниците му те насадиха пред него. Много обича такива работи.

Галт винаги беше готов да показва недоволство против всякаква власт и в това, че се приближи до мен, долових съчувствието на един некадърен работник към друг. Небръснат от два дни, той имаше съвсем небрежен вид.

Не можах да се сдържа:

— Млъкни!

Отдръпна се оскърбен.

— Не се надувай толкова. Другия път ще си помисля, преди да ти предложи доброто си отношение.

Залових се отново за работа. През следващите дни се опитах да се поправа. Но не вървеше. Хващах инструментите си така необмислено, та пробих палеца си с едно длето. Раната се инфектира, набра, направи страшен абсцес и баба я налагаше с лапа. Чувствавах как Джеми ме наблюдава с неудобство, гледа, сякаш иска да заговори.

— Ръката ти е ранена — каза той най-последно. — И като че ли не зараства.

— Няма нищо — отвърнах студено. — Някаква драскотина.

Почти с радост посрещах болката, причинена от тази загnojла рана. Мислите ми бяха мрачни като зимното небе. Алисън замина за Ардфилън. Редовно отговаряше на честите ми и страстни послания, но никога много надълго. Когато пощенският раздавач ми донесеше писмо от нея, сърцето ми се задушаваше. Вземах писмото в стаята си, заключвах вратата и с разтреперани пръсти го отваряха. Почеркът ѝ беше едър и закръглен, само по три-четири думи на ред. Нетърпеливият ми поглед скоро поглъщаше двойния лист. Упорито работела над две нови песни — Шубертовата „Серенада“ и „Посвещение“ на Шуман. Ходили с майка си и Луиза да карат кънки на частното езеро при Ардфилънското кметство. Веднъж доктор Томъс отишъл да ги види. Мистър Рийд им се обадил два пъти. Всички с нетърпение очаквали градския бал. Няма ли да се опитам да отида? Отново и отново го препрочитах. Това, за което копнеех, не беше там. Седнах бързо и започнах отговора — страстен, упрекващ, в него изливах душата си.

Седмица преди Коледа, по време на обедната почивка, без да бърза, при мен дойде Луис.

— Слушай, Шанън, следващата събота в Ардфилън ще има не лоши танци. Да отидем заедно.

Отхапах от хляба и сиренето, опитвайки се упорито да устоя.

— Но аз съм лош танцьор.

— Нищо. Можеш да си седиш, докато другите танцуват — той се усмихна. — Обикновено аз така правя.

— Мисля, че няма да мога да се измъкна.

Той добросърдечно упорствуваше в усилията си да ме придума.

— Това е цяло събитие. Бал, посветен на Света Бриджит. Множество хубави момичета и първокласен бюфет. Изпратиха ми два билета. Наистина, трябва да дойдеш.

Въпреки решението ми да не показвам чувствата си, обхвана ме непоносимо вълнение. Нямах фрак, не можех да танцувам, невъзможно ми беше да отида. Непринуденото му държание, приятелската настойчивост и преди всичко спокойното безразличие, с което се отнасяше към танците, както и към всички хубави неща в живота, ме вбеси.

— По дяволите... Не можеш ли да ме оставиш на мира?

Той изненадано ме изгледа, после сви рамене и ме остави. Веднага ме досрамя. Цял следобяд не вдигнах очи от машината си, на душата ми беше студено и болно.

В събота вечерта в пет часа взех работническия влак за Ардфилън. Два часа бродих по пустия булевард, където сега фучеше декемврийският вятър. С вдигната яка на палтото се прислоних зад естрадата за оркестъра на пустия път край плажа и от заобикалящия ме мрак се надигнаха и ме споходиха спомени за Гавин. Точно тук, на панаира се заклехме никога да не се разделяме. Преди толкова малко време... а ми се струваше цяла вечност. Сега Гавин беше мъртъв, а аз стоях и треперех на същото това място, където, изпълнени с надежда и смелост, ние дадохме обет да покорим света.

Към осем часа се отпавих към градската зала. Смесих се с малката тълпа, събрала се да види как местните аристократи пристигат за тайните и зачаках на тротоара отвън. Заваля слаб дъжд. След малко файтоните и автомобилите започнаха да идват.

Скрит сред другите наблюдатели, главно домашни прислужници, аз гледах как гостите влизат — щастливи хора, усмихваха се, разговаряха, жените във вечерни дълги рокли, мъжете с фракове и бели връзки. Видях как се придвижи и Луис, безукорно докаран и намазан. След миг трепнах от изненада, зърнах яката фигура на Рийд забързана

нагоре по стълбите. Накрая, след още малко, се появиха Алисън и майка ѝ. Дойдоха в голяма компания с Луиза и мисис Маршъл. Сърцето ми замря при вида на Алисън — облечена в бяла рокля, лицето ѝ — спокойно и оживено, очите ѝ светят докато разговаря с Луиза и върви по постланата с килим пътека. Щом тя изчезна, от залата до мен се прокраднаха първите звуци на оркестъра. Сякаш сърцето ми щеше да се пръсне в гърдите. Стиснах ръцете си в джобовете и бързо отминах. До четиридесет и пет минути влак нямаше. Влязох в някаква закусувалия за риба и пържени картофи на една бедна улица край гарата. Не бях ял от обяд и си поръчах порция пържени картофи за две пени. Прегърбен на пейката в тъмната малка закусувалня, аз напоих мазните картофи с оцет и започнах да ги ям с пръсти. Искаше ми се да се напия. Щеше ми се да деградирам до самото дъно.

В понеделник сутринта в завода срещнах Луис да влиза в машинния цех. Някакъв странен импулс ме накара да се спра и да му се усмихна — не като извинение, а с любезна непосредственост.

— Виж какво, драги — казах аз. — Съжалявам, че те отрязах така грубо миналата седмица. Хубаво ли прекара в събота?

— Да — отвърна той недоверчиво, — не беше лошо.

— В същност — усмихнах се по-широко, — имах много специална среща с една дама, една млада вдовица, с която се запознах в Уинтън. По-скоро ти се ядосах, че се опитваш да ми попречиш.

Лицето му бавно се проясни.

— Защо не ми каза, магаре такава?

Засмях се и кимнах многозначително.

— Щастлив дявол — и той ме погледна завистливо. — Нищо толкова нямаше в Ардфилън. Много прилично и благовъзпитано. Умно направи, че не дойде.

Тази евтина лъжа моментално ме развесели, макар и скоро да ми доведе друга реакция — отвращение. Затворих се в себе си повече от всякога, отбягвах хората, от самотата си правех добродетел. Когато Кейт ме канеше в къщи, обикновено си намирах някакво извинение. Рийд виждах много рядко. Веднъж, когато се срещнахме, той ми се усмихна особено.

— Правя всичко възможно за теб, Шанън.

— По какъв начин? — запитах учуден.

— Оставям те сам.

Отминах. Не намерих какво да му кажа. Бях уморен до смърт, всичко ми бе омръзнало. Странно, но единственият човек, към когото се обръщах, бе баба — може би тя ме привличаше с твърдата си като скала устойчивост. Докато дядо наподобяваше просто сламка на вятъра, без корени, на които да се държи, тя черпеше поддръжка и опора дълбоко, дълбоко от селските си първоизточници, сякаш почти от земята, която я бе създала. До късно седяхме заедно на кухненската маса, тя ми разказваше накратко за ранните си дни във фермата на баща си в Аиршир, където се правело сирене; как е носила прясно опечени погачи на жетварите в полето, как е наблюдавала танците на картофоберачите през нощта в хамбара под звуците на цигулка. Все повече забелязвах в нея дребни „селски“ номера — навика например да изважда граха от супата си, да го нарежда в стегнат кръг по края на чинията си, за да го изяде после със сол и пипер. Беше пълна с народни поговорки от рода на: „Цвеклото ще ти докара лумбаго“ или „Дрехата си не хвърляй, докато не си е отишъл май“. Запази и голямата си страст да запарва билки. Паметта ѝ, особено за семейни дати, беше чудесна. С куката си за плетене тя още можеше да прави изящни дантели със сложни мотиви, носеше ги на шапката и яката си и това ѝ придаваше винаги свеж вид. Неведнъж ми е казвала, че в семейството ѝ са дълголетници, че майка ѝ останала напълно с ума си до деветдесет и шест годишна възраст. Беше съвсем сигурна, че тя ще мине този рекорд и често със сдържана въздишка отбелязваше за дядо и приятелката си мис Минс: „Колко тъжно, вече са изнемощели“.

Коледа почти дойде. Магазиите в града блестяха от бодлива зеленика и хартиени ленти. Но празничните дни малко променяха Луамънд вю: баба ще отиде на нощната литургия, Кейт може да ни изпрати сливов сладкиш, дядо, ако не го обуздаят, ще се напие. Въпреки това с приближаването на Бъдни вечер се чувствах все по-неспокоен и притеснен. За да се преборя с това, потапах се още по-дълбоко в книгите, взети от обществената библиотека. Често вечер бях толкова уморен, че щом се нагласях да чета, веднага задрямвах и изведнъж се събуждах сепнат, когато ноздрите ми се напълваха с дима на загасващата свещ. Повечето пъти в неделя през тази мрачна зима лежах по половин ден в леглото и размишлявах над Чехов, Достоевски, Горки и другите руски писатели. По-рано харесвах романтичната

проза, но тя отстъпи пред един по-трезв и реалистичен вкус. Започнах да си блъскам главата с философията, бяхтех се над Декарт, Юм, Шопенхауер и Бергсон, далеч не по силите ми, но от време на време бях възнаграждаван с някой слаб като през зимата лъч и той увеличаваше чувството ми за изключителните ми способности и надменността ми към теологията. Язвителната ми усмивка разби цялата структура на божественото откритие. Не може един учен, един изследовател да вярва, че светът е сътворен за една нощ, че мъжът е създаден от глина, а жената от преобразуването на едно ребро. Райската градина с Ева, ядеща ябълката до озъбената змия, беше очарователна приказка. Всички факти говорят за един по-различен произход на живота — развитие в продължение на милиони години от праисторическата пяна на целулоидните съединения в големите морета и блата на застиващата земя чрез безкрайно дълга еволюция на тези форми на протоплазмата, през амфибиите и влечугите, до птиците и млекопитаещите, един наистина забележителен цикъл, и той, колкото и да е неприятно, практически с разлика в кожата, ни е направил братя с Николо.

Лишен от илюзиите си, аз търсех сантиментална утеха в красотата. От библиотеката избирах книги за велики художници, изучавах цветните репродукции на техните шедеври. Тогава попаднах на импресионистите. Новите им идеи за цвят и форма ме очароваха. Връщайки се от работа, аз се спирах и дълго гледах пурпурните сенки, хвърлени от сините кестени, или светлолимоновите ивици, проточили се по вечерното небе зад Бен. Глупав и болезнено впечатлителен страдащ страшно от „зелената“ си младост, аз придадох на тази планина невъобразим символизъм, за мен тя представляваше недостижимото в живота. Ако не можех да стигна върха, поне стоях в поза на презрително предизвикателство в подножието ѝ.

Въпреки че не зачитах мълниците, а и каквото и да е друго на света, с идването на Коледа се почувствувах нещастен. Предната нощ бях ходил в Барлоун с подарък за момченцето на Кейт. Искях и аз да помогна да се напълни чорапът му с подаръци и дълбоко в душата си се надявах да ме поканят за коледния обяд. Но когато минах, там нямаше никого. Завързах пакета на дръжката на вратата и си отидох. Сред малкото получени картички имаше една от манастирските сестри. Усмихнах се — просто благовъзпитано, но чувството ми за

превъзходство не ме направи по-щастлив. Наближи един часът, не можех да се изправа пред тъжния обед долу. Взех си шапката и излязох.

Бродех из града по сивите безлюдни улици. В Ливънфорд нямаше ресторант, където човек можеше истински да се наяде. Накрая отчаян влязох в бара на техниците. Тук изпих чаша бира, хапнах хляб и сирене. Това студено меню не направи перспективата да се върна в безрадостния дом по-приветлива. В стаята ми нямаше дори камина.

Обществената библиотека се отваряше между два и три часа — отстъпка пред факта, че денят не е всеобщ празник. В библиотеката беше топло. Там прекарах почти час и си взех друга книга. После се отправих към къщи.

Над града се беше спуснала студена мъгла и мракът приближаваше. Вървах по църковната улица и не видях високата фигура, задала се насреща ми, но още щом чух почукването на чадър по тротоара до мен, се сетих кой е и се сепнах, без да мога да прикрия това.

— А, ти ли си, Шанън? — тонът на каноника Рош беше дружелюбен. — Чудех се дали не си заспал зимен сън.

Мълчах и си казвах, че не трябва да се страхувам от този мъж, който в последна сметка е само едно човешко същество и в него ни най-малко не са заложени никакви тайнствени сили.

— Викат ме при болен в Драмбък Тол. В същата посока ли си?

— Да, отивам си у дома.

Замълчахме.

— Картичката ми до теб миналата седмица сигурно се е загубила. Почтата не се отнася с уважение към картичките. Имах един колега на гости, южноамерикански отец от Бразилия. Знаейки за интереса ти към естествената история, си помислих, че може би ще поискаш да се запознаеш с него.

— Загубих интереса си към естествената история.

— Я! — почти почувствувах как повдига вежди. — Значи и това е загинало? Кажи ми, драги мой приятелю, оцеляло ли е нещо от гибел?

Продължих да вървя с наведена глава.

— Какво носиш там? — и той измъкна книгата изпод мишницата ми. — Братя Карамазови. Не е лоша. Препоръчвам на вниманието ти

Альоша. Млад човек, който не отстъпва от бога.

Върна ми книгата. Няколко минути продължихме да вървим мълчаливо.

— Мило момче, какво става с теб?

Промяната в тона му ме изненада. Очаквах сурово да ме смъмри, че съм „отстъпил от бога“, „пропуснал да почета Великден“ и т.н.; мекият му глас ме накара да се просълзя. Слава богу, беше тъмно, нямаше да ме хване по тоя начин.

— Няма нищо.

— Тогава защо не идваш при нас както по-рано? Липсваш ни, на сестрите и особено на мен.

Събрах цялата си сила, решен да не се плаша и да не мълча. Искаше ми се той да научи какво става в съзнанието ми.

— Не вярвам вече в бога. Отказах се от цялата тая работа.

Той прие това мълчаливо. В същност продължи да върви толкова дълго, без да отговори, че аз крадешком го погледнах в лицето — слабо, уморено, обезкуражено лице. Потресен, разбрах това, което никога преди не ми бе минавало през ума — той също е обременен със свои огорчения и мисълта, че аз вероятно ги увеличавам, засили съжалението ми. Изведнъж той заговори, загледан право напред, сякаш говореше на себе си:

— Не вярваш в бога, достигнал си победа на разума... Е, да, нищо чудно, че се гордееш с това. — Помълча. — Но какво знаеш за господата? В същност какво знам и аз за него?... Страхувам се, отговорът е — нищо. Той е напълно непознаваем... неразгадаем... безкрайно недосегаем за въображението, за всички сетива. Не можем да го изобразим или да обясним въздействието му над нас с човешки средства. Повярвай ми, Шанън, лудост е да достигнеш бога с ума си. Не можеш да проумееш неразбираемото. Най-голямата грешка, която можем да извършим към бога, е винаги да спорим, докато трябва просто сляпо да му вярваме.

Помълча малко и продължи:

— Помниш ли как веднъж говорихме за онези същества, които живеят на пет мили дълбоко в океана и без очи опипват пътя си в мрака... един вид вечна нощ... само от време на време слаб фосфоресциращ отблясък? И ако ги доведат по-близо до дневната светлина, те просто избухват. Така става и с нас, приближим ли се до

бога. — Пак пауза. — Най-големият ни грях е гордостта от интелекта. Много добре знам какво става в ума ти. Всичко си свел до понятието за отделната клетка. Можеш да ми кажеш точно химическата структура на протоплазмата... о, много прости вещества. Но можеш ли да синтезираш тези вещества в живот? Докато това не стане, Шанън, остава ни само едно — да продължаваме в смирение и вяра.

Пак настъпи мълчание. Почти стигнахме ъгъла на Драмбък роуд. Свивайки към Тол, преди да ме остави да продължа сам и да изчезне в мъглата, за последен път ме погледна:

— Ти може да не търсиш бога, Робърт, но той те търси. И ще те намери, милото ми момче, накрая ще те намери.

Бавно, с объркани чувства, тръгнах към Луамънд вю. Трябваше да изпитвам гордост, че отстоях възгледите си; да действуваш според идеите си, вече е нещо. А вместо това се чувствавах потресен, уплашен и в дъното на душата си ужасно засрамен.

Ако каноник Рош беше използвал триковете на занаята си, обикновените си изтъркани фрази за хитрините на дявола и тъй нататък, щях да се чувствавам прав. Една лошо избрана от негова страна дума, би го провалила. Ако беше измъчвал сърцето ми със сантиментални намеци за младенеца, лежащ сега в яслата, можеше да заплача, но никога нямаше да му простя.

Вместо това той ми оспорваше на моя територия и спокойно показва нищожеството ми. Да допуснем в последна сметка, че всевишният съществува. Колко нелепо щях да се чувствавам тогава, дребна диатомея, една движеща се ротатория, осмелила се да го отрича. И какви ужаси, какви мъки щяха да бъдат наказанията ми и най-лошото — тормозът от съзнанието, че съм го отричал. В този миг изпитах непреодолимото желание да падна на колене и в сляпа смиреност да се отдам на утехата от молитвата. Но, треперещ и упорит, се възпротивих и несъзнателно ускорих ход. Когато очертанията на Луамънд вю се появиха пред мен, аз се предадох само на една непобедима тъга. Простенах тихо:

— О, господи, ако има господ, каква Коледа си ми дал!

ШЕСТА ГЛАВА

През май настъпи късен мраз. След това времето се отпусна и обърна всичко в киша. И все пак една вечер, две седмици преди празника на занаятите, шляпайки от завода към къщи през калта и топящия се сняг, видях, че по живия плет се показваха пъпки и почувствувах как идващата пролет раздвижва и моите крайници. Алисън си беше у дома; за празника на занаятите, а той не беше толкова далеч, се уговорихме да заминем в Ардънкейпъл. Очаквах с нетърпение, с цялата си душа тази наша екскурзия.

В Луамънд вю, след като влязох в кухнята, веднага почувствувах, че се е случило нещо необикновено. Баба седеше на масата със смирен вид, а татко, сложил ръка на рамото ѝ, правеше всичко възможно да я утеши.

— Вземи си сам вечерята, Робърт — изправи се той и ме погледна многозначително и скръбно. — Софи напусна.

Новината не ме поразി особено. Сложих си тенекиената подложка за ядене, измих се в килера и се върнах. Взех от фурната топлата покрита чиния, а баба се обърна към мен и с „ядосан“ глас разшири татковите обяснения.

— След всичко, което направих за нея, да си отиде без нито една дума. Не мога да го разбера.

— Рано или късно ще вземем някоя друга — меко забеляза татко. — В края на краищата, тя беше прахосница... и много ядеше.

— Сама не мога да правя всичко — протестираше баба.

— Ние с Роби ще ти облекчим работата — татко се усмихна някак закачливо и ужасно. — Нямам нищо против да си оправям леглото сам. В същност много обичам домакинската работа.

Разбрах как тайно той много се радва за гдето се е освободил от разходите по прислугата и ще направи всичко възможно да забави наемането на друга.

Щом свърших с яденето, за да услужа на старата жена, на път към стаята си занесох на дядо хляба, сиренето и какаото му. Натиснах

дръжката на вратата и внесох подноса. Той седеше до слабия огън с палто на раменете.

— Благодаря ти, Робърт — говореше с мек, спокоен глас. — Къде е Софи?

— Отишла си е — и сложих подноса пред него. — Напуснала без предупреждение.

— Да, да — вдигна очи той с изненадан, малко обиден израз. — Смайваш ме. Никога не знаеш, какво те очаква от хората в наши дни.

— Малко е неудобно.

— Наистина — съгласи се той. — Трябва да ти кажа, че момичето ми харесваше. Много изпълнителна и млада.

За мен беше облекчение да намеря дядо сдържан, в един от онези благословени периоди, които го изпълваха със старата му разсъдливост и спокойствие. Стори ми се, че снощи той имаше хилав, малко болнав вид и аз постоях, докато натопи хляба си в какаото и бавно го изяде.

— Как е кракът? — попитах. Напоследък започна да влачи левия си крак.

— Добре, добре. Само съм го навехнал. Имам здрав организъм, Робърт.

На следващата сутрин в завода почувствувах как Галт, бащата на Софи, ме наблюдава със странен вид. Работехме над един нов генератор и той през цялото време се навърташе край мен и сегиз-тогиз идваше да вземе я гаечен ключ, я пила. Избрал момента, когато Джеми беше на другия край на цеха, той каза:

— Искам да те видя след работа.

С отвращение погледнах безцветното небръснато лице, леко оживено от мътните му очи.

— За какво?

— После ще ти кажа. Ще се видим в бара на техниците.

Преди да успея да му откажа се появи Джеми и Галт си отиде. Почувствувах се объркан и разстроен. Какво по дяволите иска от мен? Казах си, че няма да отида. Но в шест без пет, обхванат от тревожно любопитство, аз влязох в бара точно срещу заводския портал и намерих Галт вече седнал на една малка маса в ъгъла на дългия салон, посипан със стърготини, почти празен и още неосветен за вечерта. Поздрави ме с безжизнена усмивка.

— Какво ще пиеш?

Поклатих глава твърдо.

— Бързам. За какво става дума?

— Първо ще изпия половинка. — Поръча пиенето и когато го донесоха, каза: — За моята Софи.

Изчервих се възмутен.

— Аз нямам нищо общо с това.

— Може би нямаш — той изпи уискито си замислен, погледът му блуждаеше около мен, — но ще стане истински скандал, ако излезе наяве.

Сякаш ми хвърли кофа вода в лицето. Бях смутен и объркан, няма да отричам, че от уплаха хладни тръпки полазиха по гърба ми.

Той кимна към другия стол на масата.

— Седни и не бъди толкова надменен. Ще изтраеш още една половинка. — Помълча и пак ме заразглежда с малките си неприятни очи. — Нали не възразяваш?

— Пий, щом искаш — измърморих аз.

— Наздраве — каза той, когато дойде и втората чашка.

След половин час, пребледнял, настръхнал, изгарящ от ярост и болка вървах по Драмбък роуд. Младите кестени се разлистваха, но аз не ги виждах. Стигнах в къщи, качих се по стълбите до дядовата стая, затворих вратата зад себе си и се обърнах към него. При влизането ми той стана с писмо в ръка.

— Погледни, Роби — гласът му звучеше развълнувано и доволно. — Утешителната награда в последното състезание. Кутия цветни моливи и един том на „Добрите дела“.

— Ти и добрите ти дела! — в горчивината си аз го блъснах назад, книгите и хартиите се разпръснаха по пода.

Той ме погледна оклюмал.

— Какво е станало?

— Не се прави, че не знаеш — по-скоро мъката, отколкото яростта направи гласа ми тих и концентриран. — И като си помисля, след всичките ти обещания... когато съм заобиколен от толкова мои собствени тревоги... О, господи, това е последната капка.

— Не разбирам — и започна да клати глава.

— Тогава помисли — наведох се и го разтърсих. — Помисли защо Софи напусна.

Той повтори думите, очите му гледаха уморено и объркано. После сякаш нещо му просветна. Спря да се поклаща и ме погледна с друг израз — вече не се чудеше, а почти апостолски вдигна дясната си ръка, подобно на Мойсей, който заповядва да бликне извор от скалата.

— Робърт, кълна ти се, винаги сме били добри приятели. Никога повече такава нещо! Нищо такава вече.

— Наистина ли! — горчилката ме задушаваше. — Очакваш да ти повярвам... с твоята репутация! — той ме гледаше виновно. — Забъркал си се в такава безнадеждна каша. Но аз си измивам ръцете.

Обърнах се и излязох от стаята. Оставих го съвсем уплашен на килимчето пред камината. Докато вечерях, се мъчех да разплета тази нова неприятност — в един миг тя ми се струваше незначителна, в следващия — безкрайна беда. Унил, аз се чудех не сбърках ли, омиротворявайки Галт... в същност, подкупвайки го като платих пиенето му. Това вече само по себе си е признание за вина. Но ако бях заел по-твърда позиция, никой не знае какво би могъл да направи той. Нещастие на нещастията! Докато мечтаех за любовта като за нещо топло, пламенно, това тук, долно и позорно, дойде да ми се надсмее.

Когато след час се качвах към стаята си, намерих стареца да ме чака на площадката с лист хартия в ръка. Подаде ми го с достойнство и даже малко победоносно.

— Уредих всичко, Робърт — успокои ме той с лека усмивка. — Отворено писмо до жителите на града. Прочети!

Уморен прекарах поглед по дългото послание, адресирано до редактора на „Ливънфорд хералд“: „Сър... неоправдана клевета е хвърлена върху мен... призовавам съгражданите си... няма нищо за криене... неопетнен живот... чист като лилия... винаги съм уважавал истинските жени...“.

— Точно по въпроса — дядо неспокойно наблюдаваше лицето ми. — И съвсем навреме за броя следващата седмица.

— Да — срещнах погледа му. — Ще се погрижа за него.

— Добре, добре — потупа ме той развълнуван по рамото. — Нямах намерение да те обиждам, Роби. Най-малко пък това. Приятел в нужда се познава.

Усмихнах се насила и това сякаш го успокои, във всеки случай поне с благодарност разтърси ръката ми.

Свърна към стаята, влачейки крака си и изведнъж като при някаква мисъл, дошла със закъснение, пъкна глава през вратата:

— Роби — каза той сериозно, — бедната ми съпруга беше чудесна жена.

Господи, какво има още! От десет години не съм го чувал да споменава името ѝ. Отидох в стаята си. Започнах да късам на малки парченца отвореното писмо до съгражданите му.

На другия ден след работа Галт се приближи до мен. Очаквах това и се приготвих да посрещна обвиненията му. За моя изненада той се държеше съвсем любезно.

— Нали не бързаш тази вечер? Хайде с мен в бара. Ако не си чак толкова надут.

Поколебах се. После разбрах, че ще се успокоя, ако между нас се постигне някакво разбирателство. Влязохме в бара.

Там, заровил крака в стърготините, Галт говореше на любимата си тема: правата на човека. Беше упорит оратор, на профсъюзните събрания признаваха, че „има чене“, изказваше се с по няколко гръмки фрази, произнесени с победоносен вид. Вярваше — работниците навсякъде са експлоатирани, потискани, и „последният им петак“ се взема от работодателите им. Искаше хората да се надигнат и да вземат юздите на управлението в собствените си ръце. „Заедно с масите против класите“ беше лозунгът му. Започваше да използва новата дума „другарю“ и с наслада говореше за „зората на освобождението“.

— Да, сигурно ще трябва да погледнем на нещата такива, каквито са — и поклати глава със съжаление. — И най-големият ми враг не може да ме нарече нечестен. Но на правата си държа. Не можеш да отминеш факта, че Софи трябва да получи компенсация.

Почувствувах как сърцето ми се разтуптя. Много по-късно, когато по доста любопитен начин разкрих, че дядо само сложил ръка около злополучния кръст на Софи — последният слаб скок на немощния жребец, — аз с цялата си душа се проклинах за гдето станах такава лесна жертва. Но сега гледах Галт с изцъклени очи.

— Радвам се, че не отричаш — одобри той мълчанието ми. — Това показва, че си човек. И да не се церемоним повече. Искам пет лири. Пет лири и разчистваме старите сметки, всичко е простено и забравено. Ето условията ми. По-честно не може да бъде.

Гледах го слисан.

— Такава сума цял живот не бих могъл да спестя.

— В тая къща има пари — с укор каза Галт, — ако не ми ги дадеш ти, сам ще отида при Леки. Стара скрънза е, но само и само да не се разчуе из града, ще плати.

Какво, за бога, трябваше да направя? Ясно разбрах, че е избрал мен като най-лека и с най-малко съпротивление прицелна точка. Но в същото време ми се струваше съвсем ясно — не успя ли да му доставя парите, той ще постави въпроса пред татко, а татко напоследък ужасно роптаеше против дядо и пак го заплашваше да го изпрати в Гленуудския приют.

— Ще ми дадеш ли време? — попитах накрая.

— Давам ти една седмица, другарю. Съвсем разумен срок — отвърна Галт великодушно.

Станах. На излизане той стисна ръката ми с някаква особена дяволитост.

— А ти си човек, който се харесва.

Вървах към къщи, посрамен и оскърбен, главата ми се въртеше. Търсейки ръководен принцип в живота, аз се бях обърнал към блестящата идея за братство между хората, посещавах събрания, изучавах памфлети, мислех прочувствено от гледна точка на „страдащото човечество“. Ние, работниците, сме съюзници, които крачат напред под неприятелското небе. Никой не можеше по-енергично от Галт да отстоява благородните добродетели на угнетените бедняци. А собствената му бедност беше от мързел и некадърност. Сега му се отдаде възможност да докаже благородството си и той я използва да ме стъпче напълно.

През следващите няколко дни блъсках главата си как и откъде да намеря пари. Имаше само един човек, към когото можех да се обърна. Докато до края на тая седмица в шлосерския цех Галт все мен гледаше, аз гледах Джеми. Напоследък отношенията ни пак се подобриха, той сякаш чувствуваше как полагам големи усилия да се „справям с работата“. На няколко пъти почти щях да го заговоря, но смелостта ме напускаше. В събота преди обед, усещайки как Галт става все по-настойчив, аз отидох при началника на монтажния цех.

— Джеми — казах на един дъх, — можеш ли да ми заемеш малко пари.

— Разбрах, че си си наумил нещо — той хвърли фаса си, усмихна ми се и в същото време бръкна в джоба си за шепа дребни монети. — Колко?

— Повече, отколкото си мислиш — преглътнах мъчително. — Но обещавам, че ще ти ги върна.

— Колко? — повтори той все още усмихнат, но не така уверено.

— Пет лири.

Спря да се усмихва и ме погледна недоверчиво.

— За бога, ти с всичкия ли си? Мислех, че става дума за няколко шилинга.

— Кълна се, ще ги възстановя от заплатата!

— За какво са ти?

— Не мога да кажа. Но е важно.

Той ме погледна с любопитство. После пусна отново дребните пари в джоба си. Изразът на лицето му показваше студенина, неодобрение и разочарование. Поклати глава:

— Мислех, че започваш да стъпваш на земята. Не съм Шотландската банка. И сам едва свързвам двата края.

Оттеглих се страшно обиден от този рязък отказ. Можех безропотно да нося колкото си искате власеници, но и една пренебрежителна дума ме засягаше из дъно. До края на смяната не вдигнах глава, отбягвайки упорития поглед на Галт. Когато сирената зави, аз му се изплъзнах, стрелнах се към портала и до половината път към къщи бягах.

В неделя успях да се притая, но цялата следваща седмица Галт безмилостно ме тормозеше. Първоначалното колебание премина и аз поех това задължение, идентифицирах го със себе си. До смърт ми се искаше да се разтоваря от него. Бях максималист, всичките ми предишни начинания бяха пропити с решимостта „направи или умри!“ и това нямаше да прави изключение.

Горещо желях последното удовлетворение „на разплата с Галт“. Наистина чувствавах, че самият аз му дължа тези пари, че това е справедлив дълг, който на всяка цена трябва да изплатя. Галт подхранваше тази илюзия. Намекна за постъпки в съда. Предупреди ме, че сега и аз съм замесен в аферата. Спомените какви мисли и трепети ме тревожеха, когато Софи оправяше стаята ми, притуриха нещо към това чувство за вина. С какво съм по-добър от стареца?

Дойде събота, а нищо не съм измислил. Опитах се да избягам от преследвача си, но Галт ме чакаше на портала. Обяви ултиматума си. Каза ми с груб глас, който ме накара да му повярвам, че е поел някакви ангажименти към тукашния човек, събиращ облози за конни състезания.

— Ако не ми ги донесеш довечера — рече той, — тая работа здравата ще се разчуе.

Тръгнах с чувството на огорчение и обида. Казах си, че до смърт ми е омръзнало да нося на раменете си чужди товари. Достатъчно. Повече не мога.

Стигнах у дома. Баба слизаше по стълбите спокойна и носеше в ръце „Книга за доброто“.

— Пита за теб — и направи движение с глава назад и нагоре. — Тази сутрин е някак странен. Поседях малко при него и му почетох една глава. — Напоследък тя се зае с това достойно дело. Явно дядо беше пред своя залез и вместо старата враждебност, тя показваше много покровителствено отношение към него.

Стоях нерешителен в коридора, после против волята си се качих и завъртях дръжката на вратата. Облечен, той почиваше на леглото си със съвсем покорен и нещастен вид. Трябваше да кажа нещо.

— Какво ти е?

Дядо се усмихна.

— Вероятно от твърде много духовно четиво. Можех да мина с малко от „Хаджи Баба“ — погледна ме неуверено. — На мач ли ще ходиш този следобед?

— Днес няма мач.

Повече нищо не казах. И той нищо не очакваше. Но все пак слязох да обядвам, възмутен от неговото желание да му правя компания. Казах си, че повече няма да имам с него нищо общо. И имах намерение да удържа думата си.

Следобед заваля. Пъхнал ръце в джобовете, крачех из стаята и през прозореца се взирах към улицата. После без настроение се изкачих по стълбите.

Разпалих камината му, тя силно се разгоря. Седнахме и изиграхме три партии дама и няколко хвърляния карти — една игра, в която залагахме кибритени клечки и към която дядо беше много пристрастен. Почти не говорехме. Но след това той се облегна в

креслото, почетох му за приключенията на Хаджията в султанския палат, които винаги го караха да се кикоти. В четири часа направих кафе, намазах топли препечени филийки. После старецът запали лулата си и се облегна с притворени очи.

— Също както едно време, Роби.

Искаше ми се да скоча, да го наругая. Когато е така спокоен и отпуснат, прегрешенията, оставили отпечатък върху целия му живот, ти се струват още по-лоши и ненужни. Яд ме беше на него, но през цялото време докато седеше и дремеше, не можех да се освободя от спомените за добрината му към мен през моето детство. Разбира се, това не всякога е било добрина, а отчасти проява на неговия темперамент. Той винаги е бил малко позьор, голям жанров актьор и ролята на благодетел му идваше съвсем по сърце. Но дори да допуснем всичко това, как мога да го изоставя в последните му часове? Няма да понесе Гленууд. Видях това място, когато отидохме да посетим Питър Дики. А за човек като дядо то ще е краят.

Въздъгнах и станах. Страшно се подразних, когато, излизайки от стаята, го видях дълбоко заспал на стола.

Тази нощ взех микроскопа, даден ми някога от Гавин, единствената ми ценна вещ, в същност една наистина свещена вещ, с която се заклех никога, никога да не се разделям, дори ако се разоря и започна да прося по улиците. Заложих го в града. Взех добра цена — пет лири и десет шилинга — малко повече, отколкото очаквах. После тръгнах по Венел, прекосих двора и се отправих към олющената, изподрасканата с тебешир сграда от кафяв камък. Тук живееше Галт. Той стоеше по риза, облегнат на вратата.

— Донесох ти парите — казах.

Пръстите му се затвориха около банкнотите. Вдигна поглед към мен. На лицето му се появи глупава усмивка.

— Значи се оправихме. Влез за минутка — и той посочи към вътрешността на къщата, мръсна, неприбрана, тапетите цели в петна и покрити с бланки от неговото „Братство“, по тях — закачени изрезки на футболисти и боксьори.

Поклатих глава и си тръгнах. Настроението ми изведнъж много бързо се повиши. По средата на общинския парк разбрах, че в нервната си възбуда съм дал на Галт всичките пари от микроскопа — десет шилинга повече отколкото той искаше. Какво от това? Изплатих

му се, изплатих се и се освободих от него. Ако не съзнавах толкова остро, че вече съм възрастен, щях да тичам и да скачам. И така, аз влязох в магазина в края на парка и с малкото дребни пари в джоба си купих кръгла ябълкова пита. Ядях я бавно, вървах по Драмбък роуд в тихата ясна вечер, с наслада вкусвах всяка хапка, облизвах трохите от пръстите си. Колко е хубава! Колко приятно е, че вечерите ставаха по-дълги! Светлината беше прозрачна и нежна. В клоните на кестените пееше дрозд. Приближих и изведнъж се обърнах към безобидната птичка.

— Някой ден ще ти дам да разбереш! Ха! Само почакай и ще видиш!

СЕДМА ГЛАВА

Ливънфорд, както каза някога мама, беше одимен стар град, но горите, езерата и планините наоколо бяха красиви. Имаше всякакви местни туристически и фотографски клубове с номинален членски внос от половин крона, но когато Кейт и Джеми ме уговариха да се запиша, когато баба с проницателен поглед ми внушаваше, че една активна разходка „няма да ми навреди“, само поклацах глава и лягах да чета. Аз, който известно време практически прекарвах живота си по високите върхове на ветровитите зъбери, цели месеци вече не бях излизал извън града. Но в утрото на пролетния празник на занаятите почувствувах как жаждата ми за пътешествия бързо се съживява.

За нещастие в Шотландия вечно има един враг, с когото трябва да се бориш — времето. И в този свободен ден, след като се облякох, видях от прозореца, че небето е сиво и вали дъжд. Нима това щеше да е някой от онези неприятни порои, оказали се още по-потискащи поради чувството за разваления празник? Простенах и забързах към гарата.

Тук, на влажния перон, доста печални стояха множество екскурзианти. Проправях си път между тях и изведнъж сърцето ми започна лудо да бие. Тя вече беше там, с плътна мушама и синя барета върху гъстата коса, разговаряше с Джейсън Рийд. Изведнъж цялата гара се озари от присъствието ѝ. Приблжих и Рийд ми кимна с глава за поздрав.

— Не се безпокой, Шанън. Няма да дойда с вас.

Алисън тръсна дъждовните капки от носа си и с изкривена усмивка ме попита:

— Не е ли ужасно, Роби? Може би е твърде мокро да ходим.

— О, не — казах бързо.

Копнеех да отида, в същност просто знаех, че трябва да отидем, дори и град да вали. Отново се ободрих, когато Рийд весело каза:

— Няма да се стопите. Само гледайте да не ви отнесе зад борда. Барометърът ми тази сутрин отчете „топло и сухо“. Сигурен знак за тайфун.

През последните две години Рийд загуби голяма част от своята навъсеност. Много му завиждах за тази негова нова способност да не „кльомва“ в затруднение — на мен самият това качество страшно ми липсваше. Отиваше в Уинтън по някаква работа на мисис Кийт, поговори с нас още минутка и ни остави, за да хване влака си на другия край на гарата. Направи ми впечатление как двамата с Алисън си размениха многозначителни погледи. Не можех да бъда сигурен, бързах към гишето по навик неспокойно, за да се погрижа за билетите.

Скоро ние с Алисън взехме влака за Ардфилън. След краткото пътуване се затичахме от гарата към пристанищния кей, провирахме се между купища варели и навити въжета, свежият бриз от морето обръщаше дъжда срещу нас и ние се качихме на кораба на Северобританската железопътна компания и Люси Аштънс с курс до Ардънкейпл. След като побродихме из него и погледахме в машинното отделение, намерихме си място в подветрената страна на палубата и тук можехме да стоим сравнително защитени от дъжда. Скоро отдолу се чу звънец, освободиха корабните въжета, червените гребни колена започнаха да разсичат водата, корабът се разтресе и се отдели от кея.

Пазейки се от водата, която вятърът блъскаше от ъгъла в лицата ни, аз се наведох неспокоен напред.

— Ако тук ти е трудно, да слезем долу.

Вятърът и дъждът шибаха бузите на Алисън, тъмната ѝ барета нахлупена над челото, сякаш беше украсена с кристални капки.

— Харесва ми тук — говореше тя високо срещу вятъра и ми се усмихваше. — Освен това сега действително виждам синьо небе.

Наистина. Проследих сочещият ѝ нагоре пръст и забелязах пролука в разкъсаните облаци, след няколко минути последва друга. Едва осмелявайки се да дишаме, ние наблюдавахме как двете сини петна се сливат, разширяват се и постепенно изблъскват сивата маса. После за наше удоволствие изскочи слънцето, топло и блестящо. Скоро цялото небе се проясни, от съхнещата палуба бързо започна да се надига пара. Разбрах, това бе едно от ония изумителни промени в нашия северен климат и в края на краищата ще имаме чудесен ден.

— Барометърът на Джейсън излезе верен — радвах се аз.

Алисън се съгласи разгорещена.

— Но, Роби... моля те, не казвай Джейсън — подвоуми се тя. — Мама мрази да го наричаме така. Името му е толкова хубаво.

Отидохме на носа на малкия параход с яркочервен комин. Сега той се носеше по морския залив под яркосиньото небе между високите хълмове, от време на време спираше на селските пристани, за да качи товар картофи или някой арендатор с няколко овце за пазара. Чудесно е да съм с Алисън, просто да бъда близо до нея. Стояхме на леерите и не можех да избегна нежния допир до тялото ѝ, когато тя се размърдваше. Радост и надежда заляха душата ми в някакъв лек екстаз.

В Ардънкейпл, намиращ се в началото на залива, стигнахме в един часа. Мисълта, че ще прекарам цели три часа с Алисън на това чудесно място, ме очарова. Неспokoен в решението си да направя всичко както трябва, аз забързах с нея към единствения голям хотел, „Западношотландски грандхотел“, който се издигаше претенциозен и занемарен сред малкото боядисани в бяло къщички на селцето.

— Може ли да обядваме, моля?

В прохладния салон зад застрашителни еленови рога ни посрещна сервитьорка, официална, възрастна, страшна шотландка. В отговор на въпроса ми тя неприветливо ни въведе в дълга студена столова и там ние се оказахме единствените посетители. Стените бяха покрити с еленови глави, биволски рога и невероятни препарирани риби, които ни гледаха от лакирани дъски. На бюфета стоеше жалка закуска — жилаво овнешко месо и прилични на восък картофи, малеби с мляко, бледо и тресящо се, пикантно сирене и влажни бисквити. На фона на всичко това се изправяше един шотландски оберкелнер с дълга бяла брада и карирано сако. На келтски диалект той изрази недоверието си към нас пред сервитьорката и сега тя със суров вид стоеше до масата ни.

— Сезонът не е започнал. Може да ви дадем само студена закуска за четири шилинга и шест пенса на човек.

Изпълнен с лоши предчувствия, аз се готвех да отстъпя пред това безсрамно принуждение, когато Алисън ми прошепна:

— Наистина ли ти харесва тук, Роби?

Трепнах и се изчервих до уши. Имах смелост само да поклатя глава.

— И на мен — Алисън стана спокойно и се обърна към слисаната сервитьорка. — Променихме решението си. В последна сметка не искаме да обядваме.

Без да обръща внимание на вцепенената от ужас жена и на разтревожения оберкелнер, който сега ни молеше да останем, тя тихо излезе от хотела. Последвах я.

Алисън влезе в един самотен селски магазин отсреща на пътя и след като внимателно огледа какво има в него, накара продавача да ѝ отреже шест сандвича с шунка. Докато той режеше, тя ходеше из магазина, взе две ябълки, няколко зрели банана, парче млечен шоколад и две бутилки от онази чудесна напитка, подкрепяща ме в моето детство, „Желязното питие“, от бара. Всичко това струваше около два шилинга и шест пенса и ни го сложиха в торба от амбалажна хартия, съвсем удобна за носене.

Сега тръгнахме да се изкачим на хълма, поехме по една пътека през шубрак от млада лиственица. По клоните вече се виждаха меки червени китки. Следвахме Ардънкейпълската рекичка, придвижвахме се непоколебимо нагоре през гъсти папрати и храсти от дива азаля, докато накрая излязохме на една поляна, а от нея започваха голи хълмове. Малко, забравено поле, обрасло с орлова папрат и защитено от вятъра със здрава каменна дига. През средата на ливадата се спускаше поток и падаше над светли скали в кехлибарен вир, заобиколен с бял пясък. Бреговете, цели в огъваща се трева и китки безстеблена иглика, склонили глави, свлекли се над водата, а венчелистчетата им се полюшваха като малки лодки. Тук витаеше топлата атмосфера на едно потайно място.

Седнахме на сухата трева, подпрели гърбове на стената до вира, сред меките зелени пера на младата орлова папрат. Зад нас се издигаха планините, а Лох с нашия подобно на играчка малък параход, спуснал котва далече долу, лежеше като огледало в краката ни. Обля ни слънчева светлина. Пламнал и нетърпелив, аз пяхнах бутилките в течащия поток, а Алисън махна мушамата си и нареди нещата за ядене. Сандвичите бяха от пресен хляб и селска шунка, по-хубави не можеха да бъдат. Желязното питие се разливаше ободрително по гърлото ми. Алисън ме накара да изям почти всички банани. Говорехме малко, но щом свършихме с яденето, тя ми се усмихна със загадъчната си усмивка.

— Не е ли по-добре отколкото в стария хотел?

Кимнах безмълвно, разбирайки, че ако не бяха нейното спокойствие и решителност, още можехме да се мъчим долу.

С доволна въздишка Алисън махна баретата си, притвори очи и се излегна на дигата.

— Тук е чудесно — каза тя. — Мога да заспя.

Здравото ѝ младо тяло се отпусна. Косата ѝ, тази дълга виеща се коса с искри в нея, която винаги ти се струва малко разбъркана, небрежно се отпусна по раменете и придаде плам на вече загорялото ѝ от слънцето лице. Малката бенка високо на бузата ѝ странно подчертаваше нежния ефект от спуснатите ѝ ресници върху светлата, нагрята от слънцето кожа. Бялата ѝ блуза се отваряше на врата и разкриваше твърдата извивка на шията. На горната ѝ устна като чиста роза се образуваха капки пот.

Радост и ужас, така добре познати ми чувства, отново ме обхванаха.

— Така не ти е удобно, Алисън — преглътнах с пресъхнало гърло, приближих се до нея и поставих ръката си под главата ѝ.

Тя не се възпротиви, остана отпусната и спокойна, очите ѝ още притворени, а устните леко усмихнати. След миг прошепна:

— Имаш много шумно сърце, Роби. Отдалече се чува как тупти.

Какво начало за един хубав разговор! Но защо не го проведох? И защо, о, защо не я сграбчих здраво в прегръдките си? Уви, това бе трагедията на невинната ми напрегнатост! Бях много наивен и недодялан. Освен това, щастието ми беше толкова голямо, че не смеех да мръдна. Езикът ми се върза, задавен от вълнение, аз продължавах да подкрепям главата ѝ с буза съвсем близо до нейната, чувствувах лекото повдигане и спускане на гърдите ѝ, когато дишаше и тогава лакираният ѝ колан слабо скърцаше. Слънцето щедро ни заливаше с топлината си, нагриваше грубия плат на полата ѝ, той издаваше миризмата на вълнена материя и се смесваше с аромата на мащерка. Въздухът беше мек, отпускащ и от гората долу долиташе дразнещото ехо на кукувица.

Накрая възторгът ме принуди да прошепна:

— Това имах предвид оная вечер, Алисън. Ти и аз, заедно, ето така. И винаги.

— А какво щеше да стане ако валеше?

— Какво значение има дъждът — отговорих аз пламенно, — щом ние...

Прекъснах думите си. Алисън отвори очи и ме загледа предизвикателно отстрани. Пауза. После с решителен вид тя се изправи и седна.

— Роби! Искам да поговорим сериозно. Безпокоя се за теб. Мистър Рийд също.

Значи съм бил прав тази сутрин на гарата. Макар да се натъжих, когато тя се отдръпна, чувствувах се горд, че е загрижена за мен.

— На първо място — продължи тя намръщена, — ние мислим, че страшно, страшно прехосваш силите си, като си се забил така в тоя завод. Съвсем забрави биологията. Знаеш ли, че от Карузо са искали да направят инженер? Но се е измъкнал.

— Мила моя Алисън — вдигнах рамене с изкуствено безразличие. — Имам си чудесна работа.

Тя мълчеше, вперила поглед напред. А може би малко попрекавих с героичната си поза, за да ѝ покажа колко съм доволен? Погледнах скришом профила ѝ.

— Разбира се, признавам, страшно съм уморен... понякога сякаш с длето дълбаят главата ми. Пък и... кашлицата ми.

Тя се обърна към мен с израз, който ме смути. Поклати глава.

— Роби, скъпи... ти си ужасно момче.

Какво съм казал? Вълна на отчаяние изпълни гърдите ми. Защо се отнасяше към мен с такава укорителна добрина? В топлия въздух се чувствуваше чистият шепот на потока. Сърцето ми лудо биеше, а сега се сви.

— Обидих ли те?

— Не, не, разбира се — тя захапа устни, борейки се с чувствата си. — Ти просто ме накара да разбера колко различни сме ние с теб. Аз съм толкова практична, може би твърде много, а ти си и винаги ще си останеш в облаците. Един господ знае какво ще стане с теб, когато мистър Рийд замине от Ливънфорд.

Погледнах я учуден и объркан.

— Рийд ли? Да замине?

Тя наведе очи и започна да върти един стрък иглика в ръката си.

— Кандидатура се за едно място в Англия, някакво училище до Хоршам, в Съсекс. Твърде дълго остана в Академичното. Училището е малко, но работи със съвременни методи и там той ще има повече възможности.

— Искаш да кажеш, че Рийд вече е назначен там? — възкликнах аз.

— М-м, да... Мисля, че в същност въпросът е решен. Възнамеряваше да ти го каже тази вечер.

Стана ми студено. Макар и от време на време Рийд да ми е загатвал за такова нещо, това за мен бе внезапен и неочакван удар. И защо го е уредил и решил без да ми каже нито дума? Може би не е искал да ми стане болно. И все пак обзе ме нещастното чувство на отритнат. Преди да успея да дам израз на мислите си, Алисън продължи тихо, отбягвайки погледа ми, като ту почервеняваше, ту пребледняваше.

— Знам как си огорчен от заминаването на мистър Рийд. Ужасно е човек да загуби приятелите си. Макар и, разбира се, хората да могат да поддържат връзка помежду си и след раздялата.

Странна тишина.

— В същност, Роби... — изведнъж Алисън вдигна глава, — ние с мама също заминаваме.

Трябва да съм пребледнял, устните ми едва изрекоха думата:

— Къде?

Накланяйки се към мен, тя заговори бързо и сериозно.

— Главното са заниманията ми. Знаеш, че мама гледа на тях като на нещо много важно и трябва да се водят от специалист. Мис Крамб не може повече нищо да ме научи. В Уинтън няма никой друг много по-добър от нея. Решено е да отида в Кралската музикална консерватория в Лондон.

— В Лондон? — това бе на другия край на света и близо, много близо до Съсекс.

Сега Алисън не можеше да скрие червенината си, беше ужасно, почти до болка смутена.

— Толкова си умен, а си страшно сляп за това, което става. Всички знаят, само ти не знаеш. Мама и мистър Рийд ще се женят.

Вцепенен, не намирах какво да кажа. Разбира се, трябваше да призная, че мисис Кийт е все още привлекателна жена, че двамата с Рийд имат еднакви вкусове и интереси. Но вместо да се зарадвам, аз се ужасих.

Продължително мълчание.

Накрая казах, чувствавайки се много зле:

— Ако заминеш, вече никого няма да имам.

— Не отивам завинаги — гласът ѝ звучеше меко, изпълнен с доброта и обич. — Знаеш, че трябва да мисля за пеенето. Но не е настъпил краят на света, Роби. И не прави преждевременни изводи — запомни, утрото е по-мъдро от вечерта.

Опечален и самотен аз гледах втренчено напред, слънцето започна да се плъзга зад планините, от парахода на пристана долетяха три резки изсвирвания — предупреждение, че скоро ще отпътува.

— Трябва да бързае! — възкликна Алисън. — Тръгват съвсем скоро.

Неочаквано тя ми се усмихна нерешително, почти с молба, и протегна ръка да ми помогне да се изправя. Докато бързахме надолу към кораба, имах странното чувство, че въпреки цялата ѝ твърдост, неувереност, същата като моята, владееше и нея. Параходът отново изсвири, продължително като сирената на завода. Празникът ми свърши. Изведнъж със замряло сърце аз се видях сам и изгубен. Бъдещето се издигаше пред мен подобно на стена.

ОСМА ГЛАВА

Последната събота на юли... Обхванат от собствените си горести, бях забравил, че на този ден ставаше изложбата на цветя и едва по обяд, след работа на път за в къщи си спомних за нея. Когато стигнах Луамънд вю, няхах никакво настроение за следобедните събития. Но обещах на Мърдок да отида и в два часа влязох в стаята си да се приготвя. Шумът от тежки, макар и несигурни стъпки над мен един-два пъти ме накара да се спра и накрая се принудих да се кача горе.

Старецът, измит и спретнато облечен, се гласеше пред огледалото, с трепереци пръсти и зачервено лице се опитваше да завърже вратовръзката си. Дрехите му бяха изчеткани, обувките — хубаво лъснати, като в онези честити дни. Сложил си бе колосана бяла риза, стегната около врата.

— Ти ли си, Робърт? — въпреки че пръстите му трепереха, гласът му звучеше равно и той не премести очи от огледалото.

За миг останах безмълвен, изстинах, независимо от жегата, когато го видях какво прави.

— Къде отиваш?

— Къде отивам ли? — най-после успя да направи възела и протегна врат. — Какъв въпрос! Отивам на изложбата на цветя, разбира се.

— Не... не... Не се чувствуваш толкова добре, за да ходиш.

— Никога в живота си не съм се чувствувал по-добре.

— Страшно е горещо. Сигурно ще ти стане зле. Трябва да почиваш.

— Цяла седмица почивам. Нямах представа колко уморително е да се почива.

— А кракът... — опитах и последният аргумент. — Много куцаш, как ще вървиш?

Той се извърна от огледалото и макар главата му леко да се поклатяше, спокойно ми се усмихна.

— Скъпо мое момче, разликата между двама ни е, че ти много лесно се предаваш. Колко пъти съм ти казвал да не се даваш така лесно. Нима очакваш аз, главата на семейството, да стоя настрана през този най-голям за Мърдок ден? Освен това винаги съм обичал цветята. Цветята и хубавите жени.

Изчервих се при неговия анализ на характера ми — просто усетих колко е точен и сега ужасен го гледах как облича сакото си и важно измъква твърдите си маншети. През последните седмици се чувствувах зле, а сега с огромно безразличие се готвеше да се забавлява. Само това беше достатъчно да парализира всичките ми дипломатически способности. Оказа се невъзможно да го откажа от целта му...

— Е, добре — каза той, най-после доволен от външния си вид и взе бастуна си, — ще имам ли удоволствието да се радвам на твоята компания? Или би желал да отида сам?

Трябва да отида с него, разбира се. Как мога да го пусна да се загуби сред толкова хора и в такъв ден като днешния? Последвах го, а той, държейки се здраво за перилата и не съвсем сигурен в краката си, слезе по стълбите.

Навън множество граждани, мъже със сламени шапки, жени с леки рокли, се движеха по пътя към градината на Овъртън хауз, където се провеждаше изложбата. Смесихме се с безгрижния поток от хора и аз си помислих, че поне в тая тълпа няма да срещнем някой от дядовите приятели с лоша репутация. Облекчен малко от тая мисъл, но опасявайки се от малко неуверения му вървеж, аз предложих ръката си.

Ужасна нетактичност. Раздразнен, дядо отказа помощта ми.

— За какво ме мислиш? Изкопаемо... мумия? — правейки всичко възможно да прикрие влачещия се крак, той изопна тяло и се опита да издуе гърди както по-рано. — След пет години вероятно ще те помоля да ми поръчаш стол на колела. Но сега — такова нещо с мен — по никакъв начин!

Даже и най-лекият намек, че силите му чезнат, беше страшна грешка. Мразеше дори да помисли как отслабва и твърдо затваряше очите си пред факта, че не може да живее вечно. В същност той успяваше да се носи изправен — въпреки тревогите си, принуден съм да призная това. Облечен по-добре от обикновено, дори и да допуснем, че влачи крака си и поклаща слабо главата си, той представляваше

внушителна фигура. Наистина, бялата му коса, която се подаваше изпод шапката, го правеше удивителен — към него се обръщаха погледи, дядо се чувствуваше център на внимание, перчеше се и вървеше редом с мен.

— Забележи, Робърт — прошепна ми той с възвърнато самодоволство, — онези двете дами в ляво. Много са елегантни. А и какво красиво слънце. За нищо на света не бих пропуснал това.

Щом приближихме входа, където временно бяха монтирани дървени турникети, дядо показва със замах два безплатни пропуска, предварително получени от Мърдок. Той е непоправим.

Приятно беше в това оградено място, една от най-хубавите и най-големите градини в графството, придобило сега празничен вид от половин дузината големи палатки на червени ивици за експонатите, от няколкото малки, поставени за изложба на семена и градински инструменти и от площадката за кафе на открито, където, разположен край фонтана, градският оркестър свиреше нежен валс. Подрязаните тревни площи и сенчести дървета, движението на ярките дамски рокли, аленото и златистото в униформите на оркестрантите, звуците на музиката и фонтана, шумът от благовъзпитаните разговори — всичко това накара дядо да разцъфне още повече. Краката му потъваха в меката трева. Ноздрите му се разшириха.

— Винаги съм имал вкус към аристократичното. То е стихията ми.

Той се поклони на няколко души, които изглежда не го познаха, после, без ни най-малко да се смути, започна да си тананика и накуцвайки, да оглежда мястото.

— Красиво, много красиво — вълнението малко го удряше в главата. Остана любезен и въздържан. Но започна да приема, че всичко тук е устроено в негова чест. — Виж! Тая там не е ли мисис Босъмли?

— Не! — той винаги бъркаше хората, „далекогледството“, с което толкова се гордееше, завинаги го беше изоставило.

— Е, нищо. Но и тя е хубава жена. По-късно ще поговоря с нея. Заведи ме при карамфилите на Мърдок сега. Винаги съм обичал карамфили. А и искам да видя дали е спечелил наградата.

Поведох го с облекчение. В далечината забелязах Алисън и майка ѝ и най-голямото ми желание сега бе да избегна срещата с тях. Влязохме в големите палатки, пълни с цветя, оранжерийни плодове и

отбрани зеленчуци. Не трябва да забравяме, че шотландците са известни градинари. В една палатка имаше наредени рози с чуден аромат и цвят, а друга, от купчина сладък грах се издаваше ухание, нежно като самите му цветове. Полюбувахме се на кошници мъхести праскови, великолепни аспержи, завързани със сини панделки, гроздове сочен мискет, гигантска тиква, пращяща от собствения си сок. Дядо ги разглеждаше с нарастващо удоволствие, придавайки си вид на познавач, лицето му бе по-червено от всякога поради задухата под нагорещения брезент. Виждайки го толкова щастлив, аз се засрамах заради опасенията си и се радвах за гдето този час не му бе отнет.

Стигнахме изложбата на карамфили. Тук, сред доста голяма група хора, събрани да разгледат с любопитство и респект един голям букет цветя на щанда, намерихме Кейт и Джеми с малкия Люк. След миг от кабината на участниците в изложбата излезе Мърдок, придружен от мис Юинг. Старецът беше много доволен от срещата със семейството. Здрависа се с всички, дори с детето на Кейт, което с обич наричаше Роби. После, поглеждайки околните наблюдатели, сякаш благосклонно им се доверяваше, високо прошепна на Мърдок, така че всички да чуят:

— Каква е присъдата, моето момче? Получи ли медала?

Мърдок кимна самодоволно към щанда.

— Виж сам!

На централния букет карамфили, необикновено красиви цветя в нежен оттенък на жълто с бледомораво по края на листенцата, висеше картичка с позлатени краища и едва засъхнало мастило: „*Сребърният медал на Бауърс за най-добра изложба на цветя — мистър Мърдок Леки от Далримпъл и Леки, пепиниерист, Драмбък*“.

— Не е по-лош от Александровския — обясни бързо мис Юинг.
— Много сме доволни.

Макар и добре да се бе представил, Мърдок не беше осъществил амбициите си докрай. Но за дядо това нямаше значение. За него медалът си е медал. Лицето му зачервено гореше.

— Мърдок, гордея се с теб! Правиш ми чест, ако ми дадеш предимството пръв да си окача красивото ти цвете...

Мърдок протегна ръка, взе един карамфил от букета, откъсна стеблото и го пъкна в петлика му.

Типичен жест и въпреки че Мърдок не изглеждаше особено доволен, петликът несъмнено завърши видът на дядо. Той се усмихна на всекиго от нас, после устните му трепнаха.

— Заведете ме, където ще раздават наградите. Не съм уморен, запомнете! Но ще поседя там и ще чакам докато ни дадат медала.

Щом дядо се настани на градинския стол под сянката на една висока акация, по-близо до оркестъра и редом с Кейт и Джеми, почувствах, че временно мога да сменя отговорността от себе си и се възползвах от това, за да се изплъзна. През следващия половин час няма да му липсвам; той вече взе на коленете си сина на Кейт и с лека снизходителна усмивка го питаше:

— Роби, помниш ли оня ден, когато ходихме с теб да караме кълбици на езерото?

Докато прекосяха поляната, чух пискливия глас на момченцето:

— Остави кълбиците, дядо. Разкажи ми за зулуите.

Обиколих безцелно из няколко палатки, но с крайчеца на окото си гледах за тях. Следващата седмица Рийд заминаваше на юг, а няколко дни по-късно Алисън и мисис Кийт щяха да се присъединяват към него — сватбата щеше да стане тихо в края на месеца в Лондон. Интересно, нещастията ми се увеличи от факта, че след последната ни среща Алисън беше пяла чудесно в залата „Свети Андрю“. Наранен, останал вече сам, аз избягах срещата с приятелите си, но чувствах необходимост да им кажа довиждане.

— Моля те, не гледай така трагично, Роби. Трябва да се гордееш с успеха на Мърдок.

Мисис Кийт, с широка шапка от мека слама и бяла гарнитура, стоеше с Рийд до оркестъра, гледаше ме отстрани и леко ми се усмихваше — не така критично, както напоследък.

— Трагично ли гледам? — сепнах се аз и заекнах. — Мърдок не спечели златния медал.

— А нима можеше — каза Джейсън, — след като аз месеци наред тайно отглеждах тиквички в едно сандъче на прозореца?

— Мило мое момче — тъмните очи на мисис Кийт гледаха весело. — Напълно си прав. И все пак, хубаво ще е, ако се поразвеселиш поне малко.

Шепнешком направих твърд опит да се защитя.

— Естествено, човек не може да очаква да му се хили в лицето, когато някои хора, които обичам, заминават.

Рийд поклати глава.

— Животът е ужасно нещо, Роби. Не би ли дошъл с нас да хапнем ягоди и крем. След половин час имаме среща с Алисън в градината за чай.

— Да, ела... — каза мисис Кийт. — Ще бъдем там в четири часа.

— Добре.

Когато отминаха, аз се обърнах, влязох в друга палатка и там дълго се вирах в китка пащърнак. Мразех пащърнака и в същност не мислех за него. Леката ирония, която проникваше в искрено приятелския тон на Джейсън, изведнъж ме накара да се видя такъв, какъвто трябва да съм в очите на другите. О, господи! Какъв глупак съм! Не знаех нищо за живота, не разбирах най-главното в него. Съществувах в света на мечтите, малка жертва на собствената си фантазия. Благодаря на бога само, че не се разревах и не се показвах идиот пред тях.

В четири без пет се отправих към градината за чай.

И тогава, провирайки се пред тълпата, забелязах как Кейт ми маха от мястото, където седеше дядо. Нещо повелително в знаците ѝ ме накара да забравя безкрайното си нещастие и аз бързо се втурнах напред.

— Дядо не е добре — задъхано говореше тя. — Изпратих Джеми за лекар, но сега е още по-зле. Изтичай до входа и телефонирай за файтон.

Заобиколен от няколко добри самаряни, старецът лежеше на тревата, която преди час газеше. Беше се превил настрани, ръката му лежеше извита, сякаш изкълчена. Очите му, загледани в една посока, бяха отворени, едната половина на устата му дишаше шумно, другата беше неподвижна. Бялата му коса бе разрошена. Имаше дивия тъжен вид на останалия без трон Лир след нощната буря. Макар и да не знаех много за тия неща, разбрах, че е получил удар. Когато се затичах към входа, вече се готвеха да обявят наградите. Оркестърът, завършил програмата си, изсвири за финал „Боже, краля пази!“ и той прозвуча ужасно в ушите ми.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Неделя е, приближава полунощ. Този път грешка няма — старецът умира. Това усещане владее стаята му, където седя и го наблюдавам, владее заспалата къща, владее дори нощта отвъд дома. Цял ден цари атмосфера на очакване, на благовъзпитано държание — Мърдок и Джеми разговарят долу тихо с татко, Кейт шътка на малкото си момче, щом то енергично викне, докато играе на топка в задната градина, баба на пръсти пече цяла камара кифли. Това се нарича „в очакване на края“ и семейството се прибира с чувството на почиттелно разочарование, че старецът „се бави“, въпреки трите поразяващи, последвали един след друг удара и предричането на доктор Галбrait, че няма да го бъде дълго. Никой не протестира срещу привилегията ми да седя при него, всички признават това мое право, резултат от привързаността ми, пък и е удобно, когато някой има желание да се лиши една нощ от хубав сън.

Тишината плаши, макар да дръпвам щорите и да отварям прозореца; нахлуването на топлия въздух отвън и беззвездната нощ не ми донасят облекчение. Дядо лежи по гръб, вече не хърка, а едва диша през отворената си уста, цялата му физиономия се е опънала. Преди да се прибере, баба избърсва изостреното, почти безчувствено лице, причесва белите коси и съживява у мен едно неясно впечатление от онази негова великолепна поява на изложбата за цветя. Възрастта беше превърнала тялото му в развалина, без обаче да успее да го смали.

Гледам го тъжно, но с облекчение, защото той решава един лош проблем по най-лекия начин и неволно изпадам в размисъл: сигурно този е мигът, когато човек преценява стойността на живота си, ужасния момент на раздяла, през който всички ние трябва да минем. Какви безумства, какви грехове беше извършвал! Никой по-добре от мен не познава слабостите и твърдоглавието на стареца, защото вече с примесено с ужас чувство започвам да различавам в това тъжно и глупаво момче, в мен самия, същите черти, наследени от него. Но аз ги отстоявам, тези неспокойни дълбини на индивидуалността, защото като дядо вече и аз се съмнявам в общоприетите норми. Плахите,

облагородяващи добродетели никога да не постъпваш подло, да си добър, да вдъхваш обич, навярно тежат повече от сто основни недостатъка.

Трябва да съм задрямал до леглото. Разбудих се от опита на стареца да говори. Наведох се ниско и успях да доловя думата:

— Алкохол...

Това не бе разкаяние на смъртния одър, нито обръщение към светия дух. Имаше предвид онова питие, към което отдавна се бе пристрастил и от което сега изпитваше остра нужда. То нямаше да му помогне, както нямаше да му помогнат и другите му наклонности, но тъй като лекарят не си стори труда да наложи забрана върху него, аз заопипвах пътя си към салонния бюфет. Там намерих вече купена, макар не без неодобрението на татко, бутилка за посетителите, които тежката загуба щеше да доведе у дома и които като мистър Маккелър „щяха да вземат участие в погребението“. Налях малко в една чаша, чисто — не понасяше вода в него — и си помислих: каква ирония, накрая старецът щеше да пийне чашка от собственото си погребално угощение.

Благодарен е за уискито, което глътва много трудно. И промърморва:

— Ядене и пиене.

Тези са последните му думи. В тази случайна фраза откривам странно значение, сбита оценка на философията му за живота.

Часовникът бие три часа и аз се залюлявам, клюмнал от умора. Виждам как сега старецът бързо умира, минутата, в която ще премине към вечността, приближава. Изведнъж вратата се отваря и баба със свещ в ръка, с шапчица и дълга бяла „нощница“ влиза в стаята, водена от инстинкта, селският инстинкт, който безпогрешно и със страхопочитание усеща приближаването на смъртта. Този път тя не чете на глас „книгата“. Премества поглед от умирация към мен, тихо взема стола ми и аз отивам до прозореца.

Чувствува се приближаването на зората: невидимо раздвижване, птица се движи непредпазливо, забелязват се слабите очертания на трите кестена. Баба се държи великолепно. Сега тя се страхува от тъмния призрак в стаята пред нас, напомнящ й, че и тя самата е смъртна. Но от омразата се е очистила. Горчивината, враждебността, някога преобладавали в този малък свят, обитаван от нас тримата, сега

изглеждаха нелепи и далечни. През последните месеци, докато той отслабваше, тя се извисяваше и не от жалост, а по-скоро тъжно осъзнала собствената си стойност, тя силно заобича стария си неприятел.

Ето, най-сетне. Нещо изчезна. Смъртта на човек в пълния разцвет на силите му е нещо страшно, насилствено, нежелано. Но този старец е уморен. Една лодка се откъсва лесно от брега, без да пръска. Баба ме поглежда, леко кимва, за да потвърди, и става.

Наблюдавам я как закрепя нагоре провисналата брадичка, поставя две монети върху затворените му очи — още един селски обичай. С дълбока мъка гледам лицето, навеки застинало и неподвижно. Стигнал е вече до онова място — тъмно или светло, не знам, но там повече безумства не могат да се вършат. Избягва от всичките си преследвачи и ищци, и най-вече от себе си.

Баба шепнешком ми дава нареждания, аз се обръщам и спускам щорите. Зазорява се, кестените се очертават ясно, полята не са така сгушени едно в друго, на изток — тъмно, оранжево петно. Духвам свещта. Изведнъж от фермата на хълма, сякаш подигравайки се на загасналия пламък, се надига високото дръзко предизвикателство на един петел.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Във вторник след гробищата всички насядахме в гостната на лека вечеря от шунка с яйце. Макар и не разточително, по нареждане на татко погребението се извърши хубаво, от почти най-добрия гробар в града. Потривайки ръце и изпълнен с куртоазия, татко доведе мистър Маккелър от гробищата направо у дома. Баба седеше в дясно от адвоката, а Кейт вляво, Мърдок и Джеми се намираха в дъното на масата от двете му страни, Адъм — начело, до татко.

— Мисля, че всичко мина много добре — нетърпелив да получи одобрение, татко питаше Маккелър с очи. — Вземете си две яйца, приятелю. Да, не ми се искаше да се перча. А от друга страна винаги съм обичал да правя каквото трябва. Освен това в известен смисъл, ако ме разбирате, дължахме му го.

Очакваше се някакъв отговор от адвоката. Той пое от Кейт чашата си чай и сухо каза:

— Мисля, че погребението съответствуваше на обстоятелствата.

Татко изглеждаше малко смутен: досадно е, но никога не можа да накара Маккелър да го хареса. Благодарен беше загдето Адъм отбеляза:

— По-добро никой не може да желае.

Маккелър повдигна широките си рамене:

— Когато човек стигне до там, той изобщо нищо не желае.

Татко и Адъм си размениха погледи, изпълнени с разбиране, сякаш ключваха съюз срещу този груб натрапник. Въпреки че пристигна едва тази сутрин, Адъм вече успя да увери татко, да го успокои по въпроса за къщата; в крайна сметка тя вероятно ще бъде продадена на детската градина и той спокойно му предложи, а когато татко се поколеба, също така спокойно откъсна чек и в същност до такава степен изцяло го спечели, че във файтона на път за в къщи те тихо изпаднаха в обсъждане на възможните „случаи“ за новия капитал на татко, застраховката, дошла най-сетне при него.

— Опитайте кифличките ми, мистър Маккелър — каза баба.

— Да, наистина ще ги опитам.

Адвокатът си похапваше добре и макар пред татко и Адъм да мълчеше, с Кейт и старата дама разговаряше оживено на тежкия си стил. Той беше пламенен защитник на шотландското самоопределение и тук с баба намериха общ език. Изглеждаше приведен ниско над чинията си, а очите му шареха по масата и объркваха всички.

Трябва да призная, че отбягнах стоманения му поглед. При гроба, една плитка дупка на моравата, бях удостоен с почетната длъжност „да държа връвта“ и аз, с моята слаба воля и нелепо държание, се показах ужасен глупак. Щом спуснахме ковчега, тялото ми започна да се тресе, избухнах в силен рев... и това на моята възраст! Този спомен ме караше да провеса засрамен глава.

— Имате ли точната сума на полицата? — попита Адъм небрежно.

— Да, имам я — Маккелър говореше официално. Тези двамата — представителят на застрахователната компания в големия град, любителят на чудатите дела, и адвокатът — статистик в малкото градче — не се обичаха. Интересен тип е този Маккелър: от няколко години вече винаги, щом ме видеше на улицата, ми кимваше с глава. Бавен, солиден, твърд като скала, той по-скоро би умрял, отколкото да промени и половин пени в баланса на сметките си. Да се каже, че е честен, ще е абсурдно недооценяване. Той беше верен страж на честността; винаги, когато му се предлагаха повече от полагаемите три процента, той клатеше глава и за това имаше една особена фраза: „Лоша работа. Да, да, лоша работа“. Явно не се доверяваше на Адъм като на опортюнист, младеж, който напусна кантората му почти без предупреждение, и винаги се е изтласквал нагоре за сметка на другите.

— Каква ли сума може да се е натрупала? — продължаваше да настъпва Адъм.

— Седемстотин осемдесет и девет лири, седем шилинга и три пенса... точно.

Адъм наклони глава, а татко пребледня при размера, огромния размер на сумата. Не можех да не си помисля за дядо, който толкова мразеше тази полица, че ми беше забранил изобщо да я споменавам в негово присъствие. Слава богу, че не може да чуе радостния шепот на татко.

— Кога можете да я изплатите?

— Веднага — Маккелър остави бавно вилицата и ножа и бутна чинията си настрани.

— Още чай, мистър Маккелър?

— Не, благодаря. Добре си похапнах.

— Тогава глътка уиски — предлагаше гостоприемно татко — педантичният трезвеник.

— Е, добре, щом настоявате.

Когато сложиха първата чашка пред Маккелър, аз тихо се надигнах от стола си с намерението незабелязано да се измъкна. Но този упорит и проникателен поглед падна на мен като прожектор.

— Къде отиваш?

На помощ ми дойде татко:

— Още е малко разстроен... може би забелязахте на погребението. Добре, ще те извиним, Робърт.

— Седни, момче! — Маккелър решително глътна уискито. — Не е голямо уважение към паметта на стария човек да се измъкнеш по средата на церемонията. Ако изобщо го зачиташ, а ти си единственият тук с тези претенции, би могъл от приличие да изчакаш, докато свърша.

Смутен, потънах в стола си. Никога преди това Маккелър не е разговарял с мен с такъв тон. Той ме оскърби и унижи.

— Тогава да продължим — каза рязко Адъм.

— Както искате — Маккелър извади от вътрешния си джоб някакви документи. — Ето я полицата, номер 57 430, дарение от Александър Гау. А ето и завещанието. Ще ви го прочета.

— А това за какво е? — Адъм се ядосваше на педантичното бавене на юриста. — Защо е целият този брътвеж? Бях във вашата кантора, когато го съставихте, аз съм му свидетел и го знам наизуст.

Маккелър даде вид на изненадан.

— По-правилно ще е, ако го прочета. Няма да отнеме и минута.

— Разбира се — позамаза нещата татко.

Маккелър сложи очилата си и с бавен, отчетлив глас прочете завещанието. То беше кратък обикновен документ. Дядо оставяше всичко на мама, а в случай на смърт, на нейния наследник — на татко.

— Добре — изпусна доволна въздишка татко. — Точно както трябва. Сега вече няма какво да ни пречи.

— Почакайте! — Маккелър почти изкрещя тая дума и в същото време удари с големия си юмрук по масата. Последва тишина. Той се огледа, наведе се над документите с онази бавна, ехидна усмивка, внимателно скривана досега, сбърчи гъстите си вежди, опъна строгите си устни. Приличаше на човек, комуто най-после са разрешили да разкрие и да се наслади на някаква чудна тайна.

Погледът му отново ме намери и с нескривана доброта се задържа върху мен. После той каза:

— Има допълнение към завещанието, саморъчно написано допълнение с дата двадесети юли 1910 година.

Татко възкликна, но аз почти не го чух. Колко ясно помнех този ден, ден на мъка до смърт, когато загубих стипендията Маршъл и загина Гавин.

Маккелър продължи, като оставяше всяка дума да проникне до съзнанието, сякаш му доставяше удоволствие да терзае татко, с всяка отделна дума да му нанася удар.

— В този ден, двадесети юли, Денди Гау влезе в кантората ми. Наричам го Денди, защото въпреки всичките му несполуки и беди, аз се гордея да кажа, че той ми беше приятел. Направо ме попита дали мога да изменя условията на полицата. Дълго разговаряхме с него този следобед. И в резултат всичките пари, до последното пени, казвам ви, до последното пени, и се кълна в бога, именно до последното пени, остават на това момче тук, Робърт Шанън, под мое опекунство да му дам възможност да завърши Медицинския факултет на Уинтънския колеж.

Мъртва тишина. Пребледнях, гърлото и сърцето ми се свиха. Не можех да повярвам. Толкова бях свикнал с нещастията, толкова бях съсипан — просто това бе още един похват на сляпото небе, което се прави, че ме издига, за да мога пак, но още по-жестоко да се сгромолясам.

— Опитвайте се да ме измамите! — изскимтя татко. — Не може да е направил такова нещо. Не е имал право!

Ехидната усмивка се разшири.

— Имаше всички права по тази полица. Не можеше да я залага, нито да погасява частични дългове с нея, докато е жив, но тя беше негова, за да може по желание да я прехвърля и завещава.

Татко метна жален поглед към Адъм.

— Така ли е?

— Мама се съгласи само при тия условия — Адъм гледаше Маккелър свирепо. — Не е бил с всичкия си.

— Но не и преди две години, когато състави допълнението към завещанието. Беше толкова нормален, колкото и вие сега.

— Ще оспорвам завещанието — каза татко с висок и странен глас. — Ще го отнеса в съда.

— Направете го — Маккелър престана да се усмихва. Той погледна Адъм, после татко с много заканителен поглед. — Да, направете го. А аз ви обещавам, че ще се боря с вас по своя собствена инициатива, ще се боря, дори ако трябва да отида в съда на графството и във Върховния съд. И в самия парламент ще го отнеса.

— Лошо ще е за вас, Леки. Тогава, скъпи приятелю, няма да има никакво водохранилище за вас — той помълча, наслаждавайки се на тази малка мелодрама, с която му се случи да се сблъска след толкова години сериозна практика. — Жена ви не пожела да премахне полицата, въпреки че по-голямата част тя сама плащаше. А колкото до стария човек, той нямаше възможност да вземе и един фартинг от нея. Но искаше тя да послужи за една добра и полезна цел. И ще послужи за тая цел или името ми да не е Дънкън Маккелър.

О, господи, нима наистина е вярно... този чудесен дар от дядо, и за него той не ми е споменавал нито дума? Продължавах да стоя с наведени очи. Едва дишах. Мускулите на лицето ми потрепваха от постоянна напрегнатост. Изведнъж чух гласа на Кейт, почувствувах ръката ѝ на раменете си:

— Не знам какво мислят другите... според мен това е най-хубавото, което може да се направи с тези пари... да, най-полезното.

— Правилно, да, правилно — добави Джеми със силен шепот.

Благословена Кейт с лошия си характер и бучки на челото, и Джеми, който прави парите да изглеждат чисти и почтени... скромно се надявам тяхното момченце да израсне в по-малко затруднения от мен. Нагъвайки документа, Маккелър се обърна към мен и стана:

— Утре в десет в кантората! Но междувременно сега можем да повървим заедно по пътя. Глътка чист въздух няма да ти навреди.

Излязох с него от къщата като сляп. Идва такъв момент, когато нервите на човек се опъват до скъсване и той повече не може да издържа.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Късно тази вечер един развълнуван бозайник от вида *Homo sapiens*^[1], обитател на малкото градче, се връща от дома на адвокатата Маккелър изпълнен с вяра, онова злочесто, но с гореща кръв гръбначно Робърт Шанън. Въпреки че това своеобразно двуного същество е в същност на осемнадесет години и неотдавна на собствените си приведени плещи чувствуваше ужасния товар на годините, на една почти несподелена любов и на безброй други беди, той още не е закоравял и възмъжал. А сега, усещайки спокойната тиха красота на нощта, на огромната ясна нощ, в която звездите пеят, а под тях пее и неговото сърце, той гледа право напред, зачервен и съсредоточен.

Бъдещето е широко отворено пред него. Сухият шотландски адвокат, който толкова дълго разговаря с него, ще действа като негов опекун и съветник, като негов приятел. Вече няма никога да се върне в завода. В началото на новата учебна година следващия месец ще отиде в университета, ще живее в студентските общежития, с радост ще се залови с медицинските науки. Биология... практическа зоология... тези магически имена предизвикваха яркия цвят на бузите му. Вече долавя задушливия мирис на формалин и канадски балсам, вижда дългия ред цайсови микроскопи, всеки един с чудесните си имерсионни обективи, и един от тях ще бъде негов — напук на бедния мистър Смит, когото той ще се радва отново да види. Само като помислиш! Защо пък, ако има късмет, още първия семестър може да му разрешат дисекция на малка акула — *mustelus canis*.

Имаше достатъчно пари да завърши; малкото дългове, оставени от дядо, Маккелър ще покрие с не повече от двадесет лири. Ако у дома му говорят неприятни неща — тук изразът на лицето му става груб, — каза му да не обръща никакво внимание. Скоро завинаги щеше да напусне Луамънд вю.

Да, бъдещето му е открито и бляскаво. Рийд и Алисън може да заминават, но той също заминава... Ще им покаже, че не му е съдено да бъде неудачник. Чувствата му към Алисън малко се промениха,

увлечението му стана по-сдържано. Може би в живота на великия зоолог няма място за жени? А може пък някой ден във Виена една известна примадона ще пее в главната роля на *Кармен*, а един сериозен знаменит лекар с лентичка в петлика и малка подстригана брадичка тихо ще влезе в ложата на авансцената.

Не, не, тези мечти принадлежат към времето на юношеството, което момчето е оставило зад себе си. Напред имаше работа... сериозна, да, славна работа в лабораторията.

Но, почакайте... още един миг накрая, една последна непоследователност на момчето, преди да го оставим. Минавайки по църковната улица, от дясната му страна се издига тъмната, презирана от него сграда на църквата „Светите ангели“. И той, този светъл дух вече не се нуждае от нищо в това място, което повече не го примамава. Храбро се бе съпротивлявал на всички хитрини на каноник Рош да го върне към него. Тъгата не го свали на колене... Мина времето, когато беше с капаци на очите, практически сега той бе на път да стане свободомислещ човек.

Но в този миг неочаквано го сграбчва и задушва една непреодолима сила. Запомнете — чел е всичко: от „*Произход на видовете*“ до „*Животът на Исус*“ от Ренан, смял се е над басните за Адамовото ребро, съгласявал се е с остроумния френски кардинал, чието име бе забравил, че християнството почива на един прелестен мит. Но надигналото се сега в него бе нещо, от което не ще може никога да е освободи, нещо, което ще го преследва до мига на смъртта му.

Изправени сме пред един спад на интереса от първа величина. Но се заклехме, независимо от всичко, да казваме истината. Още колко пъти в бъдеще този Робърт Шанън ще снове между апатията и разпалеността, ще се издига и отново ще се проваля, не можем да предскажем, както и не можем да кажем още колко често ще се помирява и ще се кара с онова същество, към което са устремени всички човешки пориви. Но факт е, че сега неудържимо почувствува необходимост да изрази възторга на душата си в кълтящата тишина на храма. Изведнъж усети, че благодарствената му молитва няма да иде напразно. И засрамен, той се спусна в тъмната черква.

Последно можем да кажем, че там не се бави дълго. Вероятно той остава само да запали свещ за едно пени или да прошепне няколко

несвързани думи пред мрачния олтар. А може и да е нещо повече. Когато се появява, леко замаян от ярките звезди и северното сияние, озарило сега полярното небе, той тръгва по-живо и стъпките му ясно кънтят по безлюдната улица.

[1] Homo sapiens (лат.) — разумен човек. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.